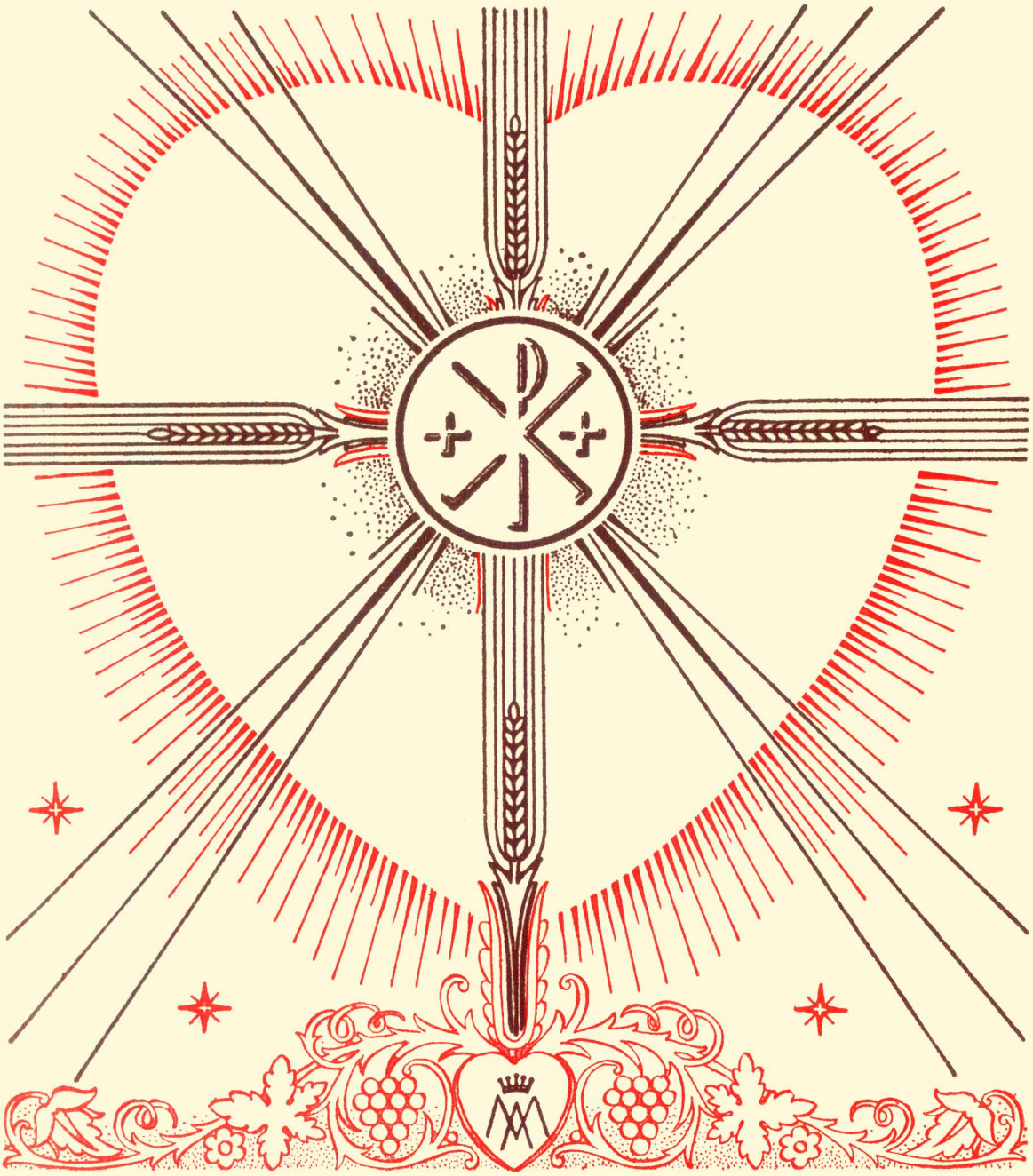

PAPI LELKISÉG

1947/48.

A PAPI LELKISÉG

kiadványsorozat

az iskolaév folyamán négyszer jelenik meg: az iskolaév elején, karácsony táján, húsvét táján, iskolaév végén.

Összeállítja Hunya Dániel S. J. teológiai tanár, a szegedi Egyházmegyeközi Papnevelőintézet lelki igazgatója.

Kiadásért felel Magyar Károly lelkész.

Levelezések, megrendelések címzendők: Papi Lelkiség, Szeged, Dóm-tér 2. Postatakarékpénztári csekkszámla száma: 51.576.

*

A Papi Lelkiség jelen kötetének ára 13.— forint. (+ csomagolás és portó, kb. 1.— forint.)

Az előbbi kötetek ára: 1—14 sz. à 10.— Frt., 15—16 sz. à 13.—Frt.

*

Ez iskolaév folyamán központi témánk: **A jellem nevelése.**

*

Jelen kötetben **alapvető szempontokat** hozunk.

Következő kötetben: **A keresztény nevelés kincses világát** szeretnénk megérzékeltetni.

*

Egyházi jóváhagyással.

Az élet nagy rendező elve

C. G. Jung, a világhírű zürichi idegorvos 1938-ban előadást tartott Strassburgban protestáns lelkészek részére „Pszichikai gyógymódok és lelkipásztorkodás" címen. Előadásában megállapította, hogy betegeinek tekintélyes része nem szervi idegrendszeri sérülésekben szenved, ösztönéletük ferdeségeit szintén nem lehet elsőrendű kórokozónak tekinteni. Az idegbetegekben elromlott, megsérült valami, amit ő, az orvos sem tud másként nevezni, mint a „lélek". A lélek beteg, mert az embereknek nincs hitük, amire támaszkodhatnának, nincs reményük, ami megnyugtatná őket, helytelen vágányokra siklott szeretetük, és hiányzik belőlük az önismeretnek az a minimuma, amely a lelki egyensúly fennmaradását biztosíthatná. A beteg léleknek nincs vallása, nincs világnézete, ebből a gyökérből sarjadnak belső világának kóros nyugtalanságai. A modern ember nem ismeri fel bajának igazi jellegét. Nincs bizalma a paphoz és a teológushoz. Elmegy az orvoshoz, aki felismerheti ugyan a kórképet, de tanácstalanul áll a beteg lélek igényeivel szemben.

Az idegorvos szava komoly tanúságtétel a modern élet nagy kérdéseiben. A mindennapi tapasztalat legbizalmasabb megnyilatkozásai alapján igazolja, amire megtanított az elmult évszázadok történelme és a jelenkor szörnyű kavargása. A modern ember lelke beteg, mert elszakadt az élet igazi forrásaitól, a modern társadalom beteg, mert nem ismeri a rendező elvet, amely egyedül képes az élet útvesztőjében a békét és a félelem nélkül való életet biztosítani. A súlyos tények színe előtt valóban érdemes kissé elmélyedni a problémában.

Az élet nagy rendező elve: *a vallás.*

Mit jelent a vallás az élet számára? Van-e szoros belső összefüggés a kettő között egyéni és társadalmi vonatkozásban? A következőkben először rámutatok a modern gondolatáramlatok távlatában az élet és a vallás mély és bensőséges összefüggéseire, azután néhány gondolattal megvilágítom a vallás szerepét az egyén és a társadalom életében.

I. Vallás és élet a modern gondolkodás távlatában.

Az újkori gondolkodás két nagy eszme igézetében indul: egyik az individualizmus, másik a humanizmus ideája. Az individualizmus az egyén szabadságjogait hirdeti. Kiszakítja az embert azokból a kötöttségekből, amelyekben a középkor embere élt: az Egyház, a társadalmi szervezetek, az egyénfeletti objektív értékek kötöttségéből. Saját értelme világánál, saját magános akaratával, csak önmaga előtt vállalt felelősséggel indul el az ember, hogy meghódítsa a világot és megkeresse saját egyéni boldogságát. A humanizmus pedig az emberi élet, a természet, a földi élet felé fordítja a figyelmet és itt a földön, túlvilági „álmok" kergetése nélkül akarja újra elővarázsolni a paradicsomot.

A felvilágosult, modern embernek hatalmas eszköz áll a kezében: a fiatalos frisseséggel előretörő természettudomány. Az ész és a tapasztalás, a matematika és a szorgalmas megfigyelés bűvkörében megnyílik a természet könyve és a varázsigék mindig újabb és újabb titkokat pattantanak elő a természet titokzatos világában. Tér és idő korlátai lassan leomlanak, az élet felszívódik a fizikában, és az ember úgy érzi, hogy szellem, lélek, mindez csak képzelet, a a valóság az anyag és a szám, amelyeknek segítségével széppé és gazdaggá lehet igézni a világot. Az öröm túlkorai volt. Az anyag és a szám uralma nem hozott boldogságot. Az atomaira tépett, elmechanizált lélek szava felsírt a tudomány és technika páncélja alatt, az élet jogait követelte.

Nem hiányzottak, akik az eltiport élet nevében felemelték szavukat. Nietzsche a szép életről énekel és a felszabadító Übermensch hatalmas akaratáról álmodik. De hamarosan felcsendül a pesszimizmus szava. Wágner zenéje elsiratja az élet-akarás hősies tragikumát. Klages metafizikát épít a csalódott ember lélekfoszlányaiból. Az Élet boldogító, színes, öntudatlanul patakzó áramlásába betört valahonnan a Szellem. Nem tudjuk, honnan jött, nem tudjuk, miért jött. De amióta itt van, leigázza az Életet, az elvont gondolat és a tett erejével kiszívja vérét: az Élet meghal. A bölcs már nem tehet semmit, csak szelíd megadással ismeri fel helyzetét és belenyugszik a változhatatlan Sorsba. Az existentializmus még tovább megy. Az ember a semmiből a Létbe vetett múló pillanat, léte az elmúlás, jövője a megsemmisülés. A tömeg-ember nem is mer szembenézni rettenetes létlehetőségeivel. Elmenekül az élvezetbe, a lázas munkába, a társadalmi életbe, hogy elfelejtse létének irtózatos reménytelenségét. A lét egyedüli értelme, hogy felismerem a megsemmisülő létet és belenyugszom abba, amin úgysem tudok segíteni.

A Gondolat és az Élet szörnyű drámájába pedig beleszól a modern pszichológus. Megállapítja, hogy az élet értelméről nem tudunk semmit, az ember az életfolyamatnak egy felfodrozott hulláma, akit ösztönei kergetnek az élet kiszámíthatatlan útjain. Metafizikát, vallásos rendszereket, erkölcsi eszményeket azért állít az ember, hogy valami módon az illúziók ábrándos világában ideig-óráig elfeledje, hogy visszatér a semmibe, a ködbe, ahonnan felszínre dobta a tudatalatti ösztönök sötét és szeszélyes játéka.

A Gondolat megölte az Életet, az Élet pedig hiába lázadozik, hiába követeli jogait, mert problémáira nincsen más megoldás, mint a képzelet ideig-óráig színes, kábító varázsa. Ez a modern gondolkodás szomorú finálója. De talán el kellett jutnia ide a modern gondolkodásnak, hogy végigjárva a reménytelenség Kálváriáját, rádöbbenjen arra, hogy talán van más út is, amelyet valamikor eltévesztettünk, amelyre visszahív az Élet: nem a biológiai élet, nem az ösztönös életáramlás, hanem a teljesértékű emberi egyéniség és az emberi közösség élete.

Az ember nem éri be az elvont gondolattal. A tudomány és a technika nem üdvözíti. Mikor az élet jogait követeli, arra is kell gondolnia, hogy az ösztönös élet síkján túl van egy magasabbrangú élet is, a Szellem, a Lélek, a Kegyelem élete. Ebben az Életben beteljesedik mindaz, amit reménytelennek vall az élet biológiai és lélektani értelmezése.

A történelem és a tapasztalás, a jelen tapasztalata és saját belső világunk elfogulatlan szemlélete meggyőznek bennünket arról, hogy az ember mindig és minden időben állított maga fölé valakit vagy valamit, amiben léte forrását felismerte, ami felé irányította az életet. Bármily zavarosak is voltak az emberek gondolatai a lét végső értelmét és forrását illetően, annyi biztos, hogy valamit, ami fölöttünk áll, minden időben elismert az ember. Akár törvénynek nevezte, akár természetnek, akár gondolatnak, akár életnek, akár mindenségnek, akár Istennek, érezte, hogy nem az egyéni ember a végső szó a mindenségben, hanem az ember sokféleképen függ valamitől, ami rajta kívül áll, ami az ő sorsát irányítja. Legtágabb értelemben véve a szót, ez a magatartás már vallásos magatartás. Eszmélkedéseinkből tehát kitűnik, hogy az ember eligazodás-keresése valami módon mindig a vallásos magatartásba torkollik. De az elfogulatlan tudomány ennél továbbmegy. Felfedezi azokat a mély szálakat, amelyek az igazi és helyes vallási magatartást jellemzik és felismeri ennek a magatartásnak mély objektív, valóságos alapjait.

A vallásos magatartás első mozzanata, hogy az ember *felismeri* Istent. Felismeri, hogy a világ esedékes, múló valósága megköveteli az első Okot, a Mozdulatlan Mozgatót, tökéletessége feltételezi a Végtelen Teljességet, a rend és törvényszerűség követeli az örök Gondolatot és a célrairányító rendező Akaratot. A lét örök forrását és célját, a legfőbb teljességet, az értelmes törvényhozót nevezzük Istennek. Isten mindennek alkotója és ura, ura és teremtője tehát az emberi létnek is. A vallásos magatartás első dobbanása, hogy az ember felismeri, hogy van valaki, akitől származik, aki létének, lelkének, életének korlátlan ura, akiben egyedül találja meg az emberi élet értelmét és célját. Belátja, hogy meg kell hajolnia az Alkotó akarata előtt, mert másként a cél, amelyet elénk tűzött, el nem érhető.

Az *érzelemvilágban* mélyenszántó megmozdulások fakadnak ennek a belátásnak a nyomában. Az ember megdöbbenve, megrettenve gondol az isteni Felségre, akinek szava a semmiből a létbe szólította, akinek hatalmas kezében van életének minden mozzanata, szívének minden dobbanása. De minél jobban elmélyed a Teremtő Isten nagy igazságainak szemléletében, annál inkább belátja, hogy az Alkotó nemcsak hatalmas Úr, akinek hódolat jár, nemcsak kérlelhetetlenül igazságos Bíró, aki isteni jogait érvényesíti, hanem jóságos és szerető Atya, akinek a gondviselő irgalma őrködik felette, aki mérhetetlen fenségének magaslatairól lehajol a nyomorult emberhez, hogy támogassa, segítse az élet veszedelmes és kockázatos „kalandjaiban". A félelem mellett felébred a remény és a szeretet érzelme mint a vallásos élet legmélyebb indítéka.

De ott, ahol megvan a belátás, ahol hatékony az Úr iránt érzett félelem és az Atya szeretete, nem maradhat el a tett, az Úr akaratának teljesítése. A vallásos magatartás harmadik mozzanata a *cselekvés,* Isten akaratának teljesítése. Az Isten akarata pedig mindenekelőtt az, hogy az ember neki megadja a hódolat és a tisztelet adóját. A szeretetből fakadó vallásos élet a szeretet sugallatát követi, amikor Istene és Atyja előtt bemutatja a szeretet és a hódolat adóját.

Milyen csodálatos távlatokba mélyül el ez a vallási magatartás, amikor megszólal maga az Isten, amikor Isten örök Igéje testet ölt,

hogy az embert a vallás legmélyebb titkaira, az örök igazságokra, a szeretet misztériumára megtanítsa! Valóban leszáll az ég a földre és aki eddig csak teremtmény volt, most felemelkedik az Isten házanépének választottjai közé és jogot kap arra, hogy egyszer majd a legmélyebb és legbensőségesebb kapcsolatba lépjen az örök Atyával, aki már itt a földön reá sugározza kegyelmét és szeretetét.

Az ember belső világának lélektani elemzése tehát feltárta előttünk a vallásos élmény lélektani elemeit és gyökereit. Mindez nagyon szép — mondja erre a modern lélektan. Mindezt így is érezzük, így is gondoljuk. Pedig mindez nem más, mint képzelődés. Hiányos, befejezetlen életünk vágyait valóságnak álmodjuk. Boldog az, aki tud hinni az álmoknak. Nem is lesz keserű a felébredés, mert hiszen az élet végén úgyis minden megsemmisül. Aki beleringatta magát a vallás álmaiba, nem fog csalódásra ébredni, mert a halál megsemmisülés, amelyből egyáltalán nincsen ébredés. A vallás álomvilág, amelyben beteljesednek ki nem elégített vágyaink.

Amikor a modern lélektan így beszél, súlyos logikai hibát követ el és saját állításaival vágja el maga alatt a fát. Elismeri, hogy az ember vágyódik a vallásos tárgyak, Isten, túlvilág, halhatatlanság, boldog örökélet után. Elismeri, hogy mindez nagyon megfelel az ember vágyainak. Tehát — mondja — minthogy ezek az ember vágyainak felelnek meg, nem is mások, mint vágyaink termékei. A valóságban nincs sem Isten, sem lélek, sem túlvilág. Csakugyan abból, hogy valami után vágyódunk, nem következik, hogy az valóban létezik. De vajjon abból, hogy valami után vágyódunk, következik-e, hogy az a valami nem létezik? Nem gondolom.

Ha pedig nemcsak az egyszerű gondolkodás, hanem a legszigorúbb tudományos kritika is igazolja, hogy Isten létezik, igazolja, hogy Isten szólhat az emberhez, a történeti kritika igazolja, hogy Isten tényleg szólott is, akkor a lélektan okoskodásából csak az következik, hogy a vallás megfelel az ember legmélyebb igényeinek, nem pedig, hogy csak az emberi ösztönös vágyak kivetítése.

Gondolatmenetünk a modern lélektan eszközeivel és fegyvereivel igazolja nemcsak a vallás valóságát, hanem egyúttal a vallás és élet legbensőbb összefüggését. A vallás az a híd, amely egybeköti a Teremtőt és a teremtményt. Két pillére: Isten és az ember. A vallás az emberi életnek szükségszerű velejárója. Elválaszthatatlanul kapcsolódik hozzá és csak az emberi gyengeség vagy gonoszság képes ideig-óráig éket verni az Élet és legmélyebb tartozéka, a vallásos magatartás közé. A modern ember individualizmusának igaza van addig, amíg azt tanítja, hogy az embernek joga van a szabadságra és az érvényesülésre, de Istennel szemben, az Istentől elszakadó érvényesülés szabadosság lesz és romlásba taszít. Igaza van a humanizmusnak, hogy az emberi élet és a természet nagy érték, de ez az érték semmivé oszlik, ha elszakad az Élet forrásától, Istentől. Az élet követelheti jogait: de ezek a jogok nemcsak testi jogok, nemcsak ösztönök jogai, hanem elsősorban a szellem jogai. A Szellem élete az igazi, teljesértékű élet és ezt az életet az emberi Szellem csak a kegyelem életében találhatja meg. A testi lét, az ösztönvilág engedelmeskedni tartozik a Szellem és Kegyelem világának, hogy harmonikusan bontakozhassék ki a teljesértékű emberi egyéniség.

A vallás az élet legmagasabbrangú értéke. Nem lehet egyszerűen eszköz az emberi élet fejlődésében. Amikor értékét vizsgáljuk, nem is akarjuk eszközzé alacsonyítani. A vallás önmagában a legnagyobb érték, mert egybekapcsolja Istent az emberrel, a teremtményt a Teremtővel. Kimutatjuk azonban, hogy ez a kapcsolat javára szolgál a teremtménynek, a nélkül, hogy a vallást úgy kezelnők, mint orvosságot, amely meggyógyítja a beteget.

II. Vallás és Személyiség.

A vallás és az egyéni élet összefüggése különösképen három oldalról tekinthető. Először az emberi magánosság problémájában, másodszor a lélek és az ösztönös világ belső feszültségében, harmadszor a személyiség teljesértékű kibontakozásában.

1. A „magános" ember.

Az ember önmagában álló, zárt világ, gondolatainak és tetteinek végső alanya, aki a saját létének kérdéseit csak sajátmaga oldhatja meg. Másrészt azonban az ember sokoldalúan rá van utalva a „Másra", a személyekre és a dolgokra. Ezen igényeinek kielégületlenségében gyökerezik az egyik mély emberi probléma: a magánosság. Az ember biológiai és lélektani fejlődése tárja fel a kérdés igazi arculatát. A kicsiny gyermek végtelenül tehetetlen, rászorul környezetének, elsősorban anyjának támogatására. Tőle kapja a táplálékot, a meleget, a ruhát, az oltalmat, de tőle kapja talán nem is utolsósorban a lelki melegséget, a gyengédséget és a szeretetet. A születés pillanatában elválott anyja testétől, de egyelőre még minden idegszála az anya felé hajtja. Szeretne fizikailag belekapaszkodni az anyába és legteljesebb megnyugvását az édesanya ölén találja. A modern lélektan úgy találja, hogy külön ösztön készteti a gyermeket, hogy belekapaszkodjék abba, amire szüksége van, mindenekelőtt az édesanyába. Amint múlnak az évek, mindig jobban lazul ez a fizikai kapcsolat. Nem csökken azonban a gyermek igénye, hogy édesanyja gondoskodjék róla, szeretetével és gondoskodásával elhalmozza. Anya és gyermek szeretetkapcsolata lassankint szimbolummá válik. A gyermek kezd más tárgyakat is keresni, szüksége van anyagi javakra, baráti közösségre, szellemi művelődésre, kulturális értékekre. Lassankint önállóvá lesz, a felnőtt kor hajnalán már maga alakítja életét, keres magának hivatást, élettársat és eszményeket. Az első kapcsolat azonban, amely az édesanya személyén keresztül a Világhoz fűzte, mindig útmutató lesz, jelzi a nagy titkot, hogy az ember képtelen saját zárt világában, az anyagi világ és a szellemi értékek, az emberek és a természet nélkül élni. Szüksége van valamire, amibe belekapaszkodhat, amire rátámaszkodhat, mert máskülönben élete értéktelen, értelmetlen, boldogtalan, sőt lehetetlenné lesz.

Nem követhetjük részletesen ennek az emberi fejlődésnek útját. Problémánk szempontjából csak az eredmény a fontos: az egyéni, önmagában élő, önálló és önmagának felelős ember sem lehet meg a természet és a kultúra értékei nélkül, ösztönösen vágyódik tárgyak után, amelyek igényeit kielégítik. Minden tárgyon és közvetlen behatáson túl pedig a legmélyebben érinti az embert, ami minden

vágyódásának mélyén él: a szeretet igénye. Vannak lelkek, akikben az élet sodrában valahogyan megtörik a kötődés képessége. Nem tudják megtalálni a támaszt, amely után vágyódnak. Magánosak lesznek és vagy fájó lemondással járják az élet útját vagy pedig kétségbeesetten kapkodnak az élet tűnő javai után. Mások megtalálják a hivatást, az eszményt, az élettársat, akire rátámaszkodhatnak, akivel megoszthatják életüket. De valami bennük is mindig üres és kielégületlen marad. A mulandóság terhe ránehezedik az életükre. Az élet gyakran döbbent rá, hogy semilyen támaszték nem örök, semilyen segítség nem teljesértékű, minden szeretet töredékes és tökéletlen. Az embert valami módon mindig elkíséri a magánosság. Az élet zaja sem tudja elcsitítani azt a belső élményt, hogy egyedül állunk a világban és a legmélyebb barátság vagy szeretet, a leghűségesebb eszményszolgálat sem képes az egyedülvalóság nyomasztó gondjától megszabadítani. — A vallásos magatartás ebben a pontban adja egyik leghatékonyabb támasztékát. Biztosít arról, hogy van Valaki, aki tökéletesen szeret, aki soha el nem múló támasztékul szolgál, aki maga a lét teljessége és ezért minden emberi igényt és nemes vágyódást tökéletesen kielégíthet. A földi élet terhét, a szükségleteket és a küzdelmeket, a magánosság érzelmi hullámait nem szünteti meg ez az élmény. De biztosítékot nyujt arranézve, hogy mindennek van megoldása. Az élet nem hiábavaló, a magánosság nem végleges és nem feloldhatatlan. Aki hű marad, annak már itt a földön lelkébe költözik a remény biztonsága, amely a másik életben teljességgé, soha el nem múló valósággá virágzik ki.

A vallás mintegy távlatot ad az emberi élet drámájához. Vannak, akik közvetlenebbül átélik ennek a távlatnak a szépségeit, ezeknek már itt a földi életben bearanyozza a vallás égi ragyogásával az életet. De elvileg minden ember számára nyitva az út, hogy magánosságának végső feloldását a földi nélkülözések és hiányok között is megtalálja abban, aki maga az Élet teljessége és legmélyebb értelme. A vallás az ember belső harmóniájának legfőbb biztosítéka. Vallás nélkül céltalanul hányódik az ember a magánosság, a soha ki nem elégülő keresés sötét örvényei felett. A vallás a biztos csónak, amely a hullámokon keresztül is elvezet a kikötőbe.

2. *A Szellem és az Élet konfliktusa.*

Az ember két világ gyermeke. Teremtmény voltánál fogva beletartozik a véges dolgok birodalmába, teste idekapcsolja a földi létbe. Halhatatlan lelke azonban felemeli az örök értékek világába és el nem múló, isteni életre képesíti. A Teremtő csodálatos harmóniában gondolta el az ember valóságát. Azt akarta, hogy kapcsolat legyen a Szellem és az Anyag világa között. Testet adott neki, a testben ösztönöket ébresztett, hogy ezeknek segítségével valósítsa meg földi céljait és készüljön az örökkévaló élet felé.

Az első bűn megbontotta ezt a harmóniát. Az emberi akarat szembefordult az Alkotóval és azóta örökké él a lázadás szelleme. Ennek a belső meghasonlásnak legszomorúbb és legkézzelfoghatóbb gyümölcse az a tény, hogy az ösztönvilág elszabadult, önálló, öntörvényű életet, kielégülést keres. Az értelem pislogó világa elkáprázik az ösztönök életerős, dübörgő áramlatában, az akarat törékeny erejét elsepri, magával sodorja a sötét áradat. Szent Pál, Szent Ágos-

ton érezték ezt a sötét tragikumot, amikor a jobbra törekvő eszes természet szava mellett újra meg újra érvényesülni akar az ösztönök konok és makacs akarata. Szellem és Ösztön harca: ez az emberiség belső története. A probléma nagyon súlyos. Talán könnyen megoldható lenne, ha az ösztönökkel véglegesen fel lehetne számolni. De ez nem megy. Az ösztönök a természet szavát hallatják, a természetben pedig a Teremtő üzen az embernek. Az ösztönök nélkül nincs emberi élet és elsorvad nemcsak a természeti, hanem a szellemi lét is. Mégis, jaj az embernek, ha az ösztönök vezetik az életet. De jaj akkor is, ha a kellőképen meg nem rendszabályozott ösztönök a lélek rejtett mélységeiből kerülő utakon előtörnek és sötét mérgükkel átitatják az emberi élet minden mozzanatát.

Az út meredek. Az ösztönöket kiirtani nem lehet és nem szabad. De az ösztönöknek engedelmeskedniök kell. Az energiáknak az ész és a hit szava szerint kell működniök. Az erkölcsi törvény mondja meg, milyen keretek között érvényesülhet az ösztön eredeti tisztaságában, mikor kell eredeti céljait feladni és energiáit magasabb célok szolgálatába állítani. Ismét csak a vallás adja meg az eligazodás útját. A hit által megvilágosított ész biztos és szilárd útmutatóul szolgál ott, ahol a puszta emberi gondolat eltévelyedne. A kegyelem pedig erőt ad az akaratnak, hogy az ösztönökkel szemben mindig érvényesüljön az Isten örök akarata. A konfliktusokba, neurózisokba, lelki sivárságba süllyedt ember számára belső világának békéjét csak a kegyelmi élet hozhatja meg. A vallás a legnagyobb rendező elv, amely belső világunk nyugalmát és békéjét biztosítja: a legnagyobb konfliktus, az Ösztön és a Szellem ellentétének megoldásában segítségünkre siet. Fényt és erőt ad, hogy el ne sorvadjanak az élet értékes erői, de el se sodorja az embert az alantas világ kiszámíthatatlan szeszélye.

3. *A személyiség kiteljesedése.*

Az ember nemcsak ösztön, hanem Szellem és Kegyelem is. Az ösztön kielégülést keres, a Szellem teljesértékű élet után vágyódik. A személyiség követeli belső értékeinek teljes kibontakozását. Kant úgy találta, hogy méltatlan az emberhez, ha idegen akarat előtt meghajol, legyen az bár az isteni akarat. Az öntörvényű emberi akaratban látta az emberi személyiség legfőbb értékét és törvényhozóját. Erkölcsösnek csak azt a cselekvést minősítette, amelyik egyedül a törvény iránt való tiszteletből fakad. — Kant tanítása a modern ember önistenítésének tudományos megfogalmazása. Gondolatai szépek és emelkedettek, felülemelkednek a kicsinyes önzés és hasznosság szempontjain. Csak egyet felejt el. Elfelejti vagy nem akarja tudomásul venni, hogy az emberi akarat és az emberi személyiség nem az utolsó szó az emberi életben. Az ember nem független, mindenekfelett álló valóság, hanem az Isten teremtménye. Az emberi akarat alá van rendelve Isten akaratának. Megalázó, a szellemi lélekhez méltatlan lenne, ha alá volna rendelve valaminek, ami nála alacsonyabbrangú. Nem megalázó, ha a végtelen tökéletességű Isten az, akinek akarata irányítja az emberi akaratot. Valami csodálatos misztérium teljesedik be ebben a pontban. Amint az ösztönök szabadon eresztett áradata megsemmisíti az embert és halálra sebzi sajátmagát, úgy az egyéniség is összeomlik, ha elszakad az objektív

értékek vonalától. A saját függetlenségét hirdető, gőgös emberi akarat úgy jár, mint a vétkes angyalok. Csillagvilágának magaslatairól a legsötétebb pokolba zuhan. A kárhozat, az egyéniség összeomlása nemcsak túlvilági büntetés. Az isteni tőről leváló emberi akarat már itt a földön összezúzza önmagát, mert sorsa mindenképen tragikus sors. Aki azonban meghajol a felette álló Isten előtt, az megtalálja önmagát. Az egyéniség csak akkor teljesedik ki, ha bele tud kapcsolódni az objektív értékek világába. A legnagyobb érték pedig az Isten. A vallásos ember számára megoldódik a lét legnagyobb kérdése. Elindulhat a legmagasabbrangú tökéletesség útján, legmélyebb vágyai és igényei beteljesülést nyernek. Aki az Isten előtt hajol meg, nem lesz kisebb, hanem felemelkedik.

III. A vallás a közösség életében.

Ami végbemegy az egyes ember életében, ismétlődik az emberi közösségek történetében. A vallás nélkül az emberi társadalom a konfliktus sűrű szövedéke, a vallás és a keresztény erkölcs viszont biztosíthatja számára a belső békét és nyugalmat.

A társas együttlét alapja az emberi természet. Az emberi hiányok, elégtelenségek mutatják, hogy az ember csak a társadalomban élheti le emberhez méltóan életét. A társas egyesülés célja valamilyen emberi érték biztosítása. Nem beszélünk most azokról a társas alakulatokról, amelyekbe önként lép be az ember bizonyos részleges célok megvalósítása érdekében. Csak azokat a társadalmi alakulatokat nézzük, amelyekbe természete szerint beletartozik; ilyen a család, a nemzet, az állam, a népek közössége. A természetes alakulatok célja az emberhez méltó élet biztosítása. A társadalom hivatott arra, hogy pótolja az ember egyéni hiányait, segítse az embert anyagi javainak megszerzésében és tegye lehetővé számára a sajátosan emberi életet, a kultúra értékeiben való részesedést. Ezen feltételek megvalósításával készíti elő az emberi közösség az embert örök céljának elérésére.

A társas együttlét céljából következik, hogy a társadalomnak joga és hatalma van mindannak biztosítására, ami a társadalom célját illeti. A természet joga a társadalom alapvető rendező elve. Megszabja a keretet, a feladatokat, amely kinek-kinek kijut a társadalom életében. Rendezi az egyeseknek egymáshoz és az egészhez való viszonyát. A jog megvalósulása a társadalom életében a társadalmi igazságosság.

A társadalmi kötöttségekkel szemben azonban ott áll ismét az egyesek szabadságra, önállóságra törekvő akarata. Ott él az egyesek és a népek lelkében az ösztön, elsősorban a bírvágy ösztöne, amely mindig többet és többet akar a társadalom javaiból önmaga számára biztosítani és nem törődik másoknak hasonló jogaival. A bírvágy letér a jog útjáról. Fegyvere az erőszak, amelynek már nem állítanak korlátot az erkölcsi jogszabályok. De ha egyszer a bírvágy, az önkény és az erőszak úrrá lesz a társadalom életében, akkor megbomlik a béke, megszűnik a rend, akkor kettéhasad az emberi közösség az erőszakra építő uralkodók és az elnyomottak, leigázottak osztályaira. Teljesen mindegy, hogy egyik nemzet a másik felett, vagy egyik embercsoport a másik felett gyakorol zsarnoki hatalmat.

Az emberhez méltó élet az emberiség széles rétegei számára lehetetlenné válik, a társadalom megszűnik az emberi élet biztosítéka lenni és eszközzé aljasul a zsarnokok, az önzők és erőszakosak kezében. Belső nyugtalanság, forradalmak, kétségbeesett rendzavarások követik lépten-nyomon a társadalom elfajulását, amely csúcspontját éri el az emberiségre szakadó szörnyű háborúkban. Az emberi történelem mindennél világosabban bizonyítja, hová süllyed az emberiség, ha alantas ösztönei szembefordulnak a társadalom biztosító erőivel.

Megoldást, amennyire az emberi gyarlóság keretében lehetséges, ismét csak a vallás hozhat. A vallás gyógyító ereje mindenekelőtt a bajok legfőbb forrására, a bírvágy szörnyű szenvedélyére teszi rá gyógyító kezét. Az erkölcsi törvény szentesítésével, a természetfeletti kinyilatkoztatás fényével hirdeti az emberi egyenlőséget, a jogot az életre, inti a hatalom birtokosait a felelősségre. Mindenekelőtt pedig a jog mellé állítja a szeretetet. A szeretet nem keresi azt, ami a magáé, hanem tud lemondani és tűrni, tud adni és akkor boldog, ha letörölheti a könnyet felebarátja homlokáról. A szeretet az Isten képét látja az embertársban és a felebarát arcán visszasugárzó isteni szeretet szemléletében kész adni, akkor is, ha az áldozatba kerül. A szeretet többet tesz, mint a jog, nem szorul kényszerre, mert a lélek belső szükségleteiből fakad és lerombolja az akadályokat, amelyeket az emberi gyengeség állít ember és ember közé.

A kereszténység története ragyogó példákkal szolgál arranézve, mit jelentett a vallásos gondolat érvényesülése a nemzetek életében. Mit tett a vallás az elnyomottakért, a betegekért, a szomorúakért, mit tett az anyagkultúra felvirágoztatásáért? Ha az emberi társadalomra belső bajok szakadtak, mindig megmutatkozik az eltérés a kereszténység örök eszméitől. Igaz, azt mondhatja erre valaki: Kétezer éve vagyunk keresztények és ma is megvan a társadalmi nyomor, mint évezredekkel ezelőtt, a ma háborúja embertelenebb és szörnyűbb pusztításokat végzett, mint a legsötétebb pogány ókor háborúi. Ez igaz. De ne feledjük el, hogy ez nem a vallás hibája, hanem az emberé, aki az isteni kegyelem világossága és ösztönzése ellenére sem tudta még megvalósítani a vallás eszményeit. A vallás nem varázsige, amely egy szempillantásra megváltoztatja a világot. Amint az egyénnek, úgy az emberiség életének átalakulása is lassú, évezredes folyamat. A kereszténység az emberiség lelkét is lassan alakítja. Időnkint ősi, erős ösztönök, amelyeket elfojtott, de ki nem irthatott, előretörnek. Akkor bekövetkeznek a nagy katasztrófák. Ezeknek nyomában azonban újra jön a tisztulás és remélhetjük, hogy ismét egy lépéssel előbbre megyünk az emberiesség és a társadalmi béke biztosításának útjain.

Vallás és emberi közösség összefüggéseinek van azonban még egy mélyebb értelme is. *A vallás maga is közösség,* amely nemcsak megszenteli az ember társadalmi közösségét, hanem a kegyelmi életben is közösségbe kapcsolja az embert. Az isteni Udvözítő rendelése folytán Krisztus követői nagy egységet, az Egyház közösségét alkotják. Ebből a közös forrásból merítik hitüket, innen kapják a megszentelődés eszközeit, innen kapják az irányítást az örök haza felé. Ez a vallásos közösség megszenteli és megnemesíti az embernek Istenhez való viszonyát. Az ember természete kívánja, hogy vallá-

sos életében is közösségileg jelenjen meg az Úr előtt. Az Üdvözítő rendelése ezt a mély emberi vágyat teljesíti be.

Milyen színt és mélységet nyer ennek a gondolatnak a távlatában az Egyház liturgiája! Nem a magános ember jelenik meg Isten színe előtt, hanem odaáll a közösség, a hívek egysége, amely nem más, mint maga a Krisztus, az Üdvözítő misztikus teste. — Milyen csodálatos nevelői következményei vannak ennek a ténynek?! A legnagyobb nevelői érték a valósággá vált élet. Az Egyház közösségében, liturgiájában, erkölcsében valósággá válik Istennek az emberről alkotott legszebb gondolata. Aki beleáll ebbe a közösségbe, azt szinte magával ragadja annak mindent elsodró ereje. A gyermek a lélekzéssel együtt szívja magába a keresztény szellemet, irracionális igényei a vallásos környezetben önként megnemesednek, tisztulnak, alakulnak. A felnőtt pedig újra és újra megerősödik, élményszerűen áll előtte a cél, és sok okoskodás, erőfeszítés nélkül élhet... nem az ösztönök zavaros életében, hanem a kegyelem lelket frissítő, felemelő áramlásában.

Ez a keresztény közösség biztosítja az ember számára az ismereteket, amelyek nélkül nem lehet üdvözülni. Ez a keresztény közösség adja az ember kezébe azokat az eszközöket, amelyek nélkül senki nem lehet szentté, azaz Isten előtt kedvessé. Ez a közösség irányít, kormányoz, Krisztus akarata és szándéka szerint mindig előre, az örökélet távlatai felé. Amikor pedig Krisztus Egyházának legfőbb gondja az emberi lélek örök üdvösségének biztosítása, nem feledkezik meg arról, hogy az ember itt él a földön, élete anyagi javakra, szellemi értékekre szorul. Az Egyház volt minden időkben az emberi nyomorúság legfőbb orvoslója, a gondos Anya, aki gyermekeinek táplálékát biztosította. Mi lenne a művészetből, tudományból, ha kikapcsolnánk belőle mindazt, amit a vallásos szellem sugallt az emberek számára?

*

A vallás valóban az emberi élet középpontja. Sugarai áthatják az egész életet, bearanyozzák a kultúrának és a természetnek, az egyén és a közösség életének távlatait. Hiánya sötét örvények felé sodorja az emberiséget, virágzása már a földi életben érezteti áldásos hatásait. Prohászka szavával zárom: „Nekünk a kereszténység „szellem és élet ... mi azt látjuk, hogy a vallásos érzésnek egységéből, mélységéből ered a nagy egyéniség s az élet virágzó pompája, a fénytől átitatott tudomány, a meleg érzéstől átjárt közélet s a hatalmas lendületű művészet."

Dr. Zemplén György

A modern pedagógia

Mindnyájan érezzük és valljuk, hogy nehéz, válságos időket élünk. A bajokat nem tudjuk eltüntetni, megjavítani is alig, de meg tudunk előzni minden nehézséget és dűlőre juttatni minden válságot az új időkben is azzal a 2500 esztendős tanáccsal, amit Kung-Fu-tze a legnagyobb görögökkel, Szokratesszel, Platonnal és Arisztotelesszel egyértelműleg adott: a szavak helyes használatával. Egyik nagyon

katonás, de hűséges tanítványa jött hozzá, amikor a saját országából elűzték: We hercege vár, hogy a kormányzást átvegyed. Mi lesz az első teendőd? Az öreg bölcs így szólt: a szavak helyes használata, a fogalmak tisztázása. Dsi Lu erre legyintett: ennyi az egész? Most az egyszer hibázni fogsz, sokkal nagyobb bajunk van odahaza, mint a szavak használata nem helyes, zavaros a fogalmak értelme, ha a fovagy te, Lu! Minek szólsz olyan dologhoz, amihez nem értesz. Ha a szavak használata nem helyes, zavaros a fogalmak értelme ha a fogalmak értelme zavaros, nem lehet szabatosan cselekedni, ha pedig nem szabatos a cselekvés, akkor nem virágzik sem az erkölcs, sem a művészet; akkor értelmetlen a büntetés, s ha a büntetésnek nincsen értelme, a nép azt se tudja, hová lépjen, hová tegye kezét-lábát. A bölcs első dolga, hogy fogalmait szavakba foglalja és a szavakat tettekre váltsa. Nem lehet tehát tűrni a szavakban a rendetlenséget, mert minden ezen múlik.

Legfontosabbnak látszik a szavak és fogalmak tisztázása a pedagógia területén. Stanley Hall életéről írt emlékiratában szinte testamentumba hagyta reánk 1923-ban: „A nevelés újból az egész világnak vezető problémájává lett. Azok a nemzetek, amelyek ezt belátják, tovább fognak élni, azok pedig, amelyek elhanyagolják, lassan bele fognak pusztulni... Újra kell tehát nevelnünk az akaratot és a szívet, legalább annyira, mint az értelmet, s az odaadó szolgálatnak az eszményét kell az önzés, élvezethajhászás helyére ültetnünk. Semmi más nem menthet meg minket." Kíséreljük meg tehát tisztán látni: I. mi a nevelés, II. mi ennek a modern követelménye, és III. melyek a megvalósítás főirányelvei.

I. Valamennyire fejlett társadalomban a gyermek tagja lesz négy szükséges társadalmi egésznek: családnak, élethivatási rendnek, hazájának és valamelyik világnézeti szervezetnek. A nevelés nem egyéb, mint e négyféle társadalmi egésznek önfenntartó, önfejlesztő tevékenysége. Ez a tevékenység abban áll, hogy az idősebb nemzedék nemcsak átszármaztatja a maga képességeit és hajlamait, hanem átadja az ifjú nemzedéknek a maga civilizációját és kultúráját azzal a céllal, hogy ez mindkettőt megértse, értékelje s amit értékesnek tart, azt magáévá tegye és fejlessze. Viszont ez a megismerés, értékelés és alkotás kifejleszti az ifjú nemzedék képességeit készségekké, hajlamait viszont jellemvonásokká szilárdítja, s ekként az egyént igaz emberré, személyiséggé alakítja, hazájának valamely hivatásában dolgozó polgárává s világnézetének hivőjévé avatja. E szerint a gyermek legfőbb kincseit: szüleit, anyanyelvét, nemzetiségét, történelmi korát, erkölcsi eszméit, vallásos meggyőződését nem maga teremti, hanem átveszi mint társaslény a környezetétől a ruházkodáshoz, étkezéshez s egyéb társadalmi szokáshoz hasonlóan.

Az emberiség nagy gondolkodói az emberben két egymással szerves kapcsolatban álló lényeges jegyet különböztetnek meg: az öncélú személyiséget és a társas természetet. Az első jegyet túlzóan kidomborítja az empirizmus, individualizmus és a liberalizmus, a társasjelleget pedig mindenféle panteizmus és kollektivizmus. A két lényeges emberi jelleg harmonikus összeegyeztetése a keresztény realizmus kiváltsága, az ú. n. tárgyi szolidaritás.

Az alanyi értelemben vett szolidaritás annak a tárgyinak lelki vetülete, a másoktól való tényleges függés és a velük való sorskö-

zösség átérzése s mindebből fakadó kötelességtudat: erős akarat arra, hogy magát fegyelmezze a közjóért, családjáért, szaktársaiért, nemzetéért és a hitért. Ez az a nevelés, amelyről G. Wells megállapítja, hogy az emberiség jövendője nem lehet más, mint versenyfutás az igazi megelőző nevelés és a szörnyű katasztrófák között.

II. A nevelés fogalmának talán nagyon rövid, nagyon tömör kifejtése után igyekezzünk tisztázni azt is, mit nevezünk modernnek. Ez a szó a késői latin és francia nyelvnek kifejezése, melyet jövevényként átvett minden művelt nemzet.

Tagadó értelemben modern mindaz, ami divatos, ami korszerűnek látszik, ellentétben az elavulttal, a divatjamulttal, az ósdival. Haladó, progresszív, ellentétben a hagyományossal, a konzervatívval.

Inkább pozitív értelemben nem egyéb, mint korjellemző, korunk ismeretét nyujtó és elősegítő, de egyúttal nem az, ami elmúlik a pillanatnyi divattal, hanem ami időtálló, a szebb jövőt előkészíteni hivatott. Ezért a korunkban élő nevelők, mint Dewey, Piaget, Thorndike, Terman mellett modern még Szent Ágoston, akiről ismételten megállapították az életrajzírói, hogy a legelső modern ember, mert nemcsak a görög szellemet, a latin világot mintázta-gyúrta kereszténnyé, hanem ezerötszáz esztendőn keresztül ő hintette a szívekbe-lelkekbe mindazt, ami igazán szép, nagy és nemes a mi korunk szellemében. Vagy nem modern-e Assziszi Szent Ferenc, kinek nemcsak az első rendje működik csodálatosan szemeink láttára, hanem 5 millió harmadrendű világi hivő követi elveit és példáját egyéni és társadalmi életében. Néri Szent Fülöp elvei értek meg Don Bosco intézményeiben, ahol majdnem kétmillió gyermeket nevelnek főképen ipari és mezőgazdasági pályára. Miért ne volna ilyen értelemben modern Aqu. Szent Tamás? Örömmel hallottam a jogászkongresszuson ismételten Ihering nevét, aki „Zweck im Recht" című nagy műve új kiadásaiban bevallja, mennyire sajnálja, hogy előbb nem ismerte, mert úgyszólván a modern jogi irodalom minden kérdésére választ talál a műveiben. Hozzátehette volna, hogy elvi választ talál világnézetünk minden égető kérdésére.

Válságos korunkban válságban szenved nevelésünk is és neveléstudományunk. Ennek főokát abban látom, hogy bizonytalanná vált a pedagógia két alappillére: a lélektan és az etika.

A lélektanról a kísérleti vizsgálatok történetírója, Boring állapítja meg: „A pszichológiának nincsen még meg a maga nagyembere." A történetírót megerősíti a gyermeklélektan legnagyobb élő művelője, Piaget: „Még alig vagyunk túl a gyermeki lélek megismerésének kezdetén és minél inkább megismerjük, annál jobban elítéljük az eddigi pedagógiai módszereket." Tisztában kell lennünk tehát azzal, hogy a gyermeklélektan még egyáltalán nincsen lezárva, s a ráépülő új nevelés mozgalma még inkább a tapogatódzások színvonalán mozog.

Az etika válságáról az etikai nemzetközi kongresszusokon mondották ki (pl. a magyar származású Stein Lajos berni rektor): Az etika Mayer Róbertje még nem született meg, s várjuk azt a jövendő nagy lángelmét, aki sastekintetével megmutatja nekünk az örökké érvényes alapokat. A legújabb, legnagyobb etika szerzője, N. Hartmann (Ethik 16. fejezet) szánalmasan indokolja, miért kell valamit jónak vagy rossznak elfogadnunk és még ennél is kevésbbé hatásos

nála a kötelező erő, a jog és a kötelesség megindokolása. A gyakorlati etika válságát pedig minden művelt állam rémségesen érzi a családi életet elkeserítő idegbajosok s a közveszélyes elmebetegek óriási számában s a fiatalkorú bűnözők aggasztó elszaporodásában.

Ebből érthető, hogy a pedagógusok, akik tisztán filozófiára akarnak építeni, nem mernek vesződni a nevelés céljával és a nevelői eszményekkel, hanem rávetik magukat a módszerekre, s a gyermek természetének eddig felületes ismeretéből kiindulva gyártják a különböző eljárásokat. Ezekről nyugodtan megállapíthatjuk, hogy a századvégi lélektani földrengés után jelenleg már didaktikai káoszba fulladunk. Lejárt a 19. században vezetőszerepet játszó Herbart-féle pedagógia, melyben a lelkiatomok a tudat világos terében vonzották és taszították egymást és a személyiség sem volt egyéb, mint atomok rendszere, amelyek iránytalan, gépies törtetésben gátolták vagy segítették egymást. Bergson támadása alapján Ribot és követői rájöttek, hogy nincs ott lélektani jelenség, ahol nincsen vezető célgondolat, s az 1920-as években rájöttek már arra is, hogy nem kielégítő a munkaiskola mozgalma, mert a kísérleti pedagógia, amelyre addig támaszkodott, teljesen tévutakon jár. Pl. Meumann három óriás kötetben írta meg bevezetését a kísérleti pedagógiába: (Vorlesungen für Einleitung in die Experimentelle Pädagogik) ebben nagy mesterét, Wundt-ot híven követve, alig tíz lapon foglalkozik a gondolkodás lélektanával és nevelésével, mert elveti mai lélektanunk alapvető módszerét, a belső megfigyelést. Oswald Külpe a würzburgi iskolával diadalmasan indította meg a gondolkodásnak és akarásnak kísérleti lélektanát. Dilthey és Spranger pedig megalapítják a szellemtudományokat s az ennek megfelelő pedagógiát. Ennek a legújabb kísérleti és szellemtudományi pedagógiának látszik már a következménye, mert Wilmann didaktikája óta a legújabb, legterjedelmesebb és leggyakorlatibb didaktikának szerzője, Hans Jakob Rinderknecht mindjárt művének elején (6., 7. lapon) kiemeli: ahhoz, hogy elsőrangú tanár és tanító lehessen valaki, csak egy föltételt kell betöltenie: meg kell tanulnia önállóan gondolkodni, s ezt a tudományt holtáig gyakorolni. Mert minden tanítási egységet apró összefüggéseiben kell áttekintenünk; ez a fogalmi előkészület minden tanítói előkészületnek kezdete és lényege. Ezért ellensége azoknak a kocavadászoknak, amatőröknek, akik egy téren, egy szempontból kirakatszerűt nyujtanak, a többi téren pedig ködös félhomályt vagy semmit sem.

III. Hogyan valósítsuk meg a nemes, korszerű szociális gondolkodást? Rinderknecht a svájci törvényhozáson kívül a családok kívánságai és nagy tapasztalatú, vezetőállású nem szakpedagógusok véleménye alapján keresi a káoszból kivezető utat. Az ankétben résztvevők közül csak párat említek föl: Huber, a Nemzetközi Vöröskereszt orvoselnöke, Wildbolz hadtestparancsnok, hozzájuk csatlakozik az Államvasutak vezérigazgatója, építési vállalkozók, gyárigazgatók, lapterjesztők, stb. Az ankét eredménye öt pontba foglalható. A jövendő iskolájától mindenekelőtt azt várják, hogy 1. szociális szellemű legyen, a közjót részesítse előnyben az egyéni önzés fölött. Legyen az iskola először is szociális szellemű, mert kicsinyben az egész nép szociális közösségének, összetartozásának a kifejezője, melyben különböző típusú, temperamentumú, szándékú gyermekeket kell egységes cél megvalósítására rászoktatni, rávezetni. A jó iskola ideális kis

köztársaság, ahol nem érvényesül születési vagy pénzarisztokrácia, hanem a tehetség, a szorgalom és a kellő magaviselet nyeri el a jutalmát.

A tanulók megtanulják egymás véleményét nyugodtan meghallgatni, értékelni, törekszenek megérteni a szavakat, fogalmakat. Ezért Oxfordban a Debating clubokat tartják egyik fő nevelő eszköznek. Amint az oxfordi diák válaszolta kötekedő társainak: mit is tanultok ti ott Oxfordban? Megtanulunk pipázni! Pipaszóval életbevágó kérdéseket megvitatni. Ekként érvényesül legkedélyesebben a csoportmunka. A csoportmunka a kisgyermek lelki alkatánál fogva önző ugyan, de benne rejlik az odaadás kis pajtása iránt. Ezért keresi a játszótársakat és azok tetszését. Ennek az ösztönnek józan irányításával rávezethető a velük való minél teljesebb együttműködésre, igazi demokratikus szellemben. Láttam Baselben 400 taggal működő ifjúsági egyesületet, ahol együtt játszott a nagykereskedő, a gyárigazgató fia a napszámoséval, s a felső tagozat elnökségében éppen egy kereskedősegéd váltotta fel az előbbi év orvostanhallgatóját.

A szociális nevelés egyúttal *demokratikus* nevelés, mert a demokrácia egyenlő jogokat, egyenlő anyagi és erkölcsi föltételeket kíván biztosítani minden tagja számára abból a célból, hogy egyéni hajlamait és képességeit a maga és a közösség javára szabadon kibontakoztassa. Minden állampolgárnak az a kötelessége, hogy szívvel-lélekkel, vagyis minden képességével és hajlamával szolgálja a közös boldogulást. A különböző foglalkozások elosztásának, a hivatások betöltésének alapjai csak ezek az adottságok lehetnek, nem pedig érdekszövetségek. L. Kung-tse 23. 1. tanítása szerint józan vezető embernek nem is szabad haszonról, érdekről beszélni, mert akkor minden polgár, minden földműves és kereskedő arról beszél, azt keresi, hajhássza és úrrá lesz az országban a rendetlenség. Nem azt kell kérdezni: mi a hasznos, hanem mi a jog és az igazság. Jogrend nélkül nem biztos senkinek az élete, munkája, keresete.

2. Becsülje többre a jellemet, az akaratot, az érzelemvilág rendezését, mint a tudományok közvetítését. Ezt valósítsa meg igazi nevelő fegyelmezéssel.

3. Szellemi téren részesítse előnyben az önálló gondolkodást, az igazi alaki-képzést, a teremtő képzelet és gondolkodás ébresztését a tananyagnak halmaza fölött.

4. Ebből következik, hogy a tanulók technikai fogások helyett lényegeset, döntő fontosságút gyüjtsenek a maguk számára. Ne törjék magukat olyannal, amit a szaklexikonokban egy perc alatt megtalálnak. Ennélfogva a tantervkészítők kötelessége, hogy Minimallehrplan-t dolgozzanak ki.

Mindez lehetővé teszi az ötödik követelmény teljesítését is: az örömteli szellemi munkának készségét és egész életen át való folytatását.

Ezt az öt pontot nagyszerűen alátámasztják és részletekbemenően kidolgozzák a legújabb angolszász pedagógiai munkák, amelyek közül csak egyet említek meg, a 902 lapra terjedő Encyclopedia of modern education. Szerkesztette: Harry N. Rivlin. Munkatársainak száma több kétszáznál.

A francia szellemi kultúra területén egészen hasonlót kíván Jules Payot, aki 1937-ben írja: „Két lépésre a síromtól nem keresek

mást, mint az igazságot és hazám javát. Ezért nyiltan be kell vallanom, hogy közoktatásunk csődbe jutott." Ez főképen azért történt, mert téves a kultúra, illetőleg a műveltség fogalma iskolázásunk egész területén, hol összefüggéstelen, felületes ismerethalmazt tekintettek tudásnak. Ezzel szemben *művelt ember* az, aki önállóan tud gondolkozni, s ezért kritika nélkül nincsen kiszolgáltatva sem az elődök, sem a kortársak véleményének. Nem hallgat saját szenvedélyeire, hanem pontosan figyel, nagy gonddal kísérletezik, nyugodtan keresi az okokat, fel tudja függeszteni az ítéletét s meg tudja várni türelemmel a lélek mélységéből felbukkanó megoldást. Minden erejét központosítani tudja egy-egy problémára, nem tékozol el belőle egy szikrányit sem munkájához nem tartozó, kapkodó tevékenységre. Ilyen emberek a nagy írók, a nagy tudósok, a nagy nevelők, nemzetük büszkeségei és népük hivatott vezérei.

A mi sokat szenvedett Magyar Hazánknak nem kívánhatunk a jövőre vonatkozólag szebbet-jobbat, mint hogy ilyen szellemben dolgozó nevelői hűségesen kitartsanak s a felnövekvő nemzedék kövesse példájukat. Akkor biztosan nézhetünk a másik ezerév felé, mert ha a katasztrófák el is borítják történelmünket, mindent újraépítünk, mindent helyrehozunk, ha él ennek a nemzetnek józansága, becsütes lelkiismerete és mindenben vezető nevelői gárdája.

*

A modern pedagógia alaposabb megismerésére ajánlható források:

Encyclopedia of modern education. New-York, Philosophical Library. 1943. 902 l. Szerkesztette: Harry N. Rivlin. Munkatársainak száma 200-nál több.

Paul Leonard and Alvin C. Eurich: An evaluation of modern education. New-York, London. Appleton-Century Comp. 1942. Hat munkatárssal.

Sidney L. Pressey and Fr. Robinson: Psychology and the New Education. New-York, Harper and Brathers. 1944. 2. kiadás, 654 l.

H. Carl Witherington: Educational Psychologie. Boston, New-York. Gin and Comp. *1946. 464 l.*

Jules Payot: La faillite de l'enseignement. Paris, Alcan. 257 l. 1937.

Hans Jakob Rinderknecht: Schule im Alltag. Zürich, Zwingli-Verlag. 1939. XXIV. 622 l.

Dr. Mester János

Hatékony nevelés

Minden eszével élő emberre hat a gondolat, hogy ő fejlettebb, értékesebb is lehet. Méginkább hat annak a biztos tudata, hogy máris a fejlődés, az értékesebbé válás útján van s hamarosan eléri a kívánatos célt.

Képzeljünk csak egy beteges embert, aki előtt megcsillan az egészség lehetősége; vagy egy sportolót, aki előtt felragyog a világbajnokság; vagy egy kutatót, aki előtt már derengnek a föltalálás ismereti elemei; avagy egy tüzeslelkű hazafit, aki előtt megjelenik veszendő nemzete megmentésének eszköze.

Nagyon különböznek az emberek abban, hogy kire mi hat elsodró erővel. Talán nem tévedünk, ha azt mondjuk, hogy nincs olyan szellemileg ép ember, akire legalább valami ne tudna hatni elsodróan. Annyira alá van vetve az ember a lélektani élményszerűség törvényének s az élményekben a fokozati lehetőség oly nagy, hogy nemcsak elsodródás, hanem magánkívüli elragadottság is lehetséges — nagyon valószínűen minden épséges szellemű ember számára, csak éppen a tárgyát kell megtalálni.

Az emberekre való hatás legsajátosabb ténye tehát a lélektani élmény lehetőleg teljes fölébresztése, fölgyujtása, izzóvá tétele. Tudjuk a történelemből, hogy sok ember életirányának halálig tartó meghatározásához, sőt hősies erőfeszítéseihez elég volt beindításnak egyetlen nagy élmény, amely lelkét, egyéniségét teljesen lefoglalta.

Ismerős volt ez a nagy lélektani és nevelési tényező az emberiség történetében mindíg, ha nem is egyforma világossággal egyedenkint. Jól tudta a Sátán is, mivel kell meghódítani az első emberpárt, jól tudták a forradalmárok is, mivel kell lázba hozni a tömegeket, jól tudták a népek nagy vezérei is, mivel lehet övéiket egészen nagyarányú küzdelmekre lendíteni.

A baj csak ott volt a történelemben, hogy az ádámi bűnbeeséssel „az értelem elhomályosodott, az akarat rosszrahajló lett"; ennek mélyebb magyarázata pedig az volt, hogy az ösztönök, főleg a szenvedélyes alsóbbrendű érzések lettek úrrá az emberben a szellem fölött.

Elsodró élmények lehetősége tehát bőven fönnforog az emberben, csak nem az *igazi* elsodró élményeké, amelyek az embert nem vesztébe, hanem üdvösségébe ragadják.

Ez volna éppen a nagy tudomány és minden valódi embernevelés mesterfogása: fölszítani és uralkodóvá tenni azt a legsajátosabb, legegyedibb emberi élményt, amely az egyed valódi kibontakozásához vezet.

Itt volt mindenkor a pedagógia legnagyobb fogyatékossága, hogy hiányzott az a tudása, az a gyakorlata, nem is szólva művészetről, amellyel az egyedi embert igazán neki való módon tudta volna megragadni és az ő valóságos célja felé tudta volna lendületbe hozni.

Igy válhatott aztán könnyűszerrel lehetővé a történelemben a legfölszínesebb és legalacsonyabb szenvedélyek ösztönszerű demagógiája is, nem ritkán rémuralma, amely játszva lökte az útszélre a pepecselő, erőtlen, képzelt eredményeiben tetszelgő „pedagógiát".

Korunkban a történelem abba a szakaszába jutott, amikor a finomkodó s tükörben tetszelgő pedagógia-kisasszony ideje lejárt. Tetszhetik ő még sok multban élő embernek, azért mégis kivédhetetlenül korszerűtlen lett. Még azzal sem vigasztalhatja magát, hogy jelentős érdeme volna a mai kor legfőbb pedagógiai értékének: a hősi életszemléletnek, életlendületnek, életakarásnak és életformának kialakításában.

Mielőtt e kis írásomhoz hozzáfogtam, vettem a fáradságot, hogy a pedagógia történetében, tudományos rendszereiben, lexikonjaiban kutassam: mennyire fogták föl pedagógiai szaktudósaink régmultban és közelmultban a legfőbb pedagógikumot, mennyire világították meg történelmileg, elméletileg és gyakorlatilag — s így miképen készítették elő a jelen radikális és hősiességbe bontakozó történelmét.

Lehet, hogy tévedek, de meglepődve vettem észre, hogy éppen ez hiányzik leginkább a pedagógiákból. Bárcsak tévednék!

Még a keresztény pedagógia is súlyos hibákban szenved. Könnyen elkenegette a lényeget. A kereszténység a hősiesség vallása. A hősiességé, amely az egészértékű emberi kibontakozás föltétele, főleg pedig a kegyelmi kifejlődés televény talaja.

1. A nevelés lényege.

Röviden és lényegesen így fogalmazhatjuk a nevelést: *az általános emberi és a sajátos egyedi érték-adottságok kifejlesztése.*

Ebből következik, hogy a nevelésben első helyen szerepel az

a) *értékrendi tájékozódás és szemlélet.*

Egészen más lesz a nevelői eligazodás, ha legfőbb értéknek a meggazdagodást vagy a testi élvezetet vagy a hatalmi érvényesülést vagy messze ezeken túl valami egyebet veszek. Egészen más lesz a nevelői eligazodás, ha az embert halhatatlan lélek nélkül való állati anyagnak tartom, vagy pedig egy örökkévaló és végletes esélyekkel rendelkező élet várományosának.

A lét rendjében rengeteg létező és rengeteg mozzanat van. Ezek mindegyikének sajátos jellege s az erkölcsi negatívumokat leszámítva sajátos értéke is van. S éppen ezért minden létezőnek és minden mozzanatnak más a szerepe és többnyire más az értékrendisége is. És ezek az értékek nem a szellem vetületei, hanem tárgyi valóságok.

A tárgyi valóságokat az emberek nagyon különféle mértékben ismerik meg és engedik hatni tudatvilágukra. Az ismeret többnyire igen kevés dologra irányul és azokban is egyoldalú, hiányos.

Mármost világos, hogy a nevelés célja, teendői, eszközei, módszerei a szerint alakumak, milyen a nevelő értékrendi szemlélete az egész világról, létről. Mennyire igaz, mennyire hamis; mit ismer az egészből, mit nem; vajjon fogja-e a lényeget vagy sem?

Annak belátásához nem kell sok fejtörés, hogy az értékek világában szoros összefüggések vannak. Annyira, hogy azoktól függetlenítődni nem lehet. Az értékek belső természetük szerint egymáshoz vannak rendelve. Éspedig nemcsak mellérendeltségi, hanem főleg alárendeltségi viszonyban. A lét rendjében nincs és nem lehet teljes egyenlőség.

Még ugyanannak az egyednek adottságai sem azonos értékűek, pl. hajam vagy szemem, s valami csodálatos nagy rendszerben tökéletes mellé- és alárendeltségi viszonyban élnek és szolgálják az egyed végső célját.

Szolgálják. A lét rendjében ugyanis rengeteg alárendeltség és rengeteg szolgálat van. Még a fölérendeltség is szolgálat, magasabbrendű szolgálat.

A valódi nevelés a tárgyi értékrendhez igazodik.

Vagyis azt szolgálja. Nem csinálhat tehát szabadon azt, ami kénye-kedvére van. A nevelés teendőit is értékrendbe kell szedni. Nem mindegy, hajamat ápolom-e vagy akaratomat, lelkemet vagy testemet. — Vannak annyira lényeges elemek, hogy örök tönkremenés veszélyében forgok, ha azokat elhanyagolom. Ilyen a szabadakarat helyes, állandó iránya, a bűnnel való teljes szembenállás, szen-

vedélyeink fölött való uralom. Ezekkel értékrendileg össze sem hasonlítható a test ápolása vagy a szellem egyéb művelése.

A valódi nevelésnek vannak halasztást nem tűrő, ill. abszolút sürgető elemei. Ezek azok, amelyek örök érvényesülésünk szoros tartozékai, melyeknek föltétlen létezniök kell, ha e pillanatban halok is meg. A többi elemek nem ilyen sürgetőek s főleg a halálban igen nélkülözhetők.

Annak a nevelésnek, amely igényt tart arra, hogy lényeges nevelés legyen, nem pedig csak ránk aggatott járulék, első helyen kell számolnia a tárgyi értékrenddel, amelyet valósítani kell.

Értjük tehát, mekkora jelentősége van az ú. n. világnézeti nevelésnek. Felelőssége is arányosan nagy.

Lényegremenő világos látása a lét (s ebben az egyedi és közösségi lét) legfőbb igazságainak! Nincs ennél fontosabb teendő a népnevelésben sem, az önnevelésben sem.

b) A nevelés fönti fogalmazásából második helyen következik a nagy feladat: a *kifejlesztés.*

Könnyű dolgunk volna, ha a nagy természet szerves lényeinek fejlődési törvényeire, vagyis önmagára hagyhatnók az embert. Megnő a növény magától, kifejlődik az állat magától. Vagyis nem kell mesterkedni körülötte.

Milyen egyszerű volna, ha az embereket is csupán táplálni kellene s aztán maguktól kifejlődnének úgy igazában!

Még a hibátlan s az erők teljes összhangját és első lendületét birtokló ádámi ember sem fejlődött igazában csak úgy magától, vagyis a belső adottságok és ösztönök erejében.

Sajnos vagy inkább hála Istennek, nagy szerep jutott az emberi szabadakaratnak.

A szabadakaratnak kell az egyedi erőket a célnak megfelelően munkára serkentenie, helyes irányukat kemény kézzel tartania, a célt megsemmisítéssel fenyegető alanyi ellenerőket és külső ellenhatásokat legyőznie. A szabadakaratnak kell a munkához a segítő eszközöket megszereznie és alkalmaznia.

A tengelyszerű lényeges teendő: *a közvetlen célok alárendelésével a célok egységes rendszerét a végcélnak hierarchiájában megteremteni.*

A lét nagy világában is hierarchia van, szintúgy az ember kicsi világában. Ennek mintájára alakul a cselekvés hierarchiája.

Igazi kifejlődésről csak akkor lehet szó az emberben, ha valódi a végcél és valódi a célok és eszközök rendszere. Akkor már könnyen valódi lesz a célok és eszközök erőáttétele is.

A fejlődési műhely titka aztán ez az *erőáttétel.* A céloknak az értelmen, képzeleten, érzelmeken át az akaratban erőtőkét kell felhalmozniok, erőhelyzetet teremteniök. Hogyan lesz ebből erőteljes cselekmény, éspedig az igazi, a helyes cselekmény — ez tisztára a szabadakarat titka.

Segítheti ebben a helyes aktiválódásban a szabadakaratot igen sok tényező, legfőbb helyen Isten segítő kegyelme és szerencsés nevelői környezet, azért mégis a *teljesértékű, a hamisítatlanul valódi* aktiválódás lényegesen a szabadakarat titka marad.

Ezért a kifejlődésnek legformálisabb eleme mindig az önnevelés marad. Mert bármilyen behatás csakis a személy legbelső szabad-

akarati döntésében alakul át, asszimilálódik személyi életté, egészértelmű és egészértékű emberi cselekvéssé.

2. A hatékony nevelés döntő mozzanatai.

a) *A fejlett nevelői érték.*

Legélénkebb és legállandóbb benyomást teszi az emberi természetre a látás érzéke. A szabadakaratot is az *etikai értékek látása* fogja meg leginkább. S minthogy ezek az értékek a cselekvés vonalán vannak, a legfőbb benyomást az teszi a szemlélő növendékre, ha meggyőződik, hogy a nevelő etikai értékei komoly és maradéktalan küzdelmek, létrehozó és fenntartó küzdelmek gyümölcsei.

Ezeknek az etikai értékeknek természetesen valódiaknak kell lenniök abban az értelemben is, hogy szerves értékek: valóban az illető egyén meglévő adottságainak kibontakozásai. Vagyis nincs bennük erőltetettség, mesterkéltség, idegenszerűség. Összhangzóan illeszkednek az egyéniségbe. És ami annyira fontos: nem egyoldalúak, nem hagynak maguk mellett etikai hiányokat, csökevényeket.

Vagyis a nevelői értéknek nemcsak valódinak, hanem lényegesnek és lehetőleg teljesnek kell lennie.

A valódi alapérték.

Az embertermészet és a földi élet nincs berendezve arra, hogy mindenirányú nagy fejlettségre jusson el, sőt még arra is nehezen képes, hogy jellemileg kiteljesedjék, pedig ez mégis csak a legfontosabb és legsürgetőbb feladat. Éppen azért nagy jelentősége van annak, hogy világosan álljon a nevelő előtt: melyek azok a személyi alapértékek és alapmagatartások, amelyek az ember értékjellegét leginkább eldöntik és magszerűen tartalmazzák a teljesértékűséget?

Nagy vigaszunk, hogy az emberi lét értékeinek hierarchikus rendje és isteni megvilágosítás folytán erre a kérdésre biztos feleletet adhatunk.

Minél beljebb és minél mélyebbre megyünk az ember kis világában, annál közelebb jutunk legfőbb értékeihez. A lélekben s ott is a szabad önelhatározás tényében és e tény hibátlan minőségében van az emberi értékrend magva.

A létnek három legfőbb tulajdonsága szerint, hogy t. i. egységes, igaz és jó — az ember alapmagatartása is akkor valódi, ha egységes, igaz és jó.

Egységes: legbelső szabad önelhatározásával fogja önmagát, fegyelmet, rendet, egységet teremt saját világában. Ezért erős, rugalmas, munkaképes.

Igaz: csakis az igazság fénye mellett igazodik s abból veszi legfőbb életelemét. A valódi fény embere. Annak eljegyzettje. A hamisságnak, a sötétségnek kibékíthetetlen ellenfele. — Ezért szellemileg egészséges, kitárult az igazság teljes világa felé, nem elfogult, nem félszeg, nem félénk egyes igazságok színe előtt. Ezért igazságos is, vagyis mindenkinek igazságát és igaz jogát tiszteli.

Jó: egész lényét a valódi, a hibátlan jóra állítja be. A hibátlanra, mert csak az a valódi. Igy nyitott útja van a Végtelen Jó felé. Annak vonzásában áll. Sajátos magnetizmusa van a Jó felé. Ezzel az érzé-

kével könnyen is tájékozódik az értékek rendjében s a földi viszonylatok tömegében. Cselekvéseinek súlypontja, ritmusa a jóságban van.

Ezért „helyesek" cselekedetei. S ezért könnyű vagy legalábbis magától érthető: elfogadnia és megtennie a Végtelen Jóság akarati szabályait, törvényeit vagy akár leghalványabb óhajait is.

A sugárzás.

Az ilyen hármas jellegű nevelői érték akkor is hat, amikor nem sugárzik. A lét rendjében u. i. mélységes összefüggések vannak, főleg Istenben és Isten által, aki mindeneket fönntart, áthat, éltet. Aki az abszolút Egységgel, Igazsággal, Jósággal hibátlan szolidaritásban él, annak láthatatlan kisugárzása is nagyarányú. Hát még ha érzékelhetőleg is sugárzik: külső tetteinek fényében és jóságában!

Ez a belső és külső sugárzás a legnagyobb nevelői hatás.

b) *A nevelő teljes szolidaritása a növendékkel.*

A szolidaritás szónak ma sajátos verete és értéktartalma van. A legkorszerűbb szavak egyike. S a legkorszerűbb tartalmakat jelöli.

Szolidáris csak azzal lehetek, akit értékelek és becsülök. Az igazi nevelőnek sajátos értékszemlélete van növendékéről. Éspedig valódi, tárgyi értékszemlélet. Mindig a jót nézi, amely megvan a növendékben, s arra épít, azt fejleszti; ugyanakkor látja azt a jót, amely majd kialakul a növendékből s ez ihleti és sugalmazza nevelési tetteit.

A szolidaritás vonalán van tehát a sajátos nevelői adottság, tehetség. Ennek gyakorlatában jelenhetik meg a nevelés művészete is.

A szolidaritás lelke mindig szeretet. Természetesen objektív szeretet, amely nem önmagát keresi, hanem a növendék valódi javát. Ezért alapbeállítottsága a növendékkel kapcsolatban áldozatos. Tehát nem dönti meg pl. az a körülmény, hogy a növendék nem szereti, esetleg gyűlöli a nevelőt. Az ilyen növendék u. i. méginkább rászorul a valódi nevelőre, mint a vonzódó és minden jóra kész növendék. A nevelői szolidaritás és művészet igazi teljesítménye éppen a nehéz, görcsös, ellenkező nevelési alany meghódítása — éspedig nem a nevelőnek, hanem a Célnak, az Eszménynek.

Az igazi nevelő u. i. sohasem önmagának nevel, hanem a növendéknek, ill. a Célnak. Azért még átmeneti eszközként is alig vagy nagy óvatosan alkalmazza a saját személye felé való meghódítást. Tudja, hogy csalóka eszköz ez, sokszor veszélyes is. Rengeteg nevelés eredménye épp itt akad el. A nevelő u. i. sohasem *az* eszmény, hanem az Eszmény alázatos szolgálattevője. Egészértékű eszmény kettő van: az általános emberi Jézus Krisztusban — s az egyedi emberi, amely még nem valóság, hanem isteni eszme az illető növendékről. Ez az egyedi isteni eszme, Eszmény szebb a legzseniálisabb nevelő elgondolásánál is. Azért az igazi nevelő alázatos imákkal esdi ki Istentől a látást, amellyel megközelíti a növendék kibontakozási Eszményét. Ez a nevelői tehetség első nagy *munkája.* (A szolidaritás alapmagatartás a növendék felé.)

Érthető tehát, hogy az igazi nevelő nem önmaga miatt szereti a növendéket, nem köti önmagához, nem magának neveli. Itt van a nevelés próbája és ebben a próbában nyeri el értékjegyét.

A nevelői munka iránya olyan, mint az anyamadáré. Fiókái hamar elrepülnek s némelyike vissza sem tér soha. Érthető emberi dolog, ha ez fáj egy nevelőnek. De ez a fájdalom nem mutatja a valódi nevelőt.

Aki nevelő lett, fejlessze magában a nagylelkű, önzetlen, áldozatos, hűséges szeretetet, amely valódi szolidaritást tart fönn — legalább lélekben — az elment és soha vissza nem térő növendékkel is, és legfőbb öröme az legyen, ha a növendék kettőjük érzelmi kapcsolatától minél függetlenebb szabadsággal dolgozik Eszménye valósításán.

A legvalódibb szolidaritás nagyszerű gyümölcse éppen a növendéknek ez a törhetetlen életszövetsége az ő objektív Eszményével.

c) *Alkalmas nevelési légkör.*

A nevelés mindig ismerte a *környezet* nagy hatását. Itt nem erről a tágabb értelemben vett környezetről van szó, hanem arról a szellemről, észjárásról, érzületről, cselekvési értékrendről, erkölcsi és vallási lelkületről, amely körülveszi a nevelendőt. Olyan ez, mint a levegő. Van benne oxigén is, de vannak különféle fertőző elemek is — és sok egyéb. És az ember önkénytelenül beszív mindent.

A gyermek, az ifjú különösen is fogékony a behatásokra s az áteredő bűn folytán sajátos hajlandóság van benne az alacsonyabbrendű felé, főleg ha az testi ösztöneinek kedvez.

A környezet közszellemét kivédhetetlenül megéli mindenki, a serdülőre pedig többnyire döntő befolyással van.

Ha ez a közszellem nem azonos a nevelés szellemével, még akkor is hátrányos, ha nem rossz, mert a nevelésben a különböző hatások inkább rontják, mint segítik egymást. Kimondhatatlanul zavaró, sőt romboló hatással van a növendékre a nevelés értékelveivel ellentétes elvek hangoztatása, bizonyítása, szellemes megfogalmazása — különösen, ha életrevalóak azok, akik hirdetik s mutatják, hogy ők a szerint élnek. Falrahányt borsó ilyenkor a mégoly helyes nevelés is. Kivételes eset marad az olyan erős szellemű növendék, akit nem ront az ellentétes hatás. És ő sem marad teljesen független az ilyen hatástól, főleg ha az tartós.

Itt van a legsúlyosabb problémája az elitnevelésnek, a papi, szerzetesi nevelésnek. Tragikus, ha ezt nem látják maguk a nevelők sem s tőlük vígan tenyészhet a gyom a nevelés kertjében.

Nagy felelősség terheli az elitnevelés elöljáróit, akiken múlik, ottmarad-e a gyom vagy kigyomlálják. Ne hivatkozzunk a konkoly példázatára, amelyet Krisztus mondott, mert az a példázat Krisztus országának földi helyzetére vonatkozik. Krisztus világosan beszél, sőt megdöbbentően világosan: Ha szemed megbotránkoztat, vájd ki azt, ha kezed megbotránkoztat, vágd le azt!... (Mt. 5, 29—30.) Még azt is hozzátette Krisztus, hogy „ha jobbszemed... jobbkezed...." Vagyis a botránynak föltétlen végére kell járni, még ha a jobbik lény is az, aki vagy ami botránkoztat. — A legsúlyosabb botrány a minőségi nevelés keretében tenyésző fertőző góc. Ezt a botrányt természetesen betetőzi a mozzanat, ha a növendékeknek az a benyomásuk, hogy a felelős elöljárók nem törődnek a botránnyal, sőt talán éppen kedvencük a botránkoztató. Ezt a jóakaratú növendék mentheti ideig-óráig azzal, hogy talán nem lát, téved az elöljáró, de ilyen

mentéssel nem sokat foglalkozik a legtöbb növendék, bele is un. Beférkőzik lelkükbe az a gondolat, hogy az elöljáró maga is ilyen, azért tetszik neki az az alattvaló s azért nem orvosolja a botrányt.

Az ilyen helyzetet már csak az múlja felül, ha elöljárói személy félreérthetetlen tettével maga is botránkoztat. Idevág, amiről Krisztus olyan megrázó hangon beszélt, hogy jobb volna, ha malomkövet kötnének az ilyen nyakára és a tengerbe süllyesztenék. (Mt. 18, 6.)

S ha most egyházi vonalra tekintünk, minél magasabb a tekintély, annál rombolóbb botránya a lelkekre.

Nagy tétel lehet kimagasló személyek és tekintélyek házanépe is, amelynek körében súlyos dolgok tenyésznek, talán erkölcsileg, talán emberek kezelése tekintetében, talán szociális szempontból stb.; vagy olyan személyek fölemelése, esetleg évtizedeken át húzódó felső védelme, akiknek élete közbotrány.

Aki ilyesmit világosan megél, annak igazán erős legyen a hite, hogy el ne veszítse.

Mérhetetlen jelentősége van annak, hogy van-e társadalmunkban igazi katolikus közszellem, amely nem tűri a lelkek botránkoztatásait, van-e igazi papi közszellem, amely nem tűri a papi lelkek botránkoztatásait és föloldja lélektanilag a botránkozásokat.

Ennek a légkörnek függvénye, hogy lehet-e valódi papnevelési légkört teremteni.

Sokszor érthetetlennek látszik a hivatások mai hiánya. Értsük meg, hogy ma már nem jó elhelyezkedés papnak menni. *Ezért* tehát nem mennek. Az igazi hivatások pedig rendes úton (lehetnek néha rendkívüli esetek) csakis valódi katolikus és papi légkörben nőhetnek meg. Teremtsük meg ezt, akkor majd lesz bőven hivatás, kimagasló hivatás is.

d) *Az Eszmény kigyulladása.*

Nemcsak fölragyogása, mert a ragyogás lehet hideg fény is. A kigyulladás szükségképen hőállapot. Az Eszménynek úgy kell a lélekben elhelyezkednie, hogy fényével átitassa, melegével pedig áthevítse az egész embert.

Csodálatos az Eszménynek ez a hatása. Ez a legnagyobb lélektermékenyítés. Ez serkenti életre az alvó vagy tespedő lelki erőket. Ez ad életkedvet, lendületet, kitartást. S ez indítja el az igazi személyi kibontakozást.

Természetesen az életre nézve igazán gyümölcsözően ezt csak a valódi eszmény teszi. Ezt értem Eszményen. Említettem, hogy az egyetemes valódi Eszmény: Jézus Krisztus, aki igaz ember, s benne az igaz Isten is Eszme (Verbum, Logos), vagyis végtelen eszmény, s ez tartja fönn Krisztus eszményi embertermészetét. Krisztus épp azért jött, hogy fény- és hőforrása legyen minden embernek. Az Ő fényéből és melegéből telik ki az egyedi Eszmény. Külön minden ember számára az illető énjének istenien szép, teljes képe, amely a Végtelen Eszmény egy sugara, vetülete.

Ez a Kép benne van az egyedi ember lelkében, a mélységben. Rejtett kincs. Azt onnan föl kell hozni. Megfelelő munkával. Sokkal kisebb kincsek sem jönnek elő maguktól a föld méhéből.

Ez is kemény próbaköve a nevelésnek. Mert a nevelésnek kel-

lene rásegítenie az egyedeket erre a sikeres munkára. Dehát nemigen értenek hozzá a nevelők. Kinek-kinek mi a lelkébe írt egyedi Eszmény s hogyan kell azt onnan fölhozni és kigyujtani: e probléma előtt olyan bizonytalanok és erőtlenek a nevelők. Pedig egészen bizonyosan megvan ennek a problémának is a megoldási kulcsa.

A történelem azt mutatja, hogy az egyedi Eszmény valódi kigyulladása viszonylag igen ritka, s ahol volt, ott is többnyire alázatos, bűnbánati, imádságos elmélyedések alapján történt. Igy Pálé Damaszkuszban, Ferencé Assisiben, Ignácé Manrézában.

Kisebb eszmények, amelyek inkább nevelési célok, szoktak lebegni nevelők és növendékek előtt. Minthogy ezekből sok van, a lélek érdeklődését és erőit megosztják. Igy aztán ami nem is volt igazi, egységes, őserős lélektani élménytőke, az egymásmellé rendelt célok vonzásában részekre hull.

Az eszményhez való nevelői segítésben tehát legalább azt kellene elérni, hogy valamely nagyobb életcél egységében összetalálkozzanak a részletcélok. Ezért törekszik a mai pedagógia a hivatásgondolatot rögzíteni. Hajlamokból kielemezni az elhívottság irányát és tárgyát, s arra állítani be a lélektani erőket, az önnevelés munkáit. Legyek igazán hivatásomat megtalált s annak élő egyéniség! Minél jobban tud erre összpontosulni egy ember, annál közelebb jut a valódi Eszményhez s egyénisége igazi kibontakozásához.

Nagy tétel a papok nevelésében is, sőt talán épp ott a legnagyobb, hogy tisztázva legyen mielőbb az elhivatottság kérdése. Ebben nem az a döntő, hogy a növendék mit gondol és mit érez, hanem hogy milyen természetes és természetfölötti (kegyelmi) alkalmassága van arra, hogy a papi feladatokat majd szabályszerűen és szentül teljesítse. Igy állapítja ezt meg az Egyház leghivatalosabb nyilatkozata, amely ebben a kérdésben elhangzott. (Enchir. Cleric. nr. 860.)

Sok a vergődés szemináriumokban a hivatások teljes felismerése körül. Megtörténik, hogy nemcsak az eset nem világos, hanem az elvek sem. Nagy baj, ha nincs legalább az elöljáróknak *biztos és egységes tudásuk* e téren.

Milyen jó lenne, ha a papi hivatásokat elméletileg is, gyakorlatilag is sokkal szakszerűbben kezelnők. Bizony elég nagy dolog ahhoz, hogy megérdemelje a minősített kezelést.

Nagy szerepük lenne az egyedek társadalmi elrendeződésében is az igazán szakszerű intézeteknek, melyek hivatások kérdésében eligazítanának. Különösen szükséges volna pedig az alkalmas vezető egyéniségek kiválasztására.

3. Nevelési realizmus.

Vannak nevelők, inkább fiatalok, akik a nevelést ragyogó színben látják, lehetőségeit igen nagyra nézik.

Vannak aztán elméleti és gyakorlati pedagógusok, akik lekicsinylik a nevelést.

Az igazság, mint általában, itt is a középúton van: a nevelés jelentős dolog, de nincsenek korlátlan lehetőségei.

Legalacsonyabbrendű nevelés a külső fegyelmezés, a szoktatás, amelyben cselekvési és viselkedési módokat sajátíttatnak el a növen-

dékekkel. Ez még a legkönnyebb, de ennek sincsenek korlátlan lehetőségei.

Már magasabbrendű az a nevelés, amely belső, tartalmi értékek fejlesztésére törekszik: fejlettebb ismeretekre, érzésekre, igényekre stb.

Legmagasabbrendű az a nevelés, amely az embert lényegében és egészében igyekszik kifejleszteni.

Ilyen átfogó nevelési szemléletek mellett nagyszámú részletszemlélet jöhet tekintetbe. Bárhogyan vesszük, a nevelési eredmények szempontjából az embertermészet nehézkes, az élet pedig rövid, a nevelők képességei viszont egyszerűek, s így teljességre még a külső szoktató nevelés is ritkán jut el, ha ugyan eljut. Annál kevésbbé jut el a tartalmi nevelés. Legkevésbbé jut el a lényeges nevelés. — Mégis a helyesen fogalmazott lényeges nevelésnek sajátos lehetősége van.

Az ember ugyanis legértékesebb mivolta szerint eszes, szabad lény. Szabad önelhatározó tetteivel leginkább nemesítheti önmagát. Ezek pedig az épséges szellemű embernek minden költség, utánjárás és erőlködés nélkül birtokában vannak. — Ez a sajátos lehetőség azonban csak a személy önkéntes hozzájárulásával mehet át a valósulásba. S itt a nehézsége. Mondtuk már, hogy az embertermészet hajlik az alacsony felé; az akarat is, főleg alsóbb vágyaiban és törekvéseiben. Ezekkel szemben érvényesíteni a szellemibb vágyakat és törekvéseket: sok és huzamos küzdelmet jelent. Ettől pedig irtózik a legtöbb ember.

a) *Elvi következmények.*

Ne tűzzük túlmagasra a nevelési célt, amelyet föltétlen el kell érni. Más az eszmény; az ragyoghat magasan! De a közvetlenül valósítandó célok legyenek igazán elérhetők, viszonylag is, vagyis az illető növendék számára. Az eredmények, sikerek élménye jelentős tényező az önbizalom, önnevelési kedv és bátorság kifejlesztéséhez. Legyen is rá gondja a nevelőnek, hogy növendéke sikerélményekhez jusson.

Értsük meg a növendék hiányait, fogyatékosságait! Ezek is adottságok. Jórészt a szabad elhatározástól független adottságok. Mindjárt más színben tűnik föl a növendék hibája, ha megértjük őt. Értjük a hibáját is. — Azért itt nem gyönge elnézésre gondolunk. A nevelőnek javítani kell a hibát.

Legyünk türelmesek a visszaeséseknél, a haladás lassú meneténél! Méginkább, ha a növendék elfordul tőlünk vagy szembeszáll velünk. Lehet, hogy éppen ez az alázatos türelem a növendék magatartásának igazi orvossága.

Különösen is szükségünk van türelemre, ha megbizonyosodunk, hogy a növendék nem képes eljutni arra a fejlődési fokra, amelyet mi gondoltunk el róla. Ne legyünk merevek, nagyon dogmatikusak a célok kitűzésében. Javítsuk szívesen álláspontunkat, ha az helytelennek bizonyult. Ez *okosság és alázat* dolga. Mindkét erényből elég sok kell a nevelőnek. Protestáns pedagógus írja könyve előszavában: „Bevezetésünk végén ismételjük egy előző könyvünk utolsó szavait: hangsúlyozzuk a nevelés átérzett felelősségét és annak tudatában a nevelő *alázatát* minden nevelést érintő kérdésben." (Kiss Árpád: Az emberi fölszabadulás útja. 5. l.)

Előbbi alapon áll elő az általános *nevelői szerénység* öntudatban, érzületben, viselkedésben. A feszülő öntudat, rátarti önbizalom, nagy hang, kidüllesztett mell, önajánlás, érzékenykedés, követelődzés: nem mutatnak igazi pedagógusra. Pedagógusnak világosan kell tudnia azt is, hogy Isten adja a növekedést. (I Kor. 3, 6—7.) „Tehát sem az nem valami, aki ültet, sem az, aki öntöz, hanem csak az Isten, aki a növekedést adja." (U. o.)

Ember szorgoskodhatik a növekedés körül, de nem ő adja a növekedést. Minél inkább belső növekedésről van szó — s nemcsak külső szakoktatásról — annál kevésbbé feszeleghet egy nevelő, hogy az a növekedés tőle való.

A valódi szerénység nem ernyeszt el, mert fönséges *reális öntudatot* bontogat: „Istennek vagyunk munkatársai." (I Kor. 3, 9.) A nevelendő pedig „Istennek szántóföldje". (U. o.) Az igazi nevelői öntudat csak az istenhitben és istenbizalomban fejlődhetik ki. „Istennek nekem adott malasztja szerint." (U. o. 10. v.) S a kereszténységben, Krisztus vonalán, Vele egyesülten csodálatos lehetőségek nyílnak munkatársi teljesítményekre. Aki Krisztussal és Krisztusban igazán Istené, azt Isten kezébe veszi és roppant eszközi szerepekre képesíti. Leginkább épp a nevelés terén.

Istenben és Istennel tehát *nagy lehetőségei* vannak a nevelésnek. Még ha nem is tehetne mást, csak azt, hogy a nevelhetetlent odakapcsolja Istenhez, — talán létbelileg is kegyelmi eszközökkel, talán csak az akarat odafordításával — máris a legnagyobb nevelési tényt végezte.

A lehetőségek azonban társas egymásrautaltságunk folytán s méginkább Isten akarata folytán egyben *kötelességek* is. Az igazi nevelő élénk tudatában van ennek. — A kötelesség viszont *felelősséget* tartalmaz. A nevelői felelősség a legnagyobb felelősségek közé tartozik. A valódi nevelő meg van győződve, hogy ezt a felelősséget csakis önmagában való elégtelensége és Istenben való elégséges volta tudatában hordozhatja. E miatt szükségképen alázatos.

Végül pedig áldott az a nevelő, akinek van *törhetetlen hite és bizalma* a növendékben, illetve abban a jóban, amit a növendék kapott Istentől. „Tengernyi víz sem tudja eloltani a szerelmet, folyamok sem tudják elsodorni." (Én. é. 8, 7.) Ilyen ez a nevelői hit és bizalom is. A növendék hibáinak tömkelege sem győzheti le.

b) *Lényegvalósító gyakorlatok.*

Először is *reális önbizalmat* kell a növendékben fölébreszteni. Neki magának örömteljes bizakodással kell saját fejlődése elé tekintenie. Ez eleinte is, a remények kezdetén, nehezen megy csüggeteg lényeknél. De még nehezebbé válhatik bárkinél a sikertelenségek, hosszú küzdelmek után is előforduló visszaesések idején. Néha annyira összeomlik a növendék önbizalma és munkakedve, hogy alig tud a nevelő lelket verni belé.

Az önbizalom reális legyen! Akkor ilyen, ha nem fölfújt, hólyagszerű, hanem tárgyilagos. Ennek pedig föltétele, hogy amiben bízik, az valóban lehetséges, valósítható.

Nagyon vigasztaló, hogy épp a legmagasabbrendű nevelés lényeges teendője oly igen lehetséges: a szabad önelhatározáson épülő komoly, becsületes szándék, — hogy valóban, őszintén akarja a jót,

a helyeset. Annyi jóakarata minden szellemileg épséges embernek van, hogy erre képes. A reális önbizalomhoz ez is elég alap és kiindulás. Sőt a legjobb alap és a legjobb kiindulás, amint mindjárt meglátjuk.

A nevelés legsürgősebb s egyben legátfogóbban alapvető teendője: *a becsületesség maradéktalan valósítása.*

A jóság a legvalódibb emberi alaphang és magatartás; a becsületesség a jóságnak helyes irányulása a teendők felé. A személyhez tartozó valódi teendők felé. Tehát a legsajátosabb, gyökérszerű etikum. Nincs szerves növekedés az ember lelkében, csakis ezen az alapon. Nincs értelmes és szabad fejlődés, csakis ezen az alapon.

Nem szólhatunk elég ünnepélyesen erről a fogalomról: becsületesség. Nem hangsúlyozhatjuk eléggé ennek az erénynek jelentőségét. Nem méltányolhatjuk eléggé jellemépítő és emberboldogító erejét.

Átgondolás és tapasztalat egybecsengően bizonyítja, hogy a becsületesség az igazi nevelésnek nagy elindítója, de ugyancsak ez a legmagasabb emberi fejlettségnek helyességi kritériuma is.

Mennyit lehet hibázni a nevelésben e tétel ellen! Főleg a minőségi nevelésben, ahol a becsületességet már föltételezzük s jezzel elintézettnek vesszük. Pedig ezt kellene legnagyobb gonddal erősítenünk és fejlesztenünk. A papi és szerzetesi növendék magas erények után fut s ezek gyakorlatában boldog — és talán nem is gondol arra, hogy ő egészen egyszerű dolgokban sem becsületes. Mennyi irrealizmus lehetséges „magasabbrendű" nevelésekben és önnevelésekben. Tetőtől kezdjük építeni a házat. Pedig aki házat épít, az tudhatja, hogy az alapon áll minden, annak szilárdságától szilárd és tartós minden. Abban van a ház legfőbb biztosítéka.

A legfontosabb kérdés tehát mindenkor a nevelésben: rendben van-e a becsületességi alap? Nincs-e repedése, süllyedése, mállása? Ma pedig fokozottan is jelentős kérdéssé vált, mert korunk szándékosan is kikezdte és mállasztja ezt az alapot.

A becsületesség főbb mozdulatai:

Fölismerni Istentől kapott hivatásomat s annak feladatait.

Teljes készséggel elfogadni ezeket s haladéktalanul hozzáfogni valósításukhoz.

Komoly önneveléssel mindig alkalmasabbá tenni magamat hivatásbeli feladataim beteljesítésére. (Ez azért is szükséges, mert feladataink az élet haladtával többnyire nehezednek.)

A beteljesítésben az Isten szándékai a döntőek, nem pedig az evilági észjárás s annak önző szempontjai.

Ezekben a mozzanatokban tehát sajátosan is tárgyi irányulás érvényesül. Ez az egészséges. Igazán lényeges feladataink művelésén kívül álló, önmagáért való alanyi fejlesztgetés nem ad egészséges fejlődést. A nevelési és önnevelési szubjektivizmus nem hoz létre elég életerős és életrevaló embertípusokat. Ezért igen fontos az elitnevelésben, ahol mégis fejlett személyi, alanyi értékeket kell biztosítani, hogy a növendék kezdettől fogva *a feladatban éljen!* Szinte annyira, hogy ne is igen jusson idő alanyi öntetszelgésekre.

Az egyéniséget kitölteni képes *nagy életfeladatot* jól ki kell dolgoznia a nevelőnek az egyedek számára. Biztosítani az ilyen fel-

adat — mondhatnám — igézetét az egyed fölött, hogy lefoglalhassa a lelki-testi erőket s így megteremtse az élet igazi lendületét.

Értékes, szép, szent feladatokban éljen azért már a gyermek is! Annál inkább a felnőtt. Még az utcasöprést is föl lehet fogni értékes, szép és szent feladatként. Bárcsak értenének a nevelők ahhoz, hogyan lehet a legalacsonyabb munkák értékét, szépségét és szentségét meglátni, megélni, átvinni a dolgozók lelkébe, őket ezzel fölemelni, megszentelni és boldogítani. Legnagyobb problémája a „dolgozók" lelkének épp az, hogy az alacsony munka valóban „robot" nekik. Nem értik, de honnan is értenék a testi szemmel csak piszkosnak látott vagy gyötrőnek megélt munka értékét, szépségét és szentségét?! — Milyen nagyszerű téma volna ez szentbeszédekhez is! Talán a legmodernebb és egyben leggyakorlatibb szentbeszédek lennének!

4. A korszerűség.

a) *Az új iskolai vonal.*

Elméleti síkon egyike ma a legizgatóbb problémáknak az *új nevelés.*

Már az első világháború megrendítette a pedagógusok hitét és bizalmát a nevelés addig vallott és gyakorolt tanaiban. 1921 augusztusában találkoztak először a háború után Calais-ben az iskolák szakemberei, akik sok államot képviseltek s megállapíthatták, hogy elgondolásaik nagy vonásokban egyeznek. — Az érdeklődés az évekkel nőtt. 1929-ben az ötödik nevelői kongresszuson Helsingörben több mint ötven nemzetből kétezren felül jelentek meg képviselők.

Jellemző, hogy már a Calais-i kongresszuson tisztázták, hogy az új nevelés legfőbb fogalma: *az élet.* Éspedig: *a teljes élet.* Az is világos volt, hogy a teljes élet valósítása a legfőbb teendő már a népiskolákban is. Erről szól a Calais-i kongresszus eredményeit összefoglaló legfontosabb kiadvány is Jan Ligthardt tollából. Címe: „A teljes élet." Jelszava: „Be az életet az iskolába!"

A húszas és harmincas években ezzel a új nevelési gondolattal kísérleteztek az egész világon. Ezért volt annyi kapkodás a iskolaügy körül hazánkban is. — Az csak természetes, hogy minden nemzet a maga honi észjárásán szűrte át az „új" gondolatot.

Jellemző a kísérletre a küzdelem, amely megindult az új gondotal kísérleteztek az egész világon. Ezért volt annyi kapkodás az iskolaben benne volt az a mozzanat is, hogy a szűkkörű, lezárt és mégis csak részleges nemzeti szemléletből ki kell emelkedni tágabb, magasabb és egységes szemlélet felé.

Ennek az „új nevelés"-nek átfogó szemlélete ellene van a „tanuló-iskoláknak" amelyekben uralkodó irány a túlzott emlékezeti anyag, a gépies emlézés, a kötött tanítási módszer. Ezek ugyanis nemhogy fejlesztenék a munkaszellemet vagy serkentenék az alkotó ösztönt, hanem inkább elnyomják. Legkevésbbé tudják pedig megadni az igazi emberi, személyi élet kiépítéséhez szükséges alapvető értékszemléletet, érzéket, gyakorlatot. — Elítéli egyben az új nevelés mindazt, ami a növendéket nyomja, szorongatja, benne az önbizalmat, életkedvet, munkavágyat rontja.

Az új nevelés szerint az iskola a meglevő élet, honi, helybeli, családi élet egy olyan magasabb köre akar lenni, ahol igazán szerves továbbképzéssel növelik, nemesítik a *meglévő, valóságos* életet. Valódi népnevelést akarnak tehát. Azért is vonják bele mindig jobban a családot is a nevelés közös munkájába.

Természetes, hogy ebben az „új nevelés"-ben elenyésző szerep jut a régmult történelme tanulmányozásának, elméleti anyagok elemzésének. Aminek nincs életet alakító, fejlesztő értéke, az nem tananyag.

Azt hiszi az új nevelés, hogy sokkal többet ki lehet hozni neveléssel a gyermekekből, mint gondolni szoktuk. Főleg sokkal többet a szociális nevelés terén, mint eddig. A közösségi élethez való segítő, erősítő, nemesítő hozzájárulásban össze kell fognia nevelőnek és növendéknek, s igazi felelősségtudattal kell megtenniök a magukét mint építő, fönntartó tényezőknek. Meg kell élni nevelőiben és meg kell szeretnie a növendéknek nemcsak a becsületes munkát, hanem a közösségért való erőfeszítést, áldozatot is. Ezért is kell már gyermekkorban részt adni az intézésből, a felelősségből valamilyen alkalmas formában a gyermekseregnek is mint egységesen felelős etikai testületnek. Gondolkozzék a kisgyermek is a közösség javán és annak védelmén, érezze át, hogy mindenkinek meg kell tennie magáét érte. — Természetesen azt már ez a kezdő elmélet nem láthatta, csak a tapasztalat tanít meg rá, hogy nem szabad a gyermeki lelket és a felnőtt lelket szorosan egy nevezőn kezelni. A gyermek észjárása más, mint a felnőtté. Lelke inkább fölvesz, mint ad. — De igaz, hogy a gyermeki lélek igen fogékony és rugalmas. Nagy közösségi dolgok sem idegenek tőle, ha ügyesen viszik közel hozzá.

Záró gondolatul: kétségtelen, hogy korunk iskolái az élettől nagyon eltávolodtak. A tudás önmagában lett vezércsillaguk. És még ha ez a tudás a valódi tudás lenne! De hol vannak attól! Nem lényeges az *értelmi fény*, a gondolkodás és ítélőképesség kidolgozottsága, hogy az ember lásson, világosan ítélni tudjon, megdönthetetlen biztos elvei legyenek, egészséges, tárgyilag helyes és teljes emberszemlélete, közösségi szemlélete és életszemlélete legyen.

Mindez nem volt fontos korunk iskoláiban, pedig mennyi okoskodás és mekkora erőlködés történt értük egyesek és államok részéről. Nem volt fontos a főiskolákon és egyetemeken sem. Elégnek tartották, sőt talán eszménynek minél többféle és minél nagyobb mennyiségű tárgyi ismeret-anyag beadagolását a növendéknek, amelyet az természetesen emlékezetébe is alig tudott beerőltetni, nemhogy lelkében jó kedvvel földolgozni: alakuló *élete* ismereti *alapja* gyanánt.

Nem is azért járatták korunk gyermekeit iskolába a szülők, hogy az életet, a valódi emberi életet bennük kifejlesszék, hanem hogy bizonyítványt kapjanak jobb kenyérkeresethez, jobb társadalmi elhelyezkedéshez.

El kell jönnie az időnek, amikor az iskola: vera palaestra mentis et cordis, a valódi értelmi művelésnek, a valódi jellem-művelésnek, a valódi életszolgálatnak és közösségi szolgálatnak a növendék által igazán szeretett és kívánt gyakorlótere lesz.

b) *Az új történelmi vonal.*

Az iskolák legszentebb és legelső feladata mindig az lesz, hogy az ifjakban az örök emberit neveljék, a valódi emberit, amely az embertermészet azonossága miatt egyben mindig korszerű is lesz.

Mondhatnók ezt *lényegesen korszerű* emberinek — szemben azzal, ami az éppen folyamatos történelmi szakasznak megfelelő *járulékosan korszerű (modern)* emberi. A kettő együtt adja a *valódi mai embert.*

„Az új történelmi vonal" alakulóban van. Tehát nem befejezett. Célja: új berendezkedés az egész világon, abban új ember és új élet.

Legelszántabb művelői azok, akik a multból egészen kilépve, sőt azzal egészen szembehelyezkedve, a régi, illetve még mai társadalmi rendet teljesen megszüntetni és helyébe lényegesen újat állítani akarnak.

Ez az új társadalmi rend az addig lenézett, megvetett rétegre: a munkásnépre épül; annak akaratát és javát tekinti az alakulás legfőbb szabályának.

Jellemzi ezeket az építőket az etikai és vallási kötöttségektől mentes önakarat, amely félelmet nem ismerve, minden akadályt elpusztítva vagy legalább eltüntetve, határtalan önbizalommal és törhetetlen cselekvőkedvvel, rengeteg anyagi és emberi áldozattal, hősies önemésztéssel veti rá magát a nagy terv megvalósítására.

Érzik természetesen, hogy a multban volt sok jó is. Érzik pedig különösen azt, hogy az új berendezéssel boldogítandó tömegek jelentős része nehézkes a mult feladásában. Azért minden lehető eszközzel nevelik a népet. Elsősorban a legfontosabb jelszavakat, tudnivalókat és teendőket kell teljesen megfelelő fogalmazásban meghirdetni, az emberek fejébe vinni. E mellett aztán megmagyarázzák, hogy a mult *lényegében* téves és bűnös. Ugyanis leigázta a tömegeket, aztán kihasználta, sőt kizsarolta azokat. Egész berendezkedése a multnak erre irányult s ezt ki is szolgálta. Magyarázzák azt is, hogy az ember lényeges fogalmazása is téves. Az ember nem az, aminek mondják. Azért mondták annak, hogy uraik jobban kiszipolyozhassák. Újra kell fogalmazni az embert s megtanítani élni. — Magyarázzák azt is, hogy a történelem legszigorúbb törvényszerűsége és szükségszerű fejlődése ez az „új világ". Ennek egyetlen nagy akadálya az évezredeken át megszervezett, rendszerré kiépült, önző rosszakarat, amely tévútra vitte az emberiséget.

Eme legelszántabb művelői az új történelmi vonalnak természetesen inkább az új elgondolásokban élnek, még akkor is, ha a régmultat magyarázzák. Nincs arra idejük, de szándékuk sem, hogy az embernek és az ember történelmi multjának lényegszemléletébe elmélyedjenek. Nem is szükséges ez szerintük, annyira világos nekik a teendő.

Valóban új történelmi vonalnak ezt a legelszántabb vállalkozást és annak szellemét nevezem. Mert amit ez akar, az valóban új: célkitűzésében, indokolásában, módszerében, stílusában.

Vannak kevésbbé radikális mai vállalkozók, akik szintén a jobb világot akarják építeni, de általában nem a régi romjain, illetve eltakarított helyén, nem egészen újból, hanem a régiből megtartva a használhatót, újabb részeket illesztenek hozzá.

Ezek tehát jóval kisebb vállalkozók. Természetes is, hogy nincs bennük megközelítőleg sem annyi lendület, mint amazokban. Egy részük nem is lendült volna soha semmit, ha nem ijed meg amazoktól, hogy egészen lebontják a régi házat.

Lehetséges — ma még csak lehetséges — egy, az elsővel hősies életlendületben teljesen versenyképes „új történelmi vonal", amelynek őszinte emberboldogítási eszménye és erőfeszítése a „lényeges emberit" tekintve is helytálló, és a „modern emberit" is szerencsésebben, igazán embernek való módon valósítja.

Ennek a kiépítése akarat és idő kérdése. Talaja azonban csak ott van, ahol erkölcs és vallás hamisítatlan és *életté* vált formában érvényesül. Ez ugyanis az ember legmélyebb lényegéhez tartozik s nélküle nem létezhet valódi emberboldogítás. Ahol nincs valódi erkölcs és igazi vallás életté váltan, ott kizárt dolog ez az új történelmi vonal.

Ha ez így világos, vagyis ha igazi emberboldogítás semmiféle új társadalmi rendben nem lehetséges a legmélyebb humánum — erkölcs és vallás — nélkül, akkor a mai roppant erőfeszítéseket az új társadalmi rend fölépítésére nem lehet ölbetett kézzel várniok azoknak, akik a valódi erkölcs és az igaz vallás birtokában érzik magukat, hanem tenniök kell. Nem is keveset:

Egészen meg kell érteniök a mai kort és az elszánt „nagyvállalkozókat".

Minthogy az erkölcs és vallás a maga igaz tartalma szerint a legnemesebb emberi tulajdonságok és a legvonzóbb emberi élet kialakítására hivatott, ezeket a tulajdonságokat szervesen, lélekből sarjadtan birtokolni kell s ezt az életet csakugyan életszerűen, láthatóan és kézzelfoghatóan élni kell! — Vagyis mi csűrés-csavarás: be kell mutatni az élő és vonzó igazi embert, aki egész ember, mai ember, a mai kor nagy igényeit értő s a maga személyi világában már teljesítő ember.

A mai kor legfőbb igényei irányában, amelyek a gyakorlati szociális igazságosság és a gyakorlati szociális szeretet, egészen kiemelkedő fogékonysággal kell rendelkezni s a fogékonyságon túl a személyi képességeket igazán belevetni és érvényesíteni kell ezek érdekében.

Ki kell végül állni a valódi keresztény szeretetnek azt a próbáját, hogy az ellentábor nem bízik bennünk, mert szerinte a bűnös mult cinkostársai vagyunk. Nemcsak nem bízik, de gyűlöl, mert meg van győződve ellenséges rosszakaratunkról. — Ezt a problémát nem lehet föloldani politikai kísérletekkel, hanem csak halálosan komoly, őszinte, áldozatos emberszeretettel, amely Szent Pál szerint: mindent eltűr, mindent remél... (I Kor. 13, 7.)

Ez a szeretet adja legjellemzőbb vonását az „új életnek" és „új emberképnek"; ez építi legtartósabbá s ez teszi megelégedetté az új társadalmat.

Bárhogyan forrjon is majd ki a most még erjedő új társadalmi rend, már ma is egészen világos a küzdelemben a kor szava.

Korunk megkülönböztető jellege: *szociális.* A ma még vajúdó új rend és új emberkép tehát szíveket kitöltően szociális akar lenni. A szónak nemcsak egyszerű „szeretet" értelmében, hanem főleg a társadalomnak reális átépítő aktivizmusa értelmében. Az új szociális ember reális nagy vállalkozások hősiesen helytálló, sőt önfeláldozó

embere. Valódi közösségi ember. Olyan jól fölépített közösségé, amelyben az egyed nem lesz gép vagy puszta szám, hanem kiteljesedő személyiség, aki magának a közösségnek is célja, nem pedig eszköze.

A vajúdó rend és emberkép kialakulását végül mégis az emberszív hováhajlása dönti el: Melyik emberképben ismer igazán magára az ember? És melyik életben talál magára az ember? Odaáll elsősorban az emberszív. Ennek pedig a nagy Szent Ágoston szerint örök nyugtalansága van mindaddig, míg Istenben meg nem nyugszik.

Az igazi új emberkép megbékélt lesz s isteni vonások verődnek ki rajta.

A korszerű nevelés.

A nevelést tehát legjobb lenne világszerte ott kezdeni, s minden önnevelést is ott folytatni, hogy kiegyensúlyozott, megbékélt egyéniség a cél, amelynek összhangja mások felé is az összhang és béke hatásait adja tovább.

S ha ennek az összhangnak nincs ellentéte minden összhang Forrásával, akkor tartós és életerős lesz.

Ez azonban nagy út.

Amíg ide eljut az emberiség, addig szaporán és elszántan kell nevelésével építenie a becsületesség alapjait, hogy arra ráemelhesse az igazságosság épületét — megadván embernek, Istennek egyaránt a magáét. Itt azonban nem lehet megállni, mert az ember szeretet nélkül nem ember. Szeretetben kell kiteljesednie a nevelésnek! Az embertestvért igazán megbecsülő, egész szívvel szolgáló, érte áldozatokra is kész, s a közösségi nagy feladat terheit is vállaló szeretet megalkuvásoktól mentes, halálosan komolyan vett művelése: a korszerű nevelés feladatának beteljesítője.

Hunya Dániel S. J

Nevelői lélek

1538-at írtak.

A jezsuitáknak csak nemrégiben alapított római házában megszólalt a csengő. A szent rendalapító maga ment kinyitni a kaput. Az Ave Mariát elharangozták már, s római szokás szerint minden nem utazó rendes ember otthon volt. Szent Ignác annál inkább elcsodálkozott, mikor a küszöb előtt egy előkelően öltözött gyereket látott, kinek zavart viselkedése elárulta, hogy nincs rendben a szénája. A tizenkét éves fiú kivallotta, hogy ő bizony megszökött ma délután hazulról, s nem mer visszamenni, mert Farnese bíboros házában, akinél ő nemes apród, szigorú a fegyelem s őt deresre húzzák. Kérné tehát a Szentet, akit sokszor látott a bíborosnál, venné őt védelmébe. Hiszen ő semmi rosszat nem tett, csak a szabadság utáni vágy tört ki belőle s vitte arra, hogy a délutánt elcsavarogja az utcákon.

Szent Ignác látta, hogy a gyermek igazat mond, s szigorú arcot erőltetve magára, szemére vetette könnyelműségét, beeresztette a házba, kiment a konyhára, sajátkezűleg készített neki vacsorát, azután egy vendégszobában lefektette. Másnap reggel személyesen ment vele a Jézus-Társaság nagy jótevőjéhez, a bíboroshoz, s kiesdekelte nála a kis csirkefogó büntetésének elengedését.

A következő évben a kis Ribadeneira, aki ezen esemény óta szenvedélyesen ragaszkodott jótevőjéhez, felvételét kérte a Jézus-Társaságba, s attól kezdve a Szentnek tanítványa lett.

Féktelen, vad, csikó-természet volt benne; rövidesen magára haragította a rendház összes tagjait. Szent Ignácnak volt mit hallania. Hogy mikor köt már végre annak a gézengúznak útilaput a talpa alá, aki folyton zavarja az egész ház nyugalmát. A Szent pedig csak csitítgatta őket, hogy így meg úgy, hogy Péterben ugyan sok a huncutság, de rosszaság nincs benne. Pedig neki magának is lett volna oka megharagudni reá, mert a gyerek, aki született spanyol létére tökéletesen bírta az olasz nyelvet, minduntalan kicsúfolta a Szentnek hibás olasz kiejtését.

A következmények Szent Ignácnak adtak igazat. Ribadeneirának végre is benőtt a feje lágya, és szerzetének egyik leghíresebb embere, a klasszikus kasztíliai nyelvnek egyik legkiválóbb történetírója lett. Magának Szent Ignácnak életrajzát is neki köszönhetjük.

Igen, a nevelés sok türelmet igénylő munka. De megéri, mert hiszen a végtelen értékű emberi lelket idomítja és csiszolja s ezáltal olyan műremeket készít, melyhez fogható nincs e világon.

Ribadeneira Péter esete is mutatja, hogy a neveléstudomány első paragrafusa az önzetlen, önfeláldozó emberszeretet. E nélkül nem lehet eredményt elérni, mert hiszen ez is az „Úristennek ügyei"

közé tartozik, amelyekről pedig egy szent azt mondta: „Non est eruditio sed unctio; non est scientia, sed conscientia; non est carta, sed caritas, quae docet theologiam, id est scientiam rerum divinarum." Hát bizony nem is az oklevélen múlik a teológiai tudás, és nem a tanári képesítés teszi az egyént hivatott nevelővé.

Volt is valamelyes alapja Istenben boldogult Julián bátyánk ama jóízű kiszólásának, amelyet akkoriban olyan hangos derültséggel fogadtunk Zircen. A nyári szünidő alatt tanárok jöttek a gimnáziumainkból, s az ebéd alatt szó esett arról, hogy nagy a heti óraszám: 16, sőt 18. „Maguknak az sok?! — szól közbe Julián bátyánk, az alperjel. — Nekem bizony volt 30, sőt 32." „Bocsássa meg, subprior úr, ma egészen más a helyzet. Most egész órákat tartunk, subprior úr pedig bement egy osztályba 20 vagy 30 percre." Erre kihúzta magát az öregúr: „Öcsém, ha én csak belepöktem is abba az osztályba, abban több pedagógia volt, mint ha maga naphosszat tanít!" Természetesen megéljeneztük ezt a hatalmas lódítást. Pedig hát szó, mi szó, az a nemzedék, amelyet az öreg nevelt, nem volt egy fokkal se rosszabb, mint az utána következő emberöltő. Szívvel-lélekkel volt tanár; szerette az ifjúságot; nemes jellemű ember volt és mint pap is megütötte a mértéket: hogyne lett volna tanítványaira jó hatással? Reá is illett az édes Jézusnak Szent Terézia előtt tett kijelentése: „Mi lenne a világból, ha nem volnának a lazult szerzetek?" Én tudom tapasztalatból, hogy ég és föld a különbség a mi tanítórendeink és a világi kézen lévő tanintézetek erkölcsi színvonala között. Nem akarom menteni a lazulásokat, de sajnálni tudom azt, aki meg nem érti, hogy nehéz nekik nem leereszkedni diákságuk szintjéhez, éspedig nem a legkiválóbbakéhoz, hanem az átlagoséhoz.

A szeretetnek szükségességét hangsúlyoztam. De természetesen a nevelés munkájában nem az istenszeretet vezet, amelynek nincs határa, hanem az emberszeretet, amelynek mértéke az okosság és egyáltalában az erkölcsi erények. Mivel pedig ez utóbbiak nálam a Kármelbe lépésem előtt, a legszelídebb kifejezéssel élve, fésületlenek voltak és részben teljesen hiányoztak, én nem voltam jó nevelő. Még a Kármelen sem lettem azzá, mert hiszen a természet, ha bottal vered is ki, minduntalan visszatér. Hogy azonban ezek ellenére merek a nevelésről beszélni, annak oka, hogy öregember vagyok, aki sokat látott és tapasztalt, s magával szemben is tud bírálatot gyakorolni. A művészet remekeit élvezheti az is, aki még sohasem vett vésőt vagy ecsetet a kezébe, sőt tudhat róla véleményt mondani. Ha ért hozzá, első pillanatra meg tudja állapítani, hogy ezt vagy azt a képet hivatott művész készítette-e vagy valami kontárnak a mázolmánya.

Azonban minden hasonlat sántít, s ez különösen. A nevelés ugyanis olyan művészet, amelyben a kontár keze alól is kerülhet ki műremek, aminthogy a szentek közt is akadnak sokan, akiket nevelőiknek nem sikerült elrontaniok. Így érthető, hogy az én neveltjeim között, Zircen is és a Kármelen is, vannak legelső rangú, szép jellemek. Azonban mégis mérhetetlen kár háramlik a testületre, ha a nevelést nem illetékesekre bízzák, amennyiben a Ribadeneira-típusú növendékek elkallódnak. Azokból, kellő hozzáértéssel és türe-

lemmel jellemeket lehetett volna nevelni, így pedig az öregember bánatosan néz utánuk s mellét verve mondja a mea culpát.

Az én hibám az indulatosság volt, vannak azonban a nevelőnek egyéb gátlásai is, így például a túlzásba vitt tanulás és ismeretbőség, melynek következtében nem látja az erdőtől a fát. Szegény Barbarics Róbert a noviciátusban, Zircen magyar nyelvet tanított. Mintha most is látnám magam előtt, mikor rengeteg könyvvel megrakodva, amennyit csak a hóna alá tudott gyömöszölni — megjelent az órájára. Nem emlékszem rá, hogy csak egyet is felnyitott volna az előadás alatt. Már akkor útban volt a meghibbanás felé. Engem egyszer rémségesen leteremtett, mert rövidlátó lévén, mélyen hajoltam a könyv fölé, amit ő arra magyarázott, hogy kinevetem őt. Tudományáról legendák keringtek közszájon, pedig még innen volt élete delén. Tanult éjjel-nappal, s hogy fenn tudjon maradni, itta a feketekávét. Be is jutott a Lipótmezőre és életének utolsó 23 esztendejét ott töltötte. Ott is egy tragikomikus kalandja volt. Mikor bevezették az osztályába, odalépett egy asztalhoz és szótlanul leült. Erre Vincze Ambró ciszterciita, aki már öt éve volt a tébolyda lakója, mérgesen rászólt, hogy annyi műveltséget sem tud, hogy bemutatná magát? Több se kellett ennek az elkeseredett léleknek: behúnyta szemét és többé nem is nyitotta fel. Úgy ült behúnyt szemmel az ágy szélén holtanapjáig.

Akkoriban minden eredetisége mellett az órái érdekesek voltak. Szokása volt hangzatos szólamokban beszélni. Az egyik elfelejthetetlenül vésődött az eszembe: „Shakespeare szeretett a magas gondolatok hűvös csúcsain időzni." Humorosan hatott reám s része lehetett abban, hogy én meg mindig szerettem a köznapi józanság meleg völgyeit. Szilárd talajt kívántam érezni a lábam alatt. Azt meg szintén tőle tanultam, hogy ne vegyem soha rossznéven, ha a diák elneveti magát, még ha éppen én volnék is derültségének tárgya. A tanár ne legyen mumus.

Pedig hát hol van diák, akinek emlékezetében nem él egy ilyen mumus tanár? Nekem is volt egy, aki lidércnyomás érzetét kelti bennem még most, öregkoromban is. Pedig nekem még csak jó dolgom volt nála, mert eltaláltam a bolondgombáit, és jelesem volt mindkét tárgyából. Szerencsétlenségünkre ezen tárgyak egyike a vallástan volt, a másik a magyar történelem, s mindkettőt megútáltatta velünk. Nevetséges kérdéseket vetett fel, s beszekundáztatta az egész osztályt. Állandó terrorban tartotta diákjait. Mai eszemmel ítélve a dologról, látom, hogy az a jó ember ezzel a módszerrel saját korlátoltságát akarta palástolni, hacsak valami veleszületett szadizmusban nem kell keresni viselkedésének magyarázatát.

Azonban még a legjobb nevelőnek működése is sok körülményen szenvedhet hajótörést. Hiszen az édes Jézus sem tudott Júdásból apostolt faragni. Sok múlik példánakokáért azon, hogy milyen mértékben részesül az illető Isten segítő kegyelmeiben. Isten ugyan megadja a szükségeseket mindenkinek, de vajjon közreműködik-e az velük? Vajjon részesül-e lehengerelő kegyelmekben, melyek mint Szent Pál vagy Ratisbonne Alfonz esetében letörik szabadakarata ellenállását?

Érdekes, hogy gyakran buzgó papok is lebecsülik az isteni kegyelemnek szerepét lelki életünkben s a fontosabb szerepet vitatják

szabadakaratunk számára. Egyszer klauzúrás nővéreknek adtam lelkigyakorlatot, s beleegyeztem abba, hogy templomuknak rektora az ajtón kívül hallgassa előadásaimat. Nem volt megelégedve s hosszasan vitatkozott velem. Azt nehezményezte, hogy túlságosan hangsúlyozom a kegyelem szükségességét, s unos-untig ismételgetem, hogy a tökéletességben való előrehaladásunkat úgy kell kiimádkoznunk. Pedig hát ő szerinte minden a mi jóakaratunkon fordul meg, amelyet az Úristen örökre biztosított a szükséges kegyelemsegélyről. Hiába érveltem neki azzal, hogy a két ellentétes tévely, a pelagianizmus és a quietizmus között középúton maradva nagyobb biztonságban vagyunk, ha az isteni kegyelemre támaszkodunk, illetve a felé hajlunk, mert nem hiába hangsúlyozza a népek apostola, hogy: „Képtelenek vagyunk bármi jót még gondolni is a magunk erejéből". Nem voltam képes őt megnyugtatni. Pedig hát magamnak is volt nem egy esetem, amikor a megtérni nem akaró bűnöst nem az érvek ereje — amelyek elől mereven elzárkózott — győzte meg, hanem az érette végzett buzgó ima vette le a lábáról.

Az isteni kegyelem tehát egyike azon legfontosabb ismeretlen mennyiségeknek, melyek akadályozzák valamely nevelői működés eredményének matematikai biztossággal vagy legalább valószínűséggel való kiszámítását. Tény az, hogy minden lélek eleget kap belőle, de az egyik éppen csak eleget, a másik annyit, hogy annak a legmegrögzöttebb rosszakarat sem tud ellenállni. Ennek miértjét az Úristen titokban tartja. A kegyelem az Ő ingyen ajándéka. Annak osztogatásában fenntartja teljes függetlenségét és szabadságát. Mivel azonban a befolyásnak hajlandó engedni, miért ne ostromolnók imáinkkal a magunk és mások érdekében, hogy hengerelje le azt a reánk nézve annyira veszélyes szabadakaratot?

A másik a nevelési eredmény valószínűségszámításában a növendék lelki adottságai, atavizmusai, terheltségei, jó vagy rossz tulajdonságai, szerencsés vagy szerencsétlen természete, és így tovább, amelyek olykor előrevetik árnyékukat, olykor azonban a későbbi évek folyamán váratlanul merülnek fel, például holmi szenvedélyek alakjában, amelyek letarolják az addig sokat ígérő vetést. Milyen jégverés példánakokáért néha a kritikus korban fellépő testiség ösztöne, vagy milyen elváltozást okoz olykor a gyermeki lélekben, ha testvére születik s ő megszűnik mint egyszülött a szülők dédelgetettje lenni. Belebújik a féltékenység ördöge s egészen kiforgatja a maga mivoltából. Még szerencse, ha valami hozzáértő egyén felvilágosítja a szülőket a baj okáról, s azokban van kellő megértés, hogy durva erőszakosság helyett szeretettel kezeljék azt a megbetegedett gyermeki lelket, nehogy a baj az egész életre kihasson. Mert néha hátborzongató következményei lehetnek a gyermekszenvedélynek. Saját füleimmel hallottam egy női személy vallatása alkalmával, hogy az illető gyermekkorában súlyos szidásban részesült, ha nem csalódom, tanítója részéről, s bejáratos lévén annak házába, bosszúból odament annak bölcsőben alvó csecsemő gyermekéhez, s befogva orrát-száját, megfojtotta. Az ilyen gonosztett emléke természetesen az illető egész életét képes megmérgezni.

Igen, az áteredő bűn következtében a gyermek egész sereg rosszra való hajlammal születik e világra, s nem csoda, ha a nevelő olykor visszaborzad a reá váró gyomlálástól, s felsóhajt, hogy „Quem

dii odere, paedagogum fecere". Annál meghatóbb azután Courneuve francia falunak csak 16 évvel ezelőtt, szentség hírében elhalt plébánosa, Lamy János Ede, aki a társadalom kivetettjeit, az utcagyerekeket, a rongyszedőket gyüjtötte maga köré és legtöbbjéből embert faragott. Akinek asztalánál naponta negyven egynéhány ilyen ingyenélő kapott enni, s aki ezeknek nappal és éjjel rendelkezésére állt 78 éves hosszú életén keresztül. Vegyük hozzá, hogy ezt a nagyon is költséges apostoli működést egy fillérnyi saját vagyon nélkül gyakorolta. Milyen áldás az ilyen ember az emberiségre.

Igen, a nevelői munka csodaszép feladat, csakhogy teljes önfeláldozás kell hozzá. Sokkal könnyebb egyes nevelőkről bírálatot mondani, ahogyan most én teszem, mint a dolgot náluk jobban megtenni.

Lamy János Ede életrajzának olvasása emlékezetembe idézte életemnek egy kevésbbé kellemes negyedóráját. Ennyi jutott a két óra hosszat tartó morális rigorózumból az eloquentiának. A morálist jól tudtam; biztosra mentem belőle, de az utóbbiból nem volt időm elkészülni. Csak rendkívüli szerencse menthetett volna meg a bukástól. Az pedig nem mosolygott reám. Nem tudtam megmondani, hogy mit kíván Szent Ágoston a katekétáktól. Tudniillik, hogy jókedvűek legyenek. Lamy atya is mindíg vidám volt és minden ártatlan tréfára kapható. Meg vagyok arról győződve, hogy a derült kedély egyik elkerülhetetlenül szükséges kelléke a jó nevelőnek. De csak az egyik, mert ha elegendő volna, akkor én is jó nevelő lettem volna, ami pedig nem voltam. Hiányzott nálam a türelem, amiben pedig Lamy atya hősiességig vitte. Azért is csak azokat sikerült megnevelnem, akik annyira jók voltak, hogy nevelésükhöz nem volt türelemre szükség.

Páter Ernő

Papi fegyelem

Mivel a fegyelem akár pogány, akár keresztény világnézetben mindíg úgy számított, mint a műveltség gerince s értékét komoly ember soha kétségbe nem vonta, ezért természetes, hogy azoktól a személyektől, akik az emberi lélek legfelső kibontakozásának elhivatott mesterei, legelső helyen épp abban vár példát mindenki, ami a kifejlődésnek legalapvetőbb ténye: a fegyelemben.

A pap fegyelmén méri le saját önfegyelmezési kötelezettségét az, aki nem pap.

1. Itt nyitunk rá a papi fegyelem *roppant jelentőségére* a közösség és a lelkek örök üdve szempontjából. Következéskép a papság roppant felelősségére e dologban.

Tekintsük ezt közelről.

Az egészen fegyelmezett pap nem gyerekember. Elmondhatja Szent Pállal: „Factus sum vir; evacuavi quae erant parvuli." Túl van a gyermekes nyafogáson, az érzelmes nyávogáson, a sérelmes és panaszos lelkületen. Túl van azon a kiskorú világnézeten, hogy ő a központ és végnélküli apró igényeit mindenkinek komolyan kell vennie, mert végeredményben az a fontos, hogy ő érezze kellemesen magát,

ha mások ráfizetnek is erre. Túl van azon a hígvelejű gondolkodáson, mely szerint a kötelességre akkor kerül a sor, amikor már „lőttek". Nem érzi magát tömjénezendő szentnek azért, mert papi föladatait nem akárhogyan végezte el. Nem probléma számára a rugalmas készség, akár engedelmességnek hívják azt elöljáróival szemben, akár udvarias szolgálatnak a hívekkel szemben.

Az egészen fegyelmezett pap tehát ura önmagának, ura cselekedeteinek, ura helyzetének, s valóban alkalmas arra, hogy papként helytálljon Isten és emberek előtt.

Az ilyen pap és csakis az ilyen állítható csatasorba egyszerű főpásztori vezényszóra az Egyház ügyeiért, — nem pár órás fölvonulásra vagy díszgyűlésre, hanem izomfeszítő férfias munkára.

Az ilyen pap és csakis az ilyen pap áll szívesen készen önzetlen többletmunkára, ha a körülmények úgy hozzák.

És csakis az ilyen pap tud fejlettebb kollektív munkához szükséges cselekvő értékeket kikristályosítani magában.

A mondottakkal azonban már adva van a papság *nagy felelőssége* is a fegyelmet illetőleg.

A papi fegyelem nem szép álom vagy kedves ábránd, hanem a legsúlyosabb kötelesség. Tartozunk vele Istennek, tartozunk az Egyháznak, tartozunk a híveknek. Tartozunk akkor is, ha hiányai miatt nem hasít belénk Isten ostora.

2. *A hiányok okai.*

Amikor hiányokról beszélek, eszemágában sincs azt gondolni, hogy a szó hétköznapi értelmében merednek elénk „fegyelmezetlenségek". A hiányokat attól a mértéktől mérem, mely szerint igazán érett férfiasságot hordozó, minden hivatásbeli munkára szorgalmasan kész, könnyen csatasorba állítható és kollektív teljesítményekre példásan alkalmas papokat akar Krisztus Egyháza.

Ezzel a mértékkel mérve, magyar papságunkban vannak példás jellemek is, de vannak erősen kiütköző hiányok is. Ezeknek részletezésére nincs szükség. Ezzel a megállapítással szemben föl lehet hozni különböző magyarázatokat és kivédéseket. Így például:

a) Tekintve az embertermészetet, vagy mondjuk magyar népünk adottságait, nem reális vagyis túlzott a vázolt fegyelemnek igénye. Vegyük magunkat úgy, ahogyan vagyunk. A mi alapadottságunk a hangulat és kedélyesség. Ez nem bírja a túlhajtott fegyelmet.

Ha erre válaszolni akarok, előbb tisztáznunk kell a túlhajtás fogalmát. Túlhajtott fegyelem — gondolom — az, mely vagy önmagában helytelen a túlzás miatt vagy céltalan vagy megárt annak, aki gyakorolja. Azt a fegyelmet, amelyről eddig szó volt, ilyen értelemben túlhajtottnak venni nem lehet. Hiszen épp azt hangsúlyoztuk, hogy ezzel lesz az ember igazán művelt és igazán pap. Hogy pedig a magyar papnak ilyen értelemben is sok lenne, azt csak akkor állíthatnók, ha papnevelésünk egész vonalán komolyan és helyesen kipróbáltuk és ártalmasnak találtuk volna. Hogy az önfegyelmezés olykor fáraszt, esetleg kimerít, abból még nem következik hátrányos volta. Vegyük csak például a harag esetét. Kétségtelenül könnyebb az embernek kitombolni magát, mint megfékezni. E miatt azonban a kitombolás sohasem jogosult, még akkor sem, ha az önfékezés kissé kimerít is.

Azt az állítást pedig vagy csak megengedést is, hogy a magyar igazi fegyelem kinevelésére és tartására nem alkalmas, egyszerűen vissza kell utasítanunk. Tessék megpróbálni gyermekkortól gondosan nevelni erre! Ez, sajnos, még nem történt.

b) A fegyelmezettebb emberek rendesen keményebbek és hidegebbek, mint a kevésbbé fegyelmezettek. — A keménységet és hidegséget pedig főleg a kereszténységben kerülni kell.

Feleletként szögezzük le előbb, hogy a lágyság és melegség nem érték csak azért, mert az embertestnek hízeleg. Sőt az ilyen lágyságot és melegséget az igaz műveltség elítéli.

A ridegség az, melytől méltán húzódunk. De ridegség és valódi fegyelem nem tartoznak össze. Tudjuk, hogy a legszigorúbb szerzetekben található a legtisztább és legöntudatosabb jókedv. Tudjuk azt is, hogy a külső és belső önfegyelmezés hősei, a szentek voltak az emberiség legönzetlenebb jótevői és Isten mosolyának közvetítői.

Természetesen ridegség könnyen fellép a nem fejlett fegyelemmel kapcsolatban. De hát a legjobb fának sem érnek be egyszerre gyümölcsei; sőt némely gyümölcsei egyáltalán nem érnek be. De nem ez a dolog természete, hanem az, hogy a gyümölcsök beérjenek. Igy van ez a valódi fegyelemmel is.

És ha igazságosak akarunk lenni, tegyük csak hozzá, hogy a fegyelmezetlen emberek vajjon a szelídség és jóság megtestesítői-e? — A fegyelmezetlenség összemérhetetlenül többet ártott az emberi nemnek, mint a hibás vagy be nem érkezett fegyelmezés.

c) Az önfegyelmezésre komolyan törekvők elvesztik természetességüket és közvetlenségüket és kényszerzubbonyba öltöznek, félszegek és gátlásosak lesznek.

Válasz az, hogy nagy dolgokért való erőfeszítések nem tánclejtésekkel szoktak történni. Az erőlködés lélektana kötöttebb és nehézkesebb, mint a szabadon eresztett kielégülése. Az önfegyelmezés sokkal nagyobb értékek megszerzésére vállalkozik, mint amilyen a természetesség és közvetlenség. Ez utóbbiak esetleges meggyöngülése tehát nem lehet hátráltató szempont.

A kiteljesedett fegyelem azonban magát a természetességet és közvetlenséget is mint kiművelt személyi értéket hozza vissza.

Egyébként a nevelés sokat tehet arra nézve, hogy az önfegyelmezés minél természetesebb legyen. De ennél sokkal fontosabb az, hogy legyen!

d) Vannak az önfegyelmezésnek szószólói és szorgalmas gyakorlói, akikben mégis megmaradnak lényeges hibák, különösen legfőbb jellemgyöngéjük körül. Akadnak a világi papok között is — hála Istennek — olyanok, akik nemcsak hírből ismerik a legkomolyabb testi önfenyítéseket. S nem egy ezek közül mégsem tud indulatainak teljes ura lenni. — Némelyek aztán megunva a meddő kísérletezést, abbahagyják a komolyabb önfegyelmezést.

Hogy itt világosan láthassunk, tegyünk pontos különbséget a komoly önfegyelmezés *részleges* hatása és *teljes* hatása között. Nagy tévedés azt gondolni, hogy az önfegyelmezés hatástalan azért, mert nem látjuk *teljes* hatását. Bizonyos az, hogy durva ösztönerők és mélyen gyökerező jellemhibák nem rendeződnek egy erélyes intésre, de az is bizonyos, hogy minden önfékezés és önfenyítés a szellem

egy-egy győzelmét jelenti és közeledést a teljes fegyelmezettség eszményéhez.

Reálisan akkor ítélünk, ha meggondoljuk, mi lenne az erős ösztönösségű emberekből és mit árthatnának a híveknek, ha a fegyelmezés kemény zaboláját eldobnák. A részleges eredmény is igen nagy eredmény olykor.

A teljes eredményhez pedig elengedhetetlen a gondos lelki irányítás. A nélkül könnyen eltéved a jóakaratú ember is, és még könnyebben abbahagyja a teljes sikert gyorsan nem hozó erőlködést.

A papi fegyelem hiányainak magyarázata tehát nem a magyar természet alkalmatlanságában vagy magának a fegyelmezésnek hátrányos hatásaiban, illetve hatástalanságában keresendő, hanem másutt.

Kivédés helyett őszinte bírálat.

Előbb a mindennapi értelemben vett önfegyelmezésről és fegyelemről szólok.

a) Kétségtelen, hogy a magyar természettel nincs adva legalább a szükséges katonás fegyelemnek szinte ösztönös szeretete és vágya. Az önfegyelmezés tehát nem közvetlen igény, nem is könnyed igény nálunk.

Itt van az alapoka a mi lemaradt fegyelmünknek. Ez azonban korántsem egész ok. Ahol egészséges testű és szellemű emberek képeznek társadalmat, ott a fegyelemnek nehezebb indulását annál több megértéssel és segítő eszközzel és komoly tervszerűséggel kell istápolni.

S itt van a komolyabb hiba.

b) Nincs népnevelésünkben mélyen öntudatos fegyelemre való nevelés kicsikortól kezdve. Ennek rendszerét már régen ki kellett volna dolgozni.

Ilyen egészséges és a mai keresztény műveltséghez mért népnevelési rendszer ma is népünk egyik létkérdése!

c) Őszinte bírálatot hangsúlyoztam. Azért mi papok valljuk csak meg magunknak:

Vajjon nem a katolikus papság nevelte-e ezt a népet keresztény és európai műveltségre? S vajjon a célt mutató és nevelői hivatás nem terjeszkedik-e ki arra a feladatra is, hogy népünk önerejét összeszedje, megedzze és kibontsa? S ha ennek az erősödésnek lényeges eleme a fegyelem, vajjon nem egyik legszentebb kötelességünk-e ebben népünk mestereivé lennünk? S ha népünknek az különösen nehéz, vajjon nem tartozik-e legelső súlyos feladataink közé, hogy példánkkal járjunk előtte, s így könnyítsünk rajta?!

A történelem csapásaitól ébredjünk fel! S a helyett, hogy vágyaink tétlenségében meresztjük szemünket a jövőbe, építsünk akármilyen apró épületkockákkal is *erős* hazát, főleg ami azt egyedül teszi erőssé: neveljünk erős népet!

Lelkes szavakkal is! De ez édes-kevés! Tettekkel! Első helyen erős papi egyéniségek sodró példájával.

Multunk felelőssége is nagy — de a jövőé jóval nagyobb!

Mindenünket odaadni azért, hogy a jövő hatalmas papi feladatát megoldjuk: ez népünk erős papjainak jelszava és élete!

A mindennapi értelemben vett — inkább külső — önfegyelmezés-

ről és fegyelemről most áttérek a legkrisztusibb embernek, a papnak teljesértékű külső és belső önfegyelmezésére, amely föltétlen ész- és akarat-uralmat kíván biztosítani saját kis világában és ez uralmat kis világával együtt maradéktalanul alárendeli az erkölcsnek és Istennek.

Készséggel megengedjük, hogy ez a fegyelem hatalmas erőbefektetést kíván, éspedig egész életen át, mert itt folytonos küzdelemre van szükség. Ezt a komoly és csak a sírral záródó küzdelmet kevesen végzik el a papságban nemcsak magyarok, de mások is. Nincs természetesebb dolog, mint ezt megunni.

Errenézve két megjegyzésem van.

a) Ez a küzdelem papi életünk legsúlyosabb föladata. Nemcsak azért, mert valóban súlyos, hanem főleg azért, mert *föladat!* Nem lehet megkerülni!

Az lehetséges, hogy valaki nem vállalkozik a papságra. De ha vállalkozott, akkor föltétlen Isten emberének, az erkölcs emberének, az ész és akarat emberének kell lennie legbelső világában is. Ez ellen akárhogyan hánykolódik és kesereg, ettől akárhogyan vergődik is valaki, föltétlen feladata! És ha nem akarja, hogy fölötte is eldördüljön Isten ítélete: Vae pastoribus, qui pascebant semetipsos! — akkor ítélje meg idejében önmagát és gyürkőzzék neki e munkának.

Nem garasos játékról van szó.

De ne így fogjuk föl e dolgot, ne a gyengék kényszeredett érzületével, nehezen és ernyedten hordva a terhet, hanem a Krisztus-Főpap fölkentjeinek rugalmas és győzelemben biztos, napsugaras lelkületével. Mert ez a lelkület az egyedül helyes és igaz. Örüljünk, mert Krisztus olyan nagyot gondolt rólunk, hogy a legnagyobb emberi teljesítményre, mely előtt Caesarok is kisfiúkká váltak (se ipsum vincere!), kiszemelt és alkalmasnak tartott bennünket. Örüljünk azért is, mert Krisztus-vezér mögött fölfejlődve nincs vereség, csak diadal. Az Övével egységes diadal!

Megengedem, hogy ezt a rugalmasságot átlagemberben könnyen berozsdásítja az élet — főleg az egyedül élő papban. Így aztán szinte lehetetlenné válik a teljes fegyelem. Azért kell vállvetett összefogás *lelki síkon* a papok életében. E nélkül nincs kilátás egyetemes, erős belső fegyelemre!

b) Sokban megkönnyíti ennek a teljes fegyelemnek kibontakozását a hétköznapi értelemben vett önfegyelmezés, melyről előbb volt szó. Olyan természetes alapot is ad ez a magasabbrendű önfegyelmezésnek.

Ha azonban ez sincs meg bennünk, a másik nem tud erőre kapni. Hogy ez is csak kevés papban fejlődött ki jól, abban talán nem is annyira az egyedek hibásak, mint inkább a nevelés. Nem kapott magyar papságunk elég indítást erre a fejlett külső fegyelemre.

3. Eszközök.

Erős fegyelmű és fegyelmezetten erős papsághoz mi segíthetne leghatékonyabban?

Azt tudjuk, hogy Isten sok és rendkívüli kegyelme. De most arról van szó, hogy a mi tetteink részéről mi segíthetne?

a) *Tiszta fogalmakat* kell kiképezni arranézve, amiről itt szó

volt. Irásnál sokkal jobb az élőszó, hivatalos beszédnél a meggyőző társalgás.

Terjesszük a világosságot nagy hivatásunk nagy feladatairól és e feladatok betöltésének első követelményéről: az erős papi fegyelemről!

Ez is eszköz! Nem is csekély! És módunkban van elővenni!

b) Föl kell szítani egymásban a népünk jövőjéért való *felelősség érzetét.* Szítani, amíg lángra nem lobban! Van sok jóakarat papjainkban. Népünk szeretete sem alszik bennük. Csak az erők cselekvő jellege és kollektív, szervezett munkára való alkalmassága hiányzik.

A felelősségérzetnek kell begyujtania!

Ehhez jól megrendezett papi összejövetelek kellenek, melyekben izzik a lélek!

c) Meg kell teremteni a *legkisebb közös lelki keretet* szétszórtan élő papjaink között. Legtermészetesebb formája lenne a plébános és káplánja közös lelki kerete. Pontosan megállapított és tartott néhány lelki dologgal. Igy a plébánia papjai nemcsak adminisztratív és asztal-társaságot alkotnának, hanem *lelki* társaságot is. Ennek különös papi ereje van. A gyakorlat mutatja. Már a legkisebb lelki együttes is, ha például ebéd után együtt szentséglátogtást végeznek, minden más közös lelki tény nélkül is bizonyos közösségi lelki erőt ad.

Ebben a legkisebb közös lelki keretben lenne legegyszerűbb és legközvetlenebb biztosítéka annak a lelki erőnek, mely a szétszórtan élő papokban még kellő nevelés és papi összejöveteleken való lelkes részvétel után is idővel elfakul és elernyed.

Kellő nevelés és lelkesítő papi összejövetelek nélkül azonban ez is csak féllábon áll, nincs szilárdsága és rugalmassága.

Szóval is tehetnének e pontban egyet-mást azok a plébánosok, akik már tapossák ezt az ösvényt.

d) *Újfajta gyermeknevelő intézmény kell!* Célja lenne kiképezni „az erősfegyelmű magyart", aki aztán képes másokat is magával sodorni, tömöríteni és erősfegyelmű munkára szoktatni az új magyar jövőért. Falvaink legjava gyermekeit kellene odavinni, akikben kitűnik a becsületes lélek, az éles ész, a rugalmas akarat és az erős test. Hogy milyen pályát választ később, az nem fontos, csak nevelése sikerüljön. Kidolgozott fegyelmű és lelkű pap kezében jórészt sikerülne fejlődésük. Sokat nyerne velük a magyar jövő. Ezeknek már nem kellene magyarázni az erős fegyelem elméletét. S ezek majd — ha addig nem lesz — meg tudnák teremteni az erősfegyelmű népnevelést.

De ide vállalkozó papok kellenek! Nem sokan. Azonban annál reálisabbak. Vannak is ezek, csak bátorságuk nem futja még.

Veni Sancte Spiritus!

e) *Fegyelmileg céltudatosabb papnevelés kell.*

Huszonnyolc éve szerzetes vagyok és tizenhét éve múlt, hogy világi papok nevelésében állok. S a legmélyebb meggyőződéssel vallom, hogy mindkét papság nevelésébe fejlettebb tervszerűség kell, főleg az erős és öntudatos fegyelmiség vonalán.

Még a fogalmak is elég homályosak, nemhogy a tervszerűség kész volna!

Telíthetjük mi a leviták lelkét erénnyel és tudománnyal, ha hiányzik az erős és öntudatos fegyelmiség. Ide nem elég a lelkesítés,

a szabályok sürgetése, a komoly kezelés. Erősebb rendszer kell, amelyben még a testi munka is helyet foglal.

Természetesen erősebb rendszernek akkor van talaja, ha fáradt, gyönge, erős fegyelemre alkalmatlan ifjak be sem kerülnek a szemináriumba.

Súlyos vád lenne, ha a papság minden bajáért és hibájáért a papnevelőintézeteket tennék felelőssé. De egészen igazságtalan e vád nem lenne.

Csoda-eredményeket sohasem fognak a papnevelőintézetek fölmutatni, de a mainál sokkal többet módjukban lesz fölmutatni. Akkor, amikor a módjuk megjön.

f) Végül is mi tartozik a fegyelemből egyedileg reánk papokra, akik a még nemlétező nevelőintézetekbe már biztosan nem fogunk járni?!

Mindaz, amiről szó volt. Ha szavakkal segítünk, ez is valami. Szavak nyomán ébrednek gondolatok. Gondolatokból lesznek meggyőződések, meggyőződésekből tervek, tervekből — erős és reális kezekben — művek.

De maga az erős fegyelem sem ábránd számunkra.

Hagyom most a belső önfegyelmezés rengeteg lehetőségének sorolását.

Mily bőséges alkalom nyílik papi életünkben arra, hogy jóakaratunkkal gyakoroljuk az igazi külső önfegyelmet!

Vegyük csak a templomot: keresztvetés, térdhajtás, mozgás a templomban, elhelyezkedés padban vagy térdeplőn, az istentisztelet pontos kezdése, viselkedés az oltárnál. Mind pompás alkalmak a fegyelem gyakorlására. Rendesen már egy-egy tettben is bemutatkozik fegyelmünk: hogyan vetünk keresztet, hogyan hajtunk térdet stb. A szemlélőnek valóságos hitoktatás a lelkiesen fegyelmezett papi tény s viszont hitének rombolása a nemtörődöm mozgás, a hányt-vetett cselekmény.

De menjünk tovább: a templom rendje és tisztasága, a sekrestye csendje, a lelkipásztori készség, a hivatali jólelkűség és pontosság, az idő kihasználása, az önművelés, a gondos készülődés beszédekre, a fehér asztalnál való mérséklet, az egyesületek kézbentartása és éltetése, egyszerű emberekhez való alkalmazkodás, ezek gyűlésének türelmes levezetése, stb. Szinte beleszédül az ember, ha mindent sorolni akar. Pedig mindezek nemcsak alkalmai az igazi papi fegyelem gyakorlásának, hanem igénylői is. Mit nem ronthatunk lelkekben egyetlen türelmetlen szavunkkal, tettünkkel! . . .

Ha életünket esetleg jóakaratú bíráló megjegyzései alapján jól átgondolnók a fegyelem látószögéből, s a hiányokon komolyan javítanánk, egész életünket Isten és emberek szemében is szebbé, értékesebbé tennők, magunkat pedig rengeteg hibától mentesítenők és érdemekkel gazdagítanók!

Ajánljuk ezeket az áldozatos önfegyelmezéseket az új, szentfegyelmű papságért!

Hunya Dániel S. J.

„Magam útját járom!"

Nagy világsiker után, Szent István hetében került a magyar közönség elé és heteken át futott — mindvégig táblás házak előtt — a fővárosi és vidéki mozikban ez a Paramount-Mopex film. Emberi történet sok szívvel, sok szeretettel; — így hirdették Szegeden — különleges film, érdekes mondanivalókkal, amely mély nyomot hagy az emberben. Megjelenésekor Amerikában az „1944. év legjobb filmje" címmel tüntették ki, s hogy nem alaptalanul, azt a páratlan közönségsiker is igazolta.

Témája nem a megszokott szerelmi recept, — bár ez a mozzanat sem hiányzik belőle — hanem papi történet. Érdekes kérdés: miért tetszett hát az embereknek?

A díjat elsősorban művészi kiválóságáért ítélték oda ennek a filmnek. Voltak továbbá lapok, melyek azt írták: programm ez a film, mely a megújulást hirdeti a maradisággal szemben; épp ezért túlnő egy kis plébánia keretein és az egyetemes társadalom számára van mondanivalója. És voltak mások, mégpedig nem kevesen, akiknek a filmben az egyszerű, természetes, nemes szívre valló, önzetlen, modern és mégis valóban katolikus papi jellemiség tetszett.

Megvallom, engem is ez érdekelt: a benne szereplő papi exisztenciák . . .

*

Nem mindenki dícsérte feltétel nélkül. Egy orvostanhallgató például, kérdésemre, hogy hogyan tetszett neki, azt felelte: nem valami előnyösen állítja be a papokat. Hogy-hogy? kérdem. Nos, mondja ő, a káplán nem úgy viselkedik, ahogy papnak kéne: asztalra ül, bokrot ugrik és így tovább. Egy szerzetesnő pedig azt a megjegyzést tette: a fiatal papocskában „nem túl sok a pietas" . . .

Elgondolkodtam a feleleteken.

Igen. Nekünk szokatlan ez a papi jelenség: fekete zakóhoz viselt fehér girardi kalapban, kivált baseball-dresszben, amint csibészekkel az utcán labdázik, golfpartit játszik, kis gengsztereket dzsesszre tanít vagy operaénekesnőt kísér zongorán, vagy akár a plébánosához viseltetik mindjárt az első pillanattól szokatlanul bizalmas módon.

Ez azonban Amerika. Egy más világrész. Sőt! Egy más világ, melynek embereit, de papjait sem szabad a magunk szemszögéből megítélnünk.

Innsbrucki éveim alatt nagy benyomást tettek reám az amerikai teológusok. Bár voltak, akik egyetemi grádusokat szereztek, de általában a tudomány mintha nem nagyon bántotta volna őket. Ezzel szemben valami sajátos életszerűség nyilvánult meg cselekedeteikben, úgyhogy szinte szállóigévé vált: die praktischen Amerikaner! Nem imádkoztak túl sokat, inkább sportoltak; de nagyböjtben mégis feltűnt, hogy a keresztutat naponta végzők közt mennyien vannak a „csalik" (mi magyarok így hívtuk őket). Igaz, az is feltűnt, hogy rekordidő alatt elvégezték a tizennégy stációt: már a X. körül jártak, mikor mi még a IV-et szemléltük. Azt mondták professzoraink: ezek keveset, de jól imádkoznak.

Talán itt van a nyitja a dolognak: a papi lélekben, mely bennük is színtisztán katolikus és mégis sajátosan amerikai — vagy talán inkább: ír. Ez a filmből is kitűnik. Az öreg plébános maga is ír szár-

mazású, s a filmnek egyik megható jelenete, amikor tisztelői évtizedek óta nem látott 90 éves édesanyját Irlandból hozzák meg, hogy fiával találkozhassék, akinek soha nem volt pénze utiköltségre, mert pénzét a szegényekre fordította... A káplán szintén ír nevet visel: O'Malley atya. — Az amerikai papságnak ma is jelentős hányada a Szentek Szigetének leszármazottja; és ez sok mindent megmagyaráz. Ezeknek az üldöztetés és elnyomatás súlya alatt sokkal jobban a vérébe préselődött a katolikum, mint nekünk. Az ő vallásosságuk egy vértanú nemzet fiainak öröklött — nem racionalista okoskodással megszerzett — vallásossága, mely egész lényüket valami természetes magától értetődéssel átitatja s talán innét van az, hogy nekik kevesebb külső áhítatgyakorlát is megteszi azt, amivel mi talán startolni sem tudnánk. Nagy dolog ez a makkegészséges vallásos psyché, amikor valaki keveset imádkozik, de jól; s bár vígkedélyű fiatalember, de papiságában abszolút becsületes és nincs a füle mögött semmi!

Ehhez a katolikumtól teljesen átitatott lélekhez járulnak a külső körülmények: a nagykapitalista ország szédületes rohanása. Ez is sok mindent magyaráz. Érthetővé teszi, hogy ez a papi típus, bár szereti a derűt, a könnyed, legényes életmódot, mégsem ér rá pusztán külsőségekkel, mellékes dolgokkal bíbelődni, hanem gyakorlatilag a lényeget igyekszik megfogni: a *főparancs szellemét. Innen az a mes*terkéltség nélküli kedves közvetlenség és szeretet a hívek irányában; és innen van a papi szolidaritás szelleme egymás felé.

Ez az, ami engem ebben a filmben a legjobban megkapott és ez lehetett az, amit a közönség túlnyomó többsége is csalhatatlan ösztönszerűséggel megérzett: méltányolta ennek a filmnek papi jellemiségi értékeit.

*

A film meséje egyszerű, szinte szegényes. Az elöregedett plébános mellé a főpásztor egy fiatal, agilis káplánt disponál, hogy egy kis lendületet vigyen az egyházközségbe és nem utolsósorban, hogy az egyházközség katasztrófális anyagi ügyeit rendbehozza. Bár az idős plébános bizalmatlanul fogadja, lassankint sikerül O'Malley atyának mind principálisa bizalmát megnyerni, mindpedig — főként zeneszerzeményeinek szerzői tiszteletdíjával — a financiális helyzetet rendezni. Közben sok meg nem értéssel kell küzdenie, de amikor már mindenki megszereti: püspöke egy más, hasonlóan súlyos probléma megoldására, más plébániára helyezi át.

*

De ebben a szimplex kis történetben a papi jellemnek szép vonásai rajzolódnak elénk.

Milyen megkapó például a fiatal paptestvér tapintata az idős öregúr iránt! Mikor kezdik faggatni, ezt mondja egyik kollégájának: „Igen, a püspök úr úgy döntött, hogy valóban én vegyem át a plébániát, de formailag ő marad a plébános. De ezt ne mondjátok tovább!"

Kitűnő jelenet a pulykalakoma. Nemcsak a helyzetkomikum miatt, — két siheder a lopott pulykát hirtelen zavarában az öreg plébánosnak ajándékozza, aki a „nagylelkű ajándékot" jóhiszeműen, gyanútlanul elfogadja és kellő élvezettel fogyasztja — hanem jellemileg is. A káplán nem vet farizeuskodó pillantásokat gyanútlanul falatozó plébánosára, hogy ejnye, milyen jó étvággyal eszi a fínom, ressre sült lopott jószágot, hanem észrevétlenül ő maga lemond a pe-

csenyéről és beéri a körítéssel, míg aztán lassan magától kiderül a sajnálatos tényállás... A közönségnek tetszik a komikum, de épül a fiatal pap magatartásán . . .

Aztán az az aggódó fiúi szeretet, amikor az öreg meglép és a káplán az esőben utánaszalad, visszahozatja, lefekteti, megvacsoráztatja és azzal a dallal, melyet a plébános anyjától tanult, álomba ringatja — legalább is így gondolja. Ez a szeretet oly jólesik az idős bácsinak, hogy csak úgy tesz, mintha aludnék, hogy így még jobban élvezze ezt a önzetlen fiúi szeretetet . . .

Azt mondja Prohászka: „Sehonnan nem jön a lélekhez oly közel az Isten, mint Neki teljesen átadott lelkek hozzánkhajlásában."

Ezt érezte meg a nézőközönség és ezért távozott lelki gyarapodással mindenki.

A napokban egy kongreganista hölgy kért: tanítsam meg a „lelki életre". Hallott valamit, hogy a lelki élet valami végtelen felé haladó folyamat, külön elméleti tudomány, melynek elsajátításában sajnos állandóan megzavarják az embert: főzés, gyermeknevelés, gondok... Pedig hát a lelki élet — a végső gyakorlati elvre leegyszerűsítve — nem más, mint áldozatos emberszeretet Jézusért. Nos, valami ilyen volt a filmben: nem sokat nagyképűsködtek és prédikáltak, hanem egyszerűen és természetes magátólértődéssel *élték* azt, amiről mi annyit elmélkedünk és particulárézunk: a jóság, a tapintat, a szeretet életét.

Azt a megjegyzést tette valaki az egyháziakról: ki szeresse magukat, ha maguk sem szeretik egymást?! — Nos, itt épp ezt tanulhatjuk meg. Észrevétlenül, de világosan kidomborodik a főparancs, a nagy parancs, az új parancs: szeresd úgy..., mint tenmagadat. Megérezte az ember azt, amit P. Biró így fogalmazott: Mindenkinek pontosan annyi istenszeretete van, mint amennyi emberszeretete. Ezek szerették az embert és szerették egymást — és ezért volt a közönség előtt rokonszenves az ő istenszeretetük.

Szép vonás a fiatal káplánban az önzetlenség. Eladja szerzeményét egy zeneműkiadónak, de kiköti, hogy a honoráriumot a templomperselybe adják be, amikor az öreg plébános adakozásra kéri híveit. Hatalmas összeg jön így be az egyszerű templomi gyüjtésből, és a jó öregúr túlontúl boldog, hogy íme, mennyi jött be az ő pár szavára, pedig a püspök úr úgylátszik azt hiszi róla, hogy nem is tud már prédikálni... Nagyon rokonszenves vonás, hogy a fiatal káplán tud háttérben maradni, tudja érdemeit elrejteni — csak egy mosoly sejteti a valóságot.

*

Jellemileg érdekes az is, hogy viselkedik O'Malley atya a lelkek irányában.

A pulykatolvaj-gengszterpalántákat azzal nyeri meg, hogy nem adja ki őket a rendőrnek.

A szolidaritás persze nem a bűnnek szólt, hanem a bűnösök személyének. De úgylátszik, e mély szolidaritás mögött megérezték a mákvirágok a lelkük javát akaró igazi szeretetet és ez hatotta meg őket. Nem volt itt külön kitervelt módszer; a megértő, lelkeket menteni akaró szeretet hozta magával a teendőket.

A női világgal kapcsolatos ügyeiben is mindvégig szilárd jellem. Nem menekül előlük, de érintkezésében mindig kifogástalan és fegyel-

mezett. Pedig nem egy kényesebb jelenet játszódik le előttünk. A megoldás azonban mindig kifogástalan: vagy egy fölényes énekóra vagy diszkrét hallgatás. Megállapodott embert látunk, férfijellemet, aki szilárdan áll és a sokszor bohó külszín alatt lelke legmélyén mindenkor Istent keresi.

Hogyan menti meg a züllés felé haladó fiatal leányt? A sorsdöntő pillanatban 10 Dollárt ad neki „kölcsön", — hogy ne sértse — mely „egyelőre kisegíti". És valóban: a többit a Gondviselés elintézi, felhasználva a végleges megoldáshoz ismét csak Father O'Malleyt, aki ezúttal a zongorán komponál a fiatalok előtt egy dalt a tiszta életről, melyen haladni a legnagyobb boldogság.

Az igehirdetésnek különleges módja dalban megkomponálni egy a helyzethez szabott exhortációt — ezt kétségtelenül nem mindenki követheti, dehát ő „a maga útját járja", és tegyük hozzá: sokszor bizony Isten kegyelme is a maga útját járja az emberszívekben. A lelki életben, de az igehirdetésben sincs sablon és kaptafa: el kell találni a pillanat kulcsát.

*

A fiatal papot Bing Crosby alakítja. Kitűnő színész, de úgylátszik a rózsafüzért nemcsak a filmen kínálja, hanem „civilben" is ajánlgatja. Egy amerikai hír szerint Patrick Peyton, az ismert ír származású amerikai papnak az a törekvése, hogy a világ keresztényeit megnyerje a rózsafüzér mindennapi imádkozásának, sok helyen épp Bing Crosby közreműködésével valósul meg. Így például Görögországból egyenesen a filmművészhez fordultak rózsafüzérért, mert mint írta, a görög katolikusok az olvasót ujjaikon imádkozzák. A filmművész, mivel nem tudott Amerikában egyszerre annyi rózsafüzért venni, a hívekhez fordult, akik azonnal összeadtak 10.000 rózsafüzért, amelyet Bing hajón szállított Görögországba.

Nem egyszer láttam életemben passiójátékot; többek közt a Nemzeti Színház híres művészeitől is. De egy sem tett reám olyan mély benyomást, mint Oberammergau műkedvelő szereplői: az előbbieknél színészi rutin, az utóbbiaknál lelkiség volt. Mint utóbb hallottam, lelkigyakorlatokkal készültek a passiójátékra. Talán ennél a filmnél is az a lelki siker titka, hogy a főszereplő magánéletében is — úgylátszik — Mária-gyermeke, s ezért sikerül neki a papi jellem alakítása. Hiába, még a filmen is csak az a jó pap, aki — vallásos ember . . .

*

A legremekebb alakítás talán mégis az öreg plébános. Páratlanul plasztikus főleg arcjátéka, amellyel érzékelteti legrejtettebb gondolatát is. Oly természetes, hogy az ember elfelejti, hogy begyakorolt játékról van szó. De épp ez a művészi benne: úgy játszani, hogy fel se tűnjék, hogy játék . . .

Ez azonban a színész érdeme. Lényegesebb a papi egyéniség. És a darab ezen a ponton is szép jellemet mutat be. Maradi bácsi az öreg, de nem rossz pap és a legtiszteletreméltóbb elvek irányítják mindenkor. Komikus volta — amennyiben az — nem a pap, hanem az öregember komikuma, és hibái is — hogy Ernő atyánk egyik meglátását vegyem kölcsön — kedvesek. És főként: *egyenes jellem!* Megmondja világosan a nézetét: voltam a püspök úrnál és kértem, hogy helyezze önt át . . .

Világos beszéd; nincs intrika, fúrás és félreértés!

Káplánnak és plébánosának, az alattvalónak és felettesének, a fiatalembernek s az öregúrnak antagonizmusát találóan oldja fel végül is a plébános megállapítása: mi csak a módszerben különböztünk. A cél, melyért élünk és küzdünk, ugyanaz. És főleg nem különbözünk a jószándék tekintetében, mely mindkettőnknél tiszta volt . . .

*

Jólesik megállapítani, hogy a filmben semmi ájtatoskodó szemforgatás, semmi nyálaskodás nincs. Az a sokszor émelyítő kenetesség, mely nem egy katolikus filmet lejáratott, itt teljességgel hiányzik. Ebből a szempontból nem „katolikus", hanem határozottan művészi film. Csupa természetesség, férfias egyenesség. Tudom, szép dolog a paptestvéri szeretet, de valahogy furcsán fest, amikor papok nyilvánosan, utcán, állomásokon ölelgetik, csókolgatják egymást vagy leányok és apácák hódoló kézcsókjait fogadják. Itt ilyesminek nyoma sincs, még olyankor sem, mikor az ember szinte elvárná.

De emellett tele a derűs papi lélek humorával, életrevalósággal, emberi jósággal.

Megható az utolsó jelenet: A fiatal káplán elvégezte feladatát. A fűtött teremben együtt a sokaság és a szent karácsony családias, meghitt hangulata ömlik el az embereken. Ott az öreg plébános, aki viszontlátja szeretett édesanyját; az ifjú pár, akiket ő vezetett a tiszta családi élet boldogságához, a fiúk énekkara, akiket ő mentett meg a lezülléstől. A plébános pár szóval búcsúztatja a régit és bemutatja az új káplánt. Ekkor O'Malley atya észrevétlenül kilép a havas utcára, és megindul — egyedül, neki az éjtszakának — új állomáshelyére . . .

Nagyon-nagyon diszkrét megjelenítés, de talán megéreznek valamit a hívek, a nézőközönség, a papi munka lelki eredményeinek egyik forrásából: azért tud annyinak segíteni, mert magános ember, s mert Istené, azért mindenkié.

A pap: valóban a maga útját járja, de ez az út: Isten útja.

Dr. P. L.

A mai apostolkodás sajátos követelményei

Vannak az apostoli életnek örök, megmásíthatatlan törvényei, amelyek az isteni kinyilatkoztatás természetéből folynak. A keresztény hit apostola nem „hódít", nem „szerez", nem „győz" meg senkit, hanem Isten legdrágább adományát közvetíti. Ezért a legfőbb tulajdonsága, hogy tudatában marad saját alázatos eszköz-voltának s Isten szándékait kutatva végzi el szerény, de mégis nagyjelentőségű szerepét. Az Üdvözítő példája és szavai, Szent Pálnak a lázas munka hevében elejtett megjegyzései minden időre szólóan előadják ezeket a változatlan elveket.

Mindennek ellenére sem tagadhatjuk, hogy a két nagy példaképben és a kettős tanításban felhalmozott apostoli követelmények közül a kor változása szerint majd az egyik, majd a másik lép föl különös igénnyel. A mai kornak is megvannak a maga sajátos kívánalmai, amelyeket egyik apostol sem mellőzhet a lelkek komoly kára nélkül.

Hasznosnak ígérkezik tehát, ha megvizsgálunk olyan *új* szempontokat, amelyek a *mai* apostolkodás érdekében belső egyéni reformunkat, személyiségünk céltudatos nevelését az eddigitől eltérő módon sürgetik.

I.

Ilyen szempontokat elsősorban a mai *gondolkodás* és *cselekvés* jellegzetes irányai nyujtanak.

1. A történelem folyamán rendszeresen érvényesült az a törvény, hogy az igazságra szomjazó lelkek az igazságot és hirdetőjét egységbe foglalva szemlélték. Az értelmesebbek mindenkor tudták is, hogy az igazság elfogadása sohasem történik csupán az érvek miatt, hanem lényeges rész jut benne az igazságot közlő ember személyes tulajdonságainak. Ez a régi felismerés ma elvszerűen, általánosan, és mondhatjuk: túlzottan *tudatossá* vált. Ma már nemcsak ösztönösen, belső világunk rejtett működései révén, hanem nyitott szemmel, szándékosan is kíváncsiabbak arra, ki az, aki valamit mond, mintsem arra, hogy mit mond. Így van ez nemcsak a szónoklatban és a bizalmas beszélgetésben, ahol a figyelem ilyen irányulása természetszerűen következik be, hanem még a könyvek olvasása közben is. A betűk mozdulatlan, szabályos, végleg lerögzített sorai mögött a változó, titokzatos egyéni embert kutatják. Nem annyira gondolatait, mint inkább őt magát vetik alá bírálatnak. Magára az emberre függesztett mélyreható tekintettel kérdik: őszinte, igaz, becsületes szellem-e vagy sem? Mutatkozik-e nála elég merész lendület a kérdésekkel való megbírkózásra? Vajjon nem kicsinyes szenvedélyek érlelték ki állításait? Felszínes magyarázkodás, olcsó, élménynélküli tudálékosság vagy rejtett sértődöttség eleve bizalmatlanná teszik az olvasót a kimondott állítások irányában.

Felkapott bölcselők, akiknek könyveit világszerte emlegetik, egymást szintén azon az alapon bírálják: vajjon az elröppent szavak, a betűkbe rejtett igék mögött elfogulatlan, komolyan kereső, szép életre vágyó lelket találnak-e? Akar-e valamit komolyan, vagy csak a levegőt verdesi? Lát-e, mond-e valami újat, ami személyével összeforrott és felfedezésszerűen hat, vagy idegen kincsekből kölcsönöz?

E gondolatiránynak egyik katolikus megfigyelője például így ad róla jellemzést: „Nietzsche és Marx óta a filozófiai kritika megtanulta, hogy ne tant állítson tannal szembe, hanem ha szabad így mondani, bévülről ássa alá az ellentétes nézetet; a cáfolat célja többé már nem az, hogy érvekkel ingassanak meg egy rendszert, hanem lelki alapzatait zúzzák szét. S ez a szétzúzás abban áll, hogy kimutatják, milyen élettani, társadalmi vagy lelki erők hozták létre a megtámadott állításokat. Ma az istentagadás annyi, mint megmutatni, hogy az Isten nem egyéb, mint a családatya eszményesítése, ami a családi élet mai meghatározott szervezettsége folytán szinte önműködően létrejön. Viszont ha átalakítjuk a család intézményét, vele együtt fog eltűnni a mai istenhit is." (Jean Lacroix: Paternité et Democratie. Esprit. 13. 1947. Mai. 751. l.) — Vagy egy még kiáltóbb eset annak a gondolkodónak életéből, aki a fentebbi idézet szerint is még mindig erősen hat a mai életre. Nietzsche nem azért veti el a kereszténységet, mert az szerinte nem igaz, hanem mert egy sajátos, elsatnyult, a merészségektől visszarettenő lelkület szüleménye. Erre a magatartásra nézve életrajza is érdekes adattal szolgál. Mikor fiatal egyetemi hallgató korában kételkedni kezdett protestáns hitében, levelet kapott nővérétől, aki aggodalommal és részvéttel kísérte testvérének lelki küzdelmeit. Ne feledd el, hogy nem lehet hamis az a vallás, — így ír a nővér — amelynek elfogadása komoly önmegtagadást, elvetése pedig visszataszító felelőtlenséget tételez föl. E szavakra Nietzsche így válaszolt: Gondolod, hogy hűnek maradni ahhoz a kereszténységhez, amelyet szívünkben családi hagyomány, környezet, megszokás, mások bíráló szeme véd, nehéz, s mindezen reánk font idegen szálak ellenére elszakadni tőle nem jár férfias bátorsággal? — Ime, itt szinte kézzel tapintjuk annak az okoskodásnak természetét, amely a mai embereket gyakran irányítja. Az igazság elfogadása vagy elvetése szemükben mindenekelőtt sajátos emberi tett. Vonzó, elismerésreméltó, hősiességben tündöklő tett vagy visszataszító, tehetetlen kicsinyesség. Az elfogadásnál pedig nem annyira a gondolat tárgyi ereje és kapcsolódása, mint inkább az állásfoglaló emberi tettnek értéke vagy értéktelensége a döntő. A megokolás így megy végbe: én ilyen vagyok, ilyenné formáltak az élet erői, nekem ez való, a másikból nem is kérek. A nagy törvényt pár évvel ezelőtt egy német így fejezte ki: die Freiheit zum Grunde, a végső állásfoglalás nagy szabadsága. A német próféta már alig hallatja szavát, de nézetét a végső állásfoglalás szabadságáról a háború után még többen visszhangozzák Európában, mint annak előtte.

E törvény hatalma folytán annak a személyiségnek van vonzóereje, aki határozott, minden irányban élesen megszabott jellem. Következetesség, átélt elvek hű szolgálata, harcos szellem, fáradhatatlanság és üde erő az érveknél is nagyobb hatóerőt fejtenek ki. Ahol a személyes értékek varázsa által nagy ösztönzés indul ki a cselekvésre, ott az emberek eleve igézetten hódolnak meg mások előtt.

Az elmélet is foglalkozik ezekkel a tényekkel s megállapításait

úgy fejezi ki, hogy a mai ember realista, illetve exisztencialista. Vagyis egy adott helyzethez érzi kötve magát, s ennek az adott helyzetnek különössége szerint akarja kérdéseit megoldani. A közvetlen, súlyos és érdes valóság diadalmaskodik az általános elvi megfontolásokon. Természetesen ez az exisztenciálizmus nem jelentkezik a legélesebb formában a falu vagy a magyar kisváros lakossága között, sőt még Budapesten is a legnagyobb ritkaságok közé tartozik. Ám azt mégis el kell ismernünk, hogy az új életstílus egyes alkatrészei átszivárognak országról-országra, néptől-néphez, az egyik társadalmi osztálytól a másikig. Pártok nevelő munkája igyekszik a kemény magyar koponyákba beleverni, hogy legyetek realisták. Ne azt nézzétek, milyen szépen és kenetesen beszél valaki hozzátok, az ilyen igék csak arra jók, hogy elaltassák a legkomolyabb cselekvést. Figyeljetek arra, ki tud visszhangot adni annak a legösztönösebb emberi vágynak, amely testi állapotok, gazdasági helyzetek folytán elemi erővel tör ki belőletek az érvényesülés felé. Ez a szó, mely segít és előbbrevisz, mert közvetlenül tapad a valósághoz, ez a ti igazságtok. A többi csak a tettet és a haladást megölő álmodozás.

Lehetséges, hogy ebből a feszítő erejű okfejtésből nem marad több, mint egy szó, néha talán egyetlen bántó és ízléstelen jelző. Környezetünkben mégis hatni fog ez az elejtett szellemi szikra. Híveink is arra néznek, vajjon számol-e a pap ezekkel az új követelményekkel. S ha még ennyi sem következik be, azzal mindenesetre számolnunk kell, hogy lassankint könnyebben bírálnak meg bennünket. Könnyebben, mint máskor, és könnyebben olyan körökben is, ahol azelőtt csak tisztelet vett körül.

2. Ennek az állásfoglalásnak jellemző tünete, helyesebben: következménye, hogy a testületi szellem is szerinte alakul. Minden kör kidolgoz magának valami „reális" eszményképet, elfogadja vagy elveti az emberi lelkület egyes vonásait, s a létrejött eszménykép lesz kezében a kulcs, amely megnyitja vagy bezárja előtte az igazságok különféle csoportjait. Érdekesen teszi pl. vizsgálat tárgyává a mai demokrata szellemiséget fentebb idézett cikkében a francia filozófus. Érdeklődése arra irányul, hogy milyen lelki-emberi eszménykép tartja fogva kortásait. Válasza úgy hangzik, hogy a demokrata lelkület ösztönszerű lázadásban van a paternitás, az atyaság tényének az életben mutatkozó érvényesülései ellen.

Mi ennek a kijelentésnek értelme? Magyarázata úgy szól, hogy a paternitás léte, az atya szerepe, az atyától való függés érzelmi összetevői, az alárendeltség, a félelem, a függés és kisebb jelentőség tudata éles ellenkezést ébresztettek föl az emberekben. Jellemző indulat tehát a mai korra az, hogy a paternitásból folyó lelki megnyilatkozásokat tűrhetetlennek tartja s szembeszáll mindennel, ami benne ilyen érzelmeket vált ki. Lacroix tanulmánya végén ezeket mondja: „Az atyaellenesség — antipaternalisme — legerősebb értelemben véve a korunkat mozgató alapvető belső indítékok egyike, az istentelenségnek is a legmélyebb lélektani oka. A francia demokrácia például meg van győződve, hogy az általa képviselt emberi értékeket nem tudja mindaddig megvalósítani, amíg nem tolja félre a társadalmi élet egész területén a vezetőket úgy, ahogy valamikor eltávolította a királyokat." (I. c. 752. l.) Ennek a demokratikus szociális törekvésnek a mélyén — folytatja a tanulmány — az a vágy rejlik, hogy az atyaság helyett

végre már egyedül a testvériség kapcsa fűzze össze az embereket. Végső kifejlet gyanánt pedig az az eszménykép lebeg előttük, hogy egyedül az emberek testvéri közössége pótolja azt a mai közösséget, amelyben még megmaradt az atyától való függés kényelmetlen és kezdetleges csökevénye.

Értelmezései között olvashatjuk ezeket az elgondolkoztató sorokat is: „Különféle rendetlenségeken és küzdelmeken át az emberek ma arra törekszenek, hogy gazdagabban megvalósítsák a testvériség értékeit. De sajátos ellentmondással úgy vélik, hogy a testvériség teljességét nem érhetik el az atyaság tagadása nélkül. A modern demokrácia, — talán ezzel magyarázzuk meg minden nagyságát és gyöngeségét, minden belső ellentmondását — úgy lép föl a történelem színpadán, mint a testvériség olthatatlan keresése, amit azonban nyomon kísér az atyaság visszautasítása... Ha az atyaság értékei foglalják el az első helyet, a természetes rangsor elismerése és a fegyelem erénye örvendenek a legnagyobb megbecsülésnek, viszont a testvériség mindenekfölött való tisztelete az egyenlőséget és az egyenlők közös munkásságát vonja maga után. Az első vertikális kapcsolatokat teremt, a másik horizontálisakat." (I. c. 750. l.)

Nem azért hoztam fel ezt az idézetet, mintha nagy jelentősséget tulajdonítanék Lacroix megállapításainak. Szívesen elismerem, hogy vitatkozni lehet állításainak helyessége fölött. De jellemző maga a tény, hogy ilyen irányú és ilyen meggondolásokból kiinduló cikk megjelenhetett 1947-ben egy francia katolikus, demokrata szellemű folyóiratban. E példán is láthatjuk, hogy milyen mélyen merülnek el az ember vizsgálatába a mai irányzatok. Láthatjuk, hogy szellemiségünk kezdetleges megnyilvánulásaira is ügyelnek; észreveszik, miféle elemi tények alapján jön létre bennünk az értékelés; gondosan utánajárnak, hol és miben jelentkezik az a fogyatkozás, amelytől ők el akarnak fordulni. Legfőkép pedig igazolva látjuk, hogy az egymásközötti érintkezésben előforduló legjelentéktelenebb vonások iránt is roppant érzékeny lett a világ.

Más példa: Egy nagyon elterjedt kis tanulmány, amely a proletárok közötti apostolkodásról tárgyal, a munka akadályai között erősen hangsúlyozza azt a különbséget, amely az egyszerű munkásság lelkülete és a tisztességes plébániai élet között fennáll. „A plébániához hű közösség általában művelt, keresztény műveltséggel rendelkezik és ugyanakkor a polgári élet minden jó tulajdonságát és erényét is magán viseli. Sokat ad arra, hogy az emberek tisztelettel vegyék őt körül, nagy gondot fordít a fínom megjelenésre, a választékos szavakra, rendszeretet, pontos hivatali munka, szigorúan szabályozott gazdálkodás, ízlés a jellemzője, vagyis mindmegannyi középúton haladó bölcs erény. Kivétel nélkül szükségesek és hasznosak arra, hogy családi otthon alakulhasson és megszilárduljon. De ha a mai idők apostoli szükségletei szerint vizsgáljuk őket, hidegeknek és kevéssé nagylelkűeknek tűnnek föl..." (H. Godin et Y. Daniel: La France pays de mission? p. 46—47.)

Ehhez az idézethez tegyük még hozzá: bizonyos lelkekben csak egyszer ébressze föl a pap, a plébánia az említett hideg és kicsinyes benyomást, az egész tanítás, amelyet vall és képvisel, egyszerre komolytalanná és megvetésre méltóvá fog válni.

II.

Ez a mai tény, ezzel kell számolnunk apostoli vállalkozásainkban. Alapjában véve nincs itt másról szó, mint arról, amit az értelmi megbizonyosodás kérdéseivel kapcsolatban valamilyen formában már tanulmányaink során hallottunk. Ha nem közvetlenül világos és meggyőző az igazság, elfogadom vagy elfordulok tőle a szerint, ahogy jónak vagy visszataszítónak tűnik fel. Ezt az igazságot bontja föl előttünk a mai érdeklődés, amikor részletesen kifejti, hogy az igazságokat kísérő emberi magatartás élesen hat a befogadóra, sőt sokszor el is dönti, hogy meghajoljon az igazság előtt vagy pedig ne törődjön vele. Ezeket a törvényeket kutatva halljuk több oldalról, hogy a mai élet olyan értékrendszer felé hajlik, amelyik a személyi vállalkozó kedvet, az őszinteséget, a szívélyességet és a megértést helyezi első helyre.

De legyen elég ennyi a jellemzésből. A fontosabbik kérdés így szól: mit kell ebből a tényből tanulnunk? Azt talán, hogy máról-holnapra alakuljunk át mozgékony, nagyotmondó, szívélyes, nyersbeszédű, minden lében kanál modern apostolokká? Nem egészen. Már csak azért sem, mert ha nagyon erőlteti valaki a felsorolt tulajdonságokat, előbb-utóbb kiütközik rajta az őszinteség hiánya, az önzetlenség és az alázatosság erőtlensége s mindez éppen ma nem jó ajánlólevél.

Meg kell azonban tanulnunk, hogy az apostoli élet szolgálat. Benne valóban mindenkinek mindenévé kell válnunk. Nem elég, hogy szentgyónásaink mentesek a halálos bűnöktől, nincs bűnünk, és küzdünk a durvább szenvedélyek ellen. Nem elég, hogy otthon jó társak és a plébánia falain belül tisztességes élete, rendet tartó papok vagyunk. Egyéniségünk apró foltjai, a megértés, a nagylelkűség, a szolgálatkész és az önzetlen buzgóság hiányai is kiábrándíthatnak másokat és megbéníthatják apostoli munkáinkat. Nem elég, hogy valamikor begyakoroltuk a Kriert, mostanában pedig Tower papi illemtanát forgatjuk és követjük. Szükséges még, hogy beleéljük magunkat az emberek lelki világába, tudjuk, mit éreznek, mivel küzdenek, mire vágyódnak s életükben legyünk érző szívvel mellettük.

Nemrégiben mondotta egy művelt, élesszemű világi, hogy igazuk van a franciáknak, amikor azt hirdetik, hogy az apostolkodáshoz a pap „présance"-a, jelenléte a legszükségesebb és a legfontosabb. Legyen ott az emberek között, figyeljen reájuk, vállaljon velük közösséget, akkor azok is számolnak majd vele, tekintettel lesznek reá, őt és az ő ügyeit is komolyan veszik. Talán van emlékeink között nem is egy olyan, amelyik igazolja ennek a tételnek igazságát.

Nincs és nem lehet arról szó, hogy a hagyományos erényeket átformáljuk. Ami azokban le van fektetve, annak meg kell maradnia. De helytelen volna, ha bezárkóznánk bizonyos időfelettiségbe és nem számolnánk azzal a lelkülettel, amely körülöttünk most van kialakulóban. Azzal, amelyik nyitottabb, szívélyesebb, reálisabb, hétköznapibb, az egyenlőséggel inkább megbarátkozó, mint a régi volt... Napi imádságainkban, amelyeknek elvégzését az Egyház annyira sürgeti, ezeknek a kis erényeknek a kidolgozását is végezzük el.

Elvont elvek és pontokba szedett kötelességek helyett nézzük az Üdvözítő eleven alakját! Onnét árad áldás és világosság aggodalmainkra.

Borbély István S. J.

Kereszténység a — percben

Nem vitás, legkönnyebb csöndesen tudomásul venni a történéseket és magunkban vagy egymás között ismételgetnünk: „Az Egyház kétezer éves, sokat látott, mindent tud már, ami ma történik, az perc csupán..."

E sorok írója azonban a maga kis körében is tapasztalja nap mint nap világnézeti viták utolsó rohamaként, hogy a kereszténység ugyan — eddigi életéhez viszonyítva — percben él, de ebből a percből már néhány évtized mulva mult lesz, és ebben a percben a kegyelmen kívül mégis csak a kereszténység „aktíváin" múlik sok minden. A világi ember tapasztalhatja, hallhatja azt az unos-untalan ismételt kérdést: „Van-e jogosultsága a kereszténységnek, amikor kétezer év után keresztény nyilasok, atombombát gyártó keresztény tudósok élhettek." Persze az apologetika minderre szépen megfelel, de aki őszinte és bátran szembenéz a tényekkel, ma kevésnek érzi maga is az olyan feleletet, mely azt magyarázza, hogy ezek voltaképen nem is voltak keresztények, hisz legfeljebb szájukkal vallották az Istent, de életükkel megtagadták Őt. Ez igaz is, szép is, csak feleletnek nem elegendő — manapság.

Úgy rémlik, hogy ebben a történelmi, nyilván egy-két emberöltőre nyúló „percben" újra kell fogalmaznunk az evangéliumot, hihetetlenül nagy szakadár és eretnek tömeget — tíz és tíz milliót — kell visszahozni Krisztushoz, és az örök Egyháznak jobban kell alkalmazkodnia a perchez. Ha ez nem sikerül, egyre vékonyabb rétegben működhet a kegyelem — hatékonyan; ha ez nem sikerül, az Egyház ugyan túléli, de bizonyára millió és millió ember éli majd le életét a nélkül, hogy megismerte volna az igazságot.

Márpedig aki valaha — akár mint pap, akár mint az egyházi renddel fel nem ruházott — tudatosan Krisztus és az Ő kereszténységének szolgálatára szánta el magát, nem állhat meg ilyen és ehhez hasonló gondolatok előtt.

A mai keresztény embernek, különösen ha másokat segít, vezet a valóban boldoggá tévő Igazság felé, hallatlanul nagy felelősséget kell éreznie, és ha csak egy perc is, de ezt is meg kell szereznie, meg kell tartania az Igazságnak.

Ez — valamennyire is belegondolva a felületen és a mélységben kavargó eseményekbe — különösen fontos. Jól tudjuk, hogy az ember és történelme nagyjából mindig telle volt emberi gyöngeségekkel, hibákkal, bűnökkel. Ezek miatt panaszkodni — meddő fáradozás lenne. A mai öregek a mai fiatalságban találnak kivetnivalót, bennük a mi dédapáink találtak, és mi a most születő nemzedéket fogjuk elítélni. A felszínes és — sajnos — állandó vonások *miatt,* melyek az ember történelmében megszakítás nélkül végighúzódó árnyékok és fekete foltok, a mai történelem valami különös kavargásban leválaszt és elsodor az Egyháztól egyeseket és tömegeket. Talán csak azért, hogy azok majd annál nagyobb erővel lendüljenek vissza a soha nem is ismert Házhoz?

A kereszténységnek — s beszéljünk csak egyelőre magunkról, magyar keresztényekről — nem szabad elmulasztania alkalmakat, meg kell ragadnia a percmutatót és felelősséget kell éreznie azért, hogy — él, azért, hogy tud és lát vagy — tudhatna és láthatna...

Ezt azonban csak úgy érheti el, ha először egyáltalán körülnéz ebben a kavargásnak tűnő percben, és nem pusztán tárgyilagosan, hanem megértő, segíteni és alakítani akaró igazi, tehát cselekvésekben mutatkozó szeretettel megvizsgálja az adottságokat, a körülményeket, számbaveszi a lehetőségeket és — prognózist próbál szerkeszteni a percnek is, de — magának is!

A már-már kultúrharccá fejlődő vita a fakultatív vallásoktatás körül, — nem beszélve most annak mindenegyes vonatkozásáról — szerintünk leghűbb tükre a mai magyar kereszténységnek. Egyrészt a nagy tömegekben gyökerező, hagyományaihoz ragaszkodó hitről tett bizonyságot a vita, a harc; de másrészt — s szerintünk sok szempontból ez a súlyosabb és keményebb igazság — eleven bizonyítéka annak a már-már az egész Földtekét elárasztó szellemnek, melynek eszébe sem jut arra gondolni, hogy mennyire valóság: inkább semmit sem, de a vallást igen. S e helyett — nagyrészt nem taktikai okokból, hanem lelkes idealizmussal hirdetni: „a lelkiismeret szabadsága érdekében kell a fakultatív hitoktatás, aki akarja, úgyis tanulhat ezután is hittant." Egyszóval a mult század közepe táján már elevenen hullámzó vallásközöny és sok államban már gyakorlatilag is átültetett elv, mely szerint a vallás magánügy, — mint minden történés és eszme — hozzánk is eljutott. S mivel az ország mai vezetői magukénak valják, nyilvánvaló, hogy sokkal komolyabban esik latba, — pillanatnyilag és a valóságban — mint egy millió szülő tiltakozása. Különösen, ha jóakaratúlag vizsgálni kezdjük a magyar kereszténységet és meg akarjuk állapítani, amennyire ez emberileg lehetséges, hogy száz emberből hányan adnák életüket is az Igazságért.

Most, Magyarországon elsősorban ennek a teljesen magánügyként kezelt vallási kornak küszöbén állunk. Ezenkívül világviszonylatban is roppant súrlódások és egybekapcsolódások szemtanúi lehetünk. A nagyjából egyenlő arányokkal mérkőző spiritualizmusról és materializmusról van szó.

A főleg germán eredetű válságirodalom már az első világháború után boncolni kezdte a római birodalmon felépült Nyugat és a kereszténységgel égfelé emelkedni kísérletező európai kultúra — lényegében keresztény kultúra — bukásának okait. A boncolás lehetősége bizonyítja legjobban, hogy halódó, legalább is szervezetileg szétesett, bár kétségtelenül sejtjeiben még eleven világ bomlik itt körülöttünk napról-napra és évről-évre.

Megérezték és meglátták ezt a kereszténység vezetői is, — pápák és tudósok, püspökök és írók, politikusok és Sonnenschein-szerű papok — akiknek minden gondja, imádsága és fáradozása arra irányult az elmult ötven évben, hogy ezt a bomló szervezetet egységbe foglalják. Erről a korról állapították meg, hogy annyit beszélt a szeretetről és az irgalomról, mint a többi együttvéve; de soha oly keveset nem cselekedtek, nem kapcsolódtak az Istenbe — mint éppen mi.

S a vérmítosz, az állammítosz vajjon nem ennek az egységkeresésnek kölcsönszavakkal történt pokoli torzképe volt-e?

A második s az emberiség ismert történelmében legnagyobbszabású világháború, ahol valóban az egész földrész harcban állt — lényegében nem ennek a nagy és lázas keresésnek a véres jelensége volt-e? S voltaképen itt állunk mereven szemben a marxistákkal. Ők imperializmusról beszélnek, mint a kapitalizmus legmagasabb fokáról,

ők olajmezőkről és szénről, hadászati súlypontokról beszélnek. Rendben van és — igazuk is van, teljesen. Valóban ezt lehet látni. De akkor tévednek, — szerintünk — amikor állításaik elé a „csak" vagy „de" szócskát rakják. Szerintünk, ezeken az okokon kívül, az alapok és a mindezeket átszövő, persze igen bonyolult, de létező hatóok: a kényelmessé vált nyugati — keresztény — spirituális kultúra. Az a kultúra, mely lassan kevesek fejében és kevesek életében élt, működött valóságos erőként. Igaz, hogy ez a kultúra eddig juthatott, abban éppen a technika ugrásszerű fejlődése, s elsősorban materiális okok játszottak közre. De az alapok a kezdet-kezdetén is az a mulasztás volt, melyre ma is annyian hajlamosak. A történések elintézése egy kézlegyintéssel s lekicsinylése azzal, hogy hiszen csak egy percről van szó . . . !

Ennek volt egyenes következménye, hogy fellegvárakba és elefántcsonttornyokba vonultak vissza az írástudók. Papok, művészek, írók, lényeget látó emberek. S várták, hogy a perc nélkülük s fölöttük majd áthalad, s következik az ő idejük. Néhány évtized azonban talán elég a tapasztalatból, hogy lássuk, hová is jutottunk, és tovább már enyhén szólva, vétkes könnyelműség volna várnunk és ehhez hasonló magatartást tanúsítanunk.

Mert mi is történt voltaképen?! A nagy francia forradalommal kezdődött. A történelem erősebbnek bizonyult, megelőzte a kereszténységet — a gyakorlatban, és eszméi lassan, de hozzá idomultak a keresztény elvekhez. Közben, amíg főhatása tartott — mintegy 120 évig, a társadalom szabad prédájává vált a korunkban teljes virágzása felé közeledő materializmus különböző vállfajainak. A spirituális világ pedig tovább bomladozik és egyre kisebb „lélektérre" szorul vissza.

Talán nem szükséges hangsúlyoznunk, hogy materializmuson nem ezt vagy azt a politikai rendszert vagy államformát értjük, hanem — sajnos — majdnem mindenegyes államot, ahol a tőke, magán vagy állami, ahol a kereset vagy a munkaőrület, a fajimádás vagy a sportoló és fizikailag egészséges emberfajta, a kényelem vagy az evésivás a legfőbb mérték és a legkívánatosabb jó.

Ebből a szemszögből nézve a történéseket és a tényeket, sajnos, nem lehet kedvező véleményt nyilvánítani egyik államról, egyik társadalomról sem.

De ennek az eretnekségnek, mely valójában az, hiszen hit és vallás igényével lép fel, gátat vetni, azt helyes mederbe terelni: *a mai perc kereszténynek a feladata.* A történelmet irányító személyes Gondviselés nyilvánvalóan — éppen a történelem igazolja ezt! — majd magától is, közreműködésünk nélkül is eléri ezt a célt. Igy azonban biztos, hogy tovább tart, nehezebb lesz, véresebb lesz és több értéket temet maga alá.

Mondjuk ki nyiltan: arról van szó, s szerintünk a mai magyar kereszténységnek az a főfeladata, hogy ezen a földrajzilag is „hídszerű" helyen megkísérelje a puszta spiritualizmus és a puszta materializmus szintéziséből létrehozni a katolikus, azaz a kettőt egyesítő egyetemes, az embert természeténél fogva egyedül kielégítő elveket és gyakorlatot. Nyilvánvaló, hogy ez nemcsak magyar feladat, de nem is erről van szó. Csupán arról, hogy különleges helyzetünknél fogva a munka egyrésze miránk hárul, míg a megnyugtató és alapos

rendezés ma egész Európa feladata. S ez a feladat — az említett szintézis keretében — nem kevesebb, mint a kétezer éves, bajokkal és bűnökkel, de értékekkel és eredményekkel teljes — tehát valójában emberi — nyugati keresztény kultúra leglényegesebb és örökértékű tanításainak, eredményeinek biztosítása, megtisztítása rárakódott sallangoktól és aranyozástól, s találkozás a javarészt matériából összefonódó élettel, valósággal, mely éppen az egyoldalú és a nemtörődöm spiritualizmus miatt, sok igazságával együtt mégis csak — eretnek utakon jár.

Az előnyös helyzetben ma kétségkívül a materializmus van. Övé valójában a gyakorlati élet majd minden területe, s mindaz, ami ezt biztosítja.

Az ember azonban sem az övé, sem az egyszerűen csak tanító és vezető szerepre joggal vágyó spiritualizmusé. Az ember még ide-oda hányódik. Egyik háborútól a másik forradalomig és a kavargó világban, melyben semmi sem biztos, keresi azt a megoldást, ami kielégíti. Nyilvánvaló, hogy csak és kizárólag a spiritualizmus nem elégíti ki. Hogy egészen hétköznapi nyelven beszéljünk, az egyszerű ember, a tömegember szavaival — nem elégíti ki az életben nem látott tanítás, nem elégíti ki a talán szép, de korszerűtlen kifejezésmód, a tarka színek és felette lebegő urak. Érzi, s ma a tömegek érzik, hogy ez lehet valami, a tanítás, a szavak és szent cselekmények lehetnek szépek és igazak, de ez nem minden! Nem elég! Tovább, tovább! S nyilvánvaló, hogy a materializmus sem elégíti ki. Ismét a tömegek hangját idézve: alapvető és sokat jelent a biztosítás, a mindennapi kenyér vagy kalács is, a ruha, a kényelem, a gyorsaság, a traktor, a fizetéses szabadság, de — miért, miért mindez, ha nincsen olyan mozgási, szólási, gondolatszabadság, — tehát jellegzetesen spirituális értékek — ami mindezeket kiegészítse?

S szerintünk végeredményben az embermilliókban ma feszülő és ki nem fejezett vágyak, szomjas epekedés a teljes és az egész felé, maguktól fogják kiváltani azokat a mozgalmakat, eszméket, embereket, akik mindezt észrevéve, valami módon megnyitják mindkét zsilipet. S nem feledkeznek meg arról, hogy az ember sem nem énekelő angyal, sem nem szórakozó gépbarom.

Az első lépés vagy a spiritualizmust képviselők vagy a materialisták részéről indul el. Tapogatódzást mindkét részről tapasztalhat már a kulisszák mögötti élet figyelője. Kétségtelen, hogy előbb-utóbb be kell ismerni mindegyik tábornak, hogy az embert csak embermódra lehet élni hagyni. S ha ez nem történnék meg, úgy mindent félretéve, a „primus inter pares" elvét valló s magáénak valló kereszténységnek mint a spiritualizmus képviselőjének kell a maga részéről megtenni az első lépést, s utána a többi nagyon keserveset és nehezet. Elsősorban a *felelősség* kell hogy erre kényszerítse.

A nagy feladatot és parancsszerű lehetőséget a magunk portájára lekicsinyítve — természetesen sokkal több nehézséget találunk, mintha csak úgy általában a „világot akarjuk megváltani" — íróasztalunk mellől.

A főnehézség — mindkét oldalról — éppen abban rejlik, hogy túl friss az illata még mindennek, és túl hamar, átmenet nélkül kell bűnhődnie a magyar kereszténységnek multbeli kényelmessége miatt, és túl gyorsan akarja a másik oldal behozni azt, amin a legradikálisab-

bak is másutt már rég túl vannak. S ehhez járulnak a különféle anyagi, személyi és egyéb sérelmek, egyéb, ma nagynak tűnő nehézségek.

Ezekről, okaikról, a magyarországi materializmus erősségeiről, igazáról és tévedéseiről, valamint a szintézis lehetőségeiről, a magyar keresztény emberek, tehát az egész népünk érdekében elvégzendő munkáról — a magunknak szóló „prognózisról" — azonban majd máskor.

Nagy Kázmér

A francia papság ifjúságmentő vállalkozása a német megszállás idején

Laval francia miniszterelnök 1942. júniusában tartott rádióbeszédében bejelentette a német-francia megegyezést, melynek értelmében a 20—23 éves ifjak kötelező munkaszolgálatra mennek Németországba. A munkaszolgálatos S. T. O. szervezet (Service du Travail Obligatoire) gyors felállítását s a nép széles rétegeiben keltett megdöbbenést a magas munkabér, jó ellátás, sok szabadidő, a munkaszolgálatosok családjainak segítése és különösen a hadifoglyok szabadonbocsátásának ígérgetésével igyekezett tompítani a Reich. Az ifjúság elszállításának embertelenül durva kísérőkörülményei, a Németországból hazaszivárgó hírek, a munkaszolgálat elől megszökők szüleire, családtagjaira rótt súlyos megtorlások s az a körülmény, hogy a színházak, mozik, sőt templomok bejáratától vagy munkahelyükről sok ifjút elhurcoltak a nélkül, hogy családjuktól elbúcsúzhattak volna, — csakhamar nyilvánvalóvá tették, hogy az egész munkaszolgálatos akció nem egyéb, mint álcázott deportálás. Olcsó és fiatal munkaerőknek a hadiüzemekbe s így a háborús gépezetbe való beállításán túl még másik kecsegtető cél is vezette a munkaszolgálat kigondolóit: Az otthonától elszakított, befolyásolható és megfélemlíthető ifjúság világnézeti „átképzése" és „megnevelése", valamint ennek a fiatalságnak a szándékos züllesztése, demoralizálása.

A munkaszolgálatra vonatkozó behívásokkal párhuzamosan betiltották a legnagyobb katolikus ifjúsági szervezetet, a munkásifjúsági J. O. C. mozgalmat s annak értelmiségi, agrárifjúsági és leányifjúsági tagozatait. A mozgalom vezetőit letartóztatták, párizsi székházát, könyvkiadóvállalatát lefoglalták s az ellenállást kifejtő kerületi vezetők és úttörők közül száznál többet kivégeztek, többszáz férfit és nőt bebörtönöztek. Ugyanekkor szigorú megtorló intézkedéseket tettek azok ellen, akik akár Franciaországban, akár a németországi munkatáborokban titkos jocista szervezőmunkát fejtenek ki. A francia püspöki kar tagjai egyenkint és együttesen is élesen tiltakoztak e vallásos jellegű mozgalom betiltása és tagjainak bántalmazása ellen; követelték a természetjogot és a családi élet törvényeit sértő tömeges elhurcolások, deportálások beszüntetését. A püspöki kar tiltakozására adott válasz csupa mellébeszélést tartalmazott, vádakat egyes püspökök és a papság nagyrészének németellenes magatartásáról; a J. O. C. mozgalom, mint a papság befolyása alatt állt szervezet, mint a munkaszolgálat alól kibúvó és ellenállásra bujtogató elemek fészke, ártalmas és ezért megszüntetendő; az ifjúság elszállításának felfüg-

gesztéséről szó sem lehet, sőt behívták a földmívesifjúság kontingensét is, amelyet a sürgős mezőgazdasági munkák zavartalan végzése céljából eddig megkíméltek.

A férfiifjúságon kívül igen sok nő is ment Németországba, mégpedig önkéntesen, megélhetési okokból, a kecsegtető toborzó propagandától megtévesztve. Sokan kalandvágyból mentek el, valamelyik „pártfogójuk" karján vagy pedig titokban a Gestapo szolgálatára kötelezve magukat. A gyárakban, hadiüzemekben és a tábori barakklakásokban a fiatal francia férfiak a legkötetlenebb promiszkuitásban éltek az ott lévő német, lengyel, ukrán nőkkel, s hazájukból eltávozott, nem kevésbbé kétes erkölcsű francia leányokkal. A tábori közállapotokról s különösen az erkölcsi helyzetről elképesztő híradások érkeztek. Rövidesen feltornyosult a francia papság elé a gigantikus méretű lelkipásztori feladat: ennek a *700.000 franciának, ennek a legnagyobb lelki veszélyek közt sínylődő ifjúságnak sürgős megmentése.*

A püspöki kar tábori lelkészeket kívánt küldeni a németországi munkatáborokba, a megszálló hatóságok azonban kereken elutasították ezt a tervet és a papoknak megtiltották a belépést a Birodalom területére.

A hadifoglyok és deportáltak lelki gondozását szervező *Rodhain* főlelkész ekkor merész tervet eszelt ki. Önkéntes vállalkozókat toborzott a fiatal francia papok sorából azzal a céllal, hogy ezek az önként jelentkező papok elváltoztatott külsővel, munkásruhában munkaszolgálatra jelentkeznek a német Arbeitsamt-nál, s a Birodalom területén a különféle munkaszolgálatos központokban elhelyezkedve, titokban lelkipásztori szolgálatot fejtenek ki az elhurcolt ifjúság körében. Munkájukban segítségükre lesznek a munkaszolgálatosok sorában nagy számban lévő kispapok és szerzetesnövendékek, a katolikus cserkészmozgalom tagjai és különösen az ilyen körülményekre kiképzett jocista úttörők. A német papság és a hitükhöz hű német hívek támogatására is számíthatnak.

Rodhain abbé felhívására *huszonöt mindenre elszánt fiatal pap jelentkezett,* akik világosan látták vakmerő apostoli vállalkozásuk gondját és terhét, s tudták azt, hogy leleplezés esetén büntetőtábor vár reájuk, s esetleg életükkel kell fizetniök merészségükért. Az életkockáztatás nem riasztotta vissza őket. Egy év multán már *száznál több álcázott francia pap működött Németországban,* elszéledve a szélrózsa minden irányában. Erről a tengernyi fáradságot, önfeláldozást igénylő, vérrel, könnyel, szenvedéssel átitatott hősi vállalkozásról, francia paptársainknak Krisztusért és az ifjúságért viselt nagyszerű küzdelmeiről ma már egész legendák keringenek, s a kiadott tanúbizonyságok köteteinek egész sora tárgyal. Néhány kiragadott példaképpel, a szinte hihetetlen lélekjelenlétet kívánó, fejtetőre állított helyzeteket megoldó ifjúsági pasztorációnak felvázolásával talán sikerül összefoglaló képet adni erről a dicsőséges, igazán papi vállalkozásról.

Húsvét ünneplése a müncheni Operaházban

„Ha a Gestapo tudta volna..." (Si la Gestapo avait su) címmel jelent meg *Péllissier* tollából *Santu* asszumpcionista atya müncheni apostolkodásának története. Ez a fiatal szerzetes idegen személyazonossági iratokkal s fényképpel ellátott munkakönyvvel, munkás-

ruhában jelentkezett az Arbeitsamt-nál, ahol mint „önkéntes jelentkezőt" feltűnő szívélyességgel fogadták. Szabadon választhatott munkahelyet magának. Bár a hivatali emberek legszívesebben Norvégiába vagy a Ruhr-vidékre küldötték volna, ő mindenáron Münchenbe kérte beosztását.

— *Miért éppen Münchenbe?* — kérdezték tőle csodálkozással.

Mire Santu atya remekül megjátszott szemérmetességgel, pirulva felelte:

— *Ma „petite" est déjà là-bas, et je souhaiterais l'y retrouver... Az én kicsikém ugyanis ott van és nagyon szeretnék vele találkozni! . . .*

A hivatali emberek, akik nem sejthették, hogy a „kicsike" alatt Santu atya a missziós területét érti, nagy megértéssel és jóindulattal a Münchenbe induló csoportba osztották, mégpedig ácsmunkás minőségben.

Münchenben, negyven társával együtt az Operaházba került színpadi munkásnak. Itt a műszaki személyzet keretében reggeltől-estig, sőt éjtszakába nyúlóan dolgoznia kellett a hatalmas színpadon. A díszletek előkészítése, szállítása, összeállítása s a felvonásképekhez szükséges óriási és súlyos díszletfalak cipelése volt a feladata. A francia díszletmunkások azonban megtudták, hogy a Petit-Pierre álnéven szereplő ács tulajdonképen pap, s azért jött hozzájuk, hogy Krisztust hozza vigasztalásul számkivetésben élő honfitársainak. Míg a színpadon Wagner germán istenei és hősnői énekeltek, a kulisszák mögött Santu atya osztotta a vigasztalását.

Az egyik dalműben egy kisfiú is szerepelt. Santu észrevette, hogy valamelyik francia munkás a díszletek mögül könnyes szemekkel figyeli a színpadot és sóvárgó tekintettel kíséri a gyermeket.

— *Mi van veled, Jean?* — kérdezte a férfit.

— *A kisfiamra gondoltam...* — felelte a fiatal apa.

Ilyen és hasonló pillanatok nagyszerű alkalmul szolgáltak a lélekmegközelítésre. Mire húsvét elérkezett, az atya már annyira otthonosan mozgott és honfitársaival együtt annyira berendezkedett a színpad és zsinórpadlás labirintusában, hogy a hosszú felvonások alatt, úgy, ahogy volt, izzadtan, piszkos kezekkel szentmisét is bemutathatott a magával hozott táskaoltárán. Húsvét vasárnapján Gounod Faustja volt műsoron. Míg a színpadon a húsvéti kórus zengett s egymásután peregtek a Cavatina, Ékszerária és a nagy balett jelenetei, a munkások egymásután meggyóntak az atyánál, s az utolsó jelenetek alatt a fénymázas dobozban őrzött szentostyákkal meg is áldoztatta őket lelkipásztoruk. Mire a nézőtéren felhangzott az előadás végét jelző taps, s a díszletmunkások a színpadra özönlöttek, az átélt húsvéti élmény boldogsága tükröződött szemeikben.

Az atya szélesebbkörű munkára vágyott. A Gondviselés segítségére jött. A megerőltető munka következtében bokái megduzzadtak, annyira, hogy járni sem tudott. Az orvos nem akarta alkalmatlannak nyilvánítani, ráadásul az operaházi műszaki főnök sem akarta elengedni. A tolmácsot azonban sikerült leszerelni egy-két tábla csokoládéval; ez aztán beszélt az orvossal, s annak a javaslatára könnyebb munkára jelölték. Hathónapi színpadi munka után egy nagy ruhaáruházba került háziszolgának. Ez nem jelentett túlságos elfoglaltságot. A cég autójával sokszor megfordult a város különböző pontjain,

s kitűnő lehetőség kínálkozott a szétszórt munkaszolgálatos csoportok fölkeresésére és kapcsolatok létesítésére. A cégtulajdonos leánya légitámadás áldozata lett. A gyászbaborult családot a háziszolga vigasztalta, aki most már megvallotta, hogy katolikus pap, s megígérte, hogy szentmisét szolgál a leányka lelki üdvéért. A család jóindulatát ezzel teljesen megnyerte, úgyhogy több szabadidőt biztosítottak számára apostoli munkája végzésére.

Borzalmas erejű légitámadás megsemmisítette az áruházat, sőt újabb munkahelyéről is kibombázták az atyát. A nagy felfordulásban Santu páter kereket oldott, mert kiépített összeköttetései alapján most már elérkezettnek látta az időt, hogy kötetlenül, teljesen a lelkipásztori munkának éljen. Több müncheni pappal is összeköttetésben állt, s azok lehetővé tették, hogy a szerzetesházak belső kápolnájában, illetve bajtársai számára egyik templom kriptájában istentiszteletet és lelkigyakorlatokat tartson. Időközben újabb munkaszolgálatos francia papok is érkeztek, úgyhogy a várost és környékét kerületekre osztották, s a fölfejlődött jocista munkatársak segítségével most már szervező munkához láthattak. A papok főfeladatát a szentmise bemutatása, gyónási alkalom nyujtás, az Oltáriszentség kiosztása, a szerencsétlen francia leányanyák gyermekeinek keresztelése, a betegek ellátása, légitámadások idején a haldoklók lelki segítése képezte. De felnőttek keresztelésére is sor került. Faulhaber bíboros titokban megbérmálta a munkaszolgálatosokat. Sokan Santu atya hatására végezték el életük első szentáldozását. Egy baloldali munkás az atyával folytatott beszélgetések hatása alatt meggyőződéses világi apostollá lett, s a felszabadulás után az asszumpcionista rendbe lépett.

A jocisták segítségével megszervezték a szociális segítségnyujtást s a kórházi missziót. A meghalt bajtársak sírját gondozták, virágokkal díszítették; lelkükért szentmisét mutattak be. Egyik meghalt bajtársuk édesanyjának 1.000 márkát gyüjtöttek össze, s küldték Franciaországba.

Mikor a felszabadulás után 1945 nyarán Santu atya lesoványodva visszatért hazájába, az átélt tiszta lelkipásztori örömök hatása alatt, lelkesen mondotta: *„Boldog vagyok, hogy köztük lehettem!...“*

Nomen est omen: Ez a nagyszerű pap méltó volt a nevéhez. Szerzetesneve ugyanis *Tarzíciusz* . . .

A türingiai misszió hőse

A türingiai misszió jelentőségben különösen kiemelkedik a lélekmentő vállalkozás történetéből. Nemcsak azért, mert itt a különféle gyárak köré zsúfoltan csoportosultak a munkatáborok, s ezt a vidéket a Gestapo különösen szemmel tartotta, hanem mert néhány remek papi egyéniség köré talpraesett kispapok, s velük együtt egész csoport kitűnő és beiskolázott jocista munkásifjú gyülekezett, köztük néhány olyan gránitegyéniség, mint a katolikus ifjúsági akciója miatt később Mauthausenbe hurcolt *Marcel Callo*. Ez a szerencsésen összeverődött, mélyen keresztény és apostoli elszántságú társaság már a vonatban, útban Németország felé, tudta, hogy missziós munkába küldi őket a Gondviselés. Először csak megsejtésük volt, hogy *„il faut faire quelque chose“*. Mikor aztán a táborban s ünnepnapokon találkozásaik során a többi táborok munkásaival összeverődtek s papokra találtak, hamarosan kibontakozott előttük az ifjúsági katolikus akció

körvonala. Erfurt, Gotha, Suhl, Mühlhausen, Schmalkalden, Zella-Mehlis munkaszolgálatosai között a papok és világi munkatársaik — fittyet hányva minden tilalomnak — pár hónapon belül megteremtették az állandó összeköttetést.

Először is alkalmas hely után tájékozódtak, ahol szentmisére, gyónásra, lelkigyakorlatokra összegyűlhetnek. Ahol ezt nem tudták biztosítani, ott a vadregényes türingiai erdők rejtett tisztásai még mindig megfelelő helyül szolgáltak. Vasárnap apró csoportokban, különböző utakon, vidám énekszóval kirándulásra indultak, s a megbeszélt rejtekhelyen, mint az őskeresztények a katakombákban, összegyűltek a szentáldozat ünneplésére, a Krisztussal való bensőséges találkozásra. Egyébként a sörházakban néhány korsó sör mellett is lebonyolították lelki beszélgetéseiket, jocista tárgyalásaikat. Esős időben a barakkok mélyén szórakozás leple alatt formális gyűléseket, tanulmányi köröket tartottak.

A lelkipásztorok és munkatársaik vasárnap nagyobb távolságokra is elutaztak, ahol kerületi úttörőnapot, tagfelvételt, ünnepséget tartottak az erdők mélyén. Minden erőfeszítéssel arra törekedtek, hogy az ifjak erkölcsi tisztaságát és ellenállóképességét emeljék, hogy szórakozással, sporttal, értékes színielőadások rendezésével a fiúkat és leányokat lekössék, lefoglalják. Szombaton este a temetőben vagy a sétatereken sokan meggyóntak, vasárnap a közös szentmisén francia énekeket énekeltek. Szentmisére és húsvéti szentáldozáshoz vezettek olyanokat is, akik már évek óta nem voltak templomban. Vándorkönyvtárat szerveztek jellemnevelő, aszkétikus, szépirodalmi művekből, s ez a kétszáz kötet könyv kézről-kézre járt a táborokban. A legtöbb fiúnak volt Szentírása; misszáléja, imádságoskönyve, szentolvasója, nyakában Mária-érme.

Az atyák itt, ahol közvetlen közelségben orgiákat ült a testiség, főképen a lelki élet elmélyítésére törekedtek. Egyénileg gondozták a lelkeket, s megközelítésükre a húsvéti lelkigyakorlat, a havonta tartott rekollekciós lelkinap, az esti pihenés ideje, de az együtt végzett gyári munka is alkalmat adott. Tékozló fiúk, bűnbánó Magdolnák tértek vissza Istenükhöz, — bár az is igaz, hogy elveszett, megkérgesedett lelkek és besúgásra vállalkozó árulók is akadtak az ifjúság soraiban. Ezek ácsolták a lelkipásztorok számára a keresztet, hogy ez a hősi vállalkozás ne teremjen vér nélkül gyümölcsöt: „sine sanguinis effusione". A Gestapo váratlan rajtaütéssel kutatást tartott a „túlságosan" katolikus munkaszolgálatosok holmijai közt, s néhány megtalált feljegyzés alapján *Tinturier* abbét, *P. Beschet* jezsuita atyát, több kispapot és jocista úttörőt a gothai Gestapo-székházba hurcolták.

Féléves börtönéletüket nagy lelkigyakorlatnak tekintették, s örvendeztek azon, hogy üldözést szenvednek Krisztusért. Egyik derék jocista fiú, ügyes csellel ide is becsempészett hozzájuk konszekrált ostyákat, úgyhogy — többen közülük életükben utoljára — megáldozhattak. Félév multán Berlinből megérkezett a végzés: A Birodalomra veszedelmes katolikus akciójuk miatt az egész társaságot koncentrációs táborba utalták. *A papok Dachauba kerültek, a többiek, köztük Marcel Callo-t is Flassenburg, illetve Mauthausen megsemmisítő tábora nyelte el.*

A munkaszolgálatos ifjak köztük maradt papjaikkal vagy ahol pap nem volt, a maguk irányításával tovább élték a megkezdett krisz-

tusi életet. Büszkék voltak hős, vértanú papjaikra! A táborokban, az erdők mélyén *Godin abbé* népies misekönyvéből imádkozták a vasárnapi miséket, kispapok prédikáltak a fiúknak, a Szentírásból az Apostolok Cselekedeteit olvasták, s kitartottak Isten szeretetében és hazájuk iránti hűségben. Az az áldozatos ifjúságnevelő munka, melyet buzgó ifjúsági lelkipásztorok évtizedeken át lelkigyakorlatokon, gyóntatószékben, ifjúsági mozgalmakban kifejtettek, csodálatos gyümölcsöket termett!

A francia papság véráldozata

A nagy papi vállalkozás ismertetéséhez hozzátartozik a következő adatok közlése: *Péllissier* adatai szerint 367 fölszentelt francia papot deportáltak Németország területére; 132 papot kivégeztek, illetve egyrészük a haláltáborokban pusztult el. Ez a névsor azonban kiegészítésre szorul, mert hiányzik belőle a kivégzett dombes-i trappista atyáknak és 86 Mária-oblátusnak neve, valamint a koncentrációs táborokban meghalt vagy a felszabaduláskor onnan hazakerült kispapok hosszú névsora.

Amikor megilletődötten tisztelgünk Krisztus hűséges katonáinak dicsőséges emléke előtt, s jellemük, akaraterejük, lelkipásztori példaadásuk serkentő hatását érezzük, *Depaul Szent Vince* életrajzának egyik részlete jut eszünkbe: *„Azon időben Vince pap osztozni akarván sorsukban, önkéntesen helyet kért a gályarabok között és együtt evezett velük . . .“*

E hős papok szíve szeretetet csordult, mikor a 700.000 szenvedő számkivetettre gondolt, akiket a háború őrülete odakovácsolt a nagy háborús gépezet gályapadjára. Ők is a szerencsétlenek közé kívánkoztak, hogy megosszák velük a számkivetés kenyerét, hogy velük együtt evezzenek s hogy megragyogtassák előttük a hit erejét, a sze-

Lantos-Kiss Antal

Felhasznált irodalom:

1. Péllissier: Si la Gestapo avait su. Bonne Presse, Paris.
2. Saliège: Un évêque francais sous l' occupation.
3. Grandmesnil: Action Catholique et S. T. O. Tome I.—II.
4. Beschet: Mission en Thuringe.

(A párizsi Les Éditions Ouvrières kiadásai.)

5. Richet: Trois Bagnes. Librairie Ferenczi, Paris.
6. Jégo: Un Exemple: Marcel Callo. Éditeur Riou-Reuzé, Rennes.

A papi lelkiség lényegkeresése

(Kísérlet a fogalmak tisztázására.*)

Laboriosum, sed forte non inutile az a kísérlet, melynek nekifohászkodunk a „qui bene distinguit, bene docet" elv alapján. Az újabb időben annyit írunk és beszélünk a papi lelkiségről, de általában inkább a felületi, látszati, külsőségi vonalon keresünk formai megoldásokat, és nem nyúlunk a gyökeréig. Szerénytelenség volna eszmefuttatásunkat kitanításnak szánni, főként akkor, mikor az illetékes szakirodalom végképen nem áll rendelkezésünkre. Igy nem is törekedhetünk kimerítő és végleges megállapításokra. A kérdés jelenlegi állapotában nem is volna helyes perdöntő kijelentésekkel vagy megállapításokkal kísérletezni. Csupán egy-két fogalmat szeretnénk élesebben kidolgozni és bizonyos eddigelé még nem kellően hangsúlyozott szempontokra — további munkálatok érdekében — a figyelmet fölhívni. Tudjuk, hogy a papi élet leglényegesebb és legalapvetőbb kérdéséhez szólunk hozzá.

I.

A lelkiség alanya az ember.

Mindenekelőtt a lelkiség fogalmával általában — tehát minden papi vonatkozás nélkül — kell foglalkoznunk. Kiindulási pontunk az ember. Az ember, melyről egy ízig-vérig modern tudós ilyen cím alatt írt nem is olyan régen nagysikerű könyvet: Az ismeretlen ember. Ezért mielőtt az emberinek egy egészen magas határozmányával, a lelkiséggel foglalkoznánk, szilárd és biztos alapokat kell vetnünk.

Az ember testből és lélekből áll. A test anyag, materia, mely önmagában holt és élettelen. Az életnek hordozója a lélek. Az emberi lélek szellem. Az idő, tér, elmúlás korlátozottságaitól ment, magának való, substancia. De vigyázzunk, nem minden lélek szellem és nem minden szellem lélek. Vegyük az utóbbit először. Nem minden szellem lélek. Az angyalok szellemek, tiszta lelkek, ahogyan mondani szokták. De a szó sajátos értelmében nem nevezhetők lelkeknek. Ugyanis náluk nincsen meg a substantiális belső rendeltetés az anyagi test éltetésére. Ezzel szemben az emberi lélek létének első pillanatától kezdve belső lényeges viszonyban van az emberi testtel. Azzal együtt, azt éltetve lép a világba. Kettejük között az egység substantiális.

* Ezzel a tanulmánnyal nekivágunk a kényes és nehéz, de annál fontosabb kérdésnek: *mi a lényege a papi lelkiségnek, a világi papi lelkiségnek, a lelkipásztori lelkiségnek?* — Érintettük e kérdéseket már néha, de így még nem láttunk hozzá tisztázásához. — A magyar papi önképzésnek igazán szép teljesítménye lenne, ha sikerülne egészen tiszta fogalmakra eljutni s azokban egységesen megállapodni. (Szerk.)

Viszont nem minden lélek szellem. A léleknek latin megfelelőjét: „anima" — sohasem használja a Szentírás, sem a hivatalos teológia tiszta szellem, az angyal megjelölésére. Hasonlóképen a latin „spiritus = szellem" kifejezést csupán mint jelzőt alkalmazhatjuk az emberi lélekre: szellemi lény, szellemi lélek. Sajnos, nem áll módunkban a görög és héber megfelelő kifejezéseket pontosan földeríteni. Az anima, lélek szó benső viszonyban van az élettel, s ezen alapon léleknek szoktuk nevezni minden élő lényben az életprincípiumot, legalább is a modern nyelvhasználatban. Így beszélhetünk növényi és állati lélekről is. A lélek ebben a tágabb értelmezésben az élet fogalmával kapcsolódik. És ha az egészen modern felfogásban az anyag életéről beszélünk, akkor ugyanilyen jogon az anyag, az anorganikus természet lelkéről is szólhatunk. Nem a nyelvhasználatot akarjuk helyesbíteni, de mindig tudatában kell lennünk annak, hogy ilyenkor nem az emberi szellemi lélekkel egyenrangú s attól csupán fajilag különböző élethordozó formáról van szó.

Bennünket most a szellemi lélek érdekel. Az emberi lélek, mely az emberi élet hordozója. Az emberi lélek maga nem lehet közvetlenül a külső tárgyilagos megismerés tárgya. Belső lényegére az általa létrehozott életfunkciók természetéből következtetünk. Az emberben háromféle életfunkciót különböztetünk meg. A vegetatív életfunkciókat közösen bírja a növényvilággal, a szenzitív létsíkon az állatvilággal osztozik. Kizárólagosan sajátos emberi életmegnyilvánulás az intellektuális, értelmi működés. Ez a megjelölés azonban nem egészen találó. Hiszen az értelmi ténykedések a szellemi életmegnyilvánulásoknak csak egyik területét jelentik az akarati élettel szemben. Helyesebb volna tehát általában a szellemi élet jelenségeiről beszélni.

Az emberben mind a háromfajta életműködésnek hordozója a szellemi lélek, de más és más módon. A vegetatív és szenzitív életsíkok viszonyára és különbségeire fölösleges volna bővebben kitérnünk. A sajátosan emberi életmegnyilvánulások a szellemi létsík bekapcsolódásánál kezdődnek, mikor lelki-szellemi életről beszélhetünk.

Lelki élet — szellemi élet.

Első látásra teljesen egyenértékű fogalmak. Ilyen értelemben kezeli őket az általános nyelvhasználat is. Mégis van közöttük igen finom árnyalati különbség, melyre szeretnénk a figyelmet fölhívni. Szellemi élet: közös az angyalokkal, a tiszta szellemekkel. Bár náluk és az embernél a szellemi életténykedések különbözőképen folynak le, mégis megegyeznek abban, hogy mentesek a tér, idő, anyag és elmúlás törvényeitől. Szellemi élettel mind az angyalnál, mind az embernél elvont szellemi foglalkozást jelölünk. *A lelki élet* ezzel szemben a szellemi síkon meginduló életfunkciónak az *egész* emberre való kihatását jelenti. A szellemi életnek azt a bizonyos fajtáját jelöli, mely csupán az emberben található. Amint a *lélek* szó, e szónak sajátos értelmében, csupán az anyaggal substantiális egységben élő, az egyedi emberi testet éltető, nem független szellemet jelöli, ugyanígy a *lelki élet* is csupán azt a szellemi ténykedést jelenti, mely az emberben folyik le s az anyagi testet a lélek szolgálatába állítja.

Aki elvont gondolatokkal, tudománnyal stb. foglalkozik, amik az állati szenzitív életsíkot fölülmúlják, az szellemi életet él. Ez azonban még nem szükségszerűen lelki élet is, ha nem hatja át egész

valónkat. A tisztán csak szellemi életet élő, tehát elvont tárgyakkal foglalkozó ember még lehet „homo carnalis" — Szent Pál szavaival élve.

A homo carnalis jellegzetessége, hogy még szellemi munkájában is megmarad a külső anyagi világ függvénye. Összes életmegnyilvánulásai okozati összefüggésben vannak és maradéktalanul megmagyarázhatók mint a külvilágból fölvett behatások vetületei. Ezzel szemben a homo spiritualis belülről kifelé épít. Sajátos életmegnyilvánulásai számára a külvilág legfeljebb alkalmi szerepet tölt be. Nem függvénye, hanem ura és formálója saját testén keresztül az anyagi világnak.

Próbáljuk meg ezt a különbséget egy hasonlattal érzékeltetni. A homo carnalis szellemi élete olyan, mint egy mótor, melynek működéséhez kívülről fölvett üzemanyagra van szükség. A homo spiritualis pedig örök mozgó, perpetuum mobile, mely az örökkévalóságba bocsátva gyökerét, nem kívülről a testen keresztül termékenyül meg, hanem belülről merít erőt, s ezzel az erővel átlelkesíti, átformálja a testet. Chesterton a szenteket olyan fákhoz hasonlítja, melyeknek gyökerük az égben van, ezért olyan csodálatosan eredeti színűek virágaik és gyümölcseik, miket a bámuló földi világ felé mutatnak.

Érdekes alátámasztását nyujtja felfogásunknak a középkori misztikának tanítása a lelki érzékekről (sensus spiritualis). Ugyan egészen a legújabb időkig az általános vélemény a lelki érzékek mögött csupán képletes beszédmódot sejtett. Azonban dr. Henkey-Hőnig Károly, Rudolph von Biberach, Die sieben Wege der Ewigkeit, Ein Beitrag zur Geschichte der franziskanischen Mystik im 14. Jahrhundert, Rom. 1941. című művében kiderítette, hogy a „sensus spirituales" nem csupán képletes kifejezés magas lelki élmények érzékeltetésére. Felfogása szerint a testi és lelki érzékek között csupán formális különbség áll fönn. Az érzékek mintegy hídként a testi és szellemi élet között teljesítenek összekötő szolgálatot. Amennyiben a külső anyagi benyomásokat továbbítják, közvetítik a lélek számára, testi érzékeknek nevezzük őket. Mikor azonban a lélek megnyilatkozásának, önkifejtésének útjai a külvilág felé, akkor lelki érzékek. Mikor így a testben, az érzékeken keresztül megnyilatkozik a szellemi lélek, mikor nem a test akarata érvényesül, hanem a szellemi lélek kezd sugározni és világítani, akkor állunk szemben azzal a jelenséggel, amit lelkiségnek nevezhetünk.

Lehet tehát valaki intellektuel, értelmiségi ember a nélkül, hogy egyszersmind lelki embernek is kellene neveznünk, a nélkül, hogy csakugyan lelkisége volna. Sőt még a tudós, aki egész életét a szellemi síkra koncentrálja, nem szükségképen lelki ember. Nem mindig találjuk meg náluk sem azt a specificumot, amit joggal nevezhetünk lelkiségnek. Ezzel szemben tehát valaki egészen egyszerű és tanulatlan földműves vagy munkásember lehet, és mégis sugározhat belőle egészen fönséges lelkiség.

A szellemi élet tehát sokkal kevesebbet mond, mint a lelki élet. Csupán foglalkozási tárgyat, módot jelöl. A tanult, elvont dolgokkal foglalkozó embert állítja szembe az egyszerű néppel. Mihelyt azonban lelki életről beszélünk, már megszűnik az a megkülönböztetés, melynek alapján az írástudók és farizeusok többre tartották magukat az am-ha-arez-eknél, az egyszerű, tudatlan népnél. Mi tehát az Úr

Jézus nyomán haladunk, mikor a lelkiséget elválasztjuk a szellemi, elvont foglalkozástól, és a testies és lelki beállítottságú ember közötti lényeges különbséget nem az ember foglalkozása tárgyában, hanem fentebb kifejtett sajátos beállítottságában határozzuk meg. A lelki életet élő embert a profán gondolkodásúval állítjuk szembe. Azokkal, akiknek bár érdeklődése szellemi irányú, mégis teljesen az anyagi világ zárt körében mozog, annak a függvénye. A lelki ember ezzel szemben, bár lehet egyszerű földművelő, tanulatlan pásztor, mégis toronymagasan áll a profán lelkületűek fölött, mert kiemelkedik a világ korlátolt keretei közül, mert létének igazi tartalma belülről, lelke mélyéről fakad.

A lelkiség tehát a halhatatlan szellemi lélek sajátos uralkodó jellegű, dominans életmegnyilvánulása az emberben.

Lelkiség.

A lelkiséget vizsgálhatjuk, mint föntebb tettük, elvontan gyökerében. Igy jutunk el fogalmának pontos meghatározásához. De nézhetjük ugyancsak egyszer-másszori esetleges felvillanásában némely cselekedetnél, mikor egy ember ritka pillanatban önmagára talál. De erről nemigen szoktunk beszélni. Mikor lelkiséget emlegetünk, akkor inkább egy állandó habitualis beállítottság áll előttünk, mely rányomja bélyegét az ember egész életére. Minthogy minden embernek van lelke, a lelkiség virtualiter, mint képesség, helyesebben, mint csíraszerű készség minden emberben megvan. Sőt még a legállatiasabb vagy legprofánabb életet élőknél is fel-feltör olykor egy-egy igazán emberhez méltó cselekedetben. A szellemi beállítottságú értelmiségi rétegben bár gyakrabban várnánk az ilyen lélekmegnyilatkozásokat, mégis nézetünk szerint az értelmiségnek ezen a téren egyáltalán nincsenek nagyobb esélyei vagy helyzeti előnyei. Inkább a lelkiségnek látszatáról cseveghetnénk, mely az értelmiségieknél, a tanult, „művelt" embereknél kétségtelenül gyakoribb. És ha a külszínt nézzük, abba a súlyos tévedésbe esünk, melyet az Úr Jézus a farizeusoknak volt kénytelen felróni. Az egyes cselekedetek nem is lehetnek tökéletesen mérvadók, mert hiszen még a legszentebb ember sem lehet emberi gyöngeségektől teljesen ment; tehát itt a földi életben nem is fogja soha senki megvalósítani a léleknek azt az abszolút tökéletes uralmát, melyet az Úr Jézusban annyira csodálunk. Mégis van az embernek egy benső alapvető beállítottsága, amelyben a lélek domináns jellege lesz uralkodóvá. Mikor tehát így az egész élet túlnyomó mértékben a lélek uralma alá kerül, és az ösztönös élet feltörései képeznek kivételes jelenséget, akkor beszélhetünk kialakult lelkiségről, mely még a legföldiesebb életmegnyilvánulásokat is áthatja.

A lelkiség ellentétben a jellemmel, melynek főtulajdonsága a szilárdság, a kiegyensúlyozottság, bizonyos állandó feszültséget jelent. Transzcendentális feszültséget a magabiztos szilárdsággal szemben. A lelkiség tehát több, mint a *profán* értelemben vett emberi természet nemes jótulajdonságainak kibontakozása és megszilárdulása egészséges önnevelés stb. révén, az ember tudatos megállapodása az *önmaga* által választott és kidolgozott attitude-ben, következetessége önmagához. A lelkiség többet jelent: alapja az örökkévaló Isten, akivel a szellemi lélek közvetlen egyedi viszonyban áll. A lelkiség-

ben ez a közvetlen Istentől való eredés, vagy mondjuk meg világosan: az istengyermekség gondolata rezonál. Csak gondoljunk az egyházatyák mélységesen komoly kijelentésére: az emberi lélek természeténél fogva keresztény. Ezért lehetséges a kereszténységen kívül is lelkiségről beszélnünk.

A lelkiség fajtái.

Istennek az emberek felé kiáradó, végtelen gazdag szeretete kizárja az unalmas egyöntetűséget. A teremtésben nincsen tucatmunka, nincsenek futószalagon egy kaptafára gyártott egyedek. Nincsen két egyforma falevél, nincsen két egyforma, egy rend- és fajbeli kis bogár, még egy élő testben sem találunk unalmas szimmetriát. Nincsen két tökéletesen egyforma ember. De míg az állatvilágban is megvannak az átöröklési adottságok és a környezet ráhatásaiként kialakuló differenciálódások, ezekhez az embernél még hozzájárul az emberi élet sokoldalúsága és univerzális jellege révén, a szabadon választott foglalkozás sokféleségén kívül (nb. ez csak egy quantitatív többletet jelent az állati lehetőségekkel szemben) az ember egészen egyéni rendeltetése, hivatása is. Bár a foglalkozások sokfélesége és ezeknek egyre folyó állandó differenciálódása hatalmas lehetőséget és színtöbbletet jelent az állati életszínvonal tehetetlen konzervativizmusával szemben, a lelkiség differenciálódásának lényegét mégis a hivatásgondolatban látjuk kicsúcsosodni.

De nemcsak az egyes egyedek, hanem emberi viszonylatban a közösségek is sajátos hivatás, isteni rendeltetés hordozói. Ezekbe a közösségi lelkiségi keretekbe illeszkednek bele az egyéni hivatások. Ezért beszélhetünk kezdetben a fehér, sárga, fekete stb. fajok sajátos lelkiségéről, ahogyan bennük az ő sajátos életkörülményeik, temperamentumuk szerint az örök isteni elrendelés a halhatatlan lelkeken keresztül, annak önkifejtésével megnyilatkozik. Azután beszélhetünk turáni, germán, angolszász, szláv, latin lelkiségekről, majd szűkebbre vonva a kört, magyar, német, olasz, francia, angol, orosz stb. lelkiségről is.

Az emberi társadalom sokoldalú rétegeződése révén az ember nemcsak a leszármazás szerinti közösségek alapján helyezkedik el a világban, hanem az emberi közösségben elfoglalt sajátos feladatköre szerint is — melyet profán értelemben foglalkozásnak szoktunk nevezni — vizsgálhatjuk az orvos, a mérnök, a tanár, a földműves, a munkás stb. sajátos lelkiségét is, melyek mind ugyanazon egy emberi lelkiség sokszínű megnyilvánulásai. Ebben a foglalkozás, munkafeladat szerinti differenciálódásban találja meg sajátos helyét a papi lelkiség, mellyel munkánk második részében óhajtunk foglalkozni. De még mielőtt ebbe kezdenénk, a lelkiség szempontjából legfontosabb differenciálódásra kell egy pillanatra kitérnünk. A lelkiség gyökere a vallásosság, olyannyira, hogy bár a két fogalom formailag nem egyezik, dologilag szinte teljesen egybeesnek. Természetesen csak akkor, ha eltekintünk a vallásosságnak a köznyelven e fogalom alá gyűjtött torz formáitól és elferdüléseitől. A vallásos felfogások különbözősége szerint beszélhetünk keresztény, mohamedán, buddhista stb. lelkiségről. És ismét a kereszténység keretein belül is meg kell különböztetnünk az egyes nagy szellemek által fémjelzett lelkiségi

színeződéseket. Igy különbséget szoktunk tenni a bencés, ferences, dominikánus, szentignáci stb. lelkiségek között.

A papi lelkiség azonban, a vallási és az egyes vallások keretein belül való differenciáktól függetlenül, *az emberi lélek egyik legmélyebb és legnagyobb horderejű, legbensőségesebb, átfogó rendeltetésének külső megnyilvánulása az emberi testen keresztül,* mely azonban tökéletes kiteljesedésének legnagyobb fokú megközelítését az igaz hitben érheti el. Tudatosan beszélünk a megközelítésről, mert az egyetlen igazi főpap: Jézus Krisztus. Minden papság az Ő papságában való igazi vagy imitált részvétel. A papi lelkiség maradék nélkül Őbenne van.

Alanyi szempontból, személyileg, mondjuk, egy buddhista szerzetes vagy egy mohamedán dervis sugározhat erőteljesebb, igazibb papi lelkiséget, mint egy hivatását csak foglalkozásként gyakorló fölszentelt pap Krisztus Egyházában. Objektív alapon azonban az igaz vallás és az igazi papság, tehát egyszersmind az igazi papi lelkiség elválaszthatatlanok egymástól. Ez a megállapítás azért fontos, mert ezután fölöslegessé válik számunkra, hogy a papi lelkiség meghatározásánál az összehasonlító vallástudományból kelljen kiindulnunk. Mi a következőkben a teljesértékű, objektív érvényességű, krisztusi papi lelkiségről akarunk beszélni, mely a krisztusi papságban való tényleges részvétel által nyilatkozik meg.

(Folytatjuk)

Dr. C. H.

Könyvekről — levelekből

A Lelkigyakorlatok könyve.

Szeretettel és lelkesedéssel üdvözlöm az új Papi Lelkiséget. Együtt a régi gárda és a lelkét szerető olvasótábor. Irók és olvasók szeméből ez a gondolat sugárzik: ma csak szentek bírják, tehát elő az evangéliumot sine glossa, sine glossa... Külön üdvözlöm P. Bernát és P. Pius életpéldáját a szent Bakonyban. Én nem ezt írnám Kármel 1945. és Citeaux 1946., hanem „Az 1000 éves magyar kereszténység". Keleti faj vagyunk, annak minden mélységével és önfeláldozásával.

A Lelkigyakorlatos könyvből gyakorlatoztam nyolc napig. Minden könyvet félretettem, minden tudományt feledtem. Külön érték előttem, hogy egy világi férfi szól hozzám, a szabadságszerető baszk nép fia a magyarhoz, egy ízig-vérig hadvezér: katonás nemzetünk fiához. Másik nagy kiválósága, hogy Mária ajándéka a 16. század lelki forradalma idején, mely korforduló volt és ma is tart. Ki ne lenne bizalommal Mária, a kegyelmek Anyja iránt? Harmadik kiválósága a nagy rövidség. Sokkal több van benne, mint amit 400 év óta kibányászott belőle a lelkigyakorlatos irodalom. Sőt a legszebb és legtalálóbb magyarázat is elhomályosítani látszik az egyszerű szavakat, melyeket a manrézai remete, rudi calamo papírra vetett. Negyedik kiválósága, hogy Szent Ignác mint világi férfi írta és egyetlenegy irányhoz sem csatlakozott, csak az egy katolikus Anyaszentegyházhoz.

Mindenkit más és más úton vezet az Úr Isten. Sok az irány a lelki életben. Ki ezzel, ki azzal az ájtatossággal véli megtalálni lelkének és a lelkeknek kulcsát. Minden szerzetre rányomta bélyegét alapítója. Milyen gondviselésszerű, ismétlem, hogy egy világi férfit vezetett Mária Manréza iskolájába! Igy legalább van egy lelkigyakorlatos vezérfonalunk, melyet minden katolikus, minden egyházi és világi, minden szerzet, aszkézis és misztika a magáénak mondhat. Igaz és egyetemes, mint maga az Egyház. Otthon érzi magát minden gyermeke.

Az a benyomásom, hogy *csak egyféle lelkigyakorlat lehetséges,* és aki nem Szent Ignácot követi, akár kimondottan, akár a Szentlélek indítására, nem végez jó lelkigyakorlatot.

A katonai gyakorlatot nem nézni, hanem vezényelni és csinálni kell. *Az érzelmes és kényelmes vallásosság* nálunk közkedvelt jelenség. Nem akarom azt mondani, hogy akár lelkigyakorlaton, akár misszión vagy szentbeszédben szárazak vagy unalmasak legyünk, hanem csak arra mutatok rá, hogy az emberek nagyon szeretik, ha békében hagyják őket és mintegy felmentik a komoly munka kötelessége alól. Hatalmas lelkesedést vált ki egy tüzes szónoklat; velünk együtt csodálják a nagy szentek „kész" erényeinek ragyogását: ha hallgatunk arról a sok küzdelemről és részletmunkáról, amibe került; sőt a legelvontabb dogmatikai tractatust is türelemmel követik, csak a komoly öntevékenységet ne nagyon hangoztassuk. Nagyon hálásak és megdícsérik az előadót, ha elfeledi a vezényszót: „Most pedig ebben és ebben tagadd meg magad!" Igy aztán minden marad a régiben: ugyanazok a bűnök, ugyanazok a hibák, ugyanazok a szenvedélyek és lelki erőtlenségek uralkodnak egy emberéleten át. Pedig ezért a lélekért valaki felelős.

A komoly *misztika* irodalmát melegen köszöntjük magyar nyelven is. Mint lelkipásztor találkoztam a misztika kezdő fokaival. Akinek lelkét ez a rendkívüli kegyelem érintette, nem ismeri ki magát lelke állapotában. Ilyenkor tévedések is szoktak fellépni: átadja magát egészen a passzivitásnak, a szemlélődés édességének, s aki valamikor lázasan dolgozott, kényelmessé, sőt unottá válik; aki valamikor hősies önmegtagadásokat gyakorolt, felhagy az önmegtagadással, hogy a további következményeket ne is említsük. A tévedések a misztika alsóbb fokain szoktak fellépni és nagy kárára vannak a lélek haladásának. Sőt a lélek vissza is esik az I. hétbe vagy az I. hét alá. Szent Ignác könyve nemcsak aszketikai, hanem misztikai remekmű. Világosan mondja, hogy a lelki élet minden fokán érvényes a kettős lelkiismeretvizsgálat, mint a kocsis a bakon; szükséges az elmélkedés, akár misztikus lángolás, akár az I. imamód vagy olvasómondás lesz belőle; szükséges a tíz additio (a penitenciával), mert ezek az Istennel való társalgás illemszabályai. „Qui te creavit sine te, non te salvabit sine te": a magunkét minden lázas öntevékenység nélkül meg kell tennünk. És éppen ezért hálásak a kezdő misztikus lelkek: a manrézai remete mindíg megmondja, mit kell tenni. A kegyelem ereje mindíg változik, a megkötöttség különböző fokú. Tehát ha Isten önerőinkre hagy, „tenni, amit Isten akar", ha a kegyelem veszi át a vezetést, „akarni, amit Isten tesz." A lélek haladását nem az érzelmek és imák, hanem az önmegtagadások

mögött lángoló szeretet méri: „Tantum proficies, quantum tibi vim intuleris."

Bővebben szóltam akaratom ellenére a kezdő misztikáról, de vonatkozik minden szava a különböző ájtatossági irányokra. Mindegyik csak egy eszköz a katolikus Anyaszentegyházban, mindegyikkel nagyra lehet jutni, ha a kettős examen vezet, az elmélkedés tüzel és az önmegtagadás végrehajt.

Az a valódi lelkigyakorlat, amelyik kidolgozza a magyar merev és szeszélyes *akaratát:* tagadd meg magad és fokról-fokra ezt kell tenned. Nagy Szent Leó pápa ajkáról hangzott felénk az első evangéliumi üzenet: „Király, te az egész világot legyőzted, most győzd meg magadat!" „A magyar soha nem tagadja meg önmagát, azért nincs Isten áldása rajtunk" — kesereg Széchenyi. Érzelmes nép és rohamkatonák vagyunk, de nemigen vagyunk kaphatók gyöngeségeink, szenvedélyeink legyőzésére, akaratunk lassú és következetes kidolgozására, az Isten akaratához való hajlékony hozzásímulásra. Mit tesz a magyar? „Csak azért is", „csak azért sem" és „tékozolja dúsan életét". Pedig szeretni ugyancsak tudunk. „Erős, mint a halál az istenszeretet." — Valamikor olvastam P. Ginhac feljegyzését: „Kimondani magunk felett és mindennap végrehajtani a halálos ítéletet." Tehát halál a bűnre, halál a rendetlen szenvedélyre és gyöngeségre, halálos elszántság a kísértések elleni harcban. Ugyanez adja meg az *agere contra* értelmét. Ha már végigéltünk egy totális háborút, mely földi érdekekért folyt, nem tudunk vállalni Jézus szerelméért egy életre-halálra menő támadó hadjáratot lelkünk szabadságáért? Nemcsak a köteles önmegtagadásról van szó, sőt nem is arról, hogy papi hivatást választottunk és abban élünk. Nem elég a gyengeségeket és szenvedélyeket tessék-lássék legyezgetni, hanem felvenni a harcot, a támadó hadjáratot és addig folytatni, amíg Krisztus uralkodik a szeretet által anyagi, lelki és szellemi erőink felett.

Nekem minden szenzációnál nagyobb esemény, hogy Zimmermann könyvében megtaláltam 25 éves peripatetikusság, sétálás után az önakarat legyőzésére a receptet. Valamikor Érden a nyolcnapos lelkigyakorlat után eljutottam odáig, hogy sem a test, sem a vagyon, sem a hiúság nem a legbensőbb szenvedélyem, sem a szent gőg, sem az értelmi gőg nem háborgat, hanem az önakarat merev: én sem bántok senkit, más se bántson engem. A szabadság bálványa és szeszélyessége. Adott olyan 8 pontot Zimmermann atya, hogy elég egy esztendőre. Egészen véletlenül akadtam rá, amikor anyagot kerestem az I. imamód III. fajtájához: hétfő külvilág, kedd érzékek, szerda képzelet, emlékezet, szenvedélyek, csütörtök értelem, péntek akarat, szombat élet-halál, vasárnap tökéletes szeretet. Akarat? Ugyan mit kezdjek vele? Amit kispap koromban tudtam, kevés és nagyon homályos. Elemeket tudtam, de velejéig nem láttam. Most látom, kezdem látni, de még a megértése is annyi anyagot ad, hogy van, miről elmélkedjem akár egy évig.

Még egy nagy ujságot. Megtaláltam a legnépszerűbb és legmodernebb elmélkedő könyvet. Csupa költészet és misztika. Kiástam a padláson és bele van írva, hogy 1665-ben nyert Imprimaturt: Avancini. Nyomatott 1737-ben Tyrnaviae. Akkora a lelki haladásom,

hogy 1912-ben átvettem először, 1920-ban harmadszor és most negyedszerre próbálom, s képzeld, még most 35 év után sem javulok tőle. — Schnattner Szigfridnek azonban ajánlanám, hogy egy ilyen kalendáriumot adjon ki, mint amilyet ott fenn pedzettem: „Hebdomada Sancta." Ilyet írtam 1912-ben, de gyenge volt s mégis használt. A mostani jó, de nem tökéletes még. Használ-e? Probandum est.

Azért a szó köztünk maradjon, kegyetlen öldöklés és nagy tisztulás volt ez a lelkigyakorlat. De vigasztallak: mindenki meghalt, csak én nem. Az I. hét és a Vexilla égettek, vágtak. S mikor a könynyebb dolgokkal, mert ismertem őket, végeztem, most toppan elém, aki 25 évig rejtőzött, az önakarat. Érden így neveztem: „független gőg". Leadta névjegyét, mikor együtt meditáltunk a pokolról. Nekem ez mindig egy-egy „reveláció" bennem. De tudod, nekem Isten a remeteséget szánta: a magam gyenge szárnyán, megfelelő vezetés és oktatás nélkül, bukdácsolva kitérőkkel, de mindig visszatérve oda, ahol 1912-ben kezdtem, csak jussak valamerre. Nem a lelkigyakorlaton, hanem utána olvastam Zimmermannt, mikor a lelkigyakorlat feltételeit már megvalósítottam.

Volt idő, amikor halálomat vártam. Most is volna, amiért halálosan el lehetne keseredni. De nekem nem lehet, mert sok-sok dolgom van. Nem voltam lelkiekben akármilyen tengő-lengő kóró kispap koromban sem, aztán amikor kispaptársak voltunk, eléggé fürödtünk kegyelemben. De hogy az ember legfőbb ellenségére csak 25 év mulva támadjon rá, amikor épp 53 éves leszek, ez egy kicsit sok. S ez az egy több, mint a többi együttvéve. Ha Isten megmutatta, akkor időt is ad, — ez jó, alkalmat is ad — ez pedig velőkig égető kereszteket jelent, tehát jobb — arra, hogy ezzel is elkészüljek. Egy olyan ellenséggel, akiről tudtam a nevét, de azt sem tudtam, hol lakik, mit akar, mit csinál, aki 25 évig lappangani tud, pedig éppen eleget néztem jobbra-balra utána, kell legalább 25 év, hogy leszámoljak.

Ezt az elvesztett 25 évet azonban visszakaptam. A lelkigyakorlat végén azt mondtam: 10—15 évet fiatalodtam, de most azt mondom, fiatalodtam 25 évet. Minden öregséget, kényelmességet lehánytam magamról s a jó kedély változatlanul ragyog s minden huncutságra és tréfára kapható vagyok.

8 nap és 15 év, ismét 8 nap és 25 év, ez mégis csak nyereség, mert nem az évektől vénül az ember, hanem a lelki érelmeszesedéstől. Ezt pedig Isten után Szent Ignác jól kikúrálta.

Egy az atyánk, csak az enyém szőrzsákban, a Tied talárban és szabálykönyvvel. Őszintén szeretem mindkét viseletben. Csodálatosan vezet Isten akkor is, amikor hív, akkor is, amikor egyetlen földi ambíciómat széttöri, hogy jobbat adjon, akkor is, amikor egy szakaszt bemutat a lelki életből, akkor is, amikor megfiatalít és az utolsó nagy harcra erőt és jó nagy kereszteket ad. Ezekről még tárgyalunk.

*

Szólok az új Psalteriumról. 3 hónap alatt egyetlen zsoltárt nem tudtam megtanulni, megkérgesedett az agyam. De lelkesedéssel végzem, mert a Szentlélek fuvalma van a sorok között. A régi zsoltárokban, úgy érzem, több volt a numerus, a zene, de nem kívánom visszsza. Csak az a baj, hogy papírborítású a psalteriumom, s úgy vigyázok rája, mint a hímes tojásra.

Egy híres kérdés után nyomoztam a nagyoknál: Zimmermann

és Tanquerey: mit mondanak az apostoli szegénységről? Mibe kezdjek ezen az aszálysujtotta helyen a stólával és párbérrel? Hiszen a két utóbbi erősen érinti kántoromat, tanítóimat és harangozómat! A szegényekről szépen beszélnek, a lelki szegénység fogalma teljesen tiszta, de hogyan lehet intézményt fenntartani és hogyan lehet ennyi pondus Spiritus Sanctival repülni, arról nem szólnak egy szót sem. Hát én ezzel a gyakorlati kérdéssel birkózom és egypár kezdő kísérletet ide lejegyzek.

1. Először a tanítókat kell nevelni szükségmegoldásokra és apostoli szegénységre. Ex necessitate facere virtutem. 4—5 emberrel hamarabb készen vagyunk, mint hogy az egész falut felrázzuk, amikor lehetetlen.

2. Aztán a népet kell nevelni józanságra (Máriával a kisüst ellen!), takarékosságra és áldozathozatalra.

3. Stóla, stipendium és párbér tetszésszerint: gratis accepistis, gratis date! Ez óriási esés: a kivetés alig $1/3$-a az igazinak, a valóság pedig $1/10$ rész.

*

Egy igen jó témát mondok Neked: Szűz Mária titka *B. Grignontól* († 1718-ban, most már szent). Csávossy fordításában került kezembe, értekezik róla Tanquerey és Zimmermann Aszketikája. Én a következő nagy dolgokat látom benne:

1. Nekünk Mária minden: a hit tisztasága, a lélek öröme, a jó tanács Anyja, az állhatatosság eszközlője, a Szentlélek ajándékainak kiesdője, az életszentség nevelője, az Egyház és a világ megmentője.

2. Többé nem probléma a parancsok útjáról a lelkeket a tanácsok és tökéletesség útjára vezetni: respice stellam, voca Mariam! Ez nagy probléma a misszión és az A. C. szervezésénél, sok a pondus Spiritus Sancti, az egyáltalán nem elit lelkek kérdése. Mária kiszközli a kegyelmet, sőt a misztikus kegyelmeket is, az apostoli hivatásokat is az A. C. tagjainak. A papi hivatás mindig Mária kezéből jött, ez tudott dolog.

3. Látom, hogy Mária egyedüli mentsége ma a pápának, Egyháznak, népeknek, egyházmegyéknek, katolikus tömegeknek, peremközségeknek és szórványoknak. Nála nélkül elvesztünk, anyai jóságától pedig mindent remélünk. Sőt már biztosra zengem a hála Magnificatját.

Még csak azt mondom, hogy P. Csávossy Ave Mariája, elmélkedései, Ige és élete nekem a Mariologiában is sokat ad. Ez az ősi Mária-tisztelet, s a magyar szív ég Máriáért s vele Jézusért.

L. B.

A vallásos nevelés mai problémái

Nem volt még kor, melyben az emberiség annyira tudatára ébredt volna egységének, mint a mai. Minden széttagoltságunk ellenére, eszméinket, híreinket az egész világról szerezzük. Tájékozódni akarunk arról, ami távol történik éppúgy, mint a körülöttünk zajló életről. Úgylátszik, hogy az emberi élet minden területén (gazdasági, kulturális, társadalmi) megfigyelhető általános együttműködés igényéből lassan kibontakozik az emberiség békés egysége.

Korunkban a nevelők számára sem elég tanulmányozni saját vidékének, országának nevelési problémáit, módszereit. Érdeklődni kell aziránt, hogy mit gondolnak, mit próbálnak és milyen eredményt érnek el kartársaik Amerikában, Kínában, Kongóban vagy Ausztráliában éppúgy, mint ahogy érdekel minket szomszédaink öröme és nehézsége.

Minden országban vannak a nevelői kérdéseknek specialistái. Ők a hivatottak arra, hogy ezt az általános érdeklődést kielégítsék. Hála a könyveknek, szemléknek, konferenciáknak, közkinccsé tehetik azt, amit tanulmányoztak, az eredményeket, melyeket elértek. Annál nagyobb lesz a haszon, minél inkább megsokszorozzuk a közlési, találkozási alkalmakat.

Ebben a szellemben alakult meg Belgiumban a „Vallásos nevelés tanulmányozásának nemzetközi központja". (Centre International D'Études De La Formation Religieuse. 27, Rue de Spa, Bruxelles.) Ez a központ negyedévenkint *Lumen Vitae* címen folyóiratot ad ki, melyben angol, francia, német nyelven tárgyalják a vallásos nevelés problémáit a különböző országok, különféle körülményei közt.

Ezt a közös munkát könyvekkel és más kiadványokkal is elő akarják mozdítani. Az első könyv *„A vallásos nevelés problémái"* címmel leír néhány korszerű szempontot, továbbá kifejti a belgiumi vallásos nevelés utolsó huszonöt évének módszereit. A könyv tartalmának rövid összefoglalását a szerkesztő Pierre Ranwez S. J. nyomán fordításban közöljük.

Összefoglalás.

Kutatásaink területét még jobban kiszélesíthettük volna. Eredetileg ez is volt a tervünk.

Számos olyan terület van még, melybe nem hatoltunk be: az igehirdetés, a liturgia, a felnőttek munkáinak és mozgalmainak területe, továbbá a sajtó, rádió, a színház és mozi világa... stb.

Igen sok kérdést nem érinthettünk. Jelen munkánknak mindenesetre megmarad az a haszna, hogy pontosan számot vet az elért haladással, a felismert módszerekkel. Ez ismeretek birtokában azután esetleg a saját helyzetünkön is javíthatunk, — de különösen megtudakolhatjuk, milyen új feladatok várnak ránk és eldönthetjük, milyen irányban tájékozódjunk.

Abbeli törekvésünkben, hogy fenntartsuk a kapcsolatot az egyének és tömegek lelkével, s hogy átitassuk őket keresztény szellemmel, több utat találhatunk. Ezek az utak (eljárásmódok) különféle tervekre alapozzák apostoli módszereiket, melyeket ugyanaz a keresztény szellem hat át.

Első út: A meggyőzés külső eszközeinek használata azzal a célzattal, hogy a gyermekeket és híveket rávegyük vallásunk megismerésére és gyakorlására.

Minthogy a külső és érzéki csábítás a gyermekeket és felnőtteket elvonja a katekézisen és ájtatosságainkon való részvételtől, és a sport, mozi, tánc felé húzza,... egyesek azt gondolják, hogy, hála más vonzóerőknek, ezek által kell az állhatatlan bárányokat visszavezetni az akolba. A „jó mozi"-hoz, vetítettképes előadásokhoz, tombolákhoz, ünnepségekhez folyamodnak, melyek mind nagyszerű esz-

közök. Az egész kérdés azonban továbbra is megmarad: képesek-e ezzel az egyszerű csellel a félrevezetett csoportot meggyőződéses keresztényekké és „kovásszá" tenni?

Második út: A hitoktatási módszer megújítása.

Krisztus tanításának megértetésében és megszerettetésében 20 év alatt nagyszerű haladás történt. Nem mernénk azt mondani, hogy a tanítás mindenütt egészen korszerű, de elegendő felhasználni a kezünk ügyébe eső eszközöket. Láttuk a megnyilvánult törekvés lényegét. Ugyanakkor azonban oly nagy az eltérés a kiváló tanítás és a gyermekek életkörülményei között, melyekben élnek, hogy a két ellentétes befolyás megosztja őket. Végül is leggyakrabban az életkörülmények győznek.

Harmadik út: Törekvés a vallásos képzésre egyesületek által.

Minthogy a természetes életkörülmények gyakran kedvezőtlenek, ez a módszer egyesületek által egészséges életkörülményeket teremt. A képzés abban áll, hogy csoportonkint megvalósítják az igazi keresztény életstílust. A vallásoktatás azután röviden, frappánsan, életszerűen, kedélyesen, konkrét módon próbálja kifejezni azt, amit a tapasztalat nyujtott. Ezáltal elkerüli az előző módszer hibáját is.

Mindezek ellenére ezek a kísérletek még gyengék maradnak; ezek inkább csak a kísérlet kezdetei, sokszor mesterséges környezetben. Képesek ezek ellensúlyozni az előítéleteket, megnemértéseket, ellentmondásokat, melyeket ezek a ma még buzgó gyermekek és felnőttek majd kénytelenek lesznek elviselni idősebb korukban?

Negyedik út: A teljes élet vallásossága.

Nem elég megteremteni a vallásos képzés kedvező körülményeit, hanem el kell fogadni a rideg és ellenséges valóságot számtalan és megdöbbentő megjelenési formájában, hogy meglássuk benne a megváltás lehetőségeit. Ki kell fejteni a vallás értelmét, melyből minden életforma gazdagodhatik: a munka, a pihenés, a szenvedő vagy megkísértett élet egyaránt. Ezt teszi a J. O. C. merész vállalkozása vagy más művek és mozgalmak.

Ily szándék sikere feltételezi, hogy a keresztény „jóhír" ment legyen minden elévült fordítástól és egyéb élősdi terheitől, s az emberi érzéseket megrezdítő és a mai kor ritmusával egybehangzó nyelven legyen kifejezhető.

Kétségtelenül megállapíthatjuk: mindegyik „út" színvonalához elengedhetetlenül szükséges az apostoli munka. A vallásos képzésre irányuló törekvés különböző módozatai úgy, ahogyan az imént leírtuk, egymást egészítik ki. Helyénvaló dolog az ifjúságot a templomhoz és a katekézishez vonzani, de szükséges még a jó módszerek által az előadott oktatást hatásossá tenni. Mindenkinek módot kell nyujtani, hogy kedvező körülmények között szoktassa magát hozzá a keresztény élethez, de be kell hatolni magába a környezetbe is, melyben az emberek nagy tömege él, hogy találkozzunk gondjaikkal, hogy megfeleljünk mély vágyaikra, s hogy az ő nyelvükön ismertessük meg velük a megváltás jó hírét.

Ugyanakkor, hogy a különféle változásokon keresztül a vallásoktatást az egymástól eltérő nemzedékek megérthessék, hogy a vál-

tozó körülmények között is hatásos maradjon, ez nem annyira a legmegfelelőbb módszeren múlik, sem pedig a recepteken, hanem hogy nyitva tartjuk lelkünket: nyitva az emberi valóságoknak és a Lélek fuvallatainak; figyelmesen az egyéni meglátásokra, de tanulékonyan a tekintély útmutatásaival szemben.

Ime, ezért van a mi korunknak — lelkiismeretes műszaki embereknél is — inkább olyanokra szüksége, akikben nagy fokban megvan a valóságérzet, kellő mennyiségű képzelőerő és merészség, a fegyelem megbecsülése és az isteni dolgok iránti érzék.

Valóságérzékre van szükség, hogy úgy lássuk ma az embert és a dolgokat, amilyenek, és nem olyanoknak, ahogyan mi szeretnők, vagy ahogyan másutt láttuk.

Kellő adag *képzelőerő* és *merészség*, hogy az új problémáknak eredeti megoldást adhassunk. Hogy a teremtő Lélek, az ifjúság és az élet Lelkének kezében hajlékony eszközök és ne tétlen teher legyünk. Hogy mindig új módon fejezzük ki az Értelem és a Szeretet kimeríthetetlen mélységeit. Hogy felrázzuk a nemtörődömséget magunkban és másokban, hogy leromboljuk a vak megszokottság gépiességében megmerevedett tradíciókat.

A *fegyelem megbecsülése*, hogy többre értékeljük a lassú, de együttes haladást az önkéntes csatározók tűnő sikereinél. Hogy a Misztikus Test tagjaiként munkálkodjunk azon a gondviselésszerű helyen, melyet elfoglalunk, az egész Krisztus-test növelésén fáradozva.

Az *isteni dolgok iránti érzék*, vagyis igazi természetfölötti szellem, mely alkalmassá tesz arra, hogy a dolgokat az Isten szemszögéből ítéljük meg, és úgy szeressük az embereket, ahogyan Ő szereti. Az apostoli munkában a legnagyobb hibát akkor követnők el, — mint fentebb kimutattuk — ha azokat úgy végeznők, mint valami földi vállalkozást. „Természetfölött" nem jelenti azt, hogy „embertelen", éppen ellenkezőleg. Azonban hiábavalók lennének a vallásoktatás fejlesztésére irányuló törekvések, ha nem bíznánk és nem hinnénk az evangélium paradoxonaiban.

Pierre Ranwez S. J.

Keresztény gyermeknevelés

— Összefoglaló szempontok —

A keresztény nevelés eredményességéhez nem elegendő pusztán a nevelő tanítótevékenysége; szükséges itt a növendék részéről bizonyos életmegtapasztalás is. A tanítás és eme tapasztalatösszesség között természetesen tökéletes összhang kívánatos. Ha ezt az elvet figyelmen kívül hagyjuk, könnyen odajutunk, hogy katekizmusmagyarázataink csakúgy, mint vallási kurzusaink vagy szülői tanácsaink sivár és unalmas ismétlődések benyomását hagyják növendékeinkben, gyermekeinkben. Ezzel pedig csak megnehezítenők vagy egyenesen lehetetlenné tennők munkánkat: a keresztény személyiség kialakítását növendékünkben.

Nagyon fontos tehát, hogy a nevelők — bármilyen korú gyermekekkel foglalkozzanak is — szem előtt tartsák a következőket:

1. mik a gyermek jellegzetes lélektani vonásai, és milyen vallási befogadóképessége?
2. a vallás tanainak melyik részét tudja megérteni, s melyik az a megfelelő szemszög, melyből e tant számára eredményesen mutathatom be?
3. milyen módon változtathatom a tant életté gyermekem, tanítványom előtt? (Magán- vagy liturgikus imádságokban; mindennapi cselekedetekben; szenvedélyek ellen való harcban; a külvilággal való érintkezésben — akár emberekről, akár tárgyakról van szó. Apróról-apróra így fedem majd fel előtte a nagy keresztény szolidaritást is, Krisztus köztünklétét misztikus teste által.)

Ennek a célnak érdekében összmunkára van szükség a család, az iskola, az egyházközség és az egyházi elöljáróság között. Mert eme szervek közül mindegyikre szükség van, ha az Egyház és világ számára teljesértékű, kiegyensúlyozott és igazán katolikus személyiséget akarunk nevelni.

•

A vallástanítás menetét alapvetően befolyásolja a gyermek lelki fejlődésének folyamata.

A 3. életévig a befolyásolás pusztán az érzékekre terjed.

3—7-ig a nevelés mindenekelőtt a lelkiismeret és vallásos érzék kifejlesztésére törekszik. Természetesen inkább intuitive és példaadó szemléltetéssel; nem észérvekkel. Érthető ennek a kornak nagy jelentősége a későbbi kibontakozás szempontjából.

7—11-ig képek és elbeszélések következnek: a gyermek képzelőereje most szereli fel magát.

11—12. a tudatosítás korszaka: az eddig átérzettek és látottak beigazolást nyernek.

13. az első „száraz" és élettelennek látszó rendszerezés kibővül, gazdagszik és szembesítést nyer az élettel — az első komoly tapasztalatok kapcsán.

14—15. nem rideg erkölcsi kódexre van most szükség, hanem a keresztény személyiség első felvázolására; mégpedig erős utalással arra, ami lelkesedéssel tölt el: Krisztus Urunk hívására t. i., melyet az ifjúsághoz intéz, hogy elhagyják önző énüket, magukat teljesen Neki adják s kövessék egészen a csúcsokig az igaz Mestert és egyetlen megértő Barátot. Az Egyházat is meg kell ismertetnünk velük, főkép hőseiben, szentjeiben.

16—17. már mutatkozik bizonyos bölcseleti gondolkodásmód és szintézis-felfogóképesség. Ez a korszak az apologetikáé és a tanok szintéziséé. Most már fel tudja fogni növendékünk a hit mélységét, bensőségét és emberi voltát s a vallás transzcendens jellegét. Beszéljünk neki Krisztusról; fejtsük ki az Egyház tanítását a házasságról, a szociális kérdésről stb. Tárjuk fel előtte egész gazdagságában a keresztény humanizmust: ezt kell majd életében magáévá tennie.

NB! Ami az apologetikát illeti: Ez az apológia elsősorban a leglényegesebb kérdést tudatosítja: Mi az emberi lét értelme? Aztán feleletet is ad erre, mégpedig először a jelenkor filozófiai rendszereinek feleletét, s csak azután csillogtatja meg a minden reménységet meghaladó keresztény megoldást.

A tanok szintézisét adva felkeltjük a vágyat, hogy necsak megértsék, de tapasztalják és éljék is a tanokat, mert ebben rejlik a keresztény élet — megrendíthetetlen meggyőződésekszülte — tapasztalati gazdagsága.

Megkívánja még ez a kor, hogy röviden — ugyanakkor mégis mélyen és világosan — körvonalazzuk a hit és tudomány, az emberiség történelme és a hitigazságok, a szövegkritika és a Szentírás egymásravonatkozását.

•

Az imagyakorlatoknak hasonló fejlődésútjuk van. A 3. életévig ezek pusztán taglejtésekkel végezhető jelek. Az izmok hozzászoknak eme mozdulatokhoz. Szimbolikájuk csak később lesz tudatos.

Ha az édesanya mélyen vallásos, 3—6 éves korig feltárul a gyermek előtt a láthatatlan világban való hit s valami ösztönös imádság, hála, szeretet, alázatos kérés ébredezik a gyermeki szívben.

7—10 éves korig növekszik az imahajlam és kiegészül a szentgyónással, áldozással. Személyes kapcsolatba kerülnek a mi Urunkkal külső és érzékelhető jelek révén is: szentképek, virágos házioltárok, betlehemi jászolocskák és különféle vallásos szertartások által.

A 7—9 éves gyermekben már mély nyomot hagy a család vallásossága.

11—12 éves korban az ima tudatosabbá lesz; elérkezünk a bérmálás és a rendszeres gyónás-áldozás korába.

Tizenháromtól tizenhatig, amikor minden kérdésessé válik, az imádság is abba a kétséges helyzetbe kerül, hogy eltűnik — vagy személyesebbé mélyülhet; visszakanyarodást is jelenthet a gyermekkor ösztönös imamódjához is (bár lényeges elmélyülési különbséggel).

Tizenhattól húszig: hasonul az élethez, lángoló vagy siváran komor lesz. Ha valaki ébrentartja magában az imádság szellemét, — rendszeres lelki élet vagy bizonyos baráti kapcsolat légkörének hatásaként — rájön arra: miként kapcsolódnak egyéni személyes imái az Egyház liturgiájába.

•

Végül a jellemformálásnak, az erkölcsi személyiség kialakításának is megvan a maga módja.

Ez elsősorban „dresszura". Az effajta szerzett szokások megszabadítják a gyermeket önzésétől s megízleltetik vele az örömszerzés és jóviselet édességét. Ami így eleinte gépiesen hat, lassacskán ösztönös, majd szabad elhatározás jellegével bíró lesz.

11—12 éves korban a szokások tudatosak, önkéntesek lesznek.

A serdülés korában: erős ingadozás. Új célok, új értékek jelentkeznek; egész új mindenség tárul fel a gyermek előtt. Sikert jelent, ha ezt az új lendítőerőt beállítjuk az újjánövekedés szolgálatába, önmaguk tökéletes átadásának szolgálatába, mely aztán a barátságban, odaadásban, szeretetben fog megnyilvánulni. (Ebben a korban kell megjelennie a fiú előtt a férfi és nő egymás iránt érzett szeretete szentségi jellegének s annak a tudatnak, hogy idevonatkozó tapasztalatait szükséghez mérten későbbi időben kell megszereznie.)

Tizenhat-tizenhét éves korban a munka nagyrésze már befejezett. A nagy válaszút e korban: eltékozolni a szellem és test eddig

felhalmozott gazdag készletét — vagy önfeláldozó, nemes cselekedetekben hasznosítani azt.

•

Az egyes életszakaszok helyes ismerete árán sok kellemetlen meglepetést és fájdalmas csalódást elkerülhetnek a nevelők. Egyébként is jobban segítségére vannak a gyermeknek, ha indulatoskodás helyett alkalmazkodnak; sok felesleges harcot elkerülhetnek, ha előrelátók.

Már a csecsemőkortól kezdve nyitott szemmel kell járniok. Az iskolábajárás korában is, midőn a munka, a barátok, a sport látszik egészen lefoglalni az ifjakat, — bármit is mutasson a külső — a szülők behatása lesz maradandó; a család az, melynek befolyása szerint tékozolják vagy okosan tárolják a „kint" szerzett benyomásokat. Legyenek tehát a szülők mindig figyelmes, szimpatizáló, szerető vezetők. Legyenek — ha kell — nyugodtan és rendíthetetlenül kemények; tudván, hogy erős akaratúvá csak a feltétlen engedelmesség nevel.

Ügyelniök kell azonban arra is, hogy megőrizzék gyermekük bizalmát. Elengedhetetlen ez kiváltkép a serdülés és az ifjúkor idején. Sikerül majd nekik minden rendelkezésüket megértetni és megszerettetni — ez pusztán becsület, jóakarat és kellő tapintat dolga. Arra is rájönnek majd így, hogy a nevelői szerep a rohanó idő utolérésében rengeteg egyéni kezdeményezőképességet kíván, s ezenfelül az áldozatok megszámlálhatatlan sokaságát — hiszen gyakran olyan utakat kell nyitva hagyniok, melyeken gyermekeik talán eltávolodnak tőlük — magasabb Végzet meghagyásaként...

A gyermek szívében — mint minden emberében — nemes szenvedélyek gyarló önzéssel keverednek; a nevelő dolga, hogy a legnemesebbeket hívja életre. Ime egy kép: — talán rávilágít a nevelőszerepre — hegymászók csoportja; a kirándulók sokszor leállnának; a fennsík, amelyet elértek, elkápráztatja, a fáradtság a földre nyomja őket; vezetőjük azonban tudja: sokkal szebb tájak várnak még reájuk és jóval teljesebb öröm lesz fáradozásuk bő jutalma.

P. Ranvez S. J.

Kegyelmi egység (III.)

— Az erény műhelyei —

Az atombomba és a lelki erők.

Az atombomba korszakában mind sürgetőbb követelménnyé válik az emberi lélek energiáinak felszabadítása, hogy a lelki erők éltető lendülete ellensúlyozza a világot végpusztulással fenyegető anyagi bomlást. Felelős államférfiak szájából hangzik el a döbbenetes kijelentés, hogy az emberiség a véget csak úgy kerülheti el, ha a technika fejlettségét erkölcsiekben sikerül utolérnie. Ha nem szűnik a gyűlölet, a rombolás dühe, a rendelkezésre álló atomenergiákkal felidézheti a végítéletet.

Vajjon tisztában van-e azzal korunk papsága, hogy a világ közeli sorsa az ő vállán nyugszik? Hogy milyen óriási felelősség terheli az egész emberiséggel szemben? Mert nincs a világnak más olyan erkölcsi testülete, más olyan nevelő intézménye, mely az erkölcsök reformjának megközelítőleg is olyan eszköze lehetne, mint a katolikus papság. Mi lesz a szerencsétlen nemzetekkel, ha papjaink is gyűlöletet lihegnek és nem szeretetet, ha szerzetesei is harcot és öldöklést hirdetnek és nem békét? „Aki fogságba hurcol, fogságba megyen; aki karddal öl, karddal kell annak megöletnie." (Jel. 13, 10.) Önmagunkat áldozzuk a világ életéért, s ne a bűnösöket akarjuk keresztre feszíttetni! A világ Megváltó után eseng, ne atombombát készítsünk neki! A vagy-vagyok korát érjük: vagy Krisztus vagy Barrabás; vagy az élet törvényeihez alkalmazkodunk vagy elpusztulunk; vagy kereszténnyé leszünk végre legalább és legelőbb mi papok és szerzetesek vagy itt a világ vége.

A szörnyű vagy-vagyok között a jámbor óhajtás szerénységével jelentkezik a papi egység kívánalma. A szörnyű közömbösség és visszhangtalanság jeges lehellete félő, hogy már csírájában megdermeszti s nem engedi sudár fává terebélyesedni. Hol vannak a Szent Bernátok, akiknek tüzes lelke megremegtetné a szunnyadó papi szíveket s ráébresztené a rájuk váró feladatok roppant arányaira? Hol vannak a lelki erők, melyek világot megújító hősi lendülettel feszülnének neki a nagy feladatok megoldásának? Hol a Szentlélek pünkösdi lehellete?

A papi egység Krisztus végrendeletében reánk hagyott szeretetgóc, erkölcsi békekonferencia, kegyelmi atombomba, mely újjá tudná alakítani a világot. De hol vannak az erkölcsi és kegyelmi erők, melyek létrehozhatnák a papi egységet? Mert a papi egység nem elemi ösztönök által hajtott farkascsorda, nem jellegtelen tömegemberek gyülekezete, de nem is csak a hideg ész számításaival megkötött érdekszövetség, kedélyes vagy irodalmi asztaltársaság, sem

felsőbb rendeletre létesülő jogi intézmény. A papi egység a lelki erők lelki összefogása, lelkiségi egység, erényegység, kegyelmi egység mindenekelőtt. E nélkül a többi terméketlen lenne és hamarosan elsorvadna. A nevelés és önnevelés s a Szentlélek vezetésének robotos és titokzatos munkája kell hogy mozgásba hozza természetes és természetfölötti organizmusát.

Kérdés csak az: hogyan? Miféle erkölcsi tőkére van szüksége a papi egységnek, hogy feladatát betölthesse? Hogy kamatoztathatja ezt a papi egység váltóasztalán? s miféle eszmények jegyében kell kamatoztatnia? A három kérdésnek megfelelően a papi lelkiségnek és egységnek háromféle műhelyére irányítjuk tekintetünket, ú. m. 1. a papi becsület kódexére, 2. a papi aszkézis egyesüléseire, 3. a papi eszmény egyetemességére. Ezzel egyúttal megvizsgáljuk azt is, menynyiben lehet a papi egységet erkölcsi normákra, mennyiben a tökéletességre irányuló törekvésekre és mennyiben a kegyelem rendjére alapoznunk? Törvény, erény és kegyelem, ezen a három pilléren nyugszik a krisztusi béke temploma.

A papi becsület kódexe.

Lelki vezetőink oldaláról mind gyakrabban hangzik fel a papi becsület szilárd megalapozásának követelése. Rámutatnak a visszás helyzetre, hogy sokszor a tökéletesség magasabb fokára törekvő lelkekben is hiányzik az erkölcsi erények talapzata, az egyszerű, természetes becsületesség. Coelibátusra, tiszta életre vállalkoznak, de testük feletti uralomra nem tesznek szert; önmegtagadást, szegénységet gyakorolnak, de hozzányúlnak idegen tulajdonhoz; engedelmességet fogadnak, de kötelességeik végzését elhanyagolják. Kifejlődhet-e ily körülmények közt egymásnak kölcsönös nagyrabecsülése, ami végeredményben minden tartós szövetségnek előfeltétele? Még lelki emberek sem érthetik meg egymást, ha az egyik kénytelen a másikban az erkölcsi törvény elemi követelményeit sértő magatartást észrevenni.

Ha a bajok gyökerét keressük, önkénytelenül felmerül a kérdés, vajjon kielégítő-e az az erkölcsi nevelés, amelyet ma szemináriumainkban gyakorolunk? A lelki igazgatók tiszteletreméltó munkájának is megvannak az előfeltételei. Ilyen, hogy a morális előírásait a papi hivatásra való megfelelő alkalmazásban a leendő pap már tanulmányi évei alatt kellően magáévá tegye, a megtartásához nélkülözhetetlen erényekben elegendő gyakorlatra tegyen szert, végül azoknak legalább külső megtartása a papi egységben megtalálja hatásos ösztökéjét, szentesítését. Mindhárom követelmény azt a gondolatot sugalmazza, hogy hasznos volna megalkotni a papi becsület kódexét.

A becsület kódexének fogalmáról azt kell tudnunk, hogy valamely társadalmi hivatáság erkölcsi előírásait foglalja össze, és azoknak társadalmi szentesítést ad. A középkorban majd minden hivatáságnak, rendnek, céhnek megvoltak az ilyesfajta szabályai, melyeknek megtartása fölött maga az önkormányzat őrködött. Csökevényes alakban még a közelmultban is fennállottak pl. a katonatiszteknek, az „úri" osztálynak ilyen becsületkódexei. Erkölcsi hatása letagadhatatlan, kifelé megbecsülést szerez, egymásközti viszonylatban a

kölcsönös nagyrabecsülés, egység, összetartás nélkülözhetetlen alapja. Hogy a papi hivatásnak szüksége van ilyesmire, s éppen most van rá szüksége, azt hisszük, nem szorul hosszú bizonyításra. *Mi* csak erkölcsi alapokra építhetjük társadalmi egységünket.

Ami az első követelményt illeti, a papi becsület kódexének tartalmaznia kellene a pap magánéletének erkölcsi szabályozását. Éspedig csak a becsületbevágó előírásokat. Mindenegyes papnak már a szemináriumban meg kell tanulnia, *mit szabad* egy papnak és *mit nem szabad*. Éspedig mit szabad az élet különféle viszonylataiban, pl. a politikában, közéletben, gazdasági, társadalmi életben, feletteseivel, paptársaival való viszonylatban stb. Fontos, hogy mindig kezeügyében legyen életének zsinórmértéke.

Mivel pedig a papi életnek követelményei magasabbak, mint amit az átlagos világi ember becsülete megkövetel, sok tekintetben meghaladják a természeti törvényt, azért csak a természetfölötti jellegű morális teológia lehet a papi becsület kódexének alapja. Kétségtelen azonban, hogy csak a bűnök egyoldalú vizsgálata nem elegendő. A morális mai, Szent Alfonzot követő iránya sajnálatos módon mellőzi az erények alaposabb tárgyalását. Csak a gyóntatószék követelményeit tartja szem előtt, holott a bűnöktől való feloldozást az erények beültetésének kellene követnie. Az aszketika sem foglalkozik behatóbban az erények anyagának, tartalmának elméletével, hanem inkább az akarat formális képzésének, gyakorlásának módszereivel. Szent Tamás Summájához kell visszamennünk, ha alaposabb tájékozódásra akarunk szert tenni. Ő az erényekre építi fel erkölcstanát, az erényekkel állítja szembe a hibákat és bűnöket. De még Szent Tamásnál is eléggé szétdarabolódnak az egyes erények. Szent Ágostont kell elővennünk, hogy szerves, élő összefüggésüket, ha úgy tetszik, ellenállhatatlan logikájukat láthassuk. Csak az ő erénytana alapján ismerjük meg világosan, hogy *az erények megfelelő gyakorlása nélkül a papi egység felépítése lehetetlen.*

Két szeretet áll az emberben egymással szemben. Egyik a rendetlen vágy, cupiditas, minden bűn forrása, másik a természetes szenvedély rendezettsége, minden erény foglalata, a caritas. Hogy a cupiditasból eljussunk a caritasig, végig kell mennünk a vágy rendezettségének egyes fokozatain, a különböző erényeken (ordo amoris). A szeretet rendjét ő mintegy azonosítja a kegyelem rendjével, mert a kegyelem az, ami kedvessé teszi számunkra az erényes életet; meg a törvények rendjével is, mert a felsőbb erény az alsóbbnak mintegy rendező elve, törvénye. Ha a kegyelemtanban nem is követhetjük teljesen Szent Ágostont, a jócselekedet három tényezőjének, a törvénynek, az erényes akaratnak és a kegyelemnek szerves összetartozására nyomatékosan felhívja a figyelmünket, s e tekintetben legalábbis közelednünk kell hozzá. A két szeretet szerinte két különböző társadalmat is épít. A természetes szeretetvágy földi társadalmat, családot, községet, várost, államot; *az Isten szerint rendezett szeretet természetfölötti társadalmat,* Krisztus titokzatos testét, az Egyházat, Isten örök birodalmát.

Mivel a papi egységet sem építhetjük másra, mint rendezett szeretetre, ebből világos, hogy a papi egységnek szülőháza az erények épülete. Vagyis pusztán a természetes, ösztönszerű érdekekre a papi egység maradandó formáját, élettel teljes, megújhodást hozó

megoldását nem alapozhatjuk, hanem az érdekeket is az erények szeretetrendjébe kell besoroznunk. Ezt kívánja a papi hivatás természetfölötti jellege. Viszont a természetes, jogos érdekeknek a keresztény caritasszal szabályozott kielégítése is ellenállhatatlan következetességgel ragad a természetfölötti közösség szolgálatára. Így lesz az erényélet az Egyház felvirágzásának, a papi becsület a papi egységnek alapja.

Végül a papi becsület kódexének a papi egységben kell megtalálnia szentesítését. Valamely hivatásság becsületkódexe csak akkor érvényesül gyakorlatilag, ha előírásait a hivatás képviselői önként, szabadakarattal magukévá teszik, megtartásának őreivé, megszegésének bíráivá válnak: egyszóval mintegy törvényhozó, végrehajtó és bírói hatalmat gyakorolnak vele kapcsolatban. Ez persze nagyban különbözik a szorosan vett jogi gyakorlattól. Törvényhozás helyett inkább örök erkölcsi törvényekről kell szólnunk, melyekből a szokás a hivatás kívánalmai szerint válogatja össze a papi becsület szabályait, rendőri ellenőrzés helyett baráti figyelmeztetés őrködik megtartásukon; bíráskodás helyett inkább a Krisztus által lefektetett szeretetteljes feddési eljárás érvényesül. (Mt. 18, 15—17.)

Mindehhez pedig mint legfontosabb kellene, hogy a papságban kifejlődjék az összetartás, az egymásért való felelősség tudata, a testületi szellem. Rideg, hivatalos összejövetelek nem elegendők hozzá, hanem a papság magánéletének egymásközti bensőséges, családias kapcsolatai, hol az elöljáró és alattvaló atya és fiúként, az egymásmellé rendeltek testvérekként szeretik egymást.

A papi lelkiség mozgalma.

A lelki erők kiművelése korántsem fejeződik be a papi becsület minimális követelményeivel. Mélyebbre ható és távolabb vezet a papság aszketikus önnevelése, főkép a sajátos papi lelkiség ápolása. Egyeseknek könnyű és kedves feladat, mások számára nehéz és kényelmetlen. Könnyű azoknak, kiket — Kempis szavai szerint — a Szentlélek maga tanít, de nehéz a lelki vezetésre szorulóknak, ha nem találnak jó vezetőt. S valljuk be, hogy a papság zöme, ha egyáltalán szükségét érzi a tudatosan ápolt lelki életnek, a második csoportból való. Kevés azoknak a száma, kik Istennel megtalálják a közvetlen, átélt kapcsolatot, s még ezek közt is kevés, kik Istennel olyan családias viszonyba kerülnek, hogy közvetlenül kapják a biztos útmutatást a lelki élet útjain. Pedig mennyire fontos volna ez a magános pap számára. Könnyű a szerzetesnek, akinek minden felmerülő lelki problémájával azonnal módjában van felkeresni egy vagy akár több lelki vezetőt. De mit csináljon a magára hagyott magános pap, aki sokszor hetekig vagy talán hónapokig nem juthat olyan lelkiatyához, akinek nyugodtan fel tudná tárni a lelkét? Nem a vaskos bűnökre vagy egyházjogi problémákra gondolunk. Ezek elintézésére mégiscsak könnyebben találhat a jóakaratú pap segítséget. A mélyebb lelki élet ütközik számára nagy nehézségbe.

Valamivel könnyebb a bátor lelkeknek, kik egyetlen elszánt lépéssel átadják magukat Istennek, s nincs más kívánságuk, mint mindenben megtenni az Isten akaratát. Igaz, sok küzdelmen kell átmenniök, míg világosan megismerik, mi Isten terve velük, mégis előbb-utóbb rátalálnak a biztos vágányra. Ám a félénkebbek, kétkedők vagy akiket érzékeik, önző érzelmeik jobban fogva tartanak,

a helyett, hogy haladnának, mind gyakrabban elesnek s lassan sülyelyednek. Ezeknek kellene a biztos kéz, a paptestvéri támogatás, a lelkiatya, a lelki testvérek segítő imája és jótanácsa. S mivel az ilyen lelkek könnyen hajlanak a jóra is, s minthogy a többség ilyen fából van faragva, azért van olyan felbecsülhetetlen jelentősége a papság lelkiségi kapcsolatainak.

Már az eddigi próbálkozások is kitűnő eredményeket hoztak. Akár az Unio Apostolicara, az Eucharisztikus Papi Egyesületre, vagy más hasonló kezdeményezésekre gondolunk, nem lehet eléggé értékelni azt a lelki hasznot, melyet ezek a tömörülések a papságra s a papságon keresztül a hívek lelki életének emelésére hoztak. Az ilyen aszketikus egyesületek mellett mégis szükség van aszketikus, lelkiségi „mozgalomra" is, hogy a mozgalmak természetének megfelelően mindig új és új indításokat alkalmazva, sodró erővel hasson a papság egyetemére, s az egyesületeket is friss kegyelmi áramlatokkal lássa el. A mozgalom jellemzője, hogy terhessé válható megkötések nélkül szabadon, önkéntes lelkes munkatársak gárdájával tör céljai megvalósítására. Különösen, ha egy társadalmi csoportnak, amilyen a papság is, úgyis megvan a hivatalos szervezete, jelent mindennél többet a mozgalom alakjában való életlendület. Hogy a papi egység történelmi próbálkozásai nagyobb sikereket felmutatni nem tudtak, az onnan érthető, hogy többnyire valami partikuláris célú egyesületbe vagy egyenesen új szerzetekbe redukálódtak. Igy minden jó hatásuk mellett éppen az egységet nem érhették el. Ezért emeljük ki az egész egyháztörténetből a Clunyi reformot, mert valamennyi közt szinte az egyetlen, mely nagyarányú mozgalom jellegét öltötte, s távol volt tőle minden kizárólagosság. A legromlottabb apátságokat is meg tudta nyerni, a szentség új életével lelkesítette át. Amikor „Új Cluny"-t emlegetünk, ez a mozgalmi lendület lebeg szemünk előtt.

Ilyesvalami forrásának szeretnénk látni a Papi Lelkiség kiadványsorozatát, lüktető szervének a papi lelkigyakorlatokat és havi rekollekciókat. A papi Mária-kongregációk, szerzetes harmadrendek már részlegesebb megoldások, mert többnyire válogatott elitgárdát tartanak szem előtt. Érdekes kísérlet az „utazó lelkiatya" módszere is, melyről a Papi Lelkiség adott hírt. A közösen választott lelkiatya maga utazik időnkint végig kerületén, meggyóntatja lelki gyermekeit, megbeszéli velük lelki ügyeiket. Itt is fontos volna, hogy lelkiatyjuk vezetése alatt néha találkozóra gyűlnének össze, hogy mint ugyanazon „lelki család" tagjai lelkiekben is találkozzanak.

Bizonyos szempontból még nehezebb a szerzetesi egység kérdése. A szerzetekben az említett nehézségek nem állanak fenn, ellenben fennáll a szerzetek egymásközti viszonylatában a szétszakadozottság. Németh László a katolikus Egyházon belüli szektáknak nevezi a szerzeteket. Ez a jellegzetesen protestáns szemléletmód más protestáns szerzőknél is előfordul s nincs híjával minden ténybeli alapnak. A szerzetek nem ugyan az Egyház feje felé, de egymásközti viszonylatban, nem lényegükből kifolyóan, hanem esetlegesen, könnyen bizonyos ellenséges, szektáriánus magatartást vehetnek fel, ami ugyancsak nem szolgálja a Titokzatos Test egységét. A papi egység mozgalmát is éppen szerzetesi oldalról érhetik a legsúlyosabb kifogások. Nekik nincs szükségük egységre, hisz közös életet élnek,

sőt egyenesen veszedelmesnek érezhetik az egység mozgalmát, mert saját külön, Isten kegyelméből eredt szellemüket veszélyezteti valami „egyetemes lelkiség" kialakításával.

Mit feleljünk ezekre a kétségekre?

Mindenekelőtt megismételjük azt, amit a kegyelmi egységről szóló bevezetésünkben Szent Pál alapján kifejtettünk. A kegyelmek különfélesége semmiképen sem lehet akadálya annak, hogy a különböző kegyelmekkel meghívottak egy ugyanazon Titokzatos Test tagjai legyenek. A szem nem mondhatja a kéznek: nincs rád szükségem, sem a kéz a lábnak stb. Sőt az alsóbbrendű szerveknek *„még nagyobb becsülete vagyon"*. Egyik szerzetnek sem áll jogában, hogy bizonyos aszketikus gőggel megvesse, lenézze a másikat, de még az sem, hogy elzárkózzék előle. Hová jutnánk, ha a test egyes szervei nem akarnának egymással érintkezni, hanem csak a fejjel maradnának összeköttetésben? Ugye felbomlana az egész szervezet? Hát akkor hogyan kívánjuk, hogy az Egyház élete virágzó legyen, ha az egyes szervei elzárkóznak egymás elől?

Ami pedig sajátos szellemük megóvását, ápolását illeti, arra is megfeleltünk Szent Pállal. Nem veheti át a test egyik szerve sem tökéletesen a másiknak szerepét. Mindegyiknek a maga küldetését a maga módján, a neki juttatott életerő felhasználásával kell teljesítenie. Ezért a szerzetek közti egység a helyes munkamegosztás problémájával kapcsolódik. A szerzeteknek meg kell ismerniök elsősorban saját erőiket, aztán a többi szerzetnek sajátosságait, hogy mindegyik megtalálja a maga helyét a Titokzatos Testben. Ezt a szerzetek közti munkamegosztást kellene végrehajtania jogi és lelki vezetők és apostoli funkcionáriusok összejöveteleinek, melyek a munkamegosztás pontos tervét elkészítenék. Esetleg állandó, szerzetközi bizottság is létesülhetne az egymásközti ellentétek kiküszöbölésére. De az még nem minden, ha nem vagyunk ellenségek vagy vetélytársak. Krisztusban való egységünk többet kíván: barátságot, szeretetet, tiszteletet, áldozatot egymásért. A vezetőknek nem is fog sikerülni az összeműködés, ha az alattvalók gyanakodva nézik egymást. A szerzeteknek nem éppen a szentjei szoktak viszálykodni egymásközt. Tehát lehetővé kell tennünk azt is, hogy a szerzetek tagjai is megismerjék és megszeressék egymást.

Az első és legfontosabb azonban minden ellentét gyökerének, *az elvi ellentéteknek* intézményes, módszeres kiküszöbölése, hogy minden szerzet lelkisége megkapja a neki kijáró teljes elismerést. Ez a legkevesebb, amit Krisztusban való egységünk megkövetel.

A lelkiség különböző irányai közt a tudományos aszketikának kell megteremtenie az elvi harmóniát. E tekintetben különös súllyal esik latba dr. Schmidt Hermann pallottinus atya Organische Aszese c. könyve. A Rajna melletti Vallendar ú. n. Schönstatt-i tanulmányi házának aszkézisét foglalja benne össze tudományos rendszerben. A műnek többek közt abban van nagy jelentősége, hogy a nyugati kereszténységben az évszázadok folyamán kialakult lelki és jámborsági gyakorlatokat szerves egységben mutatja be. A lelki életben megkülönbözteti a szeretet, a szenvedés és a személyes eszmény fejlődését, s mindegyikben fokozatokat állít fel.

Szeretetben tulajdonképen a jámborságot érti s fokai a következők: per Mariam ad Iesum, per Iesum ad Patrem, az istengyermek-

ség és a Szentlélek-tisztelet. Melyik szerzetnek sajátos jámborsági gyakorlatai ne férnének el ebben a keretben? A liturgia és a misztikus áhítat éppúgy belefér, mint Krisztus bármelyik tiszteletmódja vagy a szentek tisztelete Krisztusban. Az organikus kapcsolat nem jelent időbeli egymásutánt, hanem azt, hogy a hívő lélek fejlődése során egyszerre csak egyik vagy másik áhítat gyakorlására kap külön meghívást, bár ugyanakkor az egész katolikus jámborságot szeme előtt tartja. Megfelelő alkalmazással átvihetjük ezt a Krisztustestnek egyes szerveire is. Egyik szerzet a jámborságnak egyik, másik a másik gyakorlatára hivatott, de csak együtt képviselik az egész krisztusi lelkiséget.

A *szenvedés* fokai lényegében az önmegtagadást jelzik. Itt a halálos, bocsánatos bűnök, tökéletlenségek és bűnveszélyek kerülését, majd az öröm és szenvedéssel szemben való egykedvűséget és a kereszt szeretetét sorolja fel a szerző. A szerzetesek általánosságban mind az utolsó fokot vállalják fogadalmaikban, a papok is a coelibátusban; inkább csak egyénileg vannak eltérések a megvalósításban.

A *személyes eszmény* végül egészen személyes valami, Isten elgondolása rólam, rólatok. Nem különbözik Isten akaratának fentebb említett áldásától, csak éppen az isteni elgondolásnak szisztematikus keresését és átélését jelenti.

A lelki életnek ez a szerves felépítése máris nagy sikerekre hivatkozhat. A Schönstatt-i Apostoli Mozgalomban a világi apostolok ezreit képezte ki, állította Krisztus szolgálatába. Szeretnénk hinni, hogy az óhajtott Új Cluny ilyen organikus aszkézisben a Schönstatt-i példát követve indul el hódító útjára, s a világi apostolok mellett a papoknak és szerzeteseknek is lehetővé teszi majd, hogy a maguk sajátos lelkiségét organikus, szerves kapcsolatba hozzák Krisztus titokzatos testének többi tagjaival.

A béke szolgálata.

Erkölcsi erőink kibontakozásának harmadik követelménye, hogy a katolikus *eszmény* sugárzatában történjék. Ne gondoljuk, hogy az erkölcsi jellem vagy a lelkiség minden. Pogányoknál is találhatunk becsületes, szilárd jellemű, mély lelkiségű férfiakat. S az Egyház történelme során a legtöbb eretnekség a jobb erkölcsiség, a mélyebb lelkiség ígéretével és kívánalmával lépett fel. Erkölcsi erények, aszkézis ugyancsak keveset használhatnak nekünk, ha nem Krisztusban erősödünk meg, s nem Krisztus titokzatos testét, a krisztusi egységet, békét erősítjük általuk. Ugyancsak szomorú szentek lennének azok, kik az aristotelesi etika, a pitagoreusi aszkézis, a kínai tao vagy az indiai jóga alapján akarnának szentté lenni. Márpedig napjainkban gyakran előfordul, hogy lelki életet élők is úgy beszélnek, mintha nem a krisztusi eszmény lebegne a szemük előtt. Sokszor a legbuzgóbbak is úgy viselkednek, mint a Szentlélekkel még nem keresztelt Péter: tüzet kívánnak a Krisztust elutasító szamaritánusokra, le akarják vágni Malchus fülét. Erényeink, lelkiségünk csak a krisztusi eszmény szolgálatában kaphatják meg a befejezettség zománcát.

Hogy az eszmény mennyire jelentős a papi életben, megfigyelhetjük saját magunkon és paptestvéreinken. Napjainkban két papi eszmény ütközik egymással. Egyik a szemlélődő, *monasztikus*, má-

sik a cselekvő, *apostoli* eszmény. Az előbbit jellemzi a világtól való elzárkózás. Még az ilyen irányú világi papok is, amennyire tehetik, visszahúzódnak híveik elől, senkit meg nem látogatnak szükségtelenül, idejük nagy részét földjük megművelésére fordítják. Sokszor nagyon buzgó lelkületű papok kerülnek ki soraik közül, kik a templom és az istentisztelet szépségéért minden tőlük telhetőt megtesznek, s ezzel vonzzák Istenhez a híveket. A másik, a cselekvő eszmény híve, állandó apostoli tevékenység hevületében ég. Felkeresi a szakadékokban és bozótokban az elveszett bárányokat, szervez, agitál. Hogy melyik általános emberi vagy sajátos lelkipásztori szempontból az értékesebb, most nem tartozik ide, minket az érdekel, melyik szolgálja a krisztusi eszményt.

A szemlélődő élet magábanvéve akármilyen értékes is, az a kérdés, Krisztust szemléli-e? A. de Chateaubriand: A válasz című regényében a szemlélődésnek érdekes elméletét veti fel. Az állatvilágban észlelhető mimikriről vesz példát. A lepke a nemzedékek során át lassan felveszi a levél alakját, amelyen pihenni szokott és szinte tökéletesen hasonló lesz hozzá. Miért? Mert gyakran és hosszan szemléli. Hasonlóan van az embernél is. Lassan hozzáidomul az eszményképéhez. A papi életben nem a szemlélődés külső körülményei a fontosak, hanem hogy Krisztust szemléljük-e? Mert szemlélhetjük csupán az anyagot, a pénzt is. Kereshetjük a békét, nyugalmat, de vajjon Krisztus békéje s nem saját kényelmünk-e csupán?

A cselekvő életnél sem az az igazi probléma, hogy egy papnak apostolkodnia kell-e vagy sem, hanem az, hogy Krisztus dicsőségét keresi-e vagy saját magáét, Krisztus programmját szolgálja-e vagy a világét? J. Benda világhírű könyvében: Az írástudók árulásában (Anonymus 1945.), többek közt a papoknak is szemükre veti, hogy elárulták az egyetemes igazságot részérdekek kedvéért. „Kiváltképen figyelemreméltó látvány, amint azok, akik az embereket évszázadokon keresztül, legalább is elméletileg, arra intették, hogy fojtsák el magukban minden különbség érzését s épüljenek az isteni lényegben, mely mindnyájukat hasonlóvá teszi egymáshoz, — hogy íme, éppen ezek azok, akik híveiket, a prédikációk szövege szerint, „francia lelkük iránti hűségre", „német öntudatukban való rendületlenségre", „olasz szívük hevületére" buzdítják. Az ember szinte megkérdezné önmagától, vajjon mit gondolna erről Az, aki az apostol nyájának kihirdette: Bizony mondom nektek, hogy nincsen görög és nincsen zsidó, de vagyon a Krisztus mindenekben." (151. l.) — Sajnos, hogy erre egy világinak kell figyelmeztetnie az egyetemes Egyház papjait! Végeredményben ő is csak az egyetemes emberiség és nem Isten érdekeit nézi, s mégis világosabban lát, mint sok pap. Kissé talán félreérti az Egyház egyetemességét, mert az nem a nemzeti részértékek, pozitívumok, hanem csak az egymásközti gyűlölködés, a negatívum feláldozását kívánja, de rátapint a lényegre, a krisztusi béke elsikkadására. „A béke — ha ugyan egyáltalán lesz ilyesmi valaha is — nem nyugodhat a háború félelmén, hanem csakis a béke szeretetén: a béke nem tartózkodás valamely aktustól, hanem eluralkodása egy lelkiállapotnak... Más szóval a békét el nem érheti (az ember), csak erkölcsisége javulása révén." (245. l.)

Önkénytelenül eszünkbe jutnak Krisztus szavai, hogy az „ő békéjét" hagyja nekünk, amit a világ nem adhat. A világ nem adhat

békét, csak az egyetemes Egyház, de vajjon ezen a békén igazán munkálkodnak-e az egyháziak? Rohanó „apostolokat" látunk, nincs egy percnyi idejük, állandó lázas munkában kergetnek valami eszményt. Vajjon a krisztusi eszmény-e az? Nemcsak valami evilági célért hevülnek-e? Isten országát akarják-e építeni, nem valami földi országot-e? Vajjon nem árulják-e el Isten országát a földi haza érdekéért, Isten programmját saját programmjuk kedvéért?

Bizony, ha az egyháziak mindig a krisztusi eszményt követnék, más volna az egész világ. Bougaud szerint Franciaországot a Mazarin-ek és Richelieu-k az egyetemes Egyház érdekeinek elárulásával tették nagyhatalommá. Ma pedig már egyik európai országból, állítólag paptestvéri közreműködéssel telepítik ki a katolikus papokat. S ezek még a „katolikus" tan hordozóinak vallják magukat!

Ezeken az állapotokon változtatnunk kell, ha nem akarjuk, hogy tovább romoljék a helyzet. Az egyetemes krisztusi béke eszményét uralomra kell juttatnunk magunkon. Összes eszményeinket vonjuk szerves egységbe Krisztus titokzatos testének építésére. Ismerjük meg a katolikus kultúra egészét, legyünk munkásai az új treuga Dei *társadalmi kiépítésének, a nemzetek, fajok közti megértésnek, megbékélésnek.*

Óvakodnunk kell attól is, hogy Krisztus és a sátán közti küzdelmet átvigyük az Egyház és az állam fogalmára. Ez volna az evilági érdekek szolgálatával szemben a másik véglet. Mi nem a földi ország békéje, rendje ellen küzdünk, hanem Isten országának békéjét igyekszünk kiharcolni. Nem a természetes erényeket, hanem a bűnt támadjuk. Nem a földi hatalom megsemmisítése vagy átvétele a feladatunk, hanem a hatalommal való visszaélések, igazságtalanságok, erőszakosságok kárhoztatása. Ezt tették Isten követei, a próféták is. A gyengéket, elnyomottakat, üldözötteket kell védelmeznünk, nem lázadnunk a hatalmasok ellen. A mi ellenfelünk a gyűlölet, a zűrzavar, nem a hazaszeretet vagy valamely politikai rendszer. Ha az Egyház mai nagy pápáit és egyházfejedelmeit követni akarjuk, ne pártokban gondolkodjunk, vagy legalább ne azokba helyezzük eszményünket, hanem az Atya választottait kell keresnünk, s pártok felett Krisztusban egyesítenünk. Ez a krisztusi programm lényege. Csak akkor, ha ezt tesszük, járunk a kristálytiszta krisztusi eszmény nyomában, akkor lesz apostoli tevékenységünk gyümölcsöző az örök életre. E mellett magától értetődik, hogy szívesen fogadjuk Krisztus tanítását meg nem rontó közhatalmi szervek támogatását, csak nem ezektől várjuk Krisztus ügyének győzelmét.

Végül is le kell számolnunk azzal a tévhittel, hogy Krisztus az egyes nemzeteket akarja üdvözíteni. Bár hatalmat kapott a nemzetek felett (Zsolt 2, 71; 109.), ez nem annyit jelent, hogy a világi hatalom eszközeivel az embereket szabadakaratuk ellenére akarná üdvözíteni. Csak aki maga is önként akar üdvözülni, s akiket a mennyei Atya örökségül Fiának ad, azokat akarja egyesíteni. Világosan megmondja: „Hatalommal ruháztad fel őt (Fiadat) minden test felett, hogy mindenkinek, akit neki adtál, egykor örök életet adjon." „Megismertettem nevedet az emberekkel, kiket e világból nekem adtál." „Én őérettük könyörgök: nem a világért könyörgök, hanem azokért, kiket nekem adtál." „Tartsd meg őket a te nevedben, kiket nekem adtál, hogy egyek legyenek, mint mi." „Atyám! akiket nekem adtál,

akarom, hogy ahol én vagyok, ők is velem legyenek." (Ján. 17.) Nem kell sok kommentár: Krisztus egyetemes üdvözítő akarata az Atya kiválasztásához tökéletesen igazodik. Mi is símuljunk hozzá. Nem fognak panaszkodni a nemzetek, hogy erőnek erejével akarjuk Krisztushoz vezetni őket, mint Dosztojevszkij „nagy inkvizitora". De nem fognak panaszkodni a miatt sem, hogy elhanyagoljuk őket, mert szünet nélkül, nemzetekre és társadalmi osztályokra és pártokra való tekintet nélkül keresni fogjuk, akiket az „Atya Neki adott".

Valaki azt az ellenvetést tehetné, hogy a katolikus eszménynek ez a megfogalmazása egyoldalúan az apostoli cselekvő életformának ad előnyt a szemlélődővel szemben. Azonban ne feledjük el azt, hogy a lelkek keresése a katolikus eszménynek csak egyik szolgálata. A teljes katolikus eszmény a krisztusi béke eszménye s ennek teljes szolgálata *a krisztusi béke keresése*. A békét keresők vagy békeszerzők, pacifici, járnak a katolikus eszmény nyomában. Márpedig a szemlélődők és a cselekvők egyaránt a krisztusi békét kereshetik, és azt is kell keresniök. Azok egyénileg, ezek a közösségben, s mindketten Istenben.

A békeszerzésben sajátos módon érvényre jut a lelki erők kegyelmi kibontakozása. A szemlélődés épp annyira a kegyelmire támaszkodik, mint az igazi apostolság. A szemlélődő átengedi magát a kegyelem napsugarának, hogy érlelje meg benne a belevetett isteni magvakat. Az igazi apostol pedig a kegyelmi kiválasztásra épít. A kegyelem az, ami egyeseket szemlélődésre hív, másokat apostolkodásra választ ki, némelykor pedig ugyanazt a személyt előbb szemlélődésre hívja, hogy miután Krisztushoz idomult, utána apostolkodni küldje.

Krisztus egyenkint választja ki papjait, azután egyesíti őket egymásközt, hogy ők is egyenkint válogassák ki, ami Krisztusé, és egyesítsék őket Krisztusban.

Kegyelmi erőközösség.

Ezek után megfelelhetünk felvetett kérdésünkre: hol vannak a lelki erők, melyek szükségesek a papi egység s vele együtt a hívek egységének erőteljes életéhez? Ezek az erők megvannak bennünk, csak szétforgácsolódnak, elpazarlódnak, nincsenek összefogva. Nagyon sok erény van a papokban, de a papi becsület egyöntetű elképzelése eddig még nem alakult ki. Nem is alakul ki, ha mi magunk ki nem alakítjuk. — Nagyon sok aszkétikus törekvés is van a mai papságban, de ezek is inkább széthúzást eredményeznek, mintsem összefogást, mert a lelkiségnek számtalan útja van. Szükség van a papi lelkiségnek összefogó mozgalmára, mely minden lelkiségi iránynak igazságot szolgáltat, méltó helyet biztosít az egésznek szerves fejlődésében. — Végül vannak a papság egész életét alakító eszményeink, de ezek is legkevesebb két részre szakítják a papságot, s a kettő nehezen tudja egymást megérteni. Az egy krisztusi eszmény egyenlítheti csak ki a kettőt, csak a béke programmjában találkozhatnak.

Az akaratokat egyesítő Szentlélek tudja csak bennünk végrehajtani az egyesítésnek ezt a folyamatát. Ő önti belénk az isteni erényeket, emeli természetfeletti rangra az erkölcsieket, hogy a papnak szükséges erkölcsi magaslatra emelkedjünk, s ott megtaláljuk

vagy oda felsegítsük egymást. A különböző lelki irányok is Tőle erednek, s csak Ő tudja megértetni az egyikkel, hogy a másik is az övé s Őbenne találkozhatnak. Végül Ő hív meg a krisztusi eszmény szolgálatára, s köti össze a szolgálatok különféleségét. „A kegyelmek ugyan különfélék, de ugyanaz a Lélek. És a szolgálatok is különfélék, de ugyanaz az Úr. És az erőnyilvánulások is különfélék, de ugyanaz az Isten, ki mindezt mindenkiben cselekszi." (I Kor. 12, 4—5.)

De minthogy az Atya szabad lelkek önkéntes szeretetét akarja, az emberi jóakarat minden készségére van szükség, hogy a szerető lelkek nagy teljesítménye: a Krisztusban való egység, főleg a papi egység kivirágozzék.

A Szentlélek Isten ereje kapcsolja össze mindnyájunk jóakaratát!

(Folytatjuk.)

Kerkai György S. J.

Havass Géza: **Az örök nagyhatalom**

című könyvére, mely október közepe után hagyja el a sajtót, már ezúton felhívjuk olvasóink figyelmét. Az Anyaszentegyháznak az öt világrész országaiban levő háború utáni helyzetét dolgozta fel nagy szorgalommal és ügyesen a szerző. A könyv első részében szintézisben mutatja be a jelenlegi nagy világvallásokat, melyből mint háttérből kiemeli a katolicizmust, mint Isten egyedül igaz vallását. Utána a Vatikánt ismerteti s benne a Szentatyát, akinek fontos megnyilatkozásait idézi. Leírja az 1946. évi bíboroskreáló konzisztóriumot és sok érdekességet az egyházi állam belső életéből. A világegyház fejezetében Európával kezdve végigvezeti az olvasót a többi kontinensen és azok országain. Rengeteg esemény, adat tárul az olvasó szeme elé, melyből mind az Egyház nagysága, isteni eredete és örökkévalósága tűnik elő. Előadások tartásához, tanításához alkalmas anyagtárt kap benne bárki, de érdekfeszítő olvasmány is mindenki számára. A könyv kb. 320 oldalnyi terjedelemben készül. Ára 22 Ft. Megrendelhető: Szent Gellért-Nyomda, Szeged, Dugonics-tér 12.

„Isten szolgájának, Tóth Tihamér püspöknek szenttéavatási pere" immár harmadik számú kötetével lép a nyilvánosság elé. Ezzel a kötettel kezdődik a „fama sanctitatis" bizonyítása. A kötet tartalma: *Isten szolgájához, mint az ifjúság lelkiatyjához intézett levelek.*

Különféle országokból, különféle nyelveken, a legkülönbözőbb személyektől áll előttünk összesen 154 levél. Mindegyiket a tisztelet, hála, ragaszkodás íratta, vagy a lelki megsegítés epedő várása. Mélyen tanulságosak, s így együtt nagy benyomást adnak arról a hatásról, amelyet Tóth Tihamér szerte a világon írásaival gyakorolt.

A könyvből csak számozott példányok készültek — azok számára, akik a szenttéavatási pert adományaikkal támogatják. — Készült a Stephaneum-nyomdában, 1947.

Tallózás az olasz papság életében

„Favete linguis..."

Úgy érzem, afféle „kanonikus" korhatárt kellene elérni ahhoz, hogy valaki a papságról nyilatkozzék. A papság még gondolkozó világiak előtt is szinte érthetetlen lélektani probléma. Előttünk, papok előtt pedig roppant súlyos felelősséggel terhelt, ezernyi részletkérdésbe bogozódó hivatás. Emberfölötti embernek kellene lennie minden papnak, hogy hivatásának megfelelhessen. Széleskörű, szinte minden elméleti és gyakorlati kérdésre kiterjedő tudást kellene egyesítenie minden tekintetben kifogástalan erkölcsi magatartással. Különös-e, hogy vannak hibák? — A kérdés méginkább bonyolódik, ha valaki idegen papságról kíván nyilatkozni. A tárgyilagossághoz ismerni kell a helyi körülményeket. Az igazságossághoz pedig ki kell lépnünk önmagunk szűk köréből. Mi sokszor hajlandók vagyunk saját mértékünket elővenni, amikor mások értékét „fölbecsüljük". Nagy tévedés ez. Amint Amerikát és az angol világot nem teszi értéktelenné az a tény, hogy nem Celsiusban számítja a nap hevét, nem méterben és kilométerben méri a távolságot, éppúgy nem jelent értékcsökkenést az sem, hogy lelki vonatkozásban a külföldi papság hivatásárnyalata kicsit más, mint a magyar papságé.

Az olasz papság együttes helyzetének megítélését nehezíti Róma sajátos természete. Szavakban kifejezni nehezebb, mint megsejteni: mit jelent az, hogy az olasz „prímás" és „Róma püspöke" egyben az egész Egyház feje. Utasításai tehát túlnyomórészben általános jellegűek. A helyi alkalmazás nem olyan közvetlen, mint pl. a magyar hercegprímás esetében. Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a pápa, személye szerint, helyhez van kötve. Tehát „a hercegprímás vidéki körútjai" olasz viszonylatban jogilag lehetetlen. Ehhez járul a római papság egészen különös összetétele: az olasz elem mellett talán egyenlő számú (és nagyobb súlyú) tényező az idegen elem. Rómában pl. Cardijn abbé és Père Morlion O. P. (hogy csak két kimagasló nevet említsek) éppen olyan otthonosnak érezheti magát, mint saját hazájában. Szellemi irányítás terén (a különböző nemzetközi egyházi főiskolák tanárai és folyóiratai révén) döntő jelentőségű a külföldi elem szereplése. Ebből néha kicsit érdekes „hangulat" is alakul ki. Az „olasz" papságról szólva tehát különbséget kellene tenni a többi olasz egyházmegye és a római közt; Róma és a Vatikán közt; a világi papság és szerzetesség közt. Mindezek azonban olyan szempontok, amelyeket (kivált jogi természetük miatt) nincs szándékunkban behatóbban tárgyalni.

E megjegyzések szolgáljanak arra, hogy az alább leírtak miatt felelőtlenség vádja ne érjen. Mentségemül szolgáljon az, hogy a papság problémáival elsősorban nekünk, papoknak kell szembenéz-

nünk. Tekintélyi érvül legyen szabad (kicsit talán szerénytelenül) fölhoznom, hogy néhány évi (1940—1943, 1945—1947) olaszországi tartózkodásom idején, kivált gondmentes szünidőben, hosszabbrövidebb időre, Szicília kivételével, a félsziget minden jelentősebb vidékén megfordultam és részben papoknál kisegítettem.

„Sine ira et studio."

A papság sajátos helyzeténél fogva mindenütt támadások céltáblája. Kevés ország versenyez azonban a forróvérű latin népekkel, amelyek közt szerepel Olaszország. A papság Olaszországban az utóbbi időben külön probléma lett. Az ég-világon mindenki foglalkozott vele. A tömeget (az utca népét) irányította az élclapok özöne. Tudni kell azt, hogy az olasz lelki alkatához hozzátartozik a szellemeskedés. Pasquino jellemtípus. Ugyancsak az Néri Szent Fülöp is. Igy már meg is adtam a két végletet. Az ellenfél természetesen fürgébb, mint a jóbarát. Igy történt meg, hogy a Don Basilio, Il Pollo, Il Mercante, Cantachiaro stb. már hónapok óta ontották az antiklerikalizmust tréfák, szellemes történetek, mesteri karikatúrák stb. alakjában, amikor a másik tábor hívei még aludtak. XII. Pius pápának kellett a San Pietro erkélyéről Róma népéhez szólnia (1946 dec. 24.): Ébredjetek! A vértanúk és hitvallók tekintenek reátok és várják, hogy a hitben erősek legyetek... Ez volt a lényege a hatalmas beszédnek, amelyet óriási tömegek hallgattak a helyszínen és a rádióban. Ez év januárjában a Gesù-templom neves szónoka is megszólalt (P. Venturini S. J.). Kicsit talán furcsa magyar fülnek. De mint szem- és fültanú állíthatom: többek közt arra buzdította a szószékről a hallgatóságát, alapítsanak „visszacsípős élclapokat". Ez volt a nagy hadüzenet. Meg is indult a munka. Ma már a Rabarbaro, Fra Cristoforo, a zsidók által (igen jó szellemben) szerkesztett L'on Palmilióval együtt, gyilkos hangnemben, cáfol és támad. Honvágytól, bútól felhős magános órák fölvidítására igen alkalmas olvasmányok e lapok. (Magam is hetenkint legalább egyet „pót-lelki-olvasmánynak" veszek.)

Komolyabb módszerekkel dolgozik P. Lombardi S. J. Bejárta Olaszország minden nevesebb városát; alapvető kérdésekről előadásokat tartott. Óriási sikerei voltak mindenütt. Nem tartozik a ritkaságok közé, hogy tízezrekre menő tömeg hallgatja előadásait. Rómában történt ezen a télen, hogy miközben egy színházban zsúfolt hallgatóság előtt beszélt, egy mozi és a Gergely-egyetem nagyterme szintén tele volt néppel. Az utóbbi két helyen hangszórók közvetítették a közel kétórás előadást. P. Lombardi egy-egy nagyvonalú előadása komoly társadalmi feszültséget tud levezetni. Ismételten beszélt az olaszok történelmi hivatásáról; az olasz nép és kereszténység viszonyáról. Egyik római előadásában megrázó erővel kiáltotta bele a tömegbe: „Mi nem vagyunk sem fasiszták, sem fasisztaellenesek, hanem egyszerűen csak egymás sorsáért aggódó olaszoknak érezzük magunkat. Félre tehát a meddő vádaskodással." Majd rámutatott arra, hogy a nemzet akkor lép a boldogulás útjára, ha minden polgár elsősorban a maga kötelességeiről és nem jogairól beszél. Boldogság ott van, ahol a mások javáért elégő önfeláldozás látszólag boldogtalanságot helyez kilátásba...

Mi magyarázza P. Lombardi sikereit?

Ellenfelei bevallották róla: „Nem értjük, mi hat P. Lombardiban? Egyszerű, líceumban tanult kérdéseket fejteget, szóvirág nélküli hangon." Én hallgattam P. Lombardi beszédeit. Reám az hatott, hogy metsző logikával, homályt kizáró, világos stílusban és a gyakorlati életből kiinduló tényábrázolással taglalja világnézetünk alapvető kérdéseit. Amikor Segneri és Bourdalou írott beszédei fölött órákig görnyedtem, nem értettem meg, hogyan lehetett ilyen borzalmasan hosszú beszédeket olaszoknak (és franciáknak) elmondani. Most már értem. P. Lombardiban van valami e két nagy szónokból. Ezért beszélhettek mindhárman órákig. P. Lombardi (és másik társa: P. Marcozzi) mintha ösztönösen húzódnék a templomoktól. Moziban, nyilvános tereken szereti megtartani beszédét. Talán azért teszi, hogy vallási mirigysorvadásban szenvedő egyének is feszélyezetlenül résztvehessenek rajta. Az eredmény mutatja, hogy célt ért: mert még iskolázott istentagadók is meghallgatták, sőt Firenze főterén (talán ahol valamikor Savonarola szónokolt) Rómából fölutazott ateisták nyilvános vitatkozásra hívták ki. Merészség volt részükről, mert alaposan elintézte őket; persze nem letorkolással. P. Lombardi soha a legkisebb goromba hangot vagy kifejezést nem engedi meg magának. Neki nincs ilyesmire szüksége. Hisz tudása biztos. Gyakorlata is van a vitatkozásban. Köztudomású, hogy a skolasztikus bölcselet és teológia módszeréhez tartozik a vitatkozás. Olasz vonatkozásban ehhez járul a templomi gyakorlat. Magyar fülnek talán különös volna, ami még ma is időnkint az olasz templomokban folyik: két szembeállított emelvényen foglal helyet a két vitatkozó papi személy; lent a nép hallgatja, megmosolyogja s megtapsolja őket. A vitatkozóknak természetesen nagyon eleveneknek, szellemeseknek és gyakorlatiaknak kell lenniök. Az olasz elvárja fejlett művészi érzékénél fogva, hogy a pap mesterien kezelje a nyelvet. A jó stílus s könnyen pergő nyelv félsikert biztosít. Ha ehhez járul esetleg még zeneileg kellemes hang is, a szónok keresett egyén lehet. Ilyen volt pl. sokáig P. Ciuti domonkos szerzetes. Előfordult, hogy az Ave Maria elmondásáért tapsot kapott. Ilyen ma pl. Bonaldi. Nem szónokol; nem használ szónokiskolában betanult taglejtést és arcjátékot. Nem is szeret szószéken beszélni. Afféle, szőnyeggel letakart emelvényen áll, amelyen nincs korlát sem, hanem csak egy szék és egy imazsámoly. Időközönkint két karjával a nevezett pihenési alkalmatosságokon himbálódzik, közben nem veszítve el a beszéd fonalát. Nem is beszél, hanem inkább cseveg: a mindennapi élet kerül evangéliumi megvilágításban, kellemes (nem harapós) modorban a szőnyegre. Valahogy így képzelem el az Úr Jézust, amikor a nép nyelvén elmondotta nagyhatású beszédeit. (Engedelmet a hasonlatért.) P. Lombardiban mindezek a kellékek bizonyos fokban megvannak. Ő egy a sok között.

1942 nyarán egy Milánó egyházmegyei öreg pap vendége voltam. 49 éve vagyok e faluban, mondta a plébános, s némi szerény hangváltozással hozzátette: amióta itt vagyok, mindenki részesült a keresztség szentségében és senki sem halt meg szentségek nélkül. Amikor érdeklődést mutattam, sok mindent elmondott multjából. Többek közt azt is, hogy az érsek már nyugalomba akarta küldeni magas kora miatt, amikor még élt XI. Pius. Ő azonban írt magának a Szentatyának: „Szentséged öregkora ellenére az egész Egyházat

kormányozza. Nekem pedig csak párezres lélekszámú hegyi falu van gondjaimra bízva. Kérem, hasson oda Szentséged, hogy a bíborosérsek megváltoztassa reám vonatkozó, nyugdíjazó rendeletét." A pápa csakugyan meghagyatta az öreg papot helyén... Éppen vasárnap volt, amikor nála voltam. Fölhívta figyelmemet arra, hogyan foglalkoznak az AC-s nagyfiúk és nagyleányok az ifjúsági mise után a kisebbekkel. A misét éppen én mondtam. Utána az öreg plébános utasítására a templom közepére húzódtam. Előttem és mögöttem jobbra-balra alakultak a 10—15 apróságból álló csoportok. Kérdés-felelet s néha vitatkozás alakjában tárgyaltak a köztük helyet foglaló ifjúsági vezetővel... Így vezeti be az idősebb nemzedék a fiatalabbat a gyakorlati vallásosságba. — Délután pedig maga a plébános ad hittant a felnőtteknek: folyamatos előadásban, magasabb színvonalon veszi végig a kátéban gyakran éppen csak érintett kérdéseket. — Így már érthető, hogy eleven vallásosság van a faluban. Éppen ebédhez akartunk ülni. Egyszercsak beállít egy öreg földműves. Látszott az arcán, hogy neki ma nincs ünnepe. Amint beszédéből kivettem, a felesége élet és halál közt lebeg. E miatt jött a papért. Az öreg plébános azonnal elbúcsúzott tőlünk, s csak jó két óra mulva tért vissza. Keresetlen hangon elmondta: „Elláttam a jó asszonyt s mivel a halál beállta közeli volt, ott is maradtam, míg elszenderült az Úrban." Közben a plébános unokahúga unszolására a meghívott velencei mérnök vendég és én megebédeltünk. A plébános elmondta nekünk, milyen nagy baj a falunak a háború: hiányzik vagy 200 fiatalember, jórészt családfenntartók; azonkívül a külvilággal megszakadt minden kapcsolat, pedig e nép abból élt: nyáron idénymunkán volt Franciaországban, télen pedig a határban levő rengeteg vad meggyfából készített művészi ízlésű, kivitelre szánt szopókákat és pipákat.

1946 húsvétját az Orvieto-i egyházmegye egyik plébániáján töltöttem. Fiatal papnak két plébániát kell ellátnia. Évközben csak megy a dolog valahogy (bár nagy nehézség, hogy az egyik a hegyen, a másik a völgyben van), de a nagy ünnepek alkalmával föltétlen kisegítő kell. Így jutott nekem a feladat, hogy a főplébánián az összes nagyheti szertartásokat végezzem. Itt láttam olyasmit, amit sok magyar falunak kívánnék: amikor a templom harangjai megszólaltak, a falu apraja-nagyja özönlött oda. Húsvét napján a nagyleányok előadták Sziénai Szent Katalin latin miséjét, egy apáca vezetésével. Az esti áldás előtt pedig a férfiak és legények végezték el a szentélyben a pap vezetésével a napi zsolozsma vonatkozó részeit latin nyelven. Néha éjjel 11 órakor tértünk nyugovóra a nagyhét egyes napjain. A nép ugyanis a nap javarészében mezei munkát végzett. Mint a múzsától kevésbbé kegyelt egyén elámulva hallgattam e darabos külsejű falusiak hallatlanul biztos és kellemes énekét.

Az olasz papságnak tehát vannak kiváló képviselői; vannak módszerei; vannak sikerei. Erkölcsi síkon is (kevés kivétellel) elismerés illeti.

Nem jelenti ez azonban, hogy nincs semmi javítani való. Látnak hibákat a külföldiek, komoly olasz világiak, s maguk a papok is. E három szemszögből kívánok rámutatni néhány tényre.

Mit lát a külföldi?

A külföldi azt látja, hogy nagy különbség van városi és vidéki pap között. A városinak óriási kulturális lehetőségei vannak. Olaszország nemcsak egyszerűen művelt állam, hanem sajátos, kultúrmozaikokból összetett, fölmérhetetlen történelmi kincsekkel telített ország. A városok egész sora valósággal vonzza az idegeneket. Ez az állandó érintkezés nagy lehetőségeket nyujt az olasz papságnak, hogy hazáján kívül a nagyvilág helyzetéről is tájékozódjék, s egyben érezze, hogy hazája értékeit más, nagy államok polgárai is becsülik. Nem így van a falusi (helyesebben vidéki) papság: sokszor éveken át alig mozdul ki hegyi vagy völgyi oduiból. Elhanyagolja magát; éktelenül szakállas, nagykörmű, ételfoltos papi jelenségekkel volt dolgom. Szellemi színvonal, modor tekintetében ennek a papi rétegnek méltán „Minderwertigkeitsgefühl"-je van. A különbség kirívó, pl. amikor az Úr szőllőjének ilyen munkása betéved Rómába. Mintha félne, hogy valaki leállítja. A városi papság hibás is abban, hogy ez a helyzet. Vidéki fiatal pap mondta nekem: „Mondja, kedves páter, hova térjek be, ha elmegyek Rómába? Kivel beszélhetem meg a világ folyását? A lapokban mégsem talál meg az ember mindent." Igaza van. Egyházi vonatkozású lapokból annyi van, hogy mindegyiket nem veheti meg. Ha pedig csak egyet vagy néhányat vesz meg, a selejtes átlagtartalomból nem sokat kap. Itt is jelentkezik az erők összefogásának kérdése: inkább legyen kevés lap, de legyen figyelme minden fontos problémára. Afféle időszaki lexikonlapokra volna szükség.

Volt alkalmam ellátogatni eldugott, hegyi paplakokba. Egyik öreg paphoz fiatal vendéglátóm vitt el. Előre figyelmeztetett: „Meg ne botránkozzék, mert az öregnek kicsit önálló gondolatai vannak!" Érthető: alig mozdul ki évekig a hegyekből s közben csak kell viaskodnia az élet nehézségeivel. Egy kicsit, igaz, tengelyt is akasztottunk. Papi kérdésekben azonban teljes volt az egyetértés. Sőt annyira megbízott bennem a jó öreg pap, hogy össze akarta harangozni a falut (lévén szombat este) azért, hogy én beszélhessek a népének a magyar katolicizmusról és „arról, amiről akarok". Ha nem várt volna a községi ingyen-autó, eleget tettem volna a meghívásnak. — Itt mindjárt megjegyzem: ahol eddig Olaszországban megfordultam, mint magyart a legnagyobb szívélyességgel fogadtak, papok és világiak egyaránt. Világiak mellesleg sok vitatni és kivetni valót találnak a külföldön ismert magyar irodalomban: „érzékiességtől izzó írások a magyar regények" — hangzik többször a megállapítás és nyomban hallani Körmendy, Zilahy, Harsányi, Szabó Dezső stb. neveit.

A külföldi azt is látja, hogy általában az olaszok nem becsülik saját papjaikat úgy, mint a külföldieket. Igaz, e megítélésben talán csalóka az olasz vendégszeretet a külföldivel szemben. (Mi magyarok sohasem jutunk el arra a fokra, amelyen itt pl. fínomság tekintetében a közalkalmazottak: rendőrök, kalauzok stb. állanak.) Az is igaz, hogy a Rómába vetődő külföldi papság általában „válogatott egyéniségekből" áll, míg az olasz papság olyan, mint egy szakajtó körte: van benne jó is, rossz is; mutatós is, nem is. — Megesett velem egyik utazásom alatt, hogy amíg a velem utazó és tárgyaló egyetemi hallgatók mindenütt a legnagyobb előzékenységet mutatták,

számomra jegyet váltottak, sőt két évvel ezelőtt (amikor menekültem) pénzzel (kölcsönben) kisegítettek, ugyanakkor a jegyváltó fülkénél lábatlankodó, pelyhes állú kispapokra oldalt az egyik rámordult: „che pretacci!" Művelt világiakban ma még előítéletként (régen valóságként) bent él a tudat, hogy a papoknak még érettségijük sincs. Azt sem nagyon értékelik sokan, hogy egyes papok 12 éves koruktól kezdve talárist hordanak. Másik nehézség (kivált a mai proletárok hozzák föl) az, hogy a pap „ingyenélő". Itt Olaszországban az ad okot e vádra, hogy a papság léte sok esetben gazdaságilag valóban nincs megalapozva; amiért is nagyon rászorul a hívek adományaira. A koldulásnak itt egészen más fogalma van, mint például Magyarországon. A bizonyos fokú lesajnálás azonban egykép következménye a koldulásnak.

A külföldi sokszor túlzottnak tartja azt a hámot, amelyet az olasz papságra tesznek. Olaszországban a pap nem mehet nyilvános moziba és színházba. Angol, amerikai és magyar papok igen nehéznek érzik eleinte e korlátozást. A színház és a (jó) mozi a mi fogalmaink szerint nemcsak arra van, hogy szórakozzunk, hanem arra is, hogy művelődjünk. Felfogásunk kialakulása ezen a téren párhuzamosan halad a technika egyéb modern vívmányainak Isten szolgálatában való felhasználásával. A túlzásokból eredő veszélyeket mi is ismerjük. De hol nincs veszély? Még a leveses tál és kancsó víz is veszélyt jelenthet, ha hiányzik az önuralom... Az olasz papság esetében azonban számolni kell a vérmérséklettel s azzal a botránynyal pl., amely a moziknak a papok által való „megrohanásából" eredhetne városban vasárnaponkint.

A külföldi, kivált ha ég benne a „zelus animarum", bosszankodik az olasz papok élhetetlenségén. Az apostolkodásnak óriási lehetősége van e hagyományszerető, jólelkű népnél. Az alkalmak egyremásra kínálkoznak, pl. szenttéavatások. S a papság átlag nem használja ki a lehetőségeket. Goretti Mária boldoggáavatásakor mondta nekem fölháborodva egy magyar pap: „Az egész ifjúságot meg lehetne mozgatni e napon. S látta, mi történt?..." Annyi bizonyos: a „jóllakottság" tényével is számolni kell. De az is tagadhatatlan, hogy az olasz papságnak vannak mulasztásai. Igy eshetik meg, hogy az olasz katolicizmus az újabb veszélyekkel szemben nem elég vértezett...

Talán a túlságosan karámszerű, hagyományos nevelésnek kell betudni, hogy a tömeghatás eszközeit nem tudja felhasználni az olasz papság. Szánalmas pl. az egyházi kezekből kikerülő sajtó. Most csak a külső kiállításra utalok. Siralmas a falragaszok színe és hangneme. (Jó volna talán afféle házimozit vagy propagandaiskolát létesíteni a papneveldék falain belül.)

A külföldinek feltűnik, hogy a templomokban aránylag kevés a szentbeszéd vasárnap és ünnepen. Ellenben nagybőjtben úgy hull az Isten igéje 40 napig, mint az eső zuhogott, amikor Noé családjával a bárkába vonult. Az az érzésem, hogy 40 napon át, az egy órát rendszerint meghaladó beszéd szellemi „gyomorterhelést" okoz. Ezt a különös olasz szokást eddig még nem sikerült megmagyaráznom. Azt láttam azonban, hogy az olaszok átlag bírják a töltekezést... A belga papság pl. egészen más utasítások szerint adagolja az Isten igéjét: minden misén 10—15 perc. Igy határozta ezt meg a püspöki kar.

Módszer tekintetében is mások a követelményei, mint ahogy a Nouvelle Revue Théologique f. évi júniusi (6.) számában olvasható.

Közbefűzöm összehasonlítás végett saját tapasztalat alapján: A magyar vérmérsékletnek megfelelőbb képzést nyujtana a holland katolikus sajtó, a belga és francia szociális módszerek, és a pasztoráció fölfrissítésére irányuló törekvések tanulmányozása. Szemináriumi „körök" anyaga lehetne e kérdés taglalása. Az olasz nagyon passzív. Szívesen vesz át s fordít. A spanyol a nagy megrázkódtatás után egyelőre erősen multba néző. S az olasz is, a spanyol is oly pátosszal nyúl vallási kérdésekhez, mintha a Szentegyház pillérei fenyegetnének máról-holnapra összedőléssel. Nekünk, magyaroknak, kicsit viszorog a hátunk az ilyen hang hallatára s azért is veszünk bizonyos ellenszenvvel olasz és spanyol beszédgyüjteményt és hagiografiát a kezünkbe... Amikor e megállapításokat teszem, nem kívánok általánosítani; nem is csupán a magam bölcseségére építek!

Mit ajánlanak az olasz világiak?

Nem lehet és nem is érdemes ügyet vetni minden kritikára és óhajra, amely az utóbbi időben világiak részéről a papsággal szemben elhangzott. Vannak ugyanis kielégíthetetlen igények és tudákos megjegyzések. Ilyenek pl. a merő külsőségeken elakadó vélemények. Sokat vitatott kérdés e tekintetben az *egyháziak ruhaviselete.* Izléstelen sokak szemében a se nem férfias, se nem nőies, kaftánra emlékeztető reverenda (taláris, csuha) viselete. A Don Basilio legelső száma maradiságnak nevezte az egyháziak álláspontját. E miatt a pont miatt nem került ugyan indexre a nevezett élclap. A papi ruhaviselet megváltoztatása ellen van azonban az egyházi hatóság több okból: a) nem volna gazdaságos; b) a hagyományokhoz ragaszkodó nép megbotránkoznék a protestáns papokra emlékeztető „clergyman"-en. Amíg tehát pl. Angliában és Németország protestáns részében nevetséges volna talárist viselni, kivált utazások alkalmával, Olaszországban — a közfelfogás lassú és fokozatos megváltoztatása nélkül — néhány komoly világi ilyetén ajánlata megvalósíthatatlan. A többségi ellentábor azonos és egyéb „kívánsága" pedig inkább kötekedésnek tekintendő. Ezeknek az utóbbiaknak pl. sem az nem tetszik, ha valamelyik pap kövér (mert akkor szükségkép „falánk"), sem az nem tetszik, ha sovány (mert akkor szükségkép képmutató vagy törtető). Ezek az egyének ajánlották az Il Mercante egyik számában a Szent Péter-templom „botrányos, meztelen ábrázolásainak" eltávolítását. Nem tudom, milyen öltözetet szeretnének a putto-kra (kis angyalokra) húzni. — Hasonló kifogás s vele kapcsolatos ajánlat merült fel a *papi politizálás* kérdésében. Nem csupán az, hogy a papság politikával foglalkozik, hanem a „nádszál-lengés" az éppen uralmon levő rendszer irányában volt a kifogás tárgya.

A papság kérdésével kapcsolatban azonban egészen komoly ajánlatok is hangzottak el. Meg kell említeni Igino *Giordani* és Giovanni *Papini* írásait. I. Giordani neves *író.* Az evangélium, az apostolok és szentatyák szociális tanáról írt értekezései külföldön is feltűnést keltettek. Foglalkozott a keresztény felekezetek (áttérések) kérdésével is. Beható tanulmányai vannak kimagasló szentekről. Jelenleg a nemzetgyűlés tagja („onorevole", mint Olaszországban ma a nemzetgyűlés tagjait címezik) és a Democrazia Cristiana lapjának

(Il Popolo) szerkesztője. Minden tekintetben komoly katolikus. A papokról írt „Noi e i preti" című kis könyvében őszinte katolikus meggyőződéssel és a papi hivatás mélységeit kutatva, veszi védelmébe a papságot. Ugyanő azonban irásaiban és előadásaiban egyremásra szóváteszi a világiak kívánalmait a mai papsággal szemben. Azt hangsúlyozza, hogy a papságnak vezetőket kellene adnia a mai kornak. Igehirdetők, szentéletű papok még csak vannak elég szép számban, de hiányoznak az átütőerejű szervező egyéniségek. Szerinte a mai kornak módosultak az igényei a papi ízléssel szemben. E pontban a papneveldék szellemén kellene változtatni: nagyobb látókört, kifinomultabb érzéket kellene a leendő papságba nevelni. Ugyancsak kívánatos, hogy a papság a társadalmi kérdés terén kellő jártassággal bírjon.

I. Giordani volt az, aki az utolsó század pápáinak nagy szociális tanításait egy kötetben, olasz nyelven, az olasz közönség (elsősorban a papság) számára hozzáférhetővé tette.

Komoly kifogása az, hogy az olasz papság nem mutat kellő érdeklődést a szociális problémák iránt. Nem szabad természetesen túlozni, hisz vannak kiváló pap-szociológusok, pl. a Civiltà Cattolica írógárdájában, hogy csak ennyit említsek. A szociológia azonban kicsit ínyencfalatnak számít. Magam is tapasztaltam ezt: két éve, a Palazzo Venezia nagytermében (Sala del Mappamondo) nyilvános megbeszélés volt, szabad hozzászólásokkal, az újjáépítés (ricostruzione) kérdéséről. Mindenkit érdeklő kérdések kerültek megvitatásra. Akkor volt ez még, amikor pl. nekem is meg sok más papnak is, kicsit kopogott a szemünk az éhségtől. Kicsit én is meg talán a megjelent nagyszámú világi (nemzetközi: olasz, angol, amerikai) közönség is csodálkozott azon, hogy egyedül én voltam jelen a papság részéről. Kissé kételkedni kezdtem magamban: illett-e egyáltalán elmennem ilyen helyre? Magyarországon és egyebütt ilyen kétség föl sem merülhetett volna: hisz nem politikai összejövetelről volt szó, hanem az ipar, kereskedelem, szociális szervezkedés kérdéseiről. Egyben áttekintést is lehetett nyerni a mult rendszer mulasztásairól és a háborús pusztításokról (kivált a koldus- és lakáskérdés megvilágításában). — Annyi bizonyos, hogy az Egyház nem mint szociális mozgalom indult el. S teljesen téves az a baloldalról csökönyösen hirdetett tétel, hogy a kereszténység mint eredetileg szociális mozgalom, hivatását nem teljesítette, mert az emberiség gazdasági és szociális viszonyait nem javította meg, s a jövőben már ezért sem várhat rá szerep, eltekintve attól a gátló körülménytől, hogy a haladás ellenségeinek szolgálatába szegődött... Az is bizonyos azonban, hogy a szociális kérdés, egyre bővülő és súlyosodó tartalommal, isteni megbizatásként hozzátartozik a papi hivatáshoz. A legújabb pápák körleveleiből kiolvasható ez. S így helyénvaló I. Giordani kritikája, hogy az olasz papság nem szentel kellő figyelmet e kérdésnek. Fejtegetéseiből a magyar papságnak is nagy haszna lehetne.

Giovanni Papini neve ismeretes a magyar olvasó előtt. Ő az 1946-ban megjelent ál-levelekben (Lettere di Celestino VI.) foglalkozik a papság problémájával. Hangja maróbb, mint I. Giordanié. G. Papini az irodalmár szemével nézi a papságot. Kifogásolja, hogy a papok inkább irnokok, mint írók; hogy a teológiában hosszú idő óta szinte semmi újat sem termeltek. Kicsit erős és félreértésre okot

adó az a megjegyzése, hogy a 20. század problémáinak megoldására nem elegendő a 13. század Summa-jára hivatkozni, s hogy ma új Summa Theologicara van szükség; különben csak az útmentén bandukolunk, míg az élet szédületes sebességgel dübörög el mellettünk. Ugyan ki törődik ma — kiált föl — a papok véleményével? Pedig a multban a teológusoknak igen nagy véleményalakító erejük volt. Azt ajánlja, hogy a hit titkait újszerű megvilágításba helyezzük, s ne tegyük az élet tudományát az élettelen ismétlések ravatalára. Ehhez kívánatos, hogy a hittudósok legyenek kicsit poéták is. Hivatkozik a középkori nagy teológusok példájára... „VI. Celestin leveleiben" sok hasznos gondolat található elszórva. Szinte érdemes volna papi ankét alakjában azokat kimélyíteni.

Az olasz papság önvallomása.

Örvendetes tény, hogy az olasz papság az elhangzott kritikákkal és követelményekkel szemben nem zárkózott fenségének fellegvárába, hanem megszívlelte, amit mások mondtak róla, s ankét rendezésével azt kiegészítette. A „Palestra del Clero" 1947 január 20-i száma közli az ankét eredményét.

A papság valláserkölcsi szempontból foglalkozik, az újjáépítés keretében, a saját feladataival. Mindenekelőtt megállapítja, hogy komoly bajok vannak a társadalomban:

a) *Isten* problémájával kapcsolatban: több helyütt felütötte a fejét a kétkedés szelleme. Főnehézség az isteni Gondviselés összeegyeztetése a háború pusztításaival. — Az ateizmus nyilt hirdetőkre talál; taktikájuk kettős: a művelt osztály körében a történelmi materializmust hirdetik; a nép között egyházellenes hangulatot szítanak, s az élet értékét kizárólag a földi javak felhasználásában jelölik meg. — „Amerikanizmus"-nak nevezik az ankét résztvevői azt az életfelfogást, amelynek lényege a kényelem és gyönyör hajhászása, a lélek létének és az örök életnek tagadásával karöltve. Nem kevésbbé veszélyes e felfogás, mint az ateizmus.

b) *Krisztus* személyében sokan csak az embert látják meg. Az „istenség detronizálása" nagy veszélyt rejt magában, mert könnyen elvetik Krisztus tanításából azt, ami az érzékeknek nem hízeleg. Az elmosott, fölhigított kereszténység könnyen újfajta szinkrétizmushoz vezet. Jellemző példa erre A. Huxley újfajta „philosophia perennis"-e, amellyel külföldön széles körökben foglalkoznak. Ahol eltűnik Krisztus istensége, ott könnyen hagyatkozik az emberiség a saját bölcseségére. Jellemző példa az exisztenciálizmus problémája is. Az exisztencializmus és a marxizmus ma korbölcseletnek számít. — Az ankét rendezői ellenszerül azt ajánlják, hogy az A. C. tanulmányi csoportjai mélyítsék el a „Corpus Mysticum", „a kegyelem" tanát; úgyszintén indítsanak mozgalmat a Szentírás mélységeinek megismerésére.

c) Az *Egyház* kérdése körül sok a félreértés és szándékos félremagyarázás. Sokan azonos fogalmakként kezelik az Egyházat és egyháziakat, s ami hiba az utóbbiakban van, egyszerűen az Egyház rovására írják. Elhalványult az Egyház természetfölöttiségének fogalma. A tömegek érdektömörülését, a reakció fellegvárát látják benne. Az ellenséges propagandának jól jön, hogy az egyháziak népszerűsítő írásokban és előadásokban nem tisztázzák a fogalmakat. Hiányzanak az Egyház történelmi küldetéséről szóló korszerű munkák.

Sokszor még papok sem jutottak túl azokon a szűkszavú és csontvázszerű tételeken, amelyeket a Theologia fundamentalis a szeminárium padjain elibük tárt. Pedig az Egyházról hősköltemények lehetne zengeni. Mi papok nem ismerjük sem az egyháztörténelmet eléggé, sem pedig az egyházi hatóságok irányelveit, legalább az utóbbi, hozzánk közel álló század folyamán.

Az ankét-beszámoló *második* pontja a papság magatartását veszi tüzetesebb megfontolás tárgyává. Megállapítja a pozitív és negatív tényeket:

a) *Pozitívnak* számít az olasz papság példás egysége. Nincs nézeteltérés sem a pápával, sem a közvetlen fölebbvalóval szemben, sem elvi, sem taktikai kérdésben. Nem hiányzanak azonkívül a hősiesség példái sem, karitász, apostoli buzgóság, hazafiasság, stb. terén. Többhelyütt határozottan kivehető törekvés van a papság körében arra, hogy valamiféle közösségbe tömörüljön. Gyakoriak az esetek, hogy papok engedelmességi fogadalmat tesznek a püspöknek. Külön figyelmet érdemel a papság érdeklődése a sajtóproblémák iránt. Többen nyúltak máris tollhoz, hogy a maguk és híveik életét földolgozzák és az ilyen írások kölcsönös kicserélésével az egyes vidékeket szellemileg összekapcsolják.*

b) *Negatív* tények a következők: a papok gyakran *fölületesek:* nem veszik észre, milyen komoly időket élnek; nem törődnek a pápa és a püspökök utasításaival; átütőerejű modern apostolkodás helyett fölösleges pepecseléssel töltik idejüket. — Elég sok a papság körében a „laudator temporis acti"; ebből kifolyólag irtóznak az újításoktól; nem hiányzik a feszültség régi és új generáció között. Sok a határozatlanság": határoznak, hogy majd határozni fognak". Sok a késedelmeskedés: akkor érkeznek az állomásra, amikor a vonat már elment. Majdnem azzal vigasztalják magukat, hogy a jegy a markukban van. (Gyakorlati alkalmazás a munkásság és ifjúság széles rétegeinek elvesztése.) — Sok a *szórakozott,* szétszórt lelkű típus a papok közt: tesz-vesz, de nem tudja, mit. Ehhez párosul a tett eretneksége (eresia dell'azione), naturalizmus, a papi lelkiség ápolásának elhanyagolása. — Vannak *hitetlenkedő* Tamások is: rémlátásukkal másokban is elfojtják a lelkesedést. Észrevétlenül a jó és rossz világelv tételét fogadják el. Nem veszik észre, hogy Isten országának óriási energiakészletei vannak, s hogy a természet-

* Talán egy katolikus országban sem olyan erős a „regionalizmus", mint Olaszországban. Ennek történelmi és földrajzi magyarázata van. Tudvalevőleg Olaszországba minden irányból különböző népek hatoltak be, hogy ott le is telepedjenek. Délen erősen érezhető a görög hatás. Ma a nápolyi „őslakó" még fölfelé kapott fejjel (és nem csóválással) tagad. A görög ἀνανεύω-ra vezethető ez talán vissza. Különös ugyancsak a nápolyi nyelvjárásban az éneklő véghangsúlyozás. Általában erős még a nyelvi eltérés tájak szerint. Nem elég pl. jól tudni a toszkánai (irodalmi) nyelvet ahhoz, hogy valaki a nápolyi, lombárd vagy piemonti nyelvet megértse. Turinban az első meglepetés a nyelvtudását kipróbáló idegen számára, hogy villamosban vagy autobuszon olasz tudással nem érti az „olaszokat". A nép ragaszkodik e táji jellegzetességekhez. A szószéken ugyan még faluhelyt sem tűri a tájszólás használatát, de a gyóntatószékben szívesen, sőt követelően azt használja. — A regionalizmus további oka a számos kis állam kialakulásában és elég hosszú létében keresendő. Bellarmin Szent Róbert katekizmusát még Itáliában is több nyelvre kellett lefordítani. — A regionalizmus ma a gondolkodásmód különbözőségében jelentkezik. A papi együttműködés szempontjából nem közömbös ez a kérdés.

fölötti erővel telített evangéliumi igék kellő adagolásban alkalmazva, ma is világmozgató tényezők. Önmagukba zárkózó egyének, akiknek a feje túlságosan lekonyul, hogy ne lássák az Úr aratását, amelybe pengő kaszával nekik is be kellene állniok. Kicsinyes emberek, akik nem tudnak bizsergő érzéseket fölkelteni magukban arra a gondolatra, hogy a színes népek még nem hozták el szellemi kincseiket a közös asztalra. — Vannak gyáva, megalkuvó papok is. Nem merik megmondani az igazságot. Bekötik a fejüket még mielőtt az ütést megkapták volna. Kerülik mindazt, ami kritikát, rosszalást és fenyegetést váltana ki. Közben a farkas fölfalja az elhagyott bárányokat. Az ellenfél vigyorog azon, hogy a pásztor a kunyhójában lapul. A híveknek kell őket figyelmeztetniök, hogy ne szundikáljanak, amikor az ellenség harci riadót fúj régi és újonnan érkezett kürtökkel.

E megjegyzések természetesen élesen hangsúlyozzák a fogyatékosságokat. Óvakodni kell minden általánosítástól.

Az ankét-beszámoló *harmadik* pontja megjelöli a teendőket. Két pontba foglalja azokat össze: a) „Magunkkal szemben", b) „Apostolkodásunkkal szemben" alcímek alatt. Az első pont hangsúlyozza a hit, bensőség, rendezettség (tisztaság, szegénység, szeretet) fokozott szükségességét. A második pont sürgeti, hogy a papság tartsa a kor ütőerén a kezét. Merítsen erőt a maga és mások számára abból, hogy birodalmak, eszmeáramlatok tűntek el, míg a kereszténység áll. Idézik XI. Pius szavát az Egyházról, amely „ellenségeinek kétségbeesése csodálatos mozdulatlanságával és csodás alkalmazkodásával az adott viszonyokhoz". *Ismerni* kell a mai időket; csak így találjuk meg a megfelelő apostolkodási módszereket. — Az ismerettel járjon együtt a *szeretet:* örüljünk annak, hogy Isten oda állított bennünket, ahol vagyunk. Félre a zsörtölődéssel! Félre a sötétenlátással! — Vizsgáljuk át és tökéletesítsük *fölszerelésünket* a hármas papi hatalom (magisterium, ministerium, gubernium) tekintetében. — E pontokban külön figyelmet fordítottak a világiak kívánságaira a papsággal szemben.

Beható tárgyalásban részesült az *igehirdetés* kérdése. (Magisterium.) A pap szava legyen tele emberi érzésekkel (mai lélektan, mai példák!), legyen időszerű (a hallgatóság lelki világába helyezkedni!), legyen észszerű (nem buzdítás, hanem helytálló bizonyítás!) legyen szerves (a ker. tanítás egy: az „emeletekreosztás" (dogma, erkölcstan, egyházjog stb.) kész veszedelem a szószéken, mert a sok részletkérdés közben elfelejtjük, hogy mindennek az egyetlen középpont, Krisztus körül kell keringenie).

A szentségek körüli szolgálat (ministerium) sok fölújítani valót kíván. A keresztség, bérmálás, a házasság, elsőáldozás ma inkább családi ünnep (kicsit polgári értelemben) s nem annyira tudatos s összefüggéseket mélyítő vallásos tény. A hitélet túlságosan a szokások zátonyára futott változtatni kell a régi édeskés imaszövegeken; szakítani kell több szinte babonás szokással. (Egyik helyen pl. a helyi szokásokat nem ismerő új papnak meggyűlt a baja az öregasszonyok jámbor társulatával, amely még január 6-án sem volt hajlandó felejteni az előző évet, mert a papjuk nem búcsúztatta el az óesztendőt.)

Kormányzat (gubernium) terén: elítélik a régi polemikus mód-

szert, amely mindjárt kövek után nézett, ha ellenfelet látott. Lássuk meg elsősorban ellenfeleink jó tulajdonságait. Ha megteremtettük a kapcsolatot, könnyen fölvilágosíthatjuk őket. A pap azonban ne higgye, hogy táltos. Ma mind az intelligenciával, mind a munkássággal szemben kötelező a szerénység. A maguk körében igyekezzék tőlük tanulni. Az elismerés sohasem szégyen. A hivatás-erkölcs (morale professionale) kérdését tegye külön tanulmány tárgyává a pap. Ehhez ismernie kell a társadalmat mozgató erőket. Ne gondolja a pap azt, hogy ő egyedül mindenre képes. Keressen munkatársakat! A kereszténység földön járó s ma is köztünk élő Istenembertől kapta tanításait. A krisztusi pap éppen ezért nem kereshet magának megközelíthetetlen magasságban trónt.

„Oportet Illum regnare!" Ez a papi élet jelszava. Ezt tűzte maga elé a mai olasz papság is...

Balogh Sándor S. J. (Róma)

Becker Vendel dr.: I. *A katolikus iskolaügy a demokratikus Magyarországon.* — II. A mezőgazdasági szakoktatás országos megszervezése; kertmagyarország megvalósítása. — 1947. 109. l.; 124. l. — Szent Gellért-nyomda, Szeged.

I. A szerző *első* könyvében három jelentős és időszerű kérdést tárgyal:

1. *Ki tanítsa a magyar gyermekeket?* Azok, akiket a szülők szövetsége vagy értekezlete előterjesztésére az illetékesek kineveznek.

2. *Kik tartsák fenn az iskolákat?* A szülők az iskolaadó kivetésével, melyet minden adófizető alany teherbíró képessége szerint fizet. Úgy értve a dolgot, hogy a katolikus adófizetők iskolaadójából, amelyet ma is fizetni tartoznak, fedezik a katolikus iskolák fenntartását. Annyi katolikus adófizetőnk van Magyarországon, hogy ezeknek iskolaadójából nemcsak katolikus iskolák fönntartására, hanem más államilag fönntartott vagy segélyezett iskolák költségeinek fedezésére is jut. — A katolikus iskolák ilyen fenntartásának jogosultságát senki sem tagadhatja, a mai demokratikus időkben legkevésbbé. Ennek megszervezéséről is tárgyal az író.

3. Az országos katolikus önkormányzat teljes kiépítésével foglalkozik a harmadik részben a szerző.

Méltán számíthat a könyv a legtágabb körű érdeklődésre.

II. A *második* könyv az általános iskolák továbbfejlesztésével foglalkozik mezőgazdasági és kertészeti irányban. Összekapcsolja a Magyar Gazdaképző és Magyar Kertészképző iskolákkal. Ezzel a kapcsolással szakoktatásunk alkalmassá válnék mezőgazdaságunk és kertészetünk országos fejlesztésére.

Ilyen iskolák részére képez nevelőket a Mezőgazdasági vagy Kertészeti Líceum és Nevelőképző-Főiskola. Ezek elgondolásával, berendezésével, tantervével foglalkozik a könyv. — Kitér a szerző ennek a nevelőképzésnek kapcsolatára a papnevelő intézetekkel. Szükségesnek látja, hogy bizonyos tárgyakat együtt hallgassanak a papnövendékek és a jelzett főiskoláknak növendékei. — A fejtegetések méltók az illetékesek figyelmére.

A liturgikus műveltség

A liturgikus mozgalom feléledése óta szokás, hogy az Egyház szertartásainak minden részletét igyekeznek vonatkozásba hozni az emberi élettel és annak egyes elszigetelt mozzanataival is. Ezeknek az értekezéseknek a legtöbbször közös jellemzőjük az, hogy az embert csak pusztán önmagában álló és alanyi szükségletekkel rendelkező egyénnek tekintik, a liturgiát pedig jámborsági gyakorlattá, elmélkedési anyaggá alakítják át. Az alanyi emberrel szemben áll a liturgia, amelynek az a rendeltetése, hogy egyéni lelki szükségletekre nyujtson táplálékot, mintegy eszköz a lelki élet számos egyéb eszköze mellett. Akik a liturgiát szeretik, bizonyára szívesen veszik kincseinek ilyenirányú feltárását is. Azonban a liturgia lényegének megértéséhez ebben az irányban nem juthatunk el.

Liturgikus műveltségen nem csupán az Egyház szertartásaiban való járatosságot és a liturgikus szövegek ismeretét értjük. A liturgiát, mint egységesen megjelenő egészet szeretnénk az emberrel, mint a lét rendjében szintén egységesen megjelenő egésszel vonatkozásba hozni.

Első kérdésünk, hogy mit értünk műveltségen. Korunkban általában művelt embernek tartjuk azt, aki szaktudása körén kívül a tudomány többi területéről is tud valamit. A műveltség tehát tudás. Nem nehéz belátnunk, hogy ez a műveltségfogalom egyoldalúan racionalista. A műveltség az egész ember kérdése nem lehet túlnyomóan egyik képességé. Sokkal nagyobb joggal nevezhetjük műveltnek azt az embert, akinek benső, lényegi formája fejeződik ki életének minden megnyilvánulásában. Az emberi műveltség szükségképen mindig közösségi műveltség is. Senki sem lehet egyedül saját számára művelt. A közösség mint levegő veszi körül a műveltséget.

A liturgia tárgyalásunkban úgy áll előttünk, mint a keresztény ember Istenhez való viszonyának lényegében felülről rendelt, külső formáiban azonban a legemberiesebb századok és az emberiség java által alakított formája. Ha a liturgia csak a szertartások végzése feletti örömet ébresztené fel vagy csak a liturgikus cselekmények ismeretébe vezetne be, akkor még nem sokat tenne. A kérdés az, hogy mi a liturgikus magatartás lényege. Milyen a liturgikusan élő ember és közösség?

Az Egyház életében már volt egy időszak, a keresztény ókor és középkor, mikor a liturgia szelleme élő valóság volt a lelkekben. Kétségtelen az is, hogy bizonyos liturgikus élet minden keresztény korban volt. A kegyelmi élet annyira a liturgiához van kötve, hogy a szentségek vétele, a szentmise áldozata még a liturgia szellemétől idegen századokban sem szünetelhetett. Ezeken túl azonban van valami, ami a keresztény ókor és középkor lelki életét életteljessé, hittől duzzadóvá teszi. Ezek a korok nemcsak eszköznek tekintették a litur-

giát, hanem benne éltek mint szellemi légkörben. A mi keresztény életünket ennek a légkörnek hiánya teszi vérszegénnyé.

Most, amikor a katolikus élet napja ismét emelkedőben van a lelkekben, jó erre gondolnunk. A katolicizmus nem politikai állásfoglalás, nem is társadalmi rendszer, hanem a megváltás által részünkké lett isteni élet mind teljesebb élése. A liturgia ezt az életet erősíti, táplálja, ezért igazi katolikus keresztény jövő csak a liturgia szellemében épülhet.

A következőkben Romano Guardini gondolata alapján megpróbáljuk kifejteni ennek a liturgikus szellemnek, ha úgy tetszik, liturgikus műveltségnek metafizikai alapjait.

A liturgiában az egész ember részt vesz, nemcsak lelke, hanem teste is. A liturgikus imádságok és cselekedetek alanya az egész ember, test és lélek.

A liturgikus műveltség kérdésének megértéséhez ezt az igazságot világosan kell látnunk. A platonista irányú túlzások, a gnoszticizmus és manicheizmus számára a test a lélek börtöne, és a lélek magasabbrendű működéseiben nem vesz részt. Más fogalmazásban, de alapjában ugyanígy gondolkozik több túlzó protestáns irány is. A puritánok tiszta szellemi jámborságról beszélnek és a testet tehernek érzik. A pietizmus a puritánok kietlen szellemisége helyébe az érzelmektől átfűtött jámborságot állítja, a vallásosság hordozója azonban nála is csupán a lélek.

Ezekkel a spirituális irányú tévedésekkel szemben a másik véglet a testet és lelket ugyanazon valóság két különböző megnyilvánulásának tekinti. A vallás így teljesen lesüllyed a természetes világba. Közös mindkét irányú felfogásban, hogy széttörik az ember lényegéből adódó egységét és összetettségét. Az egyik felfogás nem érti meg, hogy a lélek a test „formája", a másik nem fogadja el hogy a lélek szellemi szubsztancia.

A keresztény felfogás nem filozófiai meggondolásokból forrásozik, azért mentes a csupán észbeli rendszerek túlzásaitól. A kinyilatkoztatás és a keresztény filozófia szerint a lélek szellemi valóság, létében az anyag felett áll, önmagában szabad, és működésében a természetes okság nem érvényesül. Az anyag és lélek között lényeges, fokozatokkal ki nem tölthető szakadék van. Isten külön teremtői tettel alkotott minden lelket, ezért a lélek a faji és társadalmi korlátokon kívül áll és egyedül csak Istennek felelős. Ugyanakkor azonban a lélek a test lényegi formája is, az az erő, amely az anyagot élő, szervezeti és működésbeli egységgé kovácsolja össze. A lélek a test szerveit használja fel önmaga kifejezésére.

Az emberi test és lélek viszonya nemcsak egyszerű természeti szükségszerűség, hanem személyi és erkölcsi dolog is. A természeti folyamatok törvényszerűsége mellett bizonyos személyi és erkölcsi szabadság is jellemzi ezt a viszonyt. A formátadó elv a formálandó anyagban lakik, de ugyanakkor felette is áll. Ezért a belső egység mellett bizonyos harmonikus feszültség is fennáll. Sőt a test és lélek kapcsolata harcot is jelent a győzelem és a legyőzöttség lehetőségével együtt. Az alacsonyabbrendű élőlényeknél ez nincs így. Ezek lényegi formájának kifejtése nem jár benső küzdelemmel, habár a fejlődés és élet elé tornyosuló külső akadályokat nekik is le kell győzniök. Az

ember fejlődésében van ilyenértelmű harc is. Azonban a lélek tudatosan is tudja a testet alakítani. A fejlődés így a lélek számára nemcsak szükségszerű folyamat, hanem egyszersmind feladat is, amelyet sokszor a test ellenében harc árán kell megvalósítania. Ennek a harcnak célja, hogy a lélek a testet minél teljesebben áthassa, átlelkesítse. Az erős és tiszta lélek a testet is saját tisztaságának és erejének kifejezőjévé teszi. Az ember erkölcsi minősítését jelentő kifejezések, önuralom, szeretet, tisztaság, igazságosság stb., mind a küzdelem által létesített fejlődésben valósulnak meg. Ez a fejlődés a gyermekkor természetes ártatlanságától a serdülés viharain keresztül a felnőttkor átszellemesültségéhez vezet... Ezt csak a, sajnos ritka, tökéletes emberekben tisztelhetjük. A lélek teljes uralma a feltámadás utáni dicsőségben fog bekövetkezni.

Az egyének lelki beállítottsága attól függ, hogy a test-lélek viszonynak melyik oldalát élik át erősebben, a lélek külön törekvéseit vagy az emberi egységbe való beilleszkedését, a lekötöttség érzését vagy a test és lélek benső harmóniáját, a plátói szabadságvágyat vagy a tiszta, klasszikus formákra való törekvést.

A kereszténység a fentebb vázolt metafizikai viszonyt nem rombolta le, hanem felemelte, megnemesítette, magasabb harmóniába hozta. A keresztény ember le akarja győzni a test uralmát, a természetfeletti világ polgára akar lenni, csak Istennek akar szolgálni. Nem akarja a testet elpusztítani, hanem egészen szabaddá akarja tenni és a lélek uralma alá akarja hajtani. Tudja, hogy milyen tragédiát rejt magában a test elesettsége, de végső célja nem a tiszta szellemi lét, hanem a lélektől egészen áthatott testiség, a szentpáli szellemi test.

Az áteredő bűn elsősorban a test és lélek metafizikai viszonyában okozott zavart: szétrombolja a testnek és léleknek Istentől adott összhangját. A test igyekszik szabadulni a lélek hatalma alól, sőt szolgaságba szeretné vetni azt. A léleknek harcolnia kell a testtel, hogy uralmát megtarthassa. Ebben a harcban azonban mindig ott leselkedik az a veszedelem, hogy a lélek győzelme egyben összezúzza és megsemmisíti saját működésének alapját, a testet is. Ezért az Egyház gondoskodó figyelmeztetése az aszkézis túlzásai ellen. Így a lélek sokszor önmagával kerül szembe. Az áteredő bűn tragédiája itt mutatkozik a legsötétebben, a lélek, amelynek hivatása, hogy élő egységet teremtsen, a bűntől szétzilálva önmagában hordozza a harcot.

Az ember ezzel a terhes örökséggel áll bele az életbe és igyekszik a feldúlt rendet a kegyelem erejével helyreállítani. Ennek a törekvésnek klasszikus megnyilvánulása a liturgia. A liturgia ugyanis az egész embert igényli. Isten szolgálatába a testet is belevonja, nem tiszta szellemi vallásosságot akar. A rend első követelménye, hogy magunkat lényegünk és adottságaink szerint irányítsuk. Lényegünk pedig az, hogy megtestesült szellemek, átszellemült testek vagyunk. Ilyeneknek akar bennünket az Isten. A tökéletességre való törekvés sohasem jelent egy meghatározott létformából való kikívánkozást, hanem annak a létformának teljességét. Tehát, ha tökéletesek akarunk lenni, akkor tökéletes embereknek kell lennünk.

Tudjuk azonban, hogy milyen mély szakadék van a test és lélek között. Ezért nehéz hinni minden nevelési rendszerben, amely itt a földön szeretné megteremteni a tökéletes emberi életformát. Nevelési

munkával itt a földön nem lehet eltüntetni az áteredő bűn metafizikai hasadékát. De még így is eddig még kimerítetlen lehetőségei vannak az egyéni és közösségi nevelésnek. Tökéletes emberek azonban csak a feltámadás után leszünk. „Nondum apparuit, quid erimus." A Szentírás szavai azonban sejtetik, hogy milyen fényességben fog ragyogni a feltámadott test, és milyen tökéletesen fogja kinyilvánítani az Istennel egyesült, megdicsőült lelket.

A tökéletes liturgia tehát nem azt jelenti, hogy az ember Istenhez való viszonyában megszabadul a testétől, hanem a liturgikus cselekményben a lélek mindjobban átjárja a testet, egyre inkább megvilágítja és egyre tökéletesebben kifejeződik a testen keresztül.

A lélek kifejeződése, megnyilatkozása úgynevezett szimbolumviszony. Ez jelenti a kinyilvánulást és megismerést, az adást és elfogadást. Ennek a szimbolumviszonynak átélése a mai ember számára nem könnyű feladat.

A szimbolum-viszony a látható és láthatatlan olyan kapcsolatát jelenti, ahol a jel és jelzett lényegük valamelyik vonása miatt összetartoznak. A test és lélek viszonya ilyen. Az emberi test a lélek analógiája a látható világban. Az analógia azt jelenti, hogy a létezők különböző rendjei, élettelen, szerves, szellemi, bizonyos megfelelőségi viszonyban vannak egymással. Mindegyik rend a lényeges különbözőségek ellenére is rokon. A felsőbb fokozat pozitív tartalma az alacsonyabban visszatükröződik (szimbolum), a tartalom mindegyikben magasabb összefüggésben újra megtalálható. — Ha az ember ki akarja fejezni a lélek tulajdonságait, a test áll rendelkezésére. Fel kell azonban tételeznünk a magasabbrendű bizonyos különállóságát is, mert csak úgy tud kifejeződni, ha nincs egész mivoltában benne az alacsonyabban. Igy a testben a lélek szimbolumot kap. Ezért ismeri fel az éles és gyakorlott szem az ismeretlen emberben is a benne lakó lelket.

A szimbolumokban való kifejeződés, kifejezés és a szimbolumok elfogadása és megértése tehát az ember lényegének megfelelő magatartás. A liturgiában a szimbolum-alkotás és kifejezés és a szimbolum megértése, felfogása is szerephez jut. A lélek a testtel együtt imádkozik és ugyanakkor belső tartalma a testben kifejeződik. Ez elsősorban a beszédben történik. A beszéd a belső szellemi tartalomnak első megtestesülése. Bonyolultabb fokon ugyanez megy végbe a cselekvésben is. A cselekedet a lelki tartalmak kifejeződésének magasabb formája.

A liturgikus műveltség tehát az ember lényegének megfelelő állapot; a liturgikus nevelés első feladata pedig, hogy erre a magatartásra a szimbolumok megértésén keresztül újra alkalmassá tegye az embereket. Korunk benső átalakulásának tudatában újra meg kell tanulnunk, hogy a vallásban újra teljes emberként álljunk.

A keresztény ókortól fogva a lélek és test lényeges egymásrautaltságának tudata fokozatosan elhalványodott. Ezzel a szakadással nem lehet a keresztény aszkézist vádolni. Az igazi aszkézis arra törekszik, hogy az áteredő bűntől megzavart eredeti rendet visszaállítsa. Chesterton szellemes megfogalmazásában: a katolikus aszkézis nem kételkedés a teremtés jóságában, hanem védekezés a bűnbeesés gonosz szelleme ellen. Figyeljük meg, hogy az emberiesség milyen magas foka található meg a nagy szentekben és egyháztanítókban, Jeruzsálemi

Szent Cirillben, Aranyszájú Szent Jánosban, Szent Benedekben. — Az újkorral azonban tiszta szellemiség és szellemi jámborság kerekedett felül a vallásos életben. A megtestesülés nagysága valahogy kikerült a vallási tudatból. Ezzel a szimbolumok is elvesztették létüket és üres jelképekké sorvadtak. A valós világ helyett, ahol a szellemi tartalmak a testben közvetlenül kifejeződnek, amely tele van jelentésteljes képekkel és cselekedetekkel és az emberi kifejezés lehetőségeinek száz egyéb módjával, egy elvont szellemi formulákkal teli, mechanikus világ került. Ezzel aztán a test is teljesen magára maradt, elállatiasodott, sőt az állat alá süllyedt, mert az embernek nincsenek olyan biztos ösztönei, mint az állatoknak. A minden benső rendet és biztos mértéket nélkülöző elvadulás az állatnál ismeretlen. Így lassan eltűnt minden, ami a test és lélek benső viszonyát oly gazdaggá tette, a nyelv kifejező ereje, a kifejező mozgás, öltözködés, érintkezési mód, a társadalom kifejező szokásai. Elsorvadt a művészet is, mint kifejező eszköz. Egyszóval eltűnt a kifejező műveltség és elfoglalta helyét a civilizáció. Ennek a műveltségnek utolsó maradványait a liturgia őrzi számunkra, ahol a benső tartalom és külső forma tökéletes összhangban vannak egymással.

Természetesen még az ilyen értelemben vett műveltség sem a legnagyobb érték. Az isteni és erkölcsi erények mind felette állnak, de egyúttal hozzá is tartoznak. Ezért nem szabad hellénista széplelkek utolsó menedékének tekinteni a liturgiát. Sokkal többről van itt szó, mint puszta ízlésről vagy vallási formakeresésről. Az elvadulás és szellemi barbárság olyan mélyre hatolt, hogy egész keresztény kultúránkat fenyegeti. Gondviselésszerű, hogy most kelt fel újra a liturgia napja, hogy fénye mellett az igazi emberiesség útját megtaláljuk.

Faggyas Edvin O. S. B.

Jellemnevelés és liturgia

A jellem, helyesebben a külföldi ízű: karakter — a karakterológiák többségének tanítása szerint elsősorban az ember akaratától független adottságokat jelent: testi-lelki alkatot, amely vele születik az emberrel, ha később a környezet hatására és más külső és belső tényezők befolyása alatt alakul is. Tehát ha nem is kész és változhatatlan, de nagyjából mégis meghatározott, determinált. És ez áll nemcsak az ösztönökre, hanem az értelmi és akarati képességre is. Az ilyen értelemben vett jellemet nem lehet etikailag értékelni, itt még nem beszélhetünk erkölcsileg jó vagy rossz jellemről, hibáról, bűnről vagy erényről. Legfeljebb arról lehet szó, hogy bizonyos erkölcsi célok eléréséhez az egyik adottság kevésbbé megfelelő, kevésbbé szerencsés, mint a másik.

De a közönséges szóhasználatban a jellem szó erkölcsi ítéletet is jelent, amikor azt mondjuk egy erkölcsös, erényes emberről, hogy jellemes. Az ilyen értelemben vett jellem állandó irányú lelki magatartást jelent, jelenti a jellem természetes, velünkszületett adottságainak odafordulását az értékek felé. És ez teszi lehetővé, hogy a jellemet erkölcsileg is megítéljük: ha t. i. azt vizsgáljuk, hogy milyen

értékek felé törekszik, azokat milyen mértékben és milyen módon sikerült megközelítenie, magáévá tennie.

Hasonló a helyzet *a nevelés* fogalmánál is. A pedagógiai naturalizmus ma általánosan elterjedt nézete szerint a nevelés nem más, mint az ember (többnyire a gyermek) testi-lelki adottságainak, az ösztönöknek és képességeknek kifejtése, kivezetése a maguk embrionális, de már meghatározott állapotából. Ezt jelezné a nevelés latin nevének betűszerinti értelme is: e-ducatio = kivezetés (e-ducere = kivezetni.) A kultúra-elmélet szerint viszont a nevelés a kultúrértékek áthagyományozása, átadása az egyik nemzedékről a másikra. A kultúra eszményei ugyanis, a transzcendentális tulajdonságok: az igaz, a jó, a szép és — ha önálló valami és nemcsak az előbbiek kapcsolata — a szent megvalósul, objektiválódik, ha csak emberi, véges módon is, a vallásban, erkölcsben, tudományban, jogban és művészetben. És ezeket a megvalósult kultúrértékeket kell átadnia a nevelésnek.

Azt hisszük, a két szempont együtt igaz. Vannak jellembeli adottságaink, melyeket csak kifejleszteni és irányítani lehet, de eltörölni, megsemmisíteni nem. A lélek felsőbb rétege, az értelem és az akarat, azonban bizonyos fokig szabad, irányulhat ilyen vagy olyan értékek felé, és magával tudja vonzani és irányítani tudja a lélek alsóbb rétegeit, az ösztönöket is. Törekedhet a kultúra eszményeinek megvalósítására, illetve átveheti, elfogadhatja a már megvalósult kultúrértékeket. És ez a törekvése és tevékenysége erkölcsileg már lemérhető, lehet jó vagy rossz.

A karakterológia azonban számtalanszor kimutatta tudományos módszerrel azt a gyakorlatilag egyébként is ismert tényt, hogy bizonyos feszültség és széthúzás, diszharmónia van a lélek alsóbb és felsőbb rétegei között, de az egyes ösztönök, továbbá nem egyszer az értelem és az akarat között is. „Látom a jót, helyeslem, és mégis a rosszabbat teszem." Vagy ahogy Szent Pál mondja: „Más törvényt látok tagjaimban, s ez küzd értelmem törvénye ellen . . ." (Róm. 7, 23.) Ez a diszharmónia azután roppant megnehezíti a kultúrértékek megvalósítását és az erkölcsös jellem kialakítását.

És itt lép be az emberbe egy egészen más világból származó elem: a természetfeletti *kegyelem*. Pogány kultúralkotások és pogány jellemek éppen az előbb említett diszharmónia miatt, melyet a keresztény terminológia az áteredő bűn következményének mond, sohasem lehetnek egészen hibátlanok.

A kegyelem hozzájön a meglevő adottságokhoz, és nem semmisíti meg azokat s nem is helyettesíti őket. „Gratia non destruit, sed supponit naturam." Egy szenvedélyes lelkületű pogány nem válik szelíddé, ha megkeresztelkedik és a nehéz felfogású nem lesz hirtelen lángésszé. De bizonyos fokig mégis független a kegyelem a lélek adottságaitól. Az előbb említett diszharmóniát pl. az egyes lelki rétegek között fel tudja oldani. Egy kiskaliberű ember, akinek pl. értelmi képességei gyengék, a maga szűk adottságai közül nem tud soha egészen kiszabadulni. Nagy jellem a maga erejéből sohasem lehetne. De a kegyelem képes ezeket a hiányokat pótolni, ha nem is megszüntetni. Így lett a gyengetehetségű Vianney Jánosból nagy szent, — ami azt is jelenti: kiváló jellem! A szentek mind nagy karakterek, kiváló, nagyszabású emberek. A jellemnevelésnek egyetlen igazán járható, *végigjárható* útja: a kegyelmi életre való nevelés, az életszentségre

való nevelés; akár önnevelésről, akár mások neveléséről van szó. Számtalanszor tapasztalja a nevelő, hogy neveltjei lelki adottságai közé gyökeresen belenyúlni nem tud, azt megváltoztatni nem tudja, de a kegyelem ugyanakkor szuverén módon tud itt is újat alkotni.

Az igazi, teljes, harmonikus jellem tehát a kegyelmi életet élő, keresztény jellem.

Mi kapcsolata van ezzel a jelemmel a liturgiának?

A *liturgia* mintegy magában foglalja, tartalmazza a természetfeletti életet. Ebben az életben benne van a természetfeletti igaz: a hittitkok; benne a természetfeletti erkölcsi jó: a keresztény erkölcsös élet, és mindez művészi szép formában. Tudjuk, hogy nem csupán a liturgia adja ezeket, hiszen pl. a magánima is közvetít kegyelmet, de mégis a szentmise, a szentségek, szentelmények és az Egyház zsolozsmája, tehát a liturgia a kegyelem rendes és legbővebb forrása. A természetfeletti igazságokat rendszerbe foglalva közvetíti a teológia, de életközelbe a liturgia viszi. Régi igazság: Lex orandi, lex credendi", az ima törvényei tartalmazzák a hit törvényeit is. A liturgiában nincs eretnekség, nincs teológiai tévedés, de nincs elhanyagolt, háttérbeszorult hitigazság sem, amely olyan gyakran előfordul a liturgiától elszakadt keresztény életalakításban. — A keresztény erkölcsre nevel a keresztény aszkézis. De ez sem választható el teljesen a liturgiától, sőt egyrésze, pl. a bőjtök, szentségi bőjt stb. össze is esik vele. — És végül a keresztény „szép"-et a liturgián kívül egyedül a keresztény egyházművészet közvetíti, de ez a maga egészében a liturgiából nőtt ki és azt szolgálja ma is; gondoljunk akár az egyházi zenére, akár a himnuszköltészetre vagy a templomépítésre, az egyházi ruhák vagy szent edények művészetére.

De a liturgiának nem célja a nevelés, a keresztény jellem nevelése sem. Célja az Isten tisztelete és ehhez jön másodiknak: az ember megszentelése. De ez a második cél is valahogy az elsőbe kapcsolódik. A liturgia egészen theocentrikus, nem anthropocentrikus. Istenfelé irányul, Ő áll a középpontban, nem az ember, mégcsak a keresztény ember sem. Viszont egészen az ember felé fordul a teológiai oktatás: neki akarja átadni a hitigazságokat rendszerbe foglalva. És feléje fordul az aszkézis is: az embert akarja az Isten felé vezetni. Ezeknek eszközjellegük van az isteni élet kialakításában, a liturgia pedig maga az élet.

Egy hasonlattal tudnánk ezt legjobban megvilágítani. A természetes síkon a gyermeket az iskola neveli és oktatja, s így előkészíti arra az életre, amelyet majd ha kialakult, egész emberré lett, élnie kell. De közben a gyermek, ha egyelőre szűk, gyermeki formák között is, már éli ezt az életet, már részben használja ismereteit, már igenli és megvalósítani akarja az eléje táruló értékeket. És ez a primitív gyermeki élet, ha helyesen történik, a legjobb előkészítő a nagy, a felnőtt életre. Azt tudja minden nevelő, hogy nevelés szempontjából minden iskolánál és diákotthonnál többet ér a jó szülői otthon, mely nem elmélettel és külön gyakorlással, hanem a maga egészséges életével nevel az életre.

Természetfeletti síkra áttéve: az élet, amelyre készülünk, az örök élet, a kegyelem kiteljesedése a boldogságban, a gratiának a gloriában. Erre nevel szisztematikusan a teológia és az aszkézis is. A ke-

resztény jellemnek ilyen nevelése meg is előzheti magát a keresztény életet. A katekumenek intézménye is ilyen nevelés volt: tanulták és hittel el is fogadták a hitigazságokat, már elfogadták a keresztény erkölcstant és a szerint éltek, a bőjtöt pl. már gyakorolták, de a kegyelmi életre, amelynek előkészítéséül mindez történt, csak nagyszombat éjjelének liturgiájában születtek újjá. Bár ez csak bizonyos fokig áll, hiszen részben már előzőleg is belekapcsolódtak a liturgiába. Résztvettek az előmisén, exorcismusokban és más szentelményekben részesültek, és mindez már bizonyos kegyelmi életet is jelentett számukra. — Ma azonban a liturgia, nevezetesen megkeresztelésünk már beállít bennünket a kegyelmi életbe, úgyhogy miközben tanulással és gyakorlással alakítjuk magunkban azt, közben már éljük is. Még nem a végleges, tökéletes formában, ahogy a gyermek is otthon a szülői házban még nem a végleges életformája szerint él. A kegyelmi élet, melyet a liturgiában kapunk, „megkezdett örök élet" ugyan, valóban az örök boldogság életét kezdi meg itt a földön, de ez még nem örök annyiban, hogy el is veszíthető. És megszilárdításához éppen ezért szükség van a tanulásra és a gyakorlásra.

Ezért nem volna helyes állásfoglalás, ha valaki így okoskodnék: a liturgiát fogom felhasználni természetfeletti jellemem kialakítására. Ez meghamisítaná szubjektív felfogásával a liturgiát, melynek végső célja, mint mondottuk, Isten dícsérete. A helyes álláspont ez: beleállok a liturgia életteljességébe és hagyom magamra hatni. Kitárulok előtte és elfogadom azt, amit ad.

Igy természetesen másodlagosan szükség lehet a liturgia tanulmányozására, a rá való reflektálásra is. A katekumeneknek is megmagyarázták utólag a szentségek és misztériumok értelmét, melyben előzőleg részesültek (Jeruzsálemi Szt. Cirill: Cathechesis mystagogica, Szent Ambrus: De sacramentis stb.). Napjainkban, amikor még messzebb szakadtunk a liturgia istendicsérő szellemétől, erre még nagyobb szükség van. És itt van helye részlettanulmányoknak a liturgia és jellemnevelés tárgykörben is. Hogy csak egyre mutassunk rá: az ember test és lélek összetettsége teljesen érvényesül a liturgiában is.

Karakterológusok előtt ismert tény, hogy a lelki adottságok egészen bele vannak ágyazva a testiekbe. Kretschmer híres típustana is ezen alapul: az ember testi külsőségeiből következtet jellemére, tehát lelkiekre. A grafológiának, az írásmagyarázatnak is ez az alapja: egy testi mozgásnak, a kézírásnak eredményéből, az írott szövegből vissza lehet következtetni az illető jellemére. A test kifejezője, régi értelemben vett szimboluma a benne rejlő léleknek. És a testen keresztül lehet hatni a lélekre is. A liturgia annyira tekintetbe veszi az embernek ezt a testi-lelki összetettségét, hogy maga is a kegyelmi életet a lélek számára mindig testi, anyagi, látható és tapintható formák, jelek alatt közvetíti. Ilyen a keresztelésben a vízzel való leöntés, az Oltáriszentségben a kenyér és bor külső színe, a liturgikus imák hallható, mindenesetben kiejtendő és nemcsak elgondolandó szavai stb. Néha ezért felmerül a vád és panasz: minek a sok „külsőség" és ceremónia a liturgiában. A lélek a fontos. — Igaz, de az ember test és lélek, és a liturgia ezt nem felejti el még a hamis spirituális korokban sem. De mégsem pedagógiai célzatból alkalmazza a külső jeleket, ahogy azt nem egy katolikus nevelő is értelmezni szokta. Nem azért, hogy

szemléletes legyen. Az igazi ok mélyebb, s ha pedagógia van mögötte, az mélyebb pedagógia. Maga az isteni Pedagógus alkalmazta ezt a módszert, Krisztus, kit Alexandriai Kelemen tisztel meg ezzel a mélyértelmű névvel. Ő az, aki midőn emberré lett, az isteni életet a maga teljességében látható formában, egy ember alakjában adta nekünk, a názáreti Jézusában. A mi igazi példaképünk jellemünk nevelésében a föltámadott Krisztus, akinek teste már megdicsőült, úgyhogy átragyog rajta az isteni élet. Ez is pedagógiai tapasztalat: az eszméket mi emberek csak emberben megtestesülve tudjuk jól megfogni. Az a jó nevelő, aki a maga személyében megvalósulva tudja bemutatni neveltjeinek az eszméket. És itt megint felcsillan a liturgia nagy szerepe a jellemnevelésben. Mert a liturgia nemcsak theocentrikus, hanem egyenesen christocentrikus, azaz nem valamely elvont istenfogalom áll a középpontban, hanem a személyes, sőt emberré lett Isten, Krisztus! És így egy személyben, s méghozzá micsoda fenséges személyben állítja elénk a megvalósult, a teljesen megvalósult isteni életeszményt.

A liturgia a természetfeletti életet a maga egészében, organikus egységben adja, és nem részekre darabolva. A mai ember lelke pedig vonzódik az egységhez, az egészhez. És ezért tudja aránylag könnyen megtalálni a liturgiában azt, amit lelke kíván. Ehhez az egységhez hozzátartozik a természetfeletti „szép" is, a liturgia szépsége. Nem kell ajkbiggyesztve „széplélek esztetizmust" emlegetni, ha korunk nem egy híres konvertitáját, Jörgensent, Verkadet, Huysmans-t a liturgia szépsége indította el az Isten felé vezető úton. A liturgia szépsége nem édes csalétek, hanem a kereszténység lényegéhez tartozó valami. Ahogy a művészet is valóban hozzátartozik a kultúrértékekhez, és nem teljes jellem az az ember, aki semmiféle kapcsolatban nincs a művészetekkel.

A liturgia: istentisztelet, kultusz, de az emberek azok, akik benne az Isten, a végtelen Hatalom és a jóságos Atya felé fordulnak. És ezért a liturgia mint édes jó anya, alkalmazkodik gyermekeihez, az emberekhez. Lehajol az ő gyengeségükhöz. Nem kívánja tőlük azt a szüntelen Szent-Szent-Szent-et, amellyel az égi liturgiában az angyalok hódolnak a Szentháromság fensége előtt. Minden emberi szükségletre tekintettel van: a testiekre is, az érzelmekre, a változatosság kívánságára stb. Az egyházi év csodás felépítése, a szentségek rendszere, a breviárium lélektani szerkezete, a szentmise részeinek egymásutánja, mind azt mutatják: a liturgia a legjobb nevelő a természetfeletti életben. Nem olyan, mint egy képzett, tudós tanár, hanem mint egy szerető édesanya.

Söveges Dávid O. S. B.

A test és a lélek viszonya Sz. Ignác szerint lelki életünk kialakításában

„Amint megrovásra méltó a túlságos aggódás azzal, ami a testet illeti, oly dícséretes a mérsékelt gondoskodás..."

Ismeretes dolog, milyen túlmodernek, szinte forradalmiak voltak Szent Ignác újításai a maga idejében a szerzetesi életet illetőleg. Ha minden körülményt megfontolunk, csodálatba esünk a merészségen, mellyel ő művét megkezdte. A szerzetesi közvélemény sokáig nem is vette be a szokatlan változtatásokat, melyek szerintük a szerzetesi élet alapjait kezdték ki. Luther világot megrázó forradalma nélkül nem is lehet megérteni e rendnek sajátos alkotmányát és aránylag gyors jóváhagyását... Forradalmi idők különleges rendszabályokat követeltek és rányomták sajátos bélyegüket a Jézus-Társaságra.

Napjainkban gyakorlatilag úgyszólván egyedül a test számít, s a lélek csak mint a test rabszolgája szerepel. A féktelen sportszenvedély, a tomboló érzékiség, és a test- és vér vallásának nagy varázsa élénk bizonyíték erre. Mint nemrég írta valaki e csodálatosnak tetsző megállapítást, hogy a diktatúrák valójában visszatérést jelentenek a középkor világához totális államelméjükkel és misztikus elgondolásaikkal. A végzetes különbség csak az, hogy akkor a lélek állt a világnézet központjában, most meg a test... Ennek megfelelőleg a középkor államisága kifejezett theokrácia volt, — a mostani totális államokban pedig mindjobban kifejezésre jut a „satanokrácia". — Igy tehát a test és lélek közti örökös élethalálharcban a testé lett az időleges győzelem, s ennek szolgálatába lett kényszerítve a lélek. — Elméletben — igaz — már megindult a küzdelem a lélek jogaiért, de hol van még az idő, amikor ezt gyakorlatban is fogjuk érezni?

A középkorban a léleké volt a győzelem olyannyira, hogy a test nem egyszer úgy szerepelt, mint a Sátán meghitt és kizárólagos szövetségese, melytől csak bűnt és rosszat lehet várni. Gondoljunk csak az albiak és waldiak eretnekségére, akik a testet egyenesen az ördögtől származtatták. — Magától értetődő, hogy e korszellem megérintette a szerzetesrendeket is és súlyos testi penitenciákkal igyekeztek állandóan lenyomni az ősi ellenséget: a testet... Erős bőjtök, virrasztások stb.... nem egyszer alaposan elgyengítették a lélek vetélytársát és szigorú rabságban tartották... Ilyen körülmények közt jött Luther, a test prófétája, aki egycsapásra elvetett mindent, ami a testnek kínos volt: cölibátus, bőjt, házassági felbonthatatlanság stb.... Tudjuk, mekkora volt a hatása... Ilyen időszakban tért meg Szent Ignác. Ő még a saját részéről alaposan elintézte testét és első társai is hasonlóan,... de ha rendi szabályait olvassuk, mintha nem is az önmegtagadó hős Szent Ignác, hanem egy józan családatya szólna

hozzánk. Különösen mi, a test és vér korának gyermekei, nem tudjuk belső mosoly nélkül olvasni, amikor Szentatyánk óv bennünket a túlságos testi sanyargatásoktól... Pl. mikor az exercitiumok könyvében arra int, hogy a flagellum ne legyen olyan, ami esetleg csontot is sérthet, hanem csak fájdalmat okozzon... Jó Atyánk! A mi drága csontjainkat nem kell már féltened!... Legtöbb helyen az sem túlságos nagy veszély, hogy „testünk sanyargatása mód nélküli lesz a virrasztásban, bőjtölésben és egyéb külső penitenciákban", mint a 48-ik szabály mondja. De akkor ez is komoly veszély volt sokaknál.

Első pillanatra nem is sejtjük, milyen mélységes bölcseséget rejt magában a test és lélek viszonyának ez a látszólagos túl engedékeny módon való szabályozása... Bizonyosak lehetünk, hogy Isten különös kegyelme után — mely minden rendnek egyformán osztályrésze — a test jogainak ezen megértő szabályozása nem utolsó sorban járult hozzá, hogy a Társaságban nem volt teljes ellanyhulás. A kissé is túlzott szigort az átlag-ember sokáig nem bírja el és fegyelemlazulás lesz a vége... Különösen, ha a gyomor is érdekelve van. Ezért kaptuk mi nagy bölcseséggel a szabályt, hogy életmódunk olyan, mint egy becsületes világi papé. De e mellett folyton kapjuk a buzdítást, hogy „előre" — „fölfelé"... „Szüntelen önmegtagadás!" De nem kényszerítve, hanem Jézus Szíve szellemében, szeretetkényszerrel: „Caritas Christi urget nos"...

Szent Ignác merész újításának lényege: a test nem ördögi ellenség, hanem gyenge, gyarló társ, amely azonban kellő fegyelmezéssel segítsége lesz a léleknek az üdvösség munkájában. Örökszép megállapítás gyarló szövetségestársunkat illetőleg. Tehát nem szükségszerűen ellenség, melyet engesztelhetetlen gyűlölettel tiporni és alázni kell, hanem gyenge szövetségtárs, amelyre folyton ügyelni kell, nehogy eláruljon; de kellő felügyelettel értékes segítőtárs lesz... Milyen szépen fejezi ki ezt az idézett 48. szabály: „... melyek közönségesen kárt okoznak (t. i. a test meggondolatlan sanyargatásai) s nagyobb jónak útját szokták állni..." Tehát a test nagyobb jóban segíthet bennünket, ha mérsékelt szigorral kezeljük. Ezért nem szolgáltatja ki a testet a lélek kénye-kedvének, hanem a gyóntató bölcs védelme alá helyezi.

Mindegyikünk számtalanszor tapasztalta és tapasztalja mindennap a kérdés gyakorlati fontosságát önmagán. Mennyi önmegtagadást gyakoroljak és főkép: milyen formában. Mennyit bír el az egészségem kár nélkül? — Nem egy van már közöttünk, akinek testi egészsége sok kívánnivalót hagy hátra és örökös keresztként nehezedik rá valamilyen szervezeti fogyatkozás. — Főképen az idegek túlságos igénybevétele agyonhajszolt korunkban az, ami szinte mindnyájunknak sok kellemetlenséget okoz a legkülönbözőbb szervezeti gyengeségek alakjában. Lehet-e és mi módon ezeket elkerülni s ha megvan, milyen magatartást tanúsítsunk?

Látszólag egyszerű orvosi kérdésekről van szó, de valójában ismerjük a szoros összefüggést idegrendszerünk állapota és mélyebb lelki életünk között s ezért a tisztánlátás nagyfontosságú végcélunk érdekében is. — Lélek és test közt a legszorosabb kölcsönhatás nyilvánul meg. A lélek egyik legcsodálatosabb megnyilvánulása éppen a test felépítése és működésben tartása. Még csak közel sem tudunk

férkőzni azon titokzatos erő megértéséhez, amit léleknek nevezünk s ami a föld differenciálatlan atomjaiból testünk csodálatos világát építi fel. Minden porcikánk egy névtelen földrészecske, amely a növény- és állatvilágon keresztül szervezetünkbe jut, lelkünk kormányzó hatáskörébe kerül és bámulatos kémiai csoportosulásuk után szem, fül, szív, izom, vér stb.... csodás világává alakul át... Tehát a testben tulajdonképen a lélek a minden, a többi kivétel nélkül hitvány földszemcsék csoportosulása... Egy mosolygó gyermekarc, egy tiszta leányarc, egy tüzes férfitekintet... mind a lélek kisugárzása az anyagon keresztül... Az idegrendszer mintegy gyeplő működik a lélek kezében, amelyre valósággal fel vannak fűzve a sejtek miriádjai és engedelmeskednek... Ha a lélek eldobja a gyeplőt, széthull minden... a rózsás arc éppúgy, mint a szemek fénye s az idegek titokzatos sejtvilága. ... „auferes spiritum eorum, et deficient, et in pulverem suum revertentur..." És ebből a földhalmazból akarnak csinálni misztériumot, a lélek rovására; pedig az egészben csak a lélek az igazi misztérium...

Innét származik minden eltévelyedés; nem gondoljuk meg, hogy a lélek minden, a test nem sokat ér, és amit ér, azt is egyedül a léleknek köszönheti... Hogy a magzatot napjainkban annyira semmibe veszik, főoka ezen végzetes tudatlanság, hogy nem a test tömege teszi az emberi lény értékét, hanem a lélek. A megtermékenyített petesejtben már benne van az elrejtett kincs, egy csodás világ kibontakozásának teljes lehetősége. A teremtett világnak éppen egyik legnagyobb csodája az ilyen kicsi sejt, amely magát emberré építi. Minő titokzatos világ, isteni energiák szunnyadnak benne... Ami azután hozzájön, az por és víz, — a lényeg, a lélek teljesen benne működik már. És naponta hány ilyen kis világot rombolnak szét a test bűnös kényelemszeretete miatt...

Mivel a testet így egészen a lélek formálja, megérthetjük azt a bámulatos befolyást, amit a lélek az egész élet folyamán gyakorol a testi egészségre és azt is, miért reagál oly fínoman a lélek a test kóros elváltozásaira. — Az orvostudomány sem győz mostanában eleget mea-culpázni, hogy ezt a mindennél fontosabb tényt a nemrég multban esztelen materialista elvakultságában egyszerűen figyelmen kívül hagyta vagy kivált tagadni merészelte.

Ha valakinek az életében a test és lélek kölcsönös egymásrahatása feltűnően érezhető, akkor éppen a miénkben, akik intenzív lelki életre törekszünk s a testet lehetőleg háttérbe szorítjuk. — Kezdetben fiatalabb éveinkben ez aránylag könnyen is megy. Mindig lázasabban fekszünk bele a szellemi munkába, és sajnáljuk a legkisebb pihenőt is mint elvesztett időt. Különösen akkor nyilvánul ez meg, ha valami kedvenc elfoglaltságunk akad, ami egyéni hajlamainknak és hiúságunknak nagyon megfelel, pl. könyvírás fiatalkorban... a dicsőség jelen és jövő szivárványképeivel... Ilyenkor nem ismerjük mi a fáradság, — éjjelt nappallá tudnánk tenni... Tarthat az ilyen hosszú évekig, kinek-kinek örökölt egészség-tőkéje szerint vagy csakhamar érezteti káros hatását a terheltebb egyéneknél. — Állandóan működő fantázia, éberállapothoz hasonló élénk álomképek, — majd álmatlanság, kimerültség, unalom, ingerültség a jólismert tünetek. A túlizgatott, túlerőltetett idegrendszer itt is — ott is zava-

rokat csinál gyomorban, szívben. A tisztátalan kísértések néha elemi erővel és a leglehetetlenebb alakban lépnek fel... Egyszóval kifejlődik egy állapot, amit közönségesen neurasthéniának nevezünk. Szinte minden becsületesebb szerzetesnek van belőle egy jó adag. Azért mondjuk: „becsületesebb", — mert ez éppen a komoly erőlködésnek szinte szükségszerű következménye. Általában az intelligens osztály közös keresztje.

Magában még nem is lenne olyan nagy baj, hanem rendszerint az következik be, hogy a kizsarolt test és idegrendszer megbosszulja magát és feltámad a lélek ellen. Amilyen imprudens volt előbb az erőfeszítésben, éppen olyan túlzó lesz most a kímélésben, a százféle apró pepecselésben és kivételekben. Minden figyelem az egészségre összpontosul „semper et ubique"... Merje valaki azután kétségbe vonni, hogy mindez nélkülözhetetlen, — lesz akkor idegeskedő, nyilt és titkos neheztelés és az igazi testvéri szeretetnek befellegzett... Csak a kedvenc foglalkozás, amit talán nem is mindig az engedelmesség kormányoz, adja vissza a jókedvet, a frisseséget, és ekkor nagyobb erőfeszítés is könnyen megy. Ha azután jön egy kis elöljárói óhaj is közbe, — akkor kész a teljes kimerültség; — ha meg egy nemvárt sikertelenség is beüt a kedvenc foglalkozásban: akkor idegösszeroppanás — és orvosi rendeletre: hosszú pihenés...

A kép egész sötétnek látszik, ha hozzávesszük, hogy szinte szükségszerűen beleesünk mindnyájan e kellemetlen idegállapotba ha becsületes erőfeszítéssel hosszabban élünk a szerzetben. — És éppen itt érkezünk el a kérdés csattanójához, amelynek könnyebb megértése végett bocsátottuk előre az eddigi megfontolásokat. — A neurasthenia még nem jelent feltétlen nagy bajt, ha lelki erőnkkel uralkodni tudunk rajta. Okos mérséklettel s kellő pihenéssel annyira uralkodhatunk fölötte, hogy mások alig vesznek tudomást róla, sőt éppen saját nyomorúságunk tudata megértőbbé fog tenni mások hasonló gyengeségével szemben. — Minden azon múlik, hogy a neurasztheniás jó szerzetes-e — azaz másszóval — teljesen Istenre van-e beállítva vagy a saját hiúságára. Csak ezen utóbbi esetben nyilvánulnak meg kisebb-nagyobb fokban az említett kellemetlen tünetek... Ha én vagyok a cél, akkor világos, hogy egészségemet mindenáron becézem és óvom, mások rovására is. Akkor nem fontos a másik érdeke, a személyzet bármilyen kicsinyes zaklatása, hangos kifakadás, ha igényeimet nem elégítették ki stb.... stb.... Utazás közben, idegen helyen is mindenkinek tudomást kell szereznie az én drága egészségemről — és — sokáig nem feledhetik el, ha valahol huzamosabban időztem... — Mindez egy csapásra elkerülhető, ha egészen Istenre vagyunk beállítva szabályaink szellemében. Nem jelenti ez azt, hogy most már magammal semmit se törődjek, hogy forduljak fel, ahogy mondani szokás, — maga a szabály akadályoz meg benne, mondván: „Dícséretes a mérsékelt gondoskodás az egészség és a testi erő fenntartásáról Isten szolgálatára; gondja is legyen reá mindenkinek..." E jelentéktelennek látszó szabályokban rejlő mélységes bölcseségre azonban rendesen csak akkor jövünk rá, mikor a baj már megtörtént.

Hogyan fogunk tehát a megtörtént bajból szabadulni? Úgy, hogy megalkuszunk vele, sőt egyszerűen beállítjuk természetfölötti célunk szolgálatába. A nagy idegkimerültség, ahogy mondtuk, nagyon sok-

szor hiúságból végzett túlzott munka következménye s azért most az alázatosság szolgálatába kell beállítanunk. Nincs ugyanis kínosabb lelkiállapot, mint a megsemmisítő tehetetlenség érzése, ami ezen idegkimerültségi állapotok rendes kísérője. Az illető úgy látja ilyen alkalommal, hogy ő már úgysem lesz többé alkalmas kiválóbb szellemi alkotásra, sőt a vége talán az lesz, hogy egészen megzavarodik. Azután jön a kínzó önvád, hogy ezt saját imprudentiája okozta és vádol magában noviciátust, elöljárót és szabályt, melyek mind a szüntelen önmegtagadásra sarkallták, a helyett, hogy józan mérsékletre tanították volna. Ezekből lesznek a sebzett lelkek, az ú. n. ütődött emberek, akik főleg egészségük minden módon való pepecselésének élnek, no meg ínyüknek megfelelő mutatósabb elfoglaltságnak, amikben egy-egy időre minden bajukat elfelejtik. Életüket a lehető kényelem szerint rendezik be, nem ellenségei semminek, ami a józan burzsoáéletet kellemessé teszi... Ilyen kis orvosságokkal azután ideges ingerültségük gyógyírt talál... Szomorú megoldás a szerzetes részére...

Az igazi orvosság pedig az, ha ilyenkor megismételjük Istennek való teljes átadásunkat. Az Úr tudja jól, hogy legfeljebb gyarlóságból és nem gonoszságból vittük túlzásba a dolgot és neki éppen olyan kedvesek leszünk fáradt idegekkel, mint vasidegzettel. Neki csak egy a fontos, hogy hiúságunkról letegyünk, legalább ilyenkor, félig rokkantan, és az ezernyi nyomorúságot, mely fáradt idegzetünknek kínos kísérője, ajánljuk fel mindannyiszor az Ő szent tetszésére... Igy éppen állandó gyengeségünk lesz a legjobb eszköz, amely bennünket szerénységre, alázatosságra és Istennel való állandó egyesülésre nevel... A sok apró morfondírozás és ideges rettegések helyét elfoglalja majd egy nagy belső béke, amit semmi sem tud tartósan megzavarni... Magam is nyugodt leszek és mások is épülnek erőslelkűségemen. Nem fog sodromból kihozni még az sem, ha orvosi előírásaimról valahol, különösen utazás közben vagy idegen helyen megfeledkeznek, mert többre fogom becsülni mások nyugalmát, mint saját kényelmetlenségemet. Ha lehet, igenis törődöm az egészségemmel, de nem mindenáron és minden lehető eszközzel...

Nyugodt lehetek, hogy így Isten jósága nem engedi meg betegségem súlyosbodását, sőt a baj egyik főforrását — idegességemet lefékezve, valóságos testi betegségem is bámulatosan javulni fog... Egyszóval: az idegességnek, mindenfajta neurasztheniának is legfőbb gyógyszere a teljesen kiegyensúlyozott, azaz Istennel tökéletesen egyesült szív... Ezt nem egyedül csak mi állítjuk, hanem csodálkozva találunk rá, ha kissé más alakban is, orvosok és általában mélyebben gondolkodó világi egyének irataiban. — Egy közismert hipnotizőr és ideggyógyász írja: „Nem elméleti okoskodás, hanem gyakorlati tapasztalataim eredménye (kb. 20,000 idegbetegen), mégha különöskép hangzik is, hogy a kenyérkérdésnél is mélyebben nyugtalanítja a mindenkori kultúrember belső lelki világát... a világnézeti kérdés... a hit kérdései..." Egy más helyen azt vallja, hogy minden idegbetegség végeredményében világnézeti kérdések kínzó rendezetlenségére vezethető vissza... Ezért e derék szerző is egész kis theodiceát ad az ideges emberek lelki megnyugtatására, ahol nagyon okos dolgok hihetetlen világnézeti badarságokkal együtt vannak feltálalva

látható jóhiszeműséggel. Az is közismert, hogy a gyógyítás művészetében elsőrangú fontosságú a beteg bizalmának felébresztése és a gyógyulásban való szilárd hite. — Coué-izmus néven ismert az a gyógymód, amely hihetetlen eredményekről számol be csupán szuggesztív eszközök révén. A hypnózis csodálatos eredményei is ugyanerről tanúskodnak. Pedig ezekkel legtöbbször csak illúziókba ejtik a lelket és légvárakkal áltatják. — Egyedüli, igazi megnyugtatója az emberi léleknek: az Isten. „Nyugtalan a mi szívünk" — mondja Szent Ágoston. Minden egyéb csak részletmegoldás, külsőséges flastrom, igazi végleges megoldás: Krisztus. Nem mintha vele minden baj véglegesen elmúlnék, hanem ennél még szerencsésebb dolog történik; üdvösségünk szolgálatába lesz beállítva. Sokat emlegetik és nagyon valószínű, hogy Szent Pál is erősen neurasztheniás volt (v. ö. taeduit nos etiam vivere...) és mennyit tett mégis Krisztussal tökéletesen egyesülve!...

Igazi, mélységes lelki nyugalmat egyedül csak nehézségeink maradék nélküli megoldása adhat. Ezt pedig egyedül Krisztusban találjuk meg. Minden egyéb próbálkozás csak elodázza a kérdést, hogy végül annál elemibb erővel lépjen fel és igazi megoldást követeljen. A szuggesztív eljárások és főleg a hypnotizmus abban állnak, hogy a beteg gyenge idegrendszerének irányítását egy felsőbbséges idegrendszer veszi át és a maga akaratát teszi a betegének helyébe. A tömegbe dobott eszmék, jelszavak ugyanezt teszik, éspedig rövidebb-hosszabb időn át bámulatos sikerrel... Az aggodalmak eltűnnek, új életkedve támad a letört léleknek s a kétségbeesett lemondás helyét túlzott önbizalom foglalja el...

Mennyire más lesz a helyzet, ha én nem emberi tekintélyen és múló világi illúzión építem fel a lelkem nyugalmát, hanem az egyedüli szilárd alapon: Krisztus szikláján... Mint a rendíthetetlen sziklahegy, úgy áll előttünk 2000 év távolán át is Szent Pál erős bizodalma: „Scio, Cui credidi..." „Et portae inferi non praevalebunt..." Megrendült az egészségem? Idegeim túlérzékenyek és könnyen kimerülnek? — Tudom, kinek szolgálatában gyengültem el s azt is tudom, hogy az Ő ereje éppen a gyengeségben mutatkozik meg! — Hány gyenge, beteges ember áll minden időben szemünk előtt erős lelkével és kitartó istenszolgálatával. — „Bonum certamen certavi." — Igen! — Nem megy a dolog magától. Gyengeségünk nem szűnik meg, csak Krisztus ereje lép szüntelen a helyébe... Talán sehogy nem könnyebb az Isten jelenlétében való járás, mint az ilyen kissé megrokkant idegállapot esetén. Csak az tudja, aki tapasztalta, hogy milyen kínos néha, hogy mennyire lenyomják a lelket a kishitűség, az értéktelenség gyötrő kísértései... De ilyenkor mindig eszünkbe jut a mi Erősségünk, Akinek mindenestül átadtuk magunkat, s megígértük, hogy Róla soha el nem feledkezünk, mint a házasok esküje mondja: „holtomiglan, semminemű viszontagságban..." El lehet most már képzelni, hogy Ő lenne a hűtlen fél, hogy Ő hagyna el bennünket éppen a nyomorúság, a szorongattatás idején? — Lehetetlen! „Scio, Cui credidi..."

Igy elméletben nagyon szép az egész és könnyűnek látszik, de a gyakorlatban ezer kínzó kétely merül fel. — Nagyon sokszor úgy tűnik fel, hogy az elöljáró nem mutatja a legkisebb megértést sem,

hiába igyekszem meggyőzni állapotom súlyosságáról... és ott lebeg előttem a szörnyű rém, hogy egészen tönkremegyek, talán idő előtt meghalok... Vizsgáljam csak meg alaposan magam ilyen esetben, hogy mi a főforrása kínjaimnak és meg fogom találni, hogy túlzott önértékelésem, hiúságom... Igyekezzem csak kissé másképp beállítani a helyzetet, pl. ilyenformán: „No! és ha meghalok, az olyan pótolhatatlan veszteség lesz a világnak és Isten országának?" — És ha mindez Isten hűséges szolgálatában következne be, — nem gondolom, hogy nem is járnék olyan rosszul, mint első pillanatban látszik?... Így járt Berchmans Szent János is a többek közt és mégsem számítjuk őt a tragikus sorsú szerzetesek közé... Olvassuk az életrajzában, hogy súlyos betegségével a szabálynak megfelelően többször is jelentkezett illetékes elöljárója előtt, aki egyszerűen megnyugtatta, hogy nem olyan veszélyes a baj, csak tanuljon tovább, mint a többiek... Csak akkor eszméltek fel, mikor a baj olyan súlyos lett, hogy nem lehetett többé segíteni... Emberileg vádolni lehet az elöljárót és bizonyára lehettek is lelkiismeretfurdalásai, de Berchmans Szent Jánosnak nemcsak, hogy nem ártott ez a hősies engedelmessége, hanem életszentségét koronázta meg. Kis Szent Teréz sorsa, tudjuk, egészen hasonló volt... — Ezt az utat követték bámulatos alázatossággal szentjeink egytől-egyig... Ezt kell nekünk is megtalálnunk s ez úton a test és a lélek harmóniáját Isten szolgálatában.

A lelkigyakorlatokban is világosan kifejezésre jut ez a szellem, mely a testet engedelmes eszközzé alakítja át a lélek kezében. — Ha ez lehető tökéletesen sikerült, akkor lesz meg bennünk az a béke, melyet az evangélium ígér már e földi életre s amely előíze a mennyországnak. Csak ez a béke lehet a végleges megoldása a test és lélek viszonyának, hiszen a test is hivatva van arra, hogy megdicsőülvé részesévé legyen az örök életnek. — Nagyon szépen jegyzi meg egy mélyen gondolkodó modern konvertita: „Végre megértem Jézus, a Szent Szűz és a szentek tiszteletét testi alakjuk közvetítésével. Testünknek annál több joga lévén a túlvilági életre való alakjában, minél inkább alá volt vetve a léleknek, világos, hogy az egyén annál több valószínűséggel számíthat a valóságos dicső feltámadásra és a halhatatlan megdicsőülésben való boldogságra igazi alakjában, minél szentebb volt. És ez a test annál méltóbb a lélekhez, amely éltette, minél nagyobb tisztaságra jutott el már itt a földön. Egy teljesen tiszta lénynek, mint Krisztus vagy a Szent Szűz, nincs szüksége megtisztulásra. Testük már nem más, mint a lélek látható ritmusa, amelynek semmi oka sincs többé rá, hogy a testtől elváljék..." Vajha a Szűz Anya és a szentek példájára és közbenjárására elérnők mi is azt, hogy testünk már e földön ne kolonc és ellenség, hanem engedelmes eszköze, látható ritmusa legyen a lelkünknek!

K. J.

A regula lelkisége

Szentatyánk, XII. Pius pápa, *Fulgens radiatur* kezdetű köriratában, Bossuet szavai nyomán így jellemzi a Regula lelkiségét: „A benedeki törvény a legnagyobb bölcseséget teljes egyszerűséggel páro-

sítja, a keresztény alázatosságot az erények lelkes gyakorlatával kapcsolja egybe; a szigorúságot szelídséggel enyhíti, a köteles engedelmességet egészséges szabadsággal nemesíti meg. Megvan benne a feddés ereje, de melegen sugárzik a jóságos megbocsátás; a parancsnak érvénye sérthetetlen, de az engedelmesség a léleknek nyugalmat, a szívnek békét ád; megkapó a komoly hallgatás, de szép és megnyerő a beszéd kedvessége; végül a tekintély kifejti erejét, de a gyarlóság is megkapja segítségét."

Találóbban aligha lehetne kifejezni a Regulának azt a páratlan szellemi nagyvonalúságát, mely már *Nagy Szent Gergely* pápa lelkét is megfogta, de a keresztény lelkiség történetében egyre nyilvánvalóbban beigazolódott. *Discretione precipua:* lelki tapintatosságával kiváló ez a szabálykönyv — mondja a bencés pápa. Annak a férfinak egyénisége tükröződik benne, aki — Istentől kapott kegyelmét és nevét tekintve is Benedictus, Áldott — „semmiképen sem tudott máskép tanítani, mint ahogy élt". (Nagy Szent Gergely, Párbeszédek II. könyve, 36.)

Schmitz maredsousi bencés háború alatt megjelent benedekrendi történelmének utolsó fejezetében összefoglalja a benedeki lelkiséget.[1] Megállapításai közül a legjellegzetesebbeket emeljük ki általános bevezetésképen.

Szent Benedek azért írta a Regulát, hogy szervezetet adjon kolostorának. Ezt a célkitűzést nem szabad szem elől tévesztenünk, amikor kezünkbe vesszük. Nem elméleti értekezést írt a lelki életről, nem is gyakorlati célzatú elmélkedéseket a lelki tökéletesedésről, hanem az *aszkétikus élet gyakorlati szabályzatát.* Egyszerre az evangéliumi tökéletesség útjára állítja szerzetesét. Nem is akar mást, mint az evangéliumi életet. Ezért a benedeki életforma természetes meghatározása egyszerűen az, hogy *a keresztény tökéletesség útja.*

A Regula kolostor részére készült: *állandó jellegű, rendszeres életformát* tart szem előtt, az Úr szolgálatának iskoláját, ahol a lelki élet gyakorlati tudományát tanulják.

Tanítómestere ennek az iskolának az *apát.* De mint neve is jelzi, több, mint tanító: atya, pater spiritualis. Erényei között első helyen áll a *lelki tapintatosság.* Úgy kell szerzeteseit vezetnie, hogy irányításában „legyen mit kívánniok az erőseknek, de a gyöngék se riadjanak vissza". (Regula, 64. fej.)

Mértéktartás és *emberiesség* sugárzik ebből a tapintatosságból. *Nagyvonalúsága* kizár minden kicsinyeskedést. Az önakaratról teljes lemondást követel: tökéletes engedelmességet és minden belső ellenállás föladását, de aprólékos részletességgel nem skatulyázza az erénygyakorlatokat, s nem köti meg fölöslegesen a lélek istengyermeki szabadságát.

A Regula szelleme *családias jellegű:* a szerzetesek közös életet élnek, családot alkotnak. A családban bizonyos közösségi erényeknek természetesen különleges szerepük van: a szeretetnek kölcsönösnek kell lennie a testvérek között, egymás gyarlóságait „a legnagyobb türelemmel" kell elviselniök (Regula, 72. fej.) stb.

Végül a benedeki lelkiség középpontjában Krisztus áll: *christo-*

[1] Histoire de l' ordre de S. Benoit, Maredsous 1942.

centrikus. „Krisztusnak semmit elébe ne tegyenek" — hangoztatja ismételten Szent Benedek. Az Úr példája sugárzik a Regula aszketikus szabályaiból, az ő kegyelme árad a szerzetes lelkébe, aki buzgó és állhatatos életével Krisztus szenvedéseinek részesévé lesz. (Regula, Prologus.)

Schmitz a történetíró tárgyilagosságával állapítja meg mindezt, de föladatának megfelelően kissé általánosságban mozog. Mi megkíséreljük, hogy a gyökerekhez jussunk. Nem érdektelen ez a kérdés sem papnak, sem hivőnek. A Regula ugyan elsősorban szerzetesekhez szól, de magának az evangéliumi tökéletességnek alapelveit adja. A középkorban kolostorok falain átsugározva a keresztény társadalom lelki nevelőjévé vált, s azóta is eleven erővel hat nemcsak az újabb szerzetesrendek szellemére, hanem mindazokra, akik a tudatos lelki élet tisztult levegőjében akarják szolgálni Istent. A kolostor kicsiny képe az Egyháznak: ami ott érvényes, az — mutatis mutandis — a hívek, az egyházközség életére is áll. A Szentatya, említett köriratában, éppen azokat a tanításait emeli ki a Regulának, melyek egyetemes jellegűek: a rendezett közösségi életet, mely az apát felelősségtudatára és a testvérek tekintélytiszteletére s kölcsönös szeretetére épül, a szorgalmas munkát, a szociális gondoskodást betegekről, szegényekről, de mindenekelőtt Krisztus szeretetét. Mi a benedeki lelkiség alapelemeit: programmját és gyakorlatát igyekszünk a Szentírással és a szerzeteshagyománnyal való kapcsolatában felmutatni. A keresztény lélek rátalál bennük a lelki élet időtálló elveire és útmutatóira.

I. A LELKI ÉLET PROGRAMMJA A REGULÁBAN.

A Regula lelki programmját négy metaforában állítja elénk Szent Benedek. Mind a négy a Szentírás egy-egy mondatára vagy képére emlékeztet, s lényegében ugyanazt a föladatot: *a lélek üdvösségének munkálását* fejezi ki más-más színezettel és hangsúllyal. Tulajdonképen ez az Evangélium programmja is, s a kereszténység elsőrendű hivatása a világban. Krisztus kérdése az örök felelősség figyelmeztetésével hangzik évszázadokon keresztül mindegyikünk felé: „Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, lelkének pedig kárát vallja?" (Mt. 16, 26.) A szerzetes sem keres mást, mint lelke üdvösségét: ez elsőrendű s egyetlen végső célja, az *unum necessarium.* A gyakran emlegetett „másodrendű cél" a monasztikus hagyomány szerint munkaprogramm egy-egy szerzetesi testület számára. Ez a munka lehet egyszerű földművelés vagy tudományos kutatás, kézművesség vagy lelkipásztorkodás és nevelés, de tulajdonképen nem más, mint a földi életben szükséges és az evangéliumi tökéletességhez is hozzátartozó *labor,* a hasznos elfoglaltság. Nélkülözhetetlen, de teljesen alárendelt szerepe van az elsőrendű célhoz mérten. A lélek üdvössége az igazi cél. Ezért törekszik a szerzetes az evangéliumi tökéletességre. A Regula metaforái szerint ez a törekvés

1. fáradságos visszatérés Istenhez a Megváltó útján: *Krisztus követése;*

2. ezen az úton belső küzdelem vár az emberre bűnös hajlamai és a gonoszlélek ellen, ezért *lelki harc* (militia spiritualis);

3. a Regula szervezett keretet teremt a kolostorban e lelki pro-

gramm megvalósítására: *az Úr szolgálatának iskoláját* (schola dominici servitii);

4. ezért a kolostor nemcsak iskola, hanem *műhely* is (officina), ahol a lelki élet művészetének eszközei, a jócselekedetek állnak a szerzetes rendelkezésére.

Ezt a programmot röviden a Regula Prologusában idézett zsoltárvers foglalja össze: „Declina a malo et fac bonum — fordulj el a rossztól és tégy jót". Az egészet a *conversio morum:* az erkölcsök megjobbításának szüntelen tökéletességre sarkalló ígéretébe sűríti a benedekrendi szerzetes.

Nézzük egyenkint a Regula metaforáit. Sokkal tartalmasabbak, semhogy futólagos elsorolással kimeríthetnénk őket.

1. Krisztus követése.

A Prologus első szavai arra szólítják föl a fiatal szerzetest, hogy a fáradságos engedelmesség útján térjen vissza Istenhez, akit tunya engedetlenséggel elhagyott. *Istent kell keresnie.* A novíciusmester első kötelességévé teszi a Regula, hogy megfigyelje, valóban Istent keresi-e a jelölt. (58. fej.)

Isten keresése örök nyugtalansággal él az ember lelkében. Nem hivatkozunk az ősi keletnek ma is milliók szívében élő vallásaira. Nézzük csak nyugati, racionalista hangoltságú kultúránk gyökereit. A görög hagyomány szerint már *Pithagoras* Isten követésében (ἕπεσθαι θεῷ), az Istenre hasonlításban (ὁμοίοσις θεῷ) jelölte meg az ember végső célját. Ez az eszme, különböző formákban végighúzódik a görög bölcseleti iskolák tanításán. *Plato* érosza valóban arra tört, hogy a legfölső ideához emelkedjék és hasonlóvá is legyen hozzá. De isteni kinyilatkoztatás nélkül erőtlenek az emberi szellem szárnyai. A *sztoikusok* pantheizmusa már azonosítja Isten követését a természet rendjéhez alkalmazkodó élettel.[2]

Az *ószövetségi Szentírásban* Isten keresése és követése nem elvont tanítás, hanem gyakorlati magatartás: *az engedelmes ember válasza az élő Isten hívó szavára.* Éppen az a különbség a kinyilatkoztatás Istene és a bölcselet Isten-fogalma között, hogy a Szentírásban Isten nem az emberi ész, a dolgok végső értelmét kutató gondolkodás logikus következtetésének eredménye, valami elvont eszme, hanem konkrét személy, élő valóság, cselekvő hatalom, aki parancsot ád, hódolatot követel, jutalmaz vagy büntet. Ábrahám „adsum"-jától (Gen. 22, 1.) a próféták engedelmességéig, mellyel emberfeletti küldetésüktől sokszor visszariadtak, de végül mégis hivő készséggel vállalták azt, mindig ugyanaz Isten emberének magatartása. Szaporíthatnánk a példákat. Elég legyen annyi, hogy próféták és zsoltárok szüntelen buzdították a választott népet Isten keresésére, ami gyakorlatilag az Úrral kötött szövetség megtartását, a bűn kerülését és a parancsolatok teljesítését jelenti. A Zsoltáros maga is „Isten arcát keresi" (Zsolt. 27, 8.), s az igazak „istenkereső nemzetségét" (Zsolt. 23, 26.) azzal vigasztalja, hogy akik az Urat keresik, azokat Isten el nem hagyja (Zsolt. 9, 11.), azoknak „semmiben sem lesz hiányuk" (Zsolt.

[2] A. Heitmann, Imitatio Dei, Romae 1940.

33, 11.), azoknak „szíve élni fog" (Zsolt. 68, 33.). Hiszen „jóságos az Úr a benne bízókhoz, az őt kereső lélekhez". (Jer. Sir. 3, 25.)

Az *Újszövetségben* az élő Isten hívó szava Jézus ajkán hangzik el: „Tartsatok bűnbánatot, mert elközelgett a mennyek országa." (Mt. 4, 17.) Ez a bűnbánat, amit Jézus követel Isten országának kapujában: *μετάνοια*, gyökeres megtérés, az ember belső világának teljes átrendezése, gondolkodásának, értékelésének megváltoztatása, s mindennek következményeképen, erkölcsi életének megtisztulása. Jézus programmja föltételezi, hogy az ember belső világa s erkölcsi élete rendezetlen, rossz. Erőteljes kifejezést ad ennek az Úr, amikor önmagát — puszta emberi mivoltában véve — sem engedi jónak nevezni. „Miért mondasz engem jónak?" — kérdi egy szalmalánggal lelkesedő fiatalembertől. — „Senki sem jó, csak egyedül az Isten." (Márk 10, 18.) Mégsem ítél el, mint Isten Fia, fölényesen senkit. Szelíd megértéssel hajol le a bűnös emberhez. Elevenbe vágó, könyörtelen kritikájának ostora csak a farizeusok hátán csattan, mert a látszatra megtartott isteni parancs külsőleges erkölcse alá rejtik belső romlottságukat. A hegyibeszéd kíméletlenül lerántja az emberi képmutatás álarcát: „Senki két Úrnak nem szolgálhat... Ahol kincsed vagyon, ott leszen a szíved is." (Mt. 6, 24, 21.) Az emberi szívet e világ múló értékei és élvezetei vagy tömjénezett önmaga tartja fogva. Jézus Istent állítja első helyre az értékek sorrendjében, s az ember első föladatát az „egy szükséges": a lélek üdvösségének keresésében jelöli meg. „Keressétek először az Isten országát és az ő igazságát és ezek (a szükséges földi javak) mind hozzáadatnak nektek." (Mt. 6, 33.) Jézus mértékegysége éppen ellenkezője az e világénak: Ő a lélek szerint szegényt, a szelídet, a tisztaszívűt mondja boldognak, e világ pénzes, hatalmaskodó, élvező boldogaival és ezek írígyeivel szemben. Gyökeres változást követel: újjá kell születnie az embernek, s a gyermek egyszerűségével kell Isten színe előtt állnia és élnie, hogy bemehessen Isten országába. Lám, *ez az evangéliumi istenkeresés programmja:* Isten jelen van Jézusban és lelki országába hív, az embernek meg kell térnie, el kell hagynia régi önmagát Jézusért, hogy Jézusban megtisztult, új önmagára találjon, s mint Isten engedelmes gyermeke Isten országának részese legyen.

Itt kapcsolódik az előző szerzeteshagyományt felölelő Regula lelki programmja az Evangéliuméba. A szerzetesélet *conversio*-val, megtéréssel kezdődik. Szent Benedek azokhoz intézi szavait, akik önakaratukról lemondva Krisztus szolgálatába állanak, megtérésüknek azonban állandó jelleget akarnak adni azzal, hogy fogadalmat tesznek. Fogadalmuk az állhatatosságra, életük megjobbításának törekvésére, de elsősorban az engedelmességre szól. Általa Krisztus szenvedésében vesznek részt, hogy országának is sorsosai lehessenek. (Prolog.) Életük tehát *Krisztus követése.*

Az *Úr* élete programmját éppen azon szavai fejezik ki leghűségesebben, melyek fönntartás nélkül való *engedelmességéről* beszélnek. „Nem a magam akaratát keresem, hanem annak akaratát, aki engem küldött." (Jn. 5, 30.) Az ő engedelmességében természetesen nincs megtérésről, Istenhez visszatérésről szó, inkább tökéletes példaképet akart nekünk adni: minden idők emberének élő utat mutatni Istenhez. Az *Apostol* is akkor érti meg legmélyebben Ura lelkületét, amikor

istenemberi engedelmességét méri föl: Jézus „nem tartotta az Istennel való egyenlőséget olyan dolognak, amihez erőszakosan ragaszkodjék, hanem kiüresítette önmagát, fölvette a szolga alakját, emberhez hasonló lett és külsejét tekintve úgy jelent meg, mint ember. Megalázta magát, *engedelmes lett* a halálig, mégpedig a halálig a keresztfán. Ezért Isten fölmagasztalta..." (Filip. 2, 6—8.)

Az Újszövetségben a keresztút az élet útja: a lelki ember megvilágosodásának és fölszabadulásának egyetlen igazi lehetősége. „Én vagyok a világ világossága; aki engem követ, nem jár sötétben, hanem övé lesz az élet világossága." (Jn. 8, 12.) Ez a követés nem pillanatnyi hangulata, Jézus személye iránt érzett titokzatos érdeklődése a minden magasztosra alapjábanvéve fogékony emberi léleknek, hanem *egy életre szóló sorsközösségnek vállalása.* Már maga a kereszténnyéavatás szentsége sem merő formaság, hanem természetfölötti hatóerővel rendelkező misztérium, mely Krisztus halálával és föltámadásával jegyzi el a hivőt. „Ti is — mondja az Apostol a római híveknek — úgy tekintsétek magatokat, hogy meghaltatok a bűnnek, de éltek Istennek Jézus Krisztusban, a mi Urunkban." (Róm. 6, 11.) Ennek a misztikus sorsközösségnek természetes következménye és követelménye a keresztény ember *személyes közreműködése* az ajándékba kapott isteni kegyelemmel: tudatos erkölcsi élete, következetes engedelmessége Isten parancsainak. „Ne uralkodjék tehát a bűn halandó testetekben, hogy engedelmeskedjetek kívánságainak", mert „bár szolgái voltatok a bűnnek, szívből *engedelmesek lettetek* a tanításnak", t. i. Krisztus evangéliumának. (Róm. 6, 12. 17.)

Megtérésünk, Istenhez visszatérésünk a keresztség szentségében kezdődik: ez egyéni megváltásunk kiindulópontja. De ezzel lépünk egyszersmind a Krisztus-követés útjára is: magunkra vesszük Jézus keresztjét egy életre, engedelmesen elvállaljuk az Evangélium tanítását, hogy megváltson bennünket bűnös énünktől s az Úr Krisztus isteni életében részesítsen már itt a földön, teljes mértékben azonban odaát. „Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye föl keresztjét és kövessen engem. Mert aki meg akarja menteni életét, el fogja azt veszíteni; aki pedig elveszíti életét énérettem, meg fogja azt találni. Pedig mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, lelkének pedig kárát vallja? vagy mit adhat az ember cserébe lelkéért? Mert az Emberfia el fog jönni Atyja dicsőségében az ő angyalaival, és akkor majd megfizet mindenkinek cselekedetei szerint." (Mt. 16, 24—27.) Ezek a szavak súlyos egyszerűségükben az ember életének végső értelmét hordozzák: földi keresztútjáét, de örök boldogságáét is.

Szent Benedek az evangéliumi tökéletességnek erről az útjáról szólva a kegyelmi meglátás tiszta örömével kiált föl: „Mi lehetne édesebb nekünk, szeretett testvéreim, az Úrnak e hívó szavánál? Ime jóságában megmutatja nekünk az Úr az élet útját." (Prolog.) Igaz: „keskeny az út, mely az életre visz" (Mt. 7, 14.), ezért a noviciusmesternek első kötelessége, hogy a jelölt figyelmét felhívja mindarra a nehézségre, mely kényelemre hajló természetünkkel ellenkezik ugyan, de hozzátartozik a kolostori élethez, sőt szándékosan is próbára kell tennie őt, hogy meggyőződjék, képes-e áldozatok árán is kitartani hivatása mellett. De éppen ezek a nehézségek és próbák vezetik a lelket

az Istenhez. (Regula, 58. fej.) S ha kezdetben szigorúnak is látszik valamelyik szabály, nem szabad visszariadni a nehézségektől, hiszen nincs más célja, mint rossz hajlamaink megjavítása és istenszeretetünk megőrzése. (Prolog.) A programm tehát röviden: „Abnegare semetipsum sibi, ut sequatur Christum." (Regula, 4. fej.) Az evangéliumi tökéletesség útján így egyre édesebb lesz az Úr igája és egyre könnyebb az ő terhe: a szerzetes „szárnyaló szívvel, a szeretet kifejezhetetlen édességével" szinte már fut Isten parancsainak útján. (Prolog.) Krisztust követve, az Atyához.

2. Lelki harc.

A második metafora a *militia spiritualis* képe. „Hozzád intézem szavaimat, mondja Szent Benedek Prologusában a szerzetesjelöltnek — aki lemondtál saját akaratodról és az engedelmesség hatalmas és dicső fegyverzetét veszed magadra, hogy Krisztusnak, az igazi királynak harcosa légy." A szerzetes tehát *miles Christi,* aki a kolostori engedelmesség fegyvereivel küzd az evangéliumi tökéletességért. Ez a lelki harc adja Krisztus-követésének dinamikáját.

Hasonló gondolatokért itt sem kell sokáig kutatnunk az antik világ bölcseinél. *Sokrates* arra hivatkozik védőbeszédében, hogy Istentől rendelt tanítói hivatásában úgy kell helytállnia, mint katonának a csatasorban. (Plato, Apolog. 28.) *Plato* a szenvedélyek legyőzéséről beszél, mely az erkölcsi jót juttatja érvényre életünkben. *Seneca* pedig a sztoikus erkölcsbölcseletet foglalja össze kifejező erővel a „vivere militare est" elvben. (Ep. 97.) A sztoikus lelki harc is az ember belső szabadságáért folyik, mint a plátói, de tartalma egészen más. Szabad akarsz lenni? Alkalmazkodjál erős akarattal, fölényes nyugalommal a sorshoz, mit a vak végzet mér ki rád! — ez a sztoikus életbölcseség. Ezért a lelki harc is.

Az *ószövetségi Szentírásban* a béketűrő Jób szájából halljuk a militia spiritualis elvét: „Katonasor az ember élete a földön" (7, 1.), — mondja Jób, — hogy értelmét adja értelmetlennek látszó szenvedéseinek. A megpróbáltatás, a szenvedés hozzátartozik az élethez: türelmes lélekkel kell küszködni vele vagy elviselni, míg Isten meg nem szabadít tőle.

Az ókor bölcsei kifürkészhetetlen isteni akaratról vagy vaksorsról beszéltek. Jób könyvében a gondviselő Isten az a személyes hatalom, aki az ember sorsát intézi. Megpróbáltatások, szenvedések itt sem hiányoznak, de értelmük van: elviselésükkel kell bizonyítania az embernek istenfélelmét és hűségét.

Isten mellett azonban egy másik személyes hatalom is megjelenik a színen: az Úr dicsőségének írigye s az ember ősi ellensége, a Sátán. Ennek egyetlen törekvése az, hogy az igaz embert elszakítsa Istenétől. Itt már titokzatosabb, természetfölötti háttérből rajzolódik elénk az ember földi katonáskodása.

E természetfölötti háttérre az *újszövetségi Szentírás* derít fényt. Az első emberi bűnt mennyei dráma előzte meg. A lázadó és kitaszított angyal hatalmat kap az ember megkísértésére, s az első bűn tragikuma éppen az, hogy a Teremtő parancsát megszegő teremtmény a gonoszlélek táborához csatlakozik. Ettől a perctől fogva ellenségesen

áll szemben egymással Isten országa és e világ, melynek fejedelme (Jn. 12, 31.) — sőt istene (II Kor. 4, 4.) — a Sátán.

Jézus, Isten országának követe és megszemélyesítője ebbe az ellenséges világba lép, hogy megindítsa az emberiség lelki szabadságharcát az üdvösségért. „Ha én az Isten Lelke által űzöm ki a gonoszlelket, — mondja az Úr — akkor *elérkezett* hozzátok az Isten országa." (Mt. 12, 18.) A Sátánnak nem volt hatalma Jézuson, — erről a pusztai megkísértés kétségtelenül meggyőzhette — Jézusnak azonban volt ereje ahhoz, hogy minden hivőt kiszabadítson a Sátán hatalmából. Ez a tény végső harcra ingerli az ellenfelet. Az egyetlen sebezhető ponton támad: Jézus emberi életénél. Erre is érvényben volt, mint minden emberi életre, a „halál törvénye". (Róm. 8, 2.) A halál ugyan a bűn következménye, de Jézus, aki bűnt nem ismert, önként vállalta halálunkat, hogy megszabadítson tőle. A gyűlölet kivégzi Jézust, de a kereszthalál, mitől a Sátán győzelmét remélte, végső vereségét hozza. „Az élet a halállal megvívt csoda-csatával: a holt életvezér ma Úr és él" — énekli mély teológiával a húsvéti sequentia. Az isteni élet megtörte a halál törvényét Jézus emberi testében. Ennek az isteni életnek: a Szentléleknek kell kiáradnia a megdicsőült Jézus Szívéből, hogy teljes legyen a győzelme. Ő az „elsőszülött a halottak közül" (Kol. 1, 18.): „sok testvérnek" (Róm. 8, 29.) kell őt követnie, míg be nem teljesedik Isten országa.

Krisztus követése — mint az előző fejezetben láttuk — nem valósulhat meg másképp, mint sorsközösségben Jézussal. Az új élet csak a megváltó halál elvállalásából fakadhat. Gyakorlatilag ez nem más, mint halál a bűnnek és élet Istennek. A keresztség szentsége alapjában már véghezvitte ezt bennünk, a tudatos közreműködés parancsa azonban sürget: „Ne adjátok tagjaitokat a bűnnek a *gonoszság fegyvereként,* hanem mint akik halálból életre keltetek, adjátok... tagjaitokat az *igazság fegyvereként* Istennek." (Róm. 6, 13.)

Szent Pál szívesen vissza-visszatér a militia spiritualis képéhez, hogy a keresztény ember evilági magatartását, aszketikus harci készségét szemléltesse. Ki kell vetkőznünk a „régi ember" lelkületéből és cselekedeteiből, hogy az „új embert" ölthessük magunkra, aki Isten „képére teremtetett igaznak és szentnek". (Ef. 4, 22—24.) Ez a kegyelmi „felöltözködés" felfegyverkezésünket jelenti a gonoszlélek és a világ szelleme ellen. „Testvérek, — így buzdítja efezusi híveit — erősödjetek meg az Úrban az ő erejének hatalmából. Öltsétek föl *Isten fegyverzetét,* hogy megállhassatok az ördög cselvetései ellen." (6, 10—11.) Ezek a fegyverek — ahogy a következőkben elsorolja — a megigazult lélek öntudata, az élő hit meggyőződése, az apostoli buzgóság, Isten igéjének ereje, az üdvösség töretlen reménye és a szüntelen imádság.

A szerzetesnek, aki hivatása szerint az evangéliumi tökéletességre törekszik, természetesen elsőrendű kötelessége a lelki harc. A cenobitákat Regula és apát irányítása alatt *katonáskodó* szerzeteseknek határozza meg Szent Benedek. (Regula 1. fej.) A *testvéri csatasorból* csak az lépjen ki egyéni viadalra, az vonuljon remeteségbe, aki bizonyos abban, hogy testvéri támasz nélkül is képes Isten segítségével a test és lélek vétkes hajlamai ellen *küzdeni.* (Regula, 1. fej.) Viszont ha vándorszerzetes érkezik, aki meg akar maradni a kolos-

torban és méltónak is mutatkozik rá, vegyék föl, hiszen „mindenütt egy Úrnak szolgálunk, egy király alatt katonáskodunk". (Regula 61. fej.) A szolgaságból jövő és a nemes származású között ne tegyen különbséget az apát, mert „Krisztusban mindnyájan egyek vagyunk és egy Úr alatt egyenlő *katonai szolgálatot* vállaltunk. (Regula 2. fej.) A szerzetesjelöltnek olvassák föl a Regulát e szavak kíséretében: „Ime, a törvény, mely szerint *katonáskodni* akarsz; ha meg tudod tartani, lépj be, ha nem, szabadon távozhatsz." (Regula 58. fej.) Aki meg akar maradni, annak teljesen rá kell szánnia magát arra, hogy a „szent engedelmesség parancsai szerint *katonáskodjék.*" (Prolog.)

A militia spiritualis képe kiegészíti a benedeki Krisztus-követés programmját, illetőleg helyesebben — a Krisztus-követés gazdag tartalmából kiemel, éles megvilágításba állít egy szempontot: az *aszketikus harcot.* Az Úr Krisztus nyomán haladó keresztény nemcsak szenvedőleges keresztviselésre hivatott, hanem cselekvő kezdeményezésre is. Nem egyetlen feladata, hogy a földi élet megpróbáltatásait Istenbe vetett bizalommal viselje el, hanem hogy készségesen lépjen a tettek mezejére, s Isten fegyverzetében harcoljon testének-lelkének bűnös hajlamai, a világ romlott szelleme s a mindezek mögött meghúzódó Isten irigye, a Sátán ellen.

Az egyéniségek különbözők, egyik lélek elvonultságra, a másik cselekvésre hajlamos, a hiteles keresztény lelkiség azonban a passzivitás és az aktivitás egészséges egyensúlyára törekszik. Az elvonulásra hajlamos lélek könnyen rejtheti tunyaságát, önző kényelemszeretetét passzív erényei mögé, a cselekvőt viszont rendetlen önakarata, egyéniségének kiforratlan nyugtalansága, érvényesülési vágya ragadhatja el. Az eszményi harmóniát *Krisztus istenemberi egyéniségében* látja meg a keresztény lélek: ő szelíd és alázatos szívű Istenbáránya, de prófétai erejű és erélyű hőse is a Mindenhatónak.

3. Az Úr szolgálatának iskolája.

A harmadik metafora a szerzetes Krisztus-követésének és lelki harcának színterét az *Úr szolgálatának iskolájában jelöli meg.* A Regula Prologusa azzal a gyakorlati elhatározással fejezi be lelkes és bölcs meghívóját a szerzeteséletre, hogy meg kell alapítani ezt az iskolát. Maga a Regula nem más, mint a *schola dominici servitii* alapítólevele.

A figyelmes olvasót egy pillanatra meglepi a *schola* kifejezés. Eddig az engedelmesség fáradságos útjáról volt szó, melyen visszajutunk Istenhez, továbbá ezen az úton várható lelki harcról. Most mintha hirtelen a tudomány csöndes, árnyas csarnokaiba kanyarodnék ez a kényelmetlennek és fárasztónak ígérkezett út. Miféle iskolát akar alapítani Szent Benedek? Talán középkori értelemben vett kolostori iskolát, későbbi melegágyát az európai művelődésnek? Vagy teológiai főiskolát, magasiskoláját a keresztény gondolatnak? Ne vezessen félre bennünket az iskola elnevezés! A *szolgálat iskolájáról* van itt szó. Nem elméleti teológia ennek az iskolának a tárgya, hanem gyakorlati keresztény élet. Nem az ész kiművelése, hanem az egész ember megszentelése. Nem a tudás fölénye, hanem a szolgálat alázata. Mindezek alapjábanvéve nincsenek ellentétben, hiszen az elméleti teológia megvilágosultabb keresztény élethez vezethet;

az értelem kiművelése egyik leghasznosabb eszköze lehet az életszentségnek; s a nagy tudás is párosulhat mély alázattal. Az élet szomorú valósága azonban sokszor rácáfol erre. S Szent Benedek a gyakorlat embere (a szó helyes értelmében), akit nem ragyogó elméletek és szép szavak érdekelnek, hanem az élet valósága: a tett.

A *klasszikus scholának* mindig volt valami gyakorlati jellege. A tanítvány követője is volt mesterének, a mester nevelője, példaképe is tanítványának. A görög ifjú kiválasztotta azt a bölcselőt, aki műveltség mellett, értelmet és eszményt is tudott adni életének, s annak lett szellemi gyermeke.

A *Szentírás kultúrkörében* az iskola nevelői célzata még szembeötlőbb, mint az intellektualista görögöknél. Itt az Isten kinyilatkoztatott törvénye szabja meg a tanítás elméletét és gyakorlatát. A tudós rabbit tanítványok veszik körül a jeruzsálemi templomban vagy elkísérik vándorútjain. A tudomány megszabja az életmódot, hiszen az isteni törvény ismeretének célja nem más, mint annak tökéletes megtartása.

Jézus is úgy indul meghirdetni Isten országát, mint egy zsidó vándortanító. A „tizenkettőt" egyenkint hívja el családjából, megszokott munkájából, rendezett életkörülményei közül, hogy megosszák vele a vándorapostol sanyarú életét. Tanítványai lettek Jézusnak. Az apostolok iskolájánál aligha lehet gyakorlatibb nevelést elképzelni: valóban Krisztus nyomán járták az evangélium „keskeny útját". De nem akad még egy iskola, melynek tanítása mélyebb és gazdagabb lett volna, mint az Úré. Igazság és élet itt elválaszthatatlanul összeforrtak: az élő igazságból igaz élet fakadt. „Az igék, melyeket én szólottam nektek, azok *szellem és élet*" (Ján. 6, 64.) — ezek a szavak nemcsak az Eucharisztiáról mondott beszédről, hanem az Úr egész tanításáról állanak. Három év türelmes nevelése sokat formált az egyszerű, szellemi dolgokkal szemben kissé nehézfejű embereken. Az utolsó vacsorán Jézus csöndes megelégedéssel mondja: „Ti már *tiszták* vagytok az ige által, amelyeket szóltam nektek." (Ján. 15, 3.) És hamarosan hozzáteszi: „Ti az én barátaim vagytok, ha megteszitek, amiket parancsolok nektek. Már nem mondalak benneteket szolgáknak, mert a szolga nem tudja, mit művel az ura, hanem barátaimnak mondalak titeket, mert mindent, amit hallottam Atyámtól, tudtul adtam nektek." (15, 14—15.)

Szent Benedek a klasszikus iskola küszöbéről lép az Úr szolgálatának iskolájába, a Subiaco-i remetebarlangba. Hivatása akkor érlelődött meg, amikor Rómában felsőbb tanulmányaiba kezdett. Nagy Szent Gergely szavai szerint „scienter nescius et sapienter indoctus", visszahúzta lábát a római iskola, de méginkább a pogány élet küszöbéről. (Párbeszédek II. könyve, előszó.) Mégis iskolát alapít, de az Úr szolgálatának iskoláját. Háromesztendős remeteéletének küzdelmei és tapasztalatai megértették vele, — amire különben az akkor már közel másfélszázados szerzetesi hagyomány is eljutott — hogy az autodidakta módszer lelki vonalon sem helyes. Krisztus kegyelme nem forgatja föl az Isten-alkotta természet rendjét: amint testi vonalon érvényes az atya-fiú viszony, s szellemi vonalon a mesteré és tanítványé, úgy kell valami hasonlónak a kegyelmi életben is lennie. Az Úr iskolájában mester várja a jelentkezőt, akit tapasztalatokban

gazdag szerzetesélete és a lelkek vezetéséhez szükséges érzéke, meggondoltsága és tapintata igazi *pater spiritualis*-szá avat. Képét Szent Benedek az apát alakjában rajzolta meg mesteri kézzel a Regulában 2. és 64. fejezetében. A jelentkezőt azonban nemcsak mesternek kell várnia, hanem megszervezett iskolának, ahol a tanítványok testvéri közössége éli az istenszolgálat evangéliumi életét. Szent Benedeknek kifejezett célja, hogy ilyen közösséget alapítson.

A benedekrendi kolostor ismertetőjegyének szokták tekinteni a családias jelleget. Ennek alapján joggal kereshetné bárki a Regula lelki programmját kifejező metaforák között a *család* hasonlatát. Hiába keresné! A család képe önállóan nem szerepel benne, s a *familia* szó sem fordul elő, ha mindjárt *atya* és *testvérek* gyakran szerepelnek is. *Fiának* csak a prologus első szavaiban nevezi Szent Benedek a szerzetest, különben mindig *tanítványhoz* szól. Ezzel természetesen nem akarjuk tagadni a benedeki lelkiség családias jellegét, csupán arra hívjuk föl a figyelmet, hogy a szerzetesi közösség családi jellege mennyire lelki és szellemi értelmű a Regulában. Az atya-fiú viszony teljes mértékben megfelel a mester és a tanítvány viszonyának, melyet a gyakorlati tanítás, az életrenevelés határoz meg. Ez a család iskola, ahol a lelki életre újjászületett keresztény megtanulja a krisztusi életformát.

A *keleti* szerzeteshagyomány a remeteéletben látta a szerzetes eszményi életformáját. A kolostori előkészítő időt a palesztinai és egyiptomi kolostorokban is szükségesnek tartották a remeteélethez, de kijárt út vezetett a szerzetesi közösségből a remeteélet magányába. A *nyugati* szerzetesség előtt bármennyire is eszménykép marad a remeteélet, Kasszián, de még inkább Szent Benedek, gyakorlatilag csak a cenobiták, a „fortissimum genus monachorum" (Regula 1. fej.) életének rendezésével törődik. A Regula nyitva hagyja a kolostor kapuját a remetehivatás számára, ténylegesen azonban nem számol vele.

Kasszián elmondja a Collationes Patrum 19. fejezetében annak a szentéletű remetének az esetét, aki húszévi magány után visszatér kolostorába, hogy ne legyen megfosztva az alávetettség és engedelmesség lelki értékeitől. Ez a magatartás már jelzi, hogy a szerzetességben a külső önmegtagadási gyakorlatokról a hangsúly annak krisztusi föltételére, a belső önmegtagadásra kerül. Az első lépés és egy életen végig kísérő programm az „abrenuntiatio propriis voluntatibus" (Prolog.) lesz, az önakarat helyett a Regula és az apát parancsainak és intéseinek követése. Valóban gyakorlati iskolába lépett Szent Benedek tanítványa, az Úr szolgálatának iskolájába, ahol Istennek és helyettesének, a pater spiritualisnak, irányítására készséges cselekedetekkel kell válaszolnia: Sanctis monitis respondere factis! (Prolog.)

4. A lelki élet műhelye.

A negyedik metafora előnyösen egészíti ki az iskola hasonlatát: a kolostor *műhely* is, ahol az ars spiritualis-t, a lelki élet művészetét gyakorolják.

Az *ars* az antik ember nyelvén mesterséget és művészetet egyaránt jelent. Ez a jelentés fennmaradt az egész középkoron keresz-

tül, sőt a renaissance időkben is. Az *artifex* az egyszerű mesterember, de a képzőművész is, aki mesterségét művészi fokra emelte. Nem látnak köztük többet fokozati különbségnél.

Ilyen artifexe a lelki élet mesterségének Szent Benedek szerzetese, aki a kolostor lelki műhelyében munkálkodik vétkes hajlamainak kiirtásán és az erények megszerzésén. Erre a célra gyüjtötte össze a Regula 4. fejezete a lelki élet, illetve a jócselekedetek eszközeit (instrumenta artis spiritualis seu bonorum operum).

Ez a metafora kétségtelenné teszi, hogy az az életforma, amelyet Szent Benedek szervez, nem más, mint Kasszián *vita actualis*-a, melyet ma *practica*-nak, cselekvő életnek neveznek, a *vita contemplativa*-val, a szemlélődő élettel szemben. Már itt meg kell jegyeznünk, hogy a cselekvő élet a régi szerzeteshagyományban nem külső tevékenységet, apostolkodást, hanem a kolostori közösségen belül a szeretet gyakorlatait jelentette. Erre hamarosan visszatérünk.

Az európai kultúrtörténetnek egész fejezetét jelöli ki a *βίος θεορετικός* és a *πρακτικός* kérdése. Az első a világtól elvonult, szemlélődő bölcs életmódja, a második a közéletben résztvevő, érvényesülésre, irányításra törekvő politikusé. A nagy elmék bizonyítani akarták, hogy a kettő között nincs ellentét: az elmélyedő teoretikus hivatott igazán arra, hogy a közélet irányítója legyen. *Plato* azonban szégyent vallott neveltjével, a szirakúzai kényúrral. Igaz, hogy ezzel szemben *Aristoteles* növendéke, Nagy Sándor, dicsőséget hozott nevelőjére, teoretikusnak viszont igazán nem nevezhető. A latin felfogásnak *Seneca* ad találó kifejezést. *De otio* című írásában: „Natura nos ad utrumque genuit, et contemplationi rerum et actioni". (5, 1.) Nála azonban a szemlélődés nem metafizikai elmélyülés, hanem gyakorlati megismerése a világnak, az ember természetének, hogy észszerűen rendezze be életét.

A két életforma típusa a szerzeteshagyományban az *evangéliumi Mária* és *Márta* lett. Már maga az Úr is elébehelyezte Máriát Mártának, a szemlélődést a cselekvésnek a nélkül, hogy a másik értékét tagadta volna. Márta egyetlen gondja, hogy a vendégségbe érkezett Jézus jól érezze magát otthonukban, s jó ebédet kapjon. Az Úr iránt érzett szeretete mellett nem kétséges, hogy az elismerés emberi reménye is ösztönözte. Éppen mivel szerette Jézust, azért adott véleményére, s azért várta dícséretét. Mária látszólagos önzése önfeledtséget takar. Egyedül hagyja nővérét a munkában, az Úr társaságában marad, s mint száraz föld az esőt, issza be lelke az Úr szavait. Ez a szent önzés megfeledkezik a szeretet szolgálatáról, de megfeledkezik önmagáról is. Jézus a fontos és az ő szavai. Hiszen az Úr maga is lelkeket keres, akik szavát lesik, a szavai nyomán az Atyához térnek. Itt minden másnak háttérbe kell szorulnia. „Márta, Márta, sok gondod van és sokat vesződöl. Pedig egy a szükséges. Mária a legjobb részt választotta, mely el nem vétetik tőle." (Lukács 10, 41.)

Jézus nem cselekvő és szemlélődő életformáról beszél, hanem a keresztény lélek alapvető magatartására hívja föl a figyelmet: Isten keresése, az Úr szavának elmélyedő figyelése megelőz minden mást, még a felebaráti szeretetet is. Ezzel gyakorolja a lélek a főparancsolatot: szereti Istenét teljes szívével, teljes lelkével, egész elméjével és minden erejével. A felebarát szeretete ugyan nem akadálya Isten szeretetének, hiszen a főparancs második fele is arról szól, s gyakor-

latilag az a fokmérője istenszeretetünknek is, de a lélek életében kellenek órák és napok, amikor egyedül Isten szavára figyel. S mikor az Úr szól, hallgasson minden teremtmény.

A szerzeteshagyomány az Úr szavainak nyomán egy lépéssel továbbment és lelki magatartásból típust, életformát alkotott. Az emberi természetben — mint a kétféle *βίος* is mutatja — az alapok megvoltak hozzá.

Szent Benedek szerzeteseit a mai szóhasználat szerint kétségtelenül *szemlélődőknek* kellene neveznünk. Életük középpontjában az *opus Dei,* Isten liturgikus szolgálata áll. Munkahelyük is a kolostor vagy a mellette elterülő szántóföld volt. A Regula intézkedése szerint úgy kell építeni a kolostort, hogy minden szükséges dolog: kút, kert, malom a falain belül legyen, hogy ne kelljen a szerzeteseknek kívül kóborolni. (66. fej.) De megokolt esetben sem szabad az apát engedélye nélkül elhagyni a kolostort. (67. fej.)

Kasszián nyomán Szent Benedek mégis a *vita actualis,* a cselekvő élet színterének tekinti a kolostort. A cselekvés azonban itt nem a *βίος πρακτικός* közéleti tevékenysége, társadalmi munkája, de még az apostolkodás sem, hiszen a kolostorok lakóinak legnagyobb része ebben az időben nem volt pap, hanem a közösségi élet külső tettekben megnyilvánuló erénygyakorlatai. A szerzetes az a keresztény, aki tökéletesebben akarja követni Krisztust, s ezért a krisztusi meghívásra kilép a világból, elhagyja mindazt, ami e világhoz köti, hogy egyedül Istennek éljen. De mivel önmaga erre az új életre gyönge, egy hasonló célú közösség, a *coenobium* támogatását keresi. Közösségi élet azonban a régiek gondolkodása szerint azonos a vita aktualis-szal, melyben a közösségi erényeket, elsősorban az engedelmességet és a szeretet cselekedeteit gyakorolják. Természetesen nyitva az út a „virtutum culmina" (Regula 73. fej.) felé, ami a szerzeteshagyomány szerint nem más, mint a szemlélődés, de a szemlélődés magas fokára jutott szerzetes is, amíg a coenobium tagja, a vita actualis életformájában él. A *vita contemplativa* a remete életformája, akinek nincs módja szeretetgyakorlatokra. A remete egyedül Isten szerető szemléletében elmerülve, életével és imádságával szolgálja magasabb fokon Krisztus titokzatos testét, az Egyházat.

Dom Rottenhäusler hipotézise még erősebben aláépíti a Regulának ezt a gyakorlati jellegét, mellyel az engedelmességet és a közösségi erénygyakorlatokat állítja a kolostori élet középpontjába. Szerinte Szent Benedek a *schola* kifejezés használatánál a hanyatló római birodalom hivatásrendi szervezeteire gondolhatott, melyek *collegia, scholae* nevet viseltek. A 4. és 5. század császárai alatt különleges jelentőségük volt ezeknek a testületeknek az állam és a község életében. A korabeli ember előtt annyira ismerős intézmények voltak, mint ma a szakszervezetek. A testületeket általában kézművesek *(artifices)* alkották, meghatározott mesterséget *(ars)* gyakoroltak, munkahelyük az *officina* volt. Feladatuk a szolgálat *(servitium):* egy Úrnak, a császárnak szolgálata (v. ö. az Úr szolgálatának iskolája). Mivel hiányzott az elégséges munkaerő s meglazult a munkafegyelem, ezekben a scholákban katonai fegyelemmel iparkodtak fönntartani a rendet: munkájukat katonai szolgálatnak tekintették *(militia).* Ez a hipotézis, mely az iskola, műhely, a katonáskodás hasonlatait egy

képben egyesíti, mindenesetre könnyen magyarázatát tudja adni annak a ténynek, hogy a Regulában oly meglepő természetességgel folynak egybe ezek a metaforák.

*

Összefoglalásképen megállapíthatjuk, hogy a Regula lelki programmja azonos az Evangélium lelki programmjával. Schmitz szavaival: a keresztény tökéletesség útja. Krisztus *példáját* követve Isten felé kell törekednie a szerzetesnek. A Krisztus-követés a *katona* harci készségét, a *tanítvány* engedelmes tanulékonyságát, s a *munkás* dolgos türelmét követeli tőle, hogy célját elérje. Ezt a nagyvonalú programmot természetesen pontosabb előírások egészítik ki, de lényegéhez tartozik, hogy nem akar kötni betűjének szűk korlátaival. 1400 év folyamán Szent Benedek fiai hol közelebb jutottak, hol távolabb kerültek a Regula betűjéhez, egyet azonban mindig tudtak: a Regula betűjét akkor tartják meg leginkább, ha szelleme szerint élnek.

(Folytatása következik.)

Békés Gellért O. S. B.
(Róma)

Fenyvessy Jeromos O. P. FRA ANGELICO. — Az Officina kiadása. Budapest, 1947. 76. lap.

A roppant gonddal, kitűnő ízléssel, 30 lapon Fra Angelico képeivel, keménykötésben, 200 számozott s a szerző aláírásával ellátott példányban készült mű őszinte elismerést érdemel. — A fejezetek szólnak: Angelico fiatalságáról, Fra Angelico művészetéről, e művészet fejlődéséről, tárgyairól, más festőkkel való viszonyáról és végső kiteljesedéséről.

Fra Angelico művészetének legfőbb jellemzői: a reális szemlélet, a misztikus áhítat, a földöntúli fényhatás és az emberies kedvesség — örökértékű tanítást adnak, de a mai kornak szóló legfőbb mondanivalót is magukban foglalják.

REGGELI ÉS ESTI LELKI KENYÉR — címmel négy kötet kerül ki a nyomdából ebben az iskolaévben. A kármelita elmélkedés régi klasszikus könyvei ezek, amelyeket még a most is szorgalmasan dolgozó Ernő atya ültetett át magyar nyelvre. Az első kötet már októberben megjelenik. Kiadja a győri kármelita rendház alapításának 250. évfordulója alkalmával.

Annyi nagy kármelita lélek táplálkozott ezzel a „lelki kenyérrel" — és jól táplálkozott. Pedig nem inyenc-falatnak való „modern" elmélkedések ezek. De éppen azért voltak reális táplálékok. — Manapság a kármelita lelkiséget hajlandók sokan a „széplelkek" „csemegéjének" tekinteni. Igaz, van abban csemege is, de az a végső beérett gyümölcs mennyei íze; az alapvetés, a „lelki kenyér" nem csemege, hanem mindennapi józan, okos, vagyis helyes táplálék. Bárcsak elfogadnák és élnének vele minél több zárdában.

Magyar sors — magyar jellem

„Sors bona, nihil aliud."

A történelem kaleidoszkóp. Adatok, események, följegyzések, emlékművek, romok és egyéb dokumentumok színes töredékei, amelyeket tetszés szerint összerázunk, míg egy tetszetős képet adnak, olyan képet, amely a történetíró egyéni ízlésének megfelel. Igazán szerves képet a történelemről csak úgy alkothatunk magunknak, ha azt mintegy belemerítjük az isteni Gondviselés áramába és az események összefüggésében fölismerjük a legfőbb rendező elv szuverén irányítását.[1] Egy ilyen magasabb, tárgyilagos szempont több világosságot derít hat a multra és jelenre, mint az egyéni konstrukciók és ötletek.

Sokféle történetszemléletet ismerünk, és mindenik, az egymással szöges ellentétben állók is, történeti példákkal igazolják elméleteiket. Ha azonban a történelmet a maga szerves egészében vesszük, mindezek az elméletek összedőlnek s marad a megdönthetetlen tény: a Gondviselés irányító jelentősége a történelemben.

Isten csak ritkán nyúl bele közvetlenül a történelembe, legtöbbször a teremtett „másodlagos okok" által irányítja annak folyását. A *sors* tulajdonképen nem egyéb, mint a történeti folyamat, amennyiben az a teremtett okokból természetes törvényszerűséggel következik.[2] Ezek az okok lehetnek merőben anyagiak, lehetnek gazdaságiak, élettaniak, szellemiek, lehetnek politikai vagy más természetű okok is. A lényeges bennük az, hogy épp azért, mert teremtett okok, hatásuk véges és korlátolt, az okozat bár természetszerűleg, de nem szükségszerűen következik belőlük. Az emberi akarat szembeszállhat a teremtett okokkal, és meghiúsíthatja hatásukat, ha közvetlenül az „első Okkal" lép érintkezésbe és természetfölötti segítségével leküzdi a természetes akadályokat.[3]

Egy ország, egy nemzet nem egyszer juthat olyan helyzetbe és olyan mostoha körülmények közé, hogy összeomlás fenyegeti létét, jövőjét. Ilyen időkben különöskép fontos, hogy a nép és ország hivatott vezetői állandó és minél bensőségesebb kapcsolatban legyenek a Legfőbb Okkal, akinek erejéből és kegyelméből fölemelkedhetnek és fölemelhetik az egész közösséget, a balsors ellenére is, egy olyan magaslatra, mely után

Buzgó imádság epedez
Százezrek ajakán.

[1] A történelem ilyen tanítására vonatkozólag lásd az egyházi előírásokat összegyüjtve az Enchiridion Clericorum-ban (605, 874, 1105 stb.).

[2] Aquinói Szent Tamás meghatározása szerint: est ordinatio secundarum causarum ad effectus divinitus provisos. (S. Th. I 116, 4.)

[3] V. ö. Zsolt. 105, 23. — A papi zsolozsma egyik szempontja, mely ima közben lelkesít, vajjon nem lehet-e ez a gondolat? Az egész kérdés dogmatikai megalapozásához l. Horváth, Heiligkeit u. Sünde 1943, 247.

Népünk története a honfoglalás óta több sorsfordulón ment keresztül. Az utolsó korszak, mely a mohácsi vésztől napjainkig vonul, egyre fokozódó balsors jegyében áll, olyannyira, hogy mi már nem egyszer inkább csodálkozva kérdezzük azt, amit Vörösmarty még büszkén hirdetett, hogy „annyi balszerencse közt, oly sok viszály után, megfogyva bár, de törve nem, él nemzet a hazán"? Történelmünknek ezt a szakaszát foglalja össze egy fájdalmas mondatban Kölcsei, mikor víg esztendőt kér a nemzetnek — „balsors, akit régen tép". De meglátja azt is, hogy sorsunk és történetünk közt az összefüggés nem szükségszerű, hanem saját hibánkból lettünk a mostoha körülmények tehetetlen játékszerei, saját bűneinkkel hívtuk ki magunkra az Úr haragját:

Haj, de bűneink miatt,
Gyúlt harag kebledben...

Ezzel szemben történelmünk megelőző korát, melyet egyszerűen az Árpádok korának nevezünk, Dante hirdette „boldognak", de már azzal a feltétellel, ha a nép „nem hagyja magát félrevezetni". (Par. XIX.) Sorscsapások ebben az időszakban is bőven érik a magyarságot, a bűn súlya is nyomja lelkiismeretét, de bőven akadtak mindig vezetők, akik a sorscsapásokat Isten kegyelmével el tudták hárítani és a bűnök súlyát le tudták vezekelni. Valóban *boldog* volt az ország, mert fiai — és köztük elsősorban a vezetők — éhezték és szomjúhozták az igazságot, gyakorolták a szelídséget és az irgalmasságot. Márpedig az Üdvözítő az ilyeneknek ígért földi birtoklást és földi boldogságot. (Mt. 5, 4—7.)

Szent István és Szent László, Szent Imre és Szent Margit kétségtelenül a legnagyobbak voltak ebben a sorban, de nem csupán kivételek — a történelem tanúsága és a fölmutatott eredmények bizonysága szerint, hanem olyan vezérlő csillagok, akik ezt az evangéliumi lelkiséget ki tudták sugározni népükre és olyan közszellemet tudtak teremteni, mely krisztusi jelleget adott az egész nemzetnek. Keresztény ország volt, sőt kifejezetten egy természetfölötti célnak szentelt és mint pártfogónak, az Istenanyának fölajánlott ország: Regnum Marianum.

A nélkül, hogy történeti példák részleteibe bocsátkoznánk, néhány vonásban mégis megkíséreljük ennek a megszentelt kornak a kútjából kimerni azokat a *magyar jellemvonásokat*, amelyeknek alapján tudták a sorscsapásokat felfogni s népünk történetét jobbra fordítani épp azok, akiknek kezébe Isten rendelte akkor a magyar sorsot.

Megjegyzem már most, hogy ezek a vonások nem kizárólagosan magyar vonások, önmagukban nem is faji adottságok, hanem olyan erkölcsi érték hordozói és kifejezői, amelyek épp a magyar sors adottságai közt sajátosan magyar összetételben jelentkeztek és határozták meg jellegzetes módon a magyar magatartást. Sőt olyan is van köztük, amelyet első tekintetre természetes adottságainkkal ellenkezőnek ismerünk föl, mert jól ismert „népi hibánk" ellentéte, melyet a krisztusi kegyelem erejével gyógyított s nevelt belénk ama „boldog Magyarország". Ezek a jellemvonások voltak s maradnak nemzeti boldogulásunk alapföltételei, nevezhetjük őket a magyar boldogulás négy sarkalatos erényének. Mindenesetre olyan erények ezek, amelyeknek szükségességét a Gondviselés diktálta reánk; tehát ezek biztosíthatják gondviselésszerű hivatásunkat a jövőben is.

A magyar lélek mélységeinek olyan ismerője, mint P. Ernő, megerősítette azt a régi tapasztalati igazságot, hogy „a francia lelkiség sokkal közelebb áll hozzánk, mint a germán népeké". (P. L. XIV. 94.) Ez lehet a magyarázata annak is, hogy történészeink egyre bővülő dokumentálása szerint a magyarság megtérítésében is a szellemi irányítás francia vonalú volt. Sőt azt is leszögezhetjük, hogy mind a *clunyi-szellem* pompakedvelő egyháziassága, mind a *szentbernáti* harcos apostolkodás, nemcsak összhangban áll a magyaros jellemmel, hanem talán annak kialakításában is jelentős szerepet vitt. Citeaux szellemi kisugárzása a magyar középkorban nagyobb volt, mintsem gondolnók. Prohászka pilishegyi elmélkedésében sokat átértett belőle, az erdélyi ciszter vártemplomok modern kutatói pedig új adatokkal erősítik meg e tényeket.

A továbbiak megértéséhez, csak arra szeretnénk rámutatni ezzel kapcsolatban, hogy a keresztény középkor sok szellemi áramlata közül, a *jellem* vonalán legerősebb formáló ereje a *lovagi nevelésnek* volt, mely a magyar lelket is leginkább megkapta. Ez a nevelési eszmény pedig, amint azt a német történetkutatók is egyöntetűen megállapították, szintén a francia géniusz méhéből indult hódító útjára.[4]

1. *Magyar józanság.* Lessing szerint a német-jellem legkarakterisztikusabb tulajdonsága az önmagáért való töprengés, keresgélés, teória-gyártás; mindezekben nagyobb örömet talál, mint magában az igazságban. Azt hiszem, nem tévedek, ha azt mondom, hogy a magyar jellem épp ellenkezőleg nem szereti az elvont töprengést, a töprengést a töprengésért, sőt olykor még azt is sokallja, ami az igazság földerítéséhez szükséges volna. Nem a teóriák érdeklik, hanem a valóság, az élet. Nem sokra becsüli az olyan tudást, amelynek gyakorlati hasznát nem látja.[5]

A középkori skolasztika elég gyakran szóródott szét teljesen jelentéktelen, „iskolás" kérdések taglalásába. Hiszen Aquinói Szent Tamást épp az vezette a Summa megírására, hogy a *sacra doctrina* tanítványait mentesítse a „haszontalan kérdések"-től. A lovagi életeszmény pedig egyenesen megvetette az egyoldalú „könyvtudást", a műveltséghez szükséges ismeretek elsajátítása mellett a testi ügyességre, társadalmi illemtudásra és mindenekelőtt a jellemnevelésre fordított nagy gondot. — A honfoglaló magyarság portyázó kedvét is az a józan belátás lohasztotta le, hogy nem „nyugati őrjáratokra" kell pazarolnia ifjú erejét, hanem még tetézve azt a művelt Nyugat szellemi kincseivel, saját belső várát kell építenie. Amit Géza és fia, István országos viszonylatban tettek, az lett egyénileg minden magyarnak egyéni élethivatása is. Nem pogány kicsapongásokban vitézkedni, hanem önmaga pogány szenvedélyeit hősi küzdelemben legyőzni és a krisztusi kegyelem erejében megújítani. Hogy ez az eszmény nem pusztán jámbor elgondolás, hanem hús-vér valóság volt, annak legszebb történeti bizonysága Szent Imre, s általában az a tény, hogy Koppány-féle lázadások ellenére is a katolikus életszentség oly mély

[4] V. ö. *Göttler,* Geschichte der Pädagogik 1935. 75. k. A lovagi jellem kései elfajulása a romantikus érzelgősség és az ú. n. Minnedienst. Az eredeti lovageszmény kemény, határozott, és az igazságosság szolgálatában áll (szegények és gyöngék védelme stb.). Erkölcsi eszményét pedig közvetlenül a Szentírásból veszi. *Bossuat,* La littérature marole au Moyen age. (1935, 13. k.)

[5] Erre a szembeötlő ellentétre már utaltunk „Scheeben és Prohászka" c. tanulmányunkban. (Kath. Szemle 1935, 321—327.)

gyökeret vert a magyar nép lelkében, hogy már legközelebbi nemzedékeiben a krisztusi életszentség virágait fakasztotta ki. Az élet csodálatos dialektikája ez, hogy az ember minél jobban közeledik a valósághoz, annál inkább szembekerült a masszív, kézzelfogható, de mulandó és pillanatnyi valósággal, s annál inkább a *teljes* valóságnak jegyzi el magát.

A társadalmi életben éppúgy, mint az egyéni életben a reális, józan szemlélet vezethet csupán emelkedéshez, jobb sorshoz. A józan szemlélet, az úgynevezett reálpolitika azonban nem az idő szűk mértékével, hanem az élet minden dimenziójával mérhető. Szemléltetésképen végigfuthatunk a viszonylagos „józanság" különböző fokozatain. 1. A legalacsonyabb reálpolitika csak a mának él: megfontolás nélkül csatlakozik azon irányzathoz, mely pillanatnyilag felülkerült. — 2. Egy fokkal előzi meg csupán annak a pártállása, aki a holnapra gondol, s még egy fokkal azé, aki kész vállalni az ideiglenes üldözést, nélkülözést, háttérbeszorítást, annak reményében, hogy megéri még annak a mozgalomnak uralomrajutását, amelyhez csatlakozott. A csatlakozás oka lehet azonban különböző. Nemcsak előrelátás, jó számítás, hanem egyszerűen a kényszerűség vagy annak fölismerése, hogy egyedül abban az irányzatban juthat vezető szerephez. — 3. Mindezeket felülmúlja az olyan reálpolitika, mely függetlenül a ma-holnap-holnapután felfogástól, csak egyedül a nemzet érdekét tartja szemelőtt, s azért ügyesen minden irányzatot színleg kiszolgál, s mindegyikkel alkalmas pillanatban szakít, hogy országa érdekeit biztosítsa. — Bármily különböző legyen is e három, a különbség köztük csak fokozati, de lényegük azonos. Mindenik csak a múló, földi érdekeket tartja szem előtt. A magyar középkorban is találunk mindháromra példát. Egy II. Endre mindegyik fokozatot végigpróbálta. De korábban is akadtak egy-egy fokozatnak képviselői. „Vászoly fiai ízig-vérig reálpolitikusok voltak. András inkább diplomata, ravasz és számító. Béla egyenesebb jellem, jó katona és bölcs államférfiú. Salamon és Géza nem ütik meg apáik mértékét... Szomorú, hogy Árpád törzsének ezek a szép hajtásai kivirágzani nem tudtak és egymással vívott meddő küzdelemben perzselték el nagyrahivatott alkotóerejüket."[6]

A mondottak után fölösleges külön kiemelnünk, hogy az igazi, a teljes reálpolitika, nemcsak a földi valóságot veszi figyelembe, s nem hajlandó bármily megalkuvásra, mert tudja, hogy igazi javát itt a földön is csak úgy érheti el, ha mindenben az igazság, az erkölcsi törvény, egyszóval az Isten akarata szerint igazodik. A legjózanabb életszemlélet tehát mindig az, mely tudatában van az emberi mértéknek s azt Istenhez szabja, számításából nem hagyja ki a természetfölötti erőket, hanem azokkal közreműködve igyekszik alakítani a maga és a reábízott közösség sorsát. Mikor Szent István a Nagyboldogasszonyt választja országa pártfogójául, ennek a valóságérzéknek adta legszebb tanújelét.[7]

[6] Magyar Történet 1935, I 284.

[7] A Mária-tisztelet különben is a lovag-eszmény egyik legsajátosabb vonása. Bájos legenda mondja el nekünk, hogy lovagi tornára vágtatva, templom előtt robog el nemes vitézek sora. Egy közülük misére hívja társait, de azok attól tartva, hogy elkésnek a viadalról, továbblovagolnak. Gualterus betér a templomba és Szűz Mária-tiszteletére misét mondat. Híre megy másnap vitézségének, a lovagi tornán minden

2. *Magyar összetartás.* A középkor egyik legnagyobb értéke, egyben jellegzetessége, hogy a nyugati népek színes tömegét össze tudta kovácsolni, bár nem kormányzatilag vagy politikailag, de ami lényegesebb, benső életszemléletében tudta egyesíteni.[8] Amikor a lovas naponta átlag negyven km utat tett meg, a közlekedés pedig a maihoz képest kezdetleges volt, mégis könnyebb, természetesebb és szorosabb volt a kapcsolat a különböző országok fiai között. Híres vitézek, mesterek, tudósok, művészek az egész művelt Nyugatot szolgálták, minden nép magáénak vallhatta és igénybe vehette tehetségüket. Kicsinyes nacionalista szempontok nem korlátozták a középkori ember tekintetét, az széles látókörű s egyetemes volt, akárcsak a hit, amelyet magáénak vallott.

A középkor magyar története telve van trónviszályokkal, a nagyok versengésével, útálatos testvérháborúkkal. De a mélyben mint hatalmas erdők összefont gyökérhálózata, mind erőteljesebben kapcsolta össze népünket a közös hit, a közös meggyőződés, a közös lelkesedés, a krisztusi szeretet köteléke. XII. Pius pápa egyik emlékezetes karácsonyi szózatában, 1945-ben az Egyház csodálatos egységét állította a békére áhítozó népek elé. „Mély gyökereket verve, az Egyház oly szilárdan helyeztetett az emberiség történetének mintegy a középpontjába, az ellentétes erők s egymással harcban álló irányzatok küzdőterébe, bár oszthatatlan egysége ellen irányuló minden támadásnak kitéve, nemhogy meginogna, hanem épp ellenkezőleg, teljességének és egységének életerejéből sugároz ki egyre új gyógyító és egyesítő erőket a megtépázott és széttépett emberiségnek. Ezek az isteni kegyelem egységesítő erői, az egység Szentlelkének mindenütt szomjazott erői, a mindenkor érvényben lévő igazságok és a mindenkit lelkesítő eszmények erői."

Ezek az erők sugároztak ki teljes hatással a középkorban, ezeknek fényében kovácsolódott nemzetté a magyarság is. Történeti adatok kétségen felül bizonyítják, hogy nem következett volna reánk Muhi és Mohács, ha vezéreinkben akkor is élt volna az egységnek ez a szelleme, sőt Mohácsot is máskép heverte volna ki a nemzet, újkori története is más irányt vett volna, ha a hitegység föl nem bomlik s nem osztja meg századokon át a magyar lelket.

1076 karácsony ünnepén Szekszárdon Dezső kalocsai érsek prédikációjának hatása alatt Géza megbékül Salamonnal. Kétszáz esztendővel később Szent Margit imájára újabb testvérviszály simul el. Mindenütt, ahol az Egyház jótét-keze, szentjeinek buzgó közbenjárása érvényesül, az igazság, békesség, egység műve épül. Az egymással harcban álló lovagokat a kereszteshadak egységébe tömöríti, a lovagrendek közösségébe toborozza. Ezeknek a hadjáratoknak és a keresz-

babért elnyert. A legenda szerint Mária küzdött helyette. (Analecta Boll. XXI. n. 727.) A magyar népmonda szerint Szent Lászlót is Mária kísérte a harcba. Feldolgozta Arany János is „Szent László" c. versében.

[8] Schnürer, Kirche u. Kultur im Mittelalter II, 496. — A középkor lelki egységét már a prot. történetkritika is kénytelen elismeréssel könyvelni. „Die Welt des mittelalterlichen Menschen war weit, unabsehbar reich an buntem Leben und schöpferischen Kräften und doch zugleich in den klaren Zusammenhang des einen Glaubens gefasst, der noch von keinem subjektivem Zweifel erschüttert, für alle Sinn, Ziel und innere Ordnung des Lebens ausdrückte." Bäumer, Der ritterliche Mensch, 1941, 37.

tes lovagrendek hazai működésének kétségtelenül nagy hatása volt a középkori magyar kereszténység fejlődésében.[9]

3. *Magyar áldozatkészség.* Történettudomány, apologétika egyaránt föl szokta vetni a kérdést, mi volt a tulajdonképeni értelme, gyümölcse, célja a keresztesháborúknak s velük kapcsolatban a lovagrendeknek. Pillanatnyilag tekintsünk el a negyedik (1202—1204) és ötödik (1217) kereszteshad világi vezéreinek, Dandolo dogenak s II. Endrének világias érdekeitől, egyes csoportok zavaró szándékaitól. Tekintsük az egész hatalmas mozgalmat az Egyház célkitűzéseinek s az elért eredményeknek kettős tükrében. Akkor világosan fölismerjük, hogy a katolikus lelkipásztorkodás legszebb, talán eddig legsikerültebb kezdeményezése volt e mozgalom. A népvándorlások berekesztése után ugyanis az új népek keresztény nevelése volt Krisztus Egyházának első feladata. A harcba, portyázásba beleszokott lovas népek, s ilyenek voltak mind a Keletről jött új seregek (a frankok éppen úgy, miként a magyarok), nehezen szoktak volna bele egy házias, csöndes, békés világba. Megszűnvén a külföldi portyák, egymásközt folytatták a harcot. Váraikból támadták egymást, a kalandvágy, zsákmányszerzés reménye, bosszú s egyéb alacsony érzelmek tüzelték a volt vitézeket a harcra. Az Egyház hamar meglátta, hogy ezt a társadalmi réteget nem lehet hamarosan külsőleg is átalakítani. Ezért nem is gondolt arra, hogy leszállítsa őket a lóról s kivegye kezükből a fegyvert. Arra törekedett, hogy magát a harcot nemesítse meg, a lovagi erényeket keresztényi színvonalra emelje, a rablólovagokat az igazságosság bajnokaivá avassa.[10] Az eredmény csodálatos volt. Az Egyház a maga egységének erejénél fogva olyan egységes közfelfogást teremtett, hogy nemsokára már becsület dolga lett, hogy a lovagok, akik eddig kíméletlenül fosztogattak utasokat, szegény parasztokat, özvegyeket, árvákat, templomokat s kolostorokat, éppen ezeknek védelmére esküdjenek föl. A lovagok szervezik meg a nagy zarándokutakat, melyek Jeruzsálemtől Achenig, Czestochovától Compostelláig, Bártfától Rómáig behálózták az egész Nyugatot. A zarándokok védelmére, sőt ápolására is vállalkoznak a lovagok. Innen már csak egy lépés kellett a szenthelyek megszerzésére induló kereszteshadjáratok és a különböző ispotályos-lovagrendek megalapításához. A magyar zarándokházak e nagy búcsújáróhelyeken, a lovagrendek hazai tevékenysége egymagában is elégséges bizonysága annak, hogy ebből a katolikus mozgalomból mi sem maradtunk ki. Az Egyház lelkipásztori bravúrja nemcsak azt érte el, hogy a lovas nemzetek legvitézebbjeit ezáltal megnyerte magának, hanem a krisztusi élet legmagasabb csúcsaira vitte föl őket. Kezdettől fogva a legtökéletesebb krisztuskövetés, az életszentség igazi kivirágzása katolikus közfelfogás szerint a vértanúság volt.[11] A keresztesvitézek legjava a szent hitért övezte föl kardját s kész volt Krisztusért áldozni föl életét.[12]

[9] V. ö. Balanyi, Vallásos élet. (Magyar Művelődéstörténet, I. 410—412.)

[10] Schnürer i. m. 263. k.

[11] M. Viller, Martyre et perfection (Rev. Asc. Myst. 1925, 3—25.); Peterson, Il martire e la Chiesa (Ecclesia, 1947, 14—16.).

[12] Az Egyház ezt a hősies önfeláldozást tényleges martyriumnak tekintette. A lovagrendek vértanúinak megszámlálhatatlan sokaságát sorolják föl a rendi hagiografiák. V. ö. Goussancourt, Martyrologium des Chevaliers de Maltha, Paris, 1643; Henriquez, Menologium Cisterciense, Antverpen, 1630, 394—395. etc.

A hősi önfeláldozásnak épp a lovagrendek hazánkban is gyakran adták bizonyságát. A történeti kútfők szerint pl. a templomosok a muhi csatában „mesterükkel az élükön az utolsó szálig föláldozták életüket". De ugyancsak a hősi önfeláldozás eszményei azok a lovagok és szolgáló testvérek, akik a zarándokok s betegek ápolására szentelték életüket, köztük elsősorban a nálunk is áldásos tevékenységéről ismert Szent Lázár-lovagrend, valamint a Szentlélek ispotályosai, akik hat kórházat tartottak fönn hazánkban.[13] De nem csupán a külső tevékenységben mutatkozik a középkori lélek önfeláldozása, hanem a csöndes, Isten szemében értékes engesztelésben, úgy, amint azt a kontemplatív rendek szentelt falai közt gyakorolták magyar szerzetesek, barátok és sororok a szürke hétköznapok meredek útján.

4. *Magyar kötelességtudat.* A lovagi jellem sajátos, szépséges, talán legszebb ékköve a hűség. A középkor végén ez a fogalom is elkopott, leszürkült. De századokon át mint a legfőbb Úrhoz és helyettesére való feltétlen hűség tündökölt, mint a kötelességteljesítés kicsiszolt, tökéletes kristálya. Ez hatotta át Szent Lászlót, mikor törvényt ült vagy a leányrablót üldözte; Szent Erzsébetet, amikor a szegényeket gondjaiba vette; Kálmán királyt, amikor Bouillon Gotfrid hadait határtól határig kísérte; III. Bélát, amikor keresztes hadat szervez; IV. Bélát, amikor a porbasujtott országot újraszervezi; Tomorit s társait, amikor nekivágtatnak a biztos halálnak.[14]

A lovagi erények közül egy sem veszett ki oly ijesztő mértékben napjaink fiaiban, mint a kötelességtudat. A modern hivatalnokrendszer könnyű szabványossága, minden kényelmet áhítozó tespedt gárdája lett a nagy átlag előtt a kívánatos. Még papi körökben is mutatkozott az a törekvés, hogy hivatali órák s asztalok bástyái mögé meneküljenek a feltornyosuló feladatok elől. Nem a lelkek igénye, a lelkipásztori tűz, az apostoli lelkesedés lobogott az ilyen szívekben, hanem a nyárspolgári szellem. Nemrég történt, hogy valahol a nép feltűnő vallási tudatlanságának okait kutatva a hivatalos vizsgálat kiderítette, hogy ott a lelkipásztorok éveken, sőt évtizedeken át elhanyagolták a hitoktatást. Milyen jellemző anyagias korunkra, hogy a gazdaság körül, a javadalom vagy más kézzelfogható dologban rögtön kitűnnek a mulasztások, hiányok, mert a következmények is kézzelfoghatók. De a lelkiekben, ahol a következmények sokkalta súlyosabbak, alig tartják számon a mulasztást, alig figyelnek rá. Ha egy intézet gondnoka rosszul gazdálkodik, azonnal elbocsátják. Ha ugyanazon intézet nevelői mondanak csődöt, de különben az adminisztrációs munkában nem áll elő zavar, akkor végkimerülésig élvezhetik az elöljárók bizalmát s kegyeit.

Még a lelki élet mélyén is megérezhetők a kötelességtudat hiányából eredő fásult magatartás rezgései. A kegyelemmel való közreműködés felelősségérzete is eltompul a lelkekben. A nehézségek könnyen letörik, a törés után pedig hamar elhiteti az ilyen lélek magával,

[13] De Angelis, L'arcispedale di S. Spirito in Sassia e le sue filiali nel mondo (Ecclesia, 1947, 29—34.).

[14] Fölösleges itt részletezni ezen magatartás adatait s külön szembeállítani az újkor számos tünetével. Az olvasó saját tapasztalatából is elég példát tudna fölsorakoztatni annak igazolására, hogy sok vezető az áldozattól való félelemtől vezettetve, akkor sem teljesítette kötelességét, amikor a közjó legszentebb törvénye követelte volna. Elégséges, ha itt a német megszállás sok szomorú jelenetére utalunk.

hogy nem volt képes ellenállni. A természetes erőket felülmúló nehézségek leküzdésére, feladatok végrehajtására nem is vállalkozik, mert a kegyelmi erőkkel közreműködni nem szokott. Egy nehéz diszpozíció, egy látszólag megalázó áthelyezés is meghaladja teherbíróképességeit.

Vörösmarty ugyancsak rossz kedvében lehetett, mikor egyik félig tréfás, inkább fanyar hangulatú költeményében egy szeszélyes hölgy alakjában rajzolja meg a Sors alakját. A megtépázott, sorsavert magyar elpanaszolja előtte az ország bajait és segítséget kér. A dodonai válasz: „Legyen meg, amit kértél, csakhogy hasznát ne vedd." A magyar tudományt kért, kapott is, de nem a saját munkája eredményét, hanem idegen maszlagot. A magyar hosszú békét kért, azt is kapott, de nem építésre fordította, hanem henyélésre. Csöndes háborút kért, azt is megkapta a belső egyenetlenség és széthúzás alakjában. A rege végén a magyar föleszmél, nem kér több ajándékot a Sors asszonyától, hanem elhatározza, hogy maga fog munkához:

Asszonyszeszélyre többé
Hazám nem bízhatom:
Mit tenni hátra van még,
Magamra vállalom.

Kiolvasom szeméből,
Mi az, mit tenni kell,
S megváltom őt szívemnek
Legtisztább vérivel.

(A sors és a magyar ember, 1845.)

A vallásos életben is kísért a racionalizmus legnagyobb betegsége: a determinizmus. A Gondviselést sokszor még buzgó lelkek is úgy képzelik el, mintha az valamikor a multban elhatározott események megváltozhatatlan bekövetkezése lenne. Nincs fogalmunk az örökkévalóság magasztosságáról, mely arra tanít minket, hogy Isten szemében nincs mult-jelen-jövő, hanem csak örök jelenvalóság. A Gondviselés titka épp abban áll, hogy számunkra mindig most, mindig a jelenben kell közreműködni Istennel, a legfőbb okkal, s úgy alakítani sorsunkat.[15]

Dr. Erőss Alfréd

Akik értünk magyarokért áldozattá váltak

Papi dolgom volt Dunántúl egyik városában. Maradt még annyi időm, hogy Pius atyáékat Borsodpusztán* meglátogathattam. Saját szememmel akartam látni őket és helyzetüket. Aztán egy kis búcsújárásnak is szántam ezt az utat.

Péter-Pál ünnepén délután kerékre ültem. Neki a Bakonynak! Sűrű erdőrengetegen vezetett végig utam, gyönyörű hegyvidéken, csobogó patakok partján... Sokat toltam felfelé a gépet, de aztán eleresztett kormánnyal, kilométereket száguldtam lefelé a fínom szemcsés műutakon.

Úrkúton, Ajkán keresztül, 3 óra alatt megtéve a 40 km-t, eljutottam Kislőd határába. Tudtam, itt kell lenni a Piuséknak. De odajutni!

[15] Lásd erről részletesen: Hingabe an Gottes Vorsehung oder Erneuerung der menschlichen Gesellschaft. (Schweiz. Kirchezeitung, 1946, 225—228.)

* Az író nem tudott eljutni az attyakerti kármelita remeteségbe, ahol pedig már azzal a meglepetéssel is találkozott volna, hogy az atyák és testvérek szinte emberfölötti erőfeszítéssel építik az új remeteséget. De majd írnak ők erről. *(Szerk.)*

Út sehol. Aki megmagyarázza, merre, olyan még kevésbbé. Pedig a szombathelyi autóstradától alig 3 km-re fekszik az a major, ahol a legszigorúbb fegyelemben, szinte örökös szilenciumban, vezeklésben, nehéz testi munkában és mindenekelőtt imában töltik fiatal éveiket azok, akik egészen komolyan veszik az Istent . . .

Rozs- és krumpliföldeken, kukoricásokon és akácerdőkön keresztül aztán — egyórás keresgélés után — eljutottam a majorig.

Szó, ami szó: nem így képzeltem a dolgot. Azt hittem: erdő közepén, tisztáson, patak partján, egy sziklából újonnan épült kolostort fogok találni, amilyen lehetett az, melynek a romjait a Pilisben láttam pár éve. S itt most egy majort látok, egy közönséges pusztát, amilyen a dunántúli nagybirtokokon számtalan volt, béresekkel, gyerekekkel, asszonyokkal... Ez a major pl. a zirci apáté volt annakidején. A földet itt most a cselédség kapta. Nem volt telepítés; az emberek mind a régiek: 2—3 generációig fölfelé mind a zirci apáturakat, a Vajda Ödönöket és a többieket szolgálta. Jó nép ez mind. Most — ahogy utólag hallottam — küszködik az önálló megélhetés gondjaival. Ma éppen búcsú van: népünnepély, tánccal, lacikonyhával, kintornával és kurjongatásokkal.

Bizonytalanul nézek körül: jó helyen járok-e? A volt ispán (szintén kapott pár holdat, de nem sokat tud vele kezdeni, azelőtt úr volt, most nekiállt kapálni) bizalmaskodva útbaigazít: arra tessék, a volt gazdatiszti épület felé... ott vannak az atyák.

Durva sövénykerítést látok. Új, gyalúlatlan deszkaajtó. De ki sem nyitom: mellette akkora hézag, hogy azon szépen beférek: én is meg mindenki és minden, ami akar: ló, tehén, birka és más egyéb.

A sövény mögött nem túlságosan kultivált, pár négyzetméteres virágoskert pár fával. Azelőtt szép lehetett.

Verandás, földszintes épület. Amilyen a többi pusztai ispánlakás. Sőt! Sokkal-sokkal különbeket láttam már ebből a fajtából... Határozottan primitív hely.

Próbálok behatolni.

Ajtók zárva. Mindenütt néma csönd.

Állhatatos kopogásomra aztán egyszercsak nyílik a veranda klauzúra-ajtaja.

Magas, fehérkukullás* jelenség. Fiatalember, 20 évesnek sem gondolom. (Utólag kiderül, hogy páter és a korális területén kiváló szakember.) Szűkszavú, de barátságos. Bevezet a prior szobájába: kis türelemmel legyek, épp most kezdődik a Completorium... Este nyolc óra is elmúlt már . . .

Előszedem hátizsákomból a reverendát és magamra öltöm. Gondoltam: bemegyek a Completoriumra. De hallga! Már el is kezdték... Mintha a harmadik szobából szűrődnék át a hang;... igen, ott a kápolna! Onnan hallom, amint erősödik és gyengül a korális méltóságteljes melódiája: mint valami végtelen tenger nyugodt áramlása... Micsoda ellentéte a vásári kintornának! Pedig fátyolozott a hang és nem erős; kevesen lehetnek.

Nem megyek be, nem akarom zavarni őket . . .

A kápolna ajtajához támaszkodom és megrendült lélekkel hallgatom a lassú, elnyujtott, a joginok OM lélekzésére emlékeztető, át-

* Cuculla: csuklyás fehér köpeny, amelyet istentiszteletkor viselnek.

éléssel énekelt szavakat: DEU—UUU—SI—NA—DJU—TO—RI—U—M MEU—UM (nagy pauza) IN—TEN—DE . . . Glóri—a—Pa—tri—et—Fi—li—o . . .

Egy más világ!

A korális tisztult lebegése a parttalan örökkévalóság óceánját érzékelteti... Pedig valami különös hangjuk sincs. Azok énekelnek így, akik nem azért énekelnek, hogy azt mások meghallják. Keresetlen, póznélküli, de a vérig menő aszkézis pontosságával énekelt korális. Éneknél nem lehet elvonatkoztatni a hangtól, s itt most épp ez a csodálatos: nem a hang a fontos, hanem a dallam! Az anyagtól megtisztult lélek szárnyal itt, a lélek énekel! S a Completorium végén a Salve Regina! Nem az a dallam, amit mi szoktunk énekelni, — ahogy a Liber Usualis mondja: „In cantu simplici" — hanem az előírt, gazdag díszítésű, a hivő embernek a Szűzanya iránti mélységes bizalmát hasonlíthatatlan finomsággal kifejező melódia, mely egyetlen grandiózus gesztussal mondja el azoknak, akik a zene nyelvén értenek: mit jelent nekünk Mária . . .

Közben halk csengetyű szól. Nem tudom, mi lehet. Utólag értesülök róla: Angelus! Az előírás szerint, mikor a zsolozsmában idáig érnek, szólnia kellene a harangnak; azonban harangjuk egyelőre még nem lévén, a harangszót egy kis csengetyűvel pótolják...

Ahogy ezt az officiumot hallgattam, az volt a benyomásom: íme, vannak még, akik komolyan veszik az Istent! Akik egy életet áldoznak arra, hogy fődolguk — minden más előtt — az Isten dícsérete legyen . . .

Amikor mi imádkozunk: rendszerint kéregetünk. Hol ezt, hol azt. Nem helytelen a kérő ima, tudjuk jól; de hányszor ez a lelki beállítottságunk: kiszolgáltatjuk magunkat az Istennel... Nos, itt megéreztem egy kicsit az igazi realitást: Isten abszolút öncélúságát... Vele szemben a teremtmény egyedüli logikus magatartása a hódolat és dicsőítés: a Gloria in excelsis Deo szelleme... A finis primarius! Igen, hát ez az. Amely itt kezdődik, észrevétlenül átmegy az örök életbe, — és soha nem ér véget az üdvözült lélek számára, aki azzal, hogy Istent dicsőíti, egyben a maga maradéktalan boldogságát is megtalálja...

De vége a Completoriumnak, jönnek ki. Teljes silentiumban. Kukullában, kámzsában. Öten vannak: 3 páter és 2 klerikus.

Pius atya bevezet a vendégszobába. Napok óta csukva volt; tehát szellőzetlen, kicsike, szegényes kis szoba. Pedig a hercegprímás úrnak is be kellett érnie ezzel, mikor itt járt.

Jön az egyik szerzetes. Vizet hoz a mosdóba, pokrócot az ágyra, egy kis vacsorát az asztalra (ribizkeleves és borsófőzelék): kiszolgál engem. Pedig pap, éppúgy, mint én, sőt! Nyugodtan kezet csókolhatnék neki. Közelebb áll Istenhez, mint én...

Beszélgetek Pius atyával. Kedves, barátságos, természetes, de látszik arcán és érzik halk beszédén az Istenbe merült lélek kiegyensúlyozott nyugodtsága. Kérem, hogy holnap az egész napirendet végigcsinálhassam. Kissé korán kezdődik, — hajnali két órakor — dehát azért jöttem . . .

Közben egy tehén tévedt az ajtó elé és be akar jönni . . . Pius atya felkel s a hivatlan vendéget egy ajtóval tovább tessékeli. Diszkréten, ahogy ez egy római doktorhoz illik. Mert nem akármilyen em-

ber ez a Pius atya, hiszen műveltségét Magyarországon sokan megírígyelhetnék. Egyébként fiatalember ő is. Nem sokkal lehet a 30-on felül . . . De így is a legidősebb az itteniek között.

Egy pillanatra még belopódzom a kápolnába. Ez külön meglepetés. A lehető legegyszerűbb. Hosszabb, meszelt szoba. Kezdetleges oltár, aztán a „kórus": kétoldalt hosszú deszkapadok, ezen ülnek, amikor ülnek; előttük ismét ugyanilyen padok: ezeken a liturgikus könyvek. Hátul két asztal, pokróccal leterítve, ezek oltárok. Ezt onnan gondolom, mert feszület és 2—2 gyertya van a pokrócon.

A „főoltár" mögött ízléses, de primitív kivitelű mintás üvegablak. Közelebbről megnézve: fekete karton- és fehérpapír kombináció, az egyedüli, ami a hangulatot templomivá teszi. Harmónium nincs. A főoltár a padlón áll.

Még nem sokat láttam, de annyit már megállapíthatok: érdesen kemény berendezés, ijesztő szegénység... Azt még Veszprémben hallottam, hogy 6 hétig semmi lisztjük nem volt, rothadt krumplin éltek, melyet egyszer főztek meg; — és ez épp aratáskor volt, a legnagyobb munka idején...

Bizony, nehéz élet ez. A zabot bogarak ették meg; a 10 hold búzából 6 hold kifagyott, a kukorica? nagyobb része kiégett. Lám, az Isten nem veszi őket külön elbírálás alá, sorsuk ugyanaz a küszködés, mint a most földhözjutott újgazdáké: sok munka és még több gond és nyomorúság... De épp itt kell, hogy példát adjanak: az ember van az Isten szolgálatára rendelve és nem fordítva: az Isten az ember kiszolgálására... Korrigálniok kell azt a — hivők körében elterjedt — téves felfogást, hogy a vallásos embernek jól kell hogy menjen a dolga ezen a földön. Mindenben szolidárisak a föld népével — és ez máma fölmérhetetlen nagy dolog. (Egyébként földjük sorsa még nem dőlt el véglegesen: holnap hajnalban megy be Mihály atya Veszprémbe a földosztó bizottsághoz, mert híre jött, hogy elveszik tőlük a földet. Pedig „a föld azé, aki megdolgozza".) Ha többen volnának, persze jobban tudnák munkálni, de ezt az életet nem bírja mindenki: jelentkeztek 12-en, csinálták 9-en és most vannak 5-en! El lehet képzelni, milyen terhet jelent ilyen körülmények közt az énekes officium, a konyha ellátása és a munka!

Már egészen besötétedett, szobámban alig látok, levetkőzöm és számolom, hány órát alhatom: összesen négyet. De nem alszom el: az új benyomások szaladgálnak agyamban. Idehallatszik a nyikorgó tánczene és a kurjongatások, míg végre a csalánszag elbódít... de máris kopognak az ajtómon: 10 perc múlva kezdődik a Matutinum...

*

Vaksötét van. Magamra kapom a reverendát, felrántom a cipőt — mindezt behúnyt szemmel, egyfelől, mert úgysem látnék semmit, ha nyitva tartanám, másrészt meg, no, világos, hogy miért... Álmos vagyok szörnyen. Azt hiszem, nagyon gyorsan felöltöztem. Talán rekordidő alatt, már az én teljesítményeimhez képest... De a Matutinumról mégis elkéstem.

A puszta népe még javában szórakozik. Rikolt a zene, perdülnek a párok. A kápolnából azonban már kihallatszik a hosszan nyujtott invitatorium. Gaudete et exsultate, quia nomina vestra scripta sunt in coelis... Június 30-a van: Commemoratio S. Pauli... Szimbolikusabb szövegre nem is jöhettem volna...

Amikor belépek a kápolnába, két sorban, egymással szembefordulva, *állnak a szerzetesek.* Arcukat a mécs halvány fénye világítja meg. Páratlan látvány! Bőujjú fehér kukulláikban, fejükre húzott csuklyájukkal mintha a középkor elevenednék meg előttem... Középkor? Nem, rosszul mondom! Ahogy itt állnak, csukott szemmel, átszellemült arccal, s lassan meditálva mondják a zsolozsmát: egy darab örökkévalóság ez! Van valami időfelettiség magatartásukban, alakjukban, arcukban — és a zsolozsma méltóságteljes lassúságában...

Az volt a tervem, hogy velük együtt mondom majd a magam breviáriumát, azonban az övék más. A Matutinum beosztása is (5 Ps +5 Ll, sine bened.) és a zsoltárok is. Tehát elmondtam a magam Matutinumát külön. Utána van időm figyelni őket. Csupa fiatal, erősen aszkéta arc. A világ előtt szinte valószerűtlen jelenségek, főleg ha valaki nem tudja, hogy a munkára rendelt időben a legdurvább béresmunkát végzik. (Munkájukból élnek, és azt esznek, amit a földből ők maguk termelnek.)

Megkap egy-egy doxologiájuk. Ilyenkor csuklyájukat hátrahajtják, mélyen meghajolnak — elaludni nem lehet! — és így mondják: GLO-RI-A-PA-TRI — ... E szavaknak színe van, ereje, íze és súlya; látszik, hogy egész lelküket beleadják. Az volt az élményem: ezek Istennek tartják az Istent... Hol van ettől az önfeledt Isten-imádattól az én száguldó breviáriumhadarásom! Tu autem Domine, miserere...

Néha-néha érdekes verseny fejlődik ki. Lehet, hogy ez máskor nincs így, sőt biztos is, hogy nincs így; de most én így élem meg. Mintha versenyre kelne a behallatszó tánczene a zsolozsmával... Nem rossz emberek azok, akik kint szórakoznak, de most ez az élményem: igenis versenyre kel a rikoltó, buja jazz az évezredeket méltóságteljesen tovahömpölygető gregoriánnal, az érzékiség az erénnyel, az élvhajhászás az aszkézissel, a reggelig tartó mulatozás a hajnalban kezdődő istenszolgálattal, a Világ az Egyházzal, a Sátán az Istennel...

A hajnali zsolozsma vége felé kezd derengeni. Átszűrődik a világosság a főoltár mögötti körmintás üvegablakon. Oriens ex alto! ahogy a beuroni képek gyönyörűen ábrázolják...

Egy-kettőt nyávog még a jazz. Egyre ritkábban, egyre bizonytalanabbul. Úgylátszik, elfáradtak már a táncos párok és megelégelték a pénzért való szórakoztatást a zenészek. De felcsendül teljes erővel a Benedictus! Tehát győzött az Egyház! Győzött az erény, győzött a fény! De ez a győzelem nem valami fennhéjázó, nagyképű, másokat lehengerlő tény, hanem: elszánt belekapaszkodás Isten kezébe és kitartás mellette, minden ellenkező áram közepette is... Qui perseveraverit usque ad finem, hic salvus erit!...

Megrázó gondolat: *emberek* tartják az Isten országának dallamát; emberek, akik éppúgy húsból-vérből állanak, mint mi, és éppúgy ki vannak téve a Sátán cselvetéseinek és kísértéseinek. De szimbolum ez is: az emberek közt, az emberek által és az emberekben dől el a nagy harc: Isten és Sátán harca... Hogy ezt győzelmesen harcolhassák meg: ezért a kemény aszkézis. És ezzel az aszkézissel szemben a Világ Fejedelme tehetetlen... Ebben is milyen zseniális Isten haditerve: nem közvetlenül kel harcra, hanem úgy akarja, hogy a hatalmas, de lázadó szellemet az engedelmeskedő és alázatos ember szégyenítse meg...

Zsolozsma végeztével bemegyek a major közepe felé, szállingóz-

nak haza az emberek. Kezükben boros üveg, üresen persze. Odaköszönnek tisztességesen: Dícsértessék... Tudják jól, hogy amíg ők mulattak, a fehér barátok őértük és ő helyettük is imádkoztak!... Érzik ők is, amit már II. Endre leszögezett ilyenformán: azért szeretjük ezeket a szerzeteseket, mert ami imát mi elmulasztottunk, azt ők mi helyettünk is elvégzik...

Napirendjük egyébként a következő:

Hajnali 2 óra:	Matutinum.
3 óra:	Elmélkedés.
3.30	Laudes, Angelus, — szabadidő kb. 20 perc (mosakodás, szobarendezés).
4.45	Hajnali mise.
5.30	Reggeli ima (Prima) capitulum. Reggeli nincs, ellenben most munka következik — kit ahova beosztanak.
9.30	Tertia, Conventmise. — Munka.
12	Sexta, Angelus.
14.30	Nona, ebéd. (NB! étkezésnél soha sincs hús!)
15.30	Lelkiolvasmány.
16.30	Vespera.
17.15	Completorium, examen, angelus.

(NB! ez a téli napirend. A nyári annyiban módosul, amennyiben azt a hőség vagy célszerűbb munkabeosztás kívánja.)

Ezt egyébként a vendégszoba falán láttam feltüntetve. Volt ott még valami, ami szintén jellemző: Szent Benedek regulájából (53.): „Minden érkező vendéget Krisztusként fogadjanak a szerzetesek, mert egykor Ő maga mondja majd: Vendég voltam és befogadtatok... Mindenki iránt megfelelő tiszteletet tanúsítsanak, de különösen a hitben testvérek és zarándokok iránt. Mihelyt tehát vendéget jelentenek, siessen eléje az elöljáró vagy a testvérek közül valaki szolgálatkész szeretettel..." „Egészen különös gondot fordítsanak a szegények és zarándokok fogadására, mert bennük inkább fogadják be Krisztust, a gazdagokkal szemben ugyanis már a félelem maga is tiszteletet vált ki..." „Mindezek konyhája külön legyen, hogy a bizonytalan időben érkező vendégek — kik a kolostorban sohasem hiányoznak — ne zavarják a testvéreket..."

Szép volt a Conventmise is. Teljes korális mise, minden előírás szerint. Olyan volt, mint Innsbruckban. Csak más a ciszterci tónus: az oratio két hangon váltakozik. Az embernek az a benyomása: egyik lábunk még itt van a földön, de a másik már át akar lépni az örökkévalóságba. Lehet, hogy nem szakszerű magyarázat, de én így olvastam ki a dallamból, mely egyébként megvan a Liber Usualisban is: a régi tónusok között.

Érdekes: térdeplő sehol! A padlóra borulnak le, miseközben is gyakran. Viszont térdhajtás helyett mély meghajlás a hódolat.

*

A nap folyamán aztán még egy nagy kegyelemben volt részem: kérelmemre P. Pius tartott nekem egy kis exhortációt, melynek alap-

ján recollectiot tartottam és szentgyónást végeztem. Ez jobban irányt adott, mint minden más együttvéve, de belső dolgok lévén, nem tartoznak ide.

*

Van-e értelme az ilyen életnek?

Hitetlen ember számára: tiszta őrület!

Hivő ember számára is rejtély, hogy lehet ezt az életet bírni? Mert egy napot még eltölt az ember, — bár 8 órakor már majd orrabuktam az álmosságtól, és komoly szellemi munkát csak nagyon nagy megerőltetéssel lettem volna képes végezni! De heteket, hónapokat, éveket, évtizedeket? És itt van a rejtély megoldása: van túlvilág, ma is él Krisztus és elég ezeknek az ő kegyelme! Jézussal és Jézusért el lehet bírni: 2 órakor kelni, hetenkint egy szót sem szólni, évekig egy falat húst nem enni...

És itt van a világ felé a hatalmas apológia: nem mese, hanem valóság a mi hitünk! Bennünket, papokat könnyen hivatalnokoknak tartanak az istentagadók. De csak egy napig is próbálnák meg *ezt* az életet: majd elnémulnának!

Túlzás? — Lehet. De a világban annyi mindent túloznak, hogy azok legkevésbbé vehetik rossznéven, ha épp ebben az irányban is történik túlzás. Ha valahol, akkor épp a fokozottabb istenszolgálatban szabad esztelennek lenni.

Igazi jelentőségük azonban nem az, hogy mit szólnak hozzájuk a hitetlenek, hanem: hogy az Isten kegyelmének leesdői számunkra! Elvégre nem az a fontos, hogy mennyit imádkozik valaki, hanem hogy *ki az*, aki imádkozik. Egy Istennek igazán tetsző lélek egyetlen fohásza többet ér, mint nekünk egy évi „szagosmise" hallgatásunk... Ezért mondja XI. Pius pápa a kontemplativ rendekről: működésük és életük „az egyetemes kereszténység számára minden képzeletet meghaladóan hasznos és gyümölcsöző"... Krisztus nem szavakat kíván, hanem életet. Ezek pedig igazán azt adják. Vezekelnek, éspedig keményen, akkor, mikor mi a kényelmünket keressük, néha bűn árán is.

A mai álkeresztény ség számára pedig közvetlen tanulság: az ima és munka összekapcsolása. Mindkettő egészen lényeges; de egyik sem megy a másik rovására.

Dr. P. L.

A pap alkonya

(Papi Nyugdíjotthon.)

Hányszor hangoztatjuk: földi életünk végétől függ örök életünk! Ez a megállapítás áll a papi életre is. Ezért a papi élet alkonyát is éppoly szeretettel kellene felkarolnunk, mint híveink életének végét: biztosítani a szentségekkel való ellátást, és ami ezt megelőzi: derült kedélyt és lelki egyensúlyt. Végeredményben tehát a pap alkonya a lelki élet kérdése.

Nem ismer az Egyházi Törvénykönyv „nyugdíjat" vagy „nyugdíjaztatást" egyháziak részére. Egyháziak a szó szorosabb értelmében sohasem „vonulhatnak nyugdíjba". Korhatár nem ment fel az egyházi

rend szentségével vállalt kötelezettségek (zsolozsma, stb.) alól. Világi pályákon olykor korhatárra vagy betöltött szolgálati időre való tekintettel nyugdíjba küldenek olyanokat, kik éppen akkor a tapasztalatok és munkabírás teljében vannak. Mily nagy előny, hogy dolgozhatunk ilyen korhatár és szolgálati időn túl is, és többnyire meg vagyunk kímélve a nyugdíjaztatás diminutio capitis fájdalmától.

Talán ez a magyarázata annak, hogy a *nyugdíjas papok sorsa* aránylag nincs annyira a papság érdeklődésének központjában, mert legtöbben méltán arra számítanak, hogy sohasem fogja érni őket ez a sors. Még kevésbbé érdeklődés tárgya a *Papi Nyugdíjotthon,* mert legtöbben abban bíznak, hogy van hozzátartozójuk és így nyugdíjaztatásuk esetén sem veszik igénybe a Nyugdíjotthont.

Mindezzel szemben megállapíthatjuk, hogy olykor nem kínálkozik más megoldás, mint hogy az egyházi férfiú is kénytelen nyugalomba vonulni, azaz állását elhagyni, és megtörténik, hogy élete alkonyán, mint mondani szokás: *„egyedül"* áll, vagyis hozzátartozók nélkül. *Vae soli!* Ezeknek a legelhagyatottabbaknak sorsáról van szó.

Mintha éppen most, az anyagiak terén bekövetkezett nagy átalakulás időszakában, tehát minden remény ellenére, intene a remény sugara, „spes contra spem": közelebb állunk e probléma megoldásához, mint valaha! Szinte az ostromzáporban született meg *Unio Eucharistica* néven egy szerzetesrend, mely *a beteg, elaggott és elhagyatott papság szolgálatát tűzte ki hivatása céljául, és éppen ezzel az új célkitűzéssel nyert egyházi jóváhagyást.*

Első helyen a lelkileg leginkább rászoruló papságért ajánlja fel engesztelésül életét, munkáját és szentségimádásait: az aposztata papokért. Rövid működése alatt máris több ilyen papot sikerült megmentenie. Nemcsak imádsággal, engeszteléssel, de a lehetőség szerint anyagi áldozattal is iparkodik ezt a célt szolgálni: tervbe vette az ilyen papok ellátását és átmeneti segélyezését, mivel a visszatérést, főleg öregkorban, többnyire nem lelki gátlások, hanem anyagi természetű nehézségek akadályozzák meg. Ugyanígy óhajt gondoskodni az *elhagyott nyugdíjas papokról.* Tisztában van e szerzetesrend vezetősége azzal, hogy számolnia kell az ilyen nyugdíjas papnak aggkori gyengeségeivel. Nem konviktust akar létesíteni, hanem mindenegyes papnak egyéni kívánságait óhajtja figyelembe venni, pl. az étkezés az illető szobájában történhetik, úgyhogy aki teljesen vissza akar vonulni, ezt is megteheti.

Az U. E. egyelőre még csak *Budapesten* működik. (VI., Benczur-u. 33. Telefon: 225—650.) Tervbe van véve, hogy egy *vidéki nagyobb városban* is letelepszik és ott is nyit papi otthont. — A vezetőség már eddig is kérte számosak hozzászólásait. Ezek alapján az a nézet alakult ki, hogy falun nem célszerű ilyen nyugdíjotthon létesítése. Azok is, kik egész életüket faluhelyen töltötték, aggkorukra inkább a városba vágyódnak. Másrészt a főváros drágább, mint a vidéki város, és ezért a vidéki városnak is vannak előnyei a fővárossal szemben. Bármily szerény is lesz a papi otthon ellátása, annyi kétségtelen, hogy egy elhagyatott, vagyis hozzátartozók nélkül álló nyugdíjas pap önmaga, saját anyagi erejével, azaz nyugdíjából nem tudja magának azt az életmódot biztosítani, amelyet a Papi Nyugdíjotthon nyujt. Mivel nem egy egyházmegye, hanem az egész ország klérusáról van szó, előreláthatóan benépesül.

Biztató a *Papi Nyugdíjotthon* jövője azért is, mert nem nyúl bele egyik egyházmegye papi nyugdíjintézetének szabályzatába sem, nem érinti ezek anyagi alapjait. Ezek szolgálatára akar lenni azzal, hogy elhagyatott papoknak otthont nyújt mérsékelt díjazással. Még röviddel ezelőtt is ez a panasz merült fel: „Mily mélységeket takar az a tény, hogy manapság csaknem minden foglalkozási ágnak megvan a maga kórháza, üdülője, szeretet-intézménye, csak papok s szerzetesek számára nem épültek s alakultak hasonló intézmények." *(Tower Vilmos,* Illem-kódex. Bpest, 1938, 337—8.) Most ezen a téren is megindult a törekvés az U. E. útján.

Értékelték mindenkor ezt a törekvést az Egyház nagy fiai. *Prohászka* hangsúlyozza: „Mikor a társadalom minden osztálya az önsegély terére lép, a papságnak is jó lesz erre rálépni s nem kívülről várni csak a jót." (Papi Lelkiség, 16. szám. 29.) Csak nemrég hangzott el a következő, teljesen a papi lelkiség síkján mozgó főpásztori szózat:

„Főpásztori székfoglalásom alkalmával kiadott körlevelemben közöltem, hogy legelső főpásztori feladatomnak a nagy nyomorral küzdő nyugdíjas paptestvérek anyagi helyzetének javítását tartom. Az a meggyőződésem, hogy a legszebb szolgálatban elöregedett, kifáradt paptársaink békés öregségének biztosítását nem puszta emberi részvét vagy valamelyes sorsközösség átérzése, hanem az élő hitből és a kötelező testvéri szeretetből származó elgondolások is sürgetik. Hiszen ezek a paptársak évtizedeken keresztül bemutatták s amennyiben egészségi állapotuk megengedi, ma is bemutatják a szentmiseáldozatot. Sokezerszer hirdették az Isten igéjét, szolgáltatták ki a szentségeket és sok áldozattal, nem egyszer talán hősies önfeláldozással törekedtek jóra vezetni a derék magyar népet. S mégha egyikmásik közülök nem is megfelelő módon járt el isteni küldetésében, nekünk az elerőtlenedett, bűnbánó papban meg kell látnunk a papszentelésben nagy méltóságra emelt testvért és tettekben kell kimutatnunk iránta érzett nagyrabecsülésünket és testvéri szeretetünket. Ha már az útszéli koldusban is Krisztus Urunkat kell látnunk, mennyivel inkább kell felismernünk a sok betegséggel küszködő, öreg paptársunkban az alter Christust és kell a vele, mint Isten szolgájával szemben gyakorolt testvéri szeretetet nem pusztán emberbaráti kötelességnek, hanem istenszolgálatnak tekintenünk. Továbbá erősen hiszem, hogy a papok egymás iránt érzett, tettekben megnyilvánuló szeretetének ez a példája a hívek körében is az Isten szolgái iránt táplált szeretetnek és nagyrabecsülésnek jelentékeny növekedését és az értékes papi hivatások szaporodását fogja már a közeljövőben is eredményezni." *(Egyh. Lapok,* 1943, 247.)

Külön fogadalom nélkül is elszegődött a legtöbb világi pap a Szegénység úrnőjének szolgálatába. Ezt a szolgálatot nem mondja fel nyugdíjaztatásakor sem. Krisztus Urunk és az apostolok is így éltek. Telve vannak a lelki élet könyvei ennek magasztalásával. Azonban óriási a különbség a szegénység és a nyomor között. Tapasztalat szerint a szegénység nem kedvezőtlen a lelki életre. Nem lehet ugyanezt állítani a nyomorról. Tehát ettől, a nyomortól, a teljes elhagyatottságtól akarja megkímélni a pap alkonyát a Papi Nyugdíjotthon.

A tiszta szándékkal és igazi jóakarattal indult tervet és kezdeményezést a ft. Papság figyelmébe és pártfogásába ajánlja a Papi Nyugdíjotthon vezetősége. *Dr. J. K.*

„SIC LVCEAT
LVX VESTRA=
CORAM HOMI-
NIBVS, VT...GLO-
RIFICENT + PA-
TREM + VESTRVM."
MATTH. 5./16/.

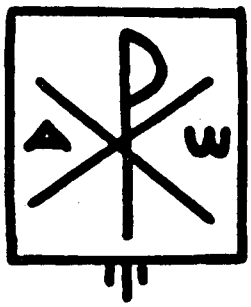

„VT SINT VNVM, SICVT ET NOS". IOANN. 17./11/.

EGYSÉG.

Rovatvezető: Kardos József eszt. Budapest, központi.

Kedves Fiaim!

A 80 tagú Országos Kispaptalálkozó alkalmából küldött köszöntésteket hálás szívvel és köszönettel vettem. Maradjatok mindig egyek és hűek.

Áldásommal vagyok

Esztergom, 1947 augusztus 9.

† József s. k.
bíboros, érsek.

Igen! Maradunk mindig egyek és hűek!

Mély hálával
mondunk köszönetet

nagymélt. és főtiszt. Dr. Pétery József megyéspüspök úrnak
jóságos atyai fogadásáért,
a Szentlélek kegyelmének ránkesdéséért,
közvetlen és meleghangú bevezető beszédéért,
a legszentebb Eucharistia felé való terelgetésért,
a testvéri szeretet legmélyebb forrásának megmutatásáért,
az apostoli buzgóság legtermékenyebb irányvonaláért,
a szeretet-egység szíves pártfogásáért.

Imánk és szeretetünk legyen a hála!

Máriabesnyő

Te nekünk elsősorban a Szűzanya Otthona vagy! Kegyelmes Otthon! Jézus Szívének sugaraival átjárt Otthon. Isten szent terveinek Otthona. Nagy eszmék termő talaja. A drága Kegyoltár. A megcsókolt kis Kegyszobor!

Aztán Besnyő vagy: a jó kapucinus atyák és testvérek barátságos, szines, alázatos légköre. Az altemplom őskeresztény vonzó világa, hőségben hűs ölelése. A kedves Nővérek lelküket is kiadó dolgos, szolgáló készsége.

Végül Krisztus Misztikus Testének csodálatosan megélt Sejtje vagy: a kispapok találkozásában. Mennyi lelki találkozás, mennyi megértés, az eszmék és akarások milyen egybecsendülése volt ott! Nem is volt más, mint egyetlen nagy élmény: a szerető Isten gazdag áldásának szent élménye, mellyel megtelt mindenkinek a lelke. És kiáradt. A legtisztább béke meghitt áradásában. Jót akarva — egymásnak, népünknek és az egész világnak. Semmi mást, csak jót!

Meg is adja azt a minden javak ura!

Köszönjük Urunk, Máriabesnyőt 1947-ben.

„Engedjétek hozzám jönni a kisdedeket!"

A besnyői tábor kispapjai nagy érdeklődéssel és bizonyos izgatott lelkes kíváncsisággal várták a Főpásztort, a váci püspök úr megérkezését. Vártuk őt, mert mindannyiunk lelkében ott égett a mai élet nagy problémája, az eucharisztiás papi élet és a vele összefüggő minden részletkérdés megoldási vágya. A Főpásztor szavai nyomán lépésről-lépésre mind világosabban állt előttünk az Eucharisztia, mint a papi, apostoli és önmegszentelődési élet egyetlen hathatós eszköze és forrása. De lássuk magát a beszédet lényeges menete alapján.

Az Úr Jézus ma is szól. Amint akkor szólt az apostolokhoz és megfeddette őket, úgy szól ma is az ő papjaihoz: „Engedjétek hozzám jönni a kisdedeket, mert övék a mennyek országa!" Ma is hány papot megfeddene az Úr, kik távol akarják tartani a gyermekeket Tőle. Pedig ő ezeknek a szívébe is be akar térni s ő általuk orvosolni a bajokat.

Vagy nem látjátok a sebeket, melyekkel az Egyházat s a lelkeket ellepték — szól a tabernákulumról. Nem látjátok, hogy nincs áldozatkészség, adakozás, a hitért való bátor kiállás? Hogyan is lenne, ha nem erősítitek magatokat szent testemmel?

Nem látjátok-e, hogy templomaitok üresek? De mi is vonzaná az embereket, ha nem az én szentséges Szívem szeretete, mely az Eucharisztiában lakozik.

Miért oly kevés a gyermek a családban? Azért, mert a gyermekneveléshen is én, az eucharisztikus Krisztus adok erőt. Nézzétek a holland népet; ott naponta járulnak a szentáldozáshoz, ezeknél 10—16 gyermek teszi boldoggá, vidámmá a családi otthont. Gyermekkacajtól hangosak az utcák, ragyognak a szemek, mert én velök vagyok. Miért káromoltok ti annyira? Azért, mert nem ismertek. De hamar megismernétek, ha gyakran eljönnétek hozzám. A ráncot elsimítom homlo-

kotokról, vérző szíveteket bekötöm, kéréseiteket meghallgatom, békét, nyugalmat hintek lelketekbe... boldoggá teszlek benneteket és élni fogtok. De ha „nem eszitek az Emberfia testét, és nem isszátok az ő vérét, nem lesz élet tibennetek!"

Aztán hajlékomat is úgy magára hagyjátok. A szentmiseáldozatot is oly kevéssé értékelitek. Aztán a kis gyermekeket, akik segédkeznek, ministrálnak a szentmisében, úgy elhanyagoljátok. Az imát nem tudják, kezeiket nem teszik össze, oly csúnyán szolgálnak nekem. Ez nekem nagyon fáj. Pedig, ha nem hozzátok őket közelebb hozzám és elvesznek majd az életben... azért ti lesztek a felelősök. Mily épülésül szolgálna pedig a gyermekek áhítata a felnőtteknek is! Jegyezzétek meg, hogy a gyermekek által tudjátok megnyerni a szülőket legjobban! Engedjétek meg, hogy még egy utolsót kérdezzek innen a tabernákulum magános trónjáról. (Szólj Uram, mert hallja a Te szolgád!) És az Úr szól.

Miért oly kevés a papi és szerzetesi hivatás? Nem tudjuk Uram! Azért, mert: amiként az, aki nagy munkára készül, edzi magát és erősen táplálkozik, úgy, aki a lelki harcra készül, a lelkek nagy munkájában akar dolgozni, táplálkoznia kell a lelki táplálékkal, szent Testemmel... És azt már gyermekkorában meg kell kezdenie, hogy jól megerősödjön, Engem megszeressen s midőn hívom a szent, magasztos hivatásra, „sequere me", bátran kimondhassa: Igen, megyek Uram!

Ezeket halljuk a tabernákulumból az édes Jézustól. És voltak, akik meghallották s megértették. Elsősorban a pápák, kik az encikliikákban, leveleikben, decretumaikban szóltak a világhoz. Különösen X. Pius, aki mint egykori plébános jól tudta, hogy a bajokat mivel lehet orvosolni. A gyakori szentáldozással . . .

*

A megyés Főpásztor szavai alapján mindannyian, a tábor résztvevői megértettük, hogy kispapi életünk legjelentősebb lelki tevékenysége az eucharisztikus Jézussal való baráti kapcsolat megteremtése, és annak elmélyítése. Csak az eucharisztikus lelkületű papi léleknek van meg az a csodálatosan termékeny fényt árasztó hatásköre, mely megújítja az egyének, a családok, a társadalom életét, bekapcsolva őket az élet Forrásába.

Homoki János III. é., szatmári-szegedi.

Máriabesnyő előtt

1947. július 6. Harminc kispap ajkán hangzik el ezen az estén a *Veni Sancte.* Majd kitódul a szegedi püspöki tanoncotthon kápolnájából a kis sereg. Mi hozta őket ide a szegedi kánikulába? A szeretet. Erről adja P. Hunya is az első elmélkedési pontokat. Pondus meum, amor meus. Ez a kereszténység veleje. Ebből fakad hivatásom is, mely ez isteni szeretet legnagyobb hullámverése. Ez a mozgalom lényege: kispapegység: kispapok szeretetközössége.

Július 7. A közös mise után frissen látunk neki a munkának. A mai nap programmja: BESZÁMOLÓ AZ ELMULT ÉVRŐL. Egymásután következnek az őszinte, tárgyilagos beszámolók eredményekről, hibákról. *Péntek Domonkos kapucinus Kegyelmi Munkakör* beszámolójában

hallunk a budapesti kispapok közös szentségimádásairól. Egyik imaórájuk alkalmával Meszlényi Zoltán püspök úr adta az elmélkedési pontokat a Hercegprímás Úr képviseletében. Miért a szentségimádás? a kispapért. Ezért a testvérszeminárium. A magyar kispapságért ajánlotta föl a szenvedését sok kedvesnővér is. A kegyelmi hátvéd jól működött. Szerzetesek és szerzetesnők imádkoztak értünk. — *Horváth János szombathelyi pn. a Szellemi Munkakör* problémáiról beszél. Sokat vállaltunk. A tanulás pszihológiáját, a pápai enciklikákat, a kispapkönyvtár ügyét vettük föl programmunkba. Meg akartuk teremteni a szemináriumi önképzőkörök kapcsolatát. Meg akartuk ismerni a katolicizmus ellenfeleinek a világnézetét — s nem tudtunk mindent megvalósítani. De a munka folyt becsülettel. Tanulság a következőkre: non multa sed multum. — *Zrínyi József S. J. teológus* a *Sajtómunkakörről* számol be. Feladatunk volt a körlevél és a különlenyomat kinyomatása, primíciás műsorközpont fölállítása. A körlevélben hírek jöttek és a munkakörvezetők közlései. A különlenyomat három számának központi gondolata ez volt: Új Clunyt, — enciklikás kispapságot — Jézus Szíve szerinti kispapságot. A műsorközpont öt tartalmas primíciás műsort bocsát az érdeklődők rendelkezésére. Ez is az összefogás, a szeretet, az áldozatvállalás eredménye. — *Kardos József központista pn. a Szervezési munkakör* beszámolóját olvassa föl. Első föladatunk volt az eszmeterjesztés. Hogy megvolt az érdeklődés, azt bizonyítja a hozzánk beérkezett négyszáz levél. Ha néha nem ment valami simán, az nem eszmei, hanem személyi nehézségekből fakadt. Hiba volt, hogy sokszor nem tájékoztattuk följebbvalóinkat. De hogy mozgalmunk életrevaló, azt bizonyítja: Róma, Innsbruck is foglalkozik a kispapegységhez hasonló mozgalommal a magyar példa nyomán. Kiadványainkat ők is olvassák. E munkakör érdeme a besnyői tábor megszervezése is. Honnan van pénz a mozgalom adminisztrációjának lebonyolítására? Erre felel *Bauer Károly győri pn., az Anyagi munkakör* vezetője. Az elmúlt évben 1600 forintos mérleggel dolgoztunk. Ezt az óriási összeget a Jézus Szíve-képsorozat eladásából és a teológusok adományaiból és gyűjtéséből fedeztük. „Retribuere dignare Domine omnibus nobis bona facientibus..." Kifáradunk a megbeszélésekben és csak P. Hunya „korszerű aszkézis"-ről adott elmélkedési pontjai villanyoznak ismét föl.

Július 8. A mai nap ígérkezik a legkeményebbnek: A JÖVŐ ÉVI MUNKATERV megvitatása. *A Kegyelmi munkakört* kis munkaközösségekre osztjuk, s ezek: Rózsafüzér, Breviárium, Szentségimádási és Kegyelmi hátvédszervező Munkaközösségek. Új munka a missziós hírek szétküldése, mely a Missziós Hírközpont föladata. A különlenyomat Lelkiség rovatának jelszava lesz: Máriás Kispapságot! — *A szervezési munkakör* ankétokat rendez a mozgalomról, tájékoztatja az elöljárókat, összeállítja a kispapnévsort, megrendezi a nyári tábort. Azután a külföldi kapcsolatokról hallunk beszámolókat: svájci, innsbrucki, római, olasz, német, pozsonyi, belga, angol és amerikai kispapokkal leveleznek a magyar kispapok. — A délután egy részét a jezsuiták kertjében töltjük. A fülleszto melegben öröm lubickolni az úszómedence hűs habjaiban. Mindjárt könnyebben mennek a megbeszélések is. — *A Sajtómunkakör* terjeszti be munkatervét. Két központ lesz a következő évben: a Körlevél és a Különlenyomat hírközpontja Győrben, illetve Szegeden. — *Az Anyagi munkakör* kétezer fo-

rint kiadást tervez a következő évre. Ezt az összeget részint gyűjtésből, részint szentképek árusításából fogjuk fedezni. Szó lehet azután olyan vállalkozásokról is, melyek beállíthatók a kispapi keretekbe. — *A Szellemi munkakör* feladata a következő évre: Magyarságtudomány és Népismeret, az ellenfél ideológiája és a mi tanításunk a pápai körlevelek alapján. — Ezzel a munkatervvel hatalmas munkát vállalunk magunkra, mely önzetlen szolgálatot kíván. Az önzetlen szolgálat feltételeiről és következményeiről kapjuk tehát a reggeli elmélkedés pontjait.

Július 9. Majer Frigyes pn. előadása: a „Közösségi szellem gátlásai" nyitja meg a napot. A hozzászólásokban három szempont domborodik ki: Önmagunk életszentségén, a testvéri szereteten és megértésen dől el az egyes szemináriumok jó szelleme. A szeretet és szolgálat vonalán mindenkit meg lehet nyerni. A Kispapegység minden kispapé és nemcsak egyeseké akar lenni! — A következőkben a *munkabizottságot terjesztik elő.* Munkát kapunk, nem kitüntetést. Az irányító elv: Mindenkit belekapcsolni, aki dolgozni akar velünk. — Délután *a besnyői tábor előkészítése* a téma. Békés Géza hajdúdorogi központista pn. ismerteti a táborral kapcsolatos problémákat, szempontokat. Azután szavazásra kerül a sor. A jelenlévők elfogadják a megvitatott munkatervet és elhatározzák, hogy Máriabesnyőn újra előterjesztik és szavazásra bocsátják.

Este van már, mikor oda megyünk vissza, ahonnan elindultunk: a kápolnába. *Te Deum Laudamus*... Köszönjük Neked Urunk, hogy velünk voltál a megbeszélések alatt, hogy jobban megismertük, megszerettük egymást és így közösen, egyesült erővel a szeretet és szolgálat szellemében többet, nagyobbat tehetünk a Te dicsőségedre.

Jegyzőkönyv alapján.

Máriabesnyőn

(Őszinte levél.)

Úgy leírni dolgokat, hogy elevenen éljenek azok lelkében is, akik nem vettek részt a kispaptalálkozón, nagyon hosszú lenne, akik pedig ott voltak, úgysem felejtették el.

Nem terveztem, hogy elmegyek. Talán bűnöm, hogy mindig bizonyos gyanúval vagy közönnyel kezeltem az egységet. Nem is érdemem, hogy ott voltam. Történetesen arra volt utam és három nappal a tábor előtt vettem tervbe. Azt hittem, hogy egy sereg idegennel találkozom majd. És egészen mást éreztem ott. Az első kispap, akivel a napsugaras gödöllői országúton összejöttem, egy hat éve látott hajdani diáktársam. Aztán jöttek a többiek. Mind új, és mégis mindhez fűzött valami régi-régi kapocs, valami kimondhatatlan kötelék, ami több mint ismeretség, rokonság, vagy barátság, és ez a hivatás. Valahogy sokkal jobban megéreztem a természetfeletti valóságát ennek az összetartozandóságnak ezen a besnyői találkozón, mint itthon a szemináriumban.

Amikor az ebédlő hosszú asztalait elleptük, és olyan *egy* volt

ez a fehér, fekete, kék és barna ruháktól tarkálló együttes, még jobban elmélyült bennem ez az élmény.

A másik, ami mégjobban a lelkembe írta ezeket a napokat: az altemplom félhomályos, hüvös órái. Már úgy felhevített ez a nyár, olyan kevés volt az árnyék, olyan jó volt belefúrni magunkat a nagy tennivalók hűsítő megfontolásába. Mindig nagyobb örömmel mentem ide, mert úgy éreztem, itt most belepottyantam egy nem szándékolt, de nagyon fontos lelkigyakorlatba. Itt most nem az ember lelkigyakorlatozott bennem, hanem a kispap, a jövendő lelkipásztor. Megvallom, a „kispapegység" gyakorlati problémái ott egyáltalán nem foglalkoztattak, csak azóta kezdek ezen is gondolkozni. De annál elsodróbb élménnyel szállt meg *a ma papjának* fölséges hivatása, körömszakadtig futó teendője. Ehhez van szükség krisztusi karakterre, fönntartás nélküli istenszolgálatra, és főleg alázatos egyszerű lélekre, hogy ha kell, mezítláb is meghódíthassuk a lelkeket.

Amikor távozóban a besnyői állomáson ültem, éreztem, hogy egy életre viszek el innen valamit. A közelben egy óriási zuhanás. Odanézek, hát egy hatalmas fát döntöttek ki. Úgy éreztem, hogy a lelkemben is kidűlt egy hatalmas fa és vele tűnt sok-sok árnyék. Hazautaztamban valahol Pesten hallottam a 3 éves tervre vonatkoztatva a nótát: „...nem a világ ez a három esztendő..." Nekem is megmutatták a Máriabesnyőn töltött napok: nemcsak hogy nem a világ a még hátralévő szemináriumi 3 esztendőm, hanem nagyon is kevés, annyi a készülnivaló még számomra.

Lelket verni ebbe a nemzetbe: egy acies bene ordinatára van szükség. Adja Isten, hogy a kispapegységi mozgalom eredményesen segítse ennek megteremtését.

Jéger György III. é. t.
Győr.

„... Légy kegyes és maradj velünk!..."

(Máriabesnyői emlék.)

Ismét cellámban ülök, magánosan. Mesélek. Nyári élményeimet mesélgetem az Úrnak. Ő szeretettel néz reám asztalom feletti feszületről és szeretettel hallgatja szavaimat. És én boldogan beszélem el neki a sok kegyelemáradást, a sok kedves emléket. Amint visszagondolok a szűnidő kedves kis epizódjaira, szinte újra átélem őket, újra varázsuk alá vonják érzelmeimet: Az emlékezésben megakadok egy kicsit, egy néhány perces eseménynél.

*

Máriabesnyő. Utolsó tábortűz. A tűz körül sokszínű ruhában ülnek Krisztus Király kadettjai. A fekete, barna, fehér és kékszínű talárisokat a tűz imbolygó fénye vörösre árnyékolja. Minden arcon a tiszta öröm mosolya ül. Későre jár már az idő, lassan elhal a víg dal és körülálljuk a haldokló tábortüzet. És halkan elkezdjük az *Egyház estéli imáját:*

„Immár a nap leáldozott...
Teremtőnk kérünk Tégedet,
Légy kegyes és maradj velünk —
Őrizzed, óvjad népedet!"

Mikor így énekelve, kéz a kézben álltunk a tábortűz körül, azt éreztem, hogy ezekben a pillanatokban, a tábor utolsó óráiban mégegyszer összpontosult szívünkben az a sok-sok testvéri szeretet, ami oly kedvessé tette a tábor hangulatát. Mégegyszer összpontosult, hogy soha el nem halványuló emléket hagyjon bennünk. Soha el nem halványuló tudatát annak, hogy mi mindannyian testvérek vagyunk, akik egy Király vezetése alatt egy célért vitézkedünk. Ez a néhány nap a szívünkbe égette az egymásrataláltság nagy élményét, amit oly szépen szimbolizáltak itt a pirosló parázsnál az egymásba fonódott kezek.

És halkan, megilletődötten zsongott az ének... „légy kegyes és maradj velünk, őrizzed, óvjad népedet!..." Könyörögtünk, hogy maradjon velünk az Úr, de necsak ezen az éjjelen, hanem védje, oltalmazza kisded nyáját mindig, hogy a szeretet, az imádságos segíteniakarás soha ne fogyjon ki a lelkünkből.

*

Ezt az élményemet is elmondtam az Úrnak. De itt megakadtam. Megakadtam, mert úgy éreztem, hogy ezt Krisztus már ismeri, ismeri, mert Ő is ott volt. Ott volt közöttünk a szeretet alakjában, *„mert az Isten szeretet"*. (Jn. I 4, 8.)

A. G.

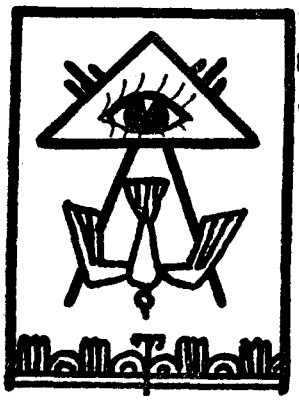

„MIHI ENIM VIVERE CHRISTVS EST". EP. AD PHIL. 1.

LELKISÉG.

Rovatvezető: Dallos Ödön S. S.
Péliföldszentkereszt, u. p. Bajót, Esztergom v. m.

Boldogasszony éve a magyar kispapság

Az 1848-as esztendőben hazánk felé fordul Európa figyelme. A kor legidőszerűbb és légtöbbet hangoztatott — és legtöbbet meghurcolt és megtiport eszméjének, a szabadságnak esztendejére készülnek társadalmi és ifjúsági szervezetek, hivatalos és magántestületek. Ugyanez az esztendő a magyar katolicizmus számára a szabad Magyarország Nagyasszonyának, Oltalmazójának, Nagyboldogasszonyunknak éve. Nem egy motívum kapcsolja össze a kettős ünnepi és emlékévet, köztük talán legszimbolikusabban a 48-as tépett, kopott, alig pár éve hazatért honvédzászlók, melyekről még ma is oly diadalmasan és hitet, erőt adóan díszlik a Szűzanya képe. Az ország, az egész nép kegyelete fordul a multak emléke felé. De az emlékezésnek csak akkor van igazi értelme, ha a tanulságokat életre, valóságra váltja.

Nekünk talán már hivatásunknál fogva is komolyabban kell keresnünk azokat a tanulságokat és következményeket, melyeket életünkben, mindennapi tevékenységeinkben jelent a következő esztendő célkitűzése; és keresnünk, mit mond, mit jelent különlegesen számunkra, magyar kispapság számára a Boldogasszony éve, *mire tanít és mit kér, mit vár tőlünk a mi Édesanyánk?*

Alkalmazkodva különlenyomatunk négyszeri megjelenési lehetőségéhez, szeretnénk négy részben rámutatni azokra a tanításokra, tanulságokra, melyeket a Szűzanya életéből és tulajdonságaiból különösen számunkra jelentőseknek érzünk. A *Magnificat*, a *Szeplőtelen* Szűz, a *Szépszeretet* Anyja és a *Nagyboldogasszony* négy pontja tartja az egész esztendő folyamán lelkünk előtt a Mária-év gondolatát.

MAGNIFICAT
— Az imádkozó Szűzanya —

A modern ember arcáról a világháborúk, légitámadások, majd atombombák és politikai válságok rettegése, a mindennapos kenyérharc, az irigység, a gyűlölet, a szeretetlenség áskálódásai állása,

becsülete, családi élete ellen, az irodalom és a tudomány részbeni szkepticizmusa, mindezek letörölték, eltüntették a mosolyt, az örömöt. A modern embert, még a gyermeket is nehéz megnevettetni. A bizonytalanság és a kételkedés, a meglepetések és a csalódások ideges világában ezért olyan ismeretlen az a bizonyos megkétszerezett öröm, — amint a német közmondás mondja a közös örömről — a gedoppelte Freude, méginkább ha ez az öröm: imádságból sugárzik felénk. Bizonyára másnak is feltűnt már, amikor naponta imádkozzuk mennyei Édesanyánk örömimáját, a Magnificatot, mennyire a mának szólóan csendül meg első sorában ez a megkétszerezett öröm, ami kellene, hogy imádságunk egyik lényeges alkotóeleme legyen: magnificat — exsultavit — magasztalja és ujjongja az én lelkem az Úr dicsőségét. — Az átlagember imája a kérőimádság. A lelki életet élők kezdenek az engesztelő imádság felé fordulni. Vajjon nekünk, akiknek hivatásunk szerint a földön kell életünkkel és szavainkkal az Úr angyalait helyettesítenünk, milyen legyen az imánk? Fordulhatunk feleletért vaskos fóliánsokhoz, filozófiai megalapozottságú tudományos szakkönyvekhez, de forduljunk gyermeki bizalommal a mi mennyei Édesanyánkhoz, az ő példájából tanuljunk imádkozni.

Kórházi betegágyon feküdtem, elég kellemetlen operáció után, mellettem szenvedő emberek sóhajtása, lázálmai. Álmatlan éjtszakák, injekciók kokain-köbcentijei közben keresgéltem, amit annyiszor, de annyiszor kérdeztek már tőlem, és azelőtt annyiszor kérdeztem én is mástól: dehát milyen legyen az imádságom? Azt hiszem, ebben már kicsit benne van az is, milyen legyen az életem, hiszen az imádságunk annyira kell, hogy átjárja, betöltse egész életünket, hogy megadja neki jellegét is. Amint az esti lámpa fényénél, akár a betegágy mellett égjen az, akár a munkaasztalnál, akár a kápolna lámpája legyen, akár a kórus gyertyája, higgyék el, amint az esti fénynél végigperegnek a Magnificat sorai lelkünkben, azt hiszem, mindegyikünk számára észrevehetően csillan ki belőlük a három tanulság.

1. *Quia respexit humilitatem ancillae suae.*

A hőst eszményítette még alig pár esztendeje minden kultúrán belüli és kívüli eszközzel a kor, és íme, géppisztolyos tömeggyilkosok elleni hajszában kell kiirtania az önmaga nevelte ideálokat. Nemcsak a modern ember számára volt és ma is szinte ismeretlenül idegen, csaknem ellenszenves az alázatos ember típusa, hanem még mi, akiknek a lelki élet komolyabb élése a hivatásunk, még mi is, igen kevés gondot fordítunk önmagunkban az alázatos ember kiépítésére. Iparkodunk korszerűek lenni, megfogni a fiatalságot, meggyőzni az ideológiákat, de nem feledkezhetünk meg arról, hogy elsősorban alázatos emberek legyünk. Imádságunk *első* vonása is ez az alázatosság legyen. Nem a tenyerekbe temetett arc, nem a behúnyt szemek, a lehorgasztott fej, a meggörbített hát külsősége, nem a kötelesség szolgalelkűsége, hanem az önkéntes adakozó gyermeki szerénység. Ebből fakad a mély hit valósága. Elmélkedéseink, elhatározásaink, programmjaink hátterében, beszédünk, cselekedeteink kivitelében az alázatosság színezze, mélyítse értékké mindenegyes mozzanatát életünknek.

Édesanyánk, taníts meg minket alázatosan imádkozni!

2. *Et sanctum nomen eius.*

Másik motívum, ami általában hiányozni szokott imádságunkból, amit még nem tanultunk meg elég komolyan a mennyei asszisztenciában szolgálatot teljesítő angyaltestvéreinktől, a „szent, szent, szent" dícsérete. Pedig nem is kell túlságosan sokfelé néznünk akár a magunk életében, akár közvetlenül a világba, hogy meglássuk, mennyire „*fecit magna, qui potens est*", és mégis oly kevésszer csendül fel lelkünkből a csodálat, a hála, a szeretet magasztalása. Nem is kell egy fenséges nagymise harsonás diadaléneke, elég a diadalmasan felragyogó napsugár az égen; nem is kell egy festőien szép balatoni naplemente, elég egy kicsike virág összeboruló szirmainak meleg színe; nem is kell szenvedések és áldozatok tüzében megtisztult eszményi lelkek magasztosan felemelő mintája, elég, ha kicsi testvéred, egy kisgyermek két mosolygó szemébe nézel, azt hiszem, tisztán, könnyen megcsendül benned a magad életének magasztaló „szent, szent, szent"-je. Vagy még többet? Édesanyád szeretetét, életét, hivatásod méltóságos szépségét, a reád váró lelkeket mutassam? Ugye nem kell, mert ezután mindig, mindennap, minden imádban együtt száll a lelkünk mennyei Édesanyánk imájával a Fölségeshez.

3. *Misericordia eius a progenie in progenies.*

Félelemnélküli élet... és „timentibus eum". Az egyik jelenti a kisember evilági bizonytalanságból való kiút-keresését. A másik pedig a lelki élet útján járó ember engesztelő célkitűzésének egyik motívuma. Évszázadok könyörgő embertömegei zokogva esdekelték az isteni Misericordiát, elsősorban önmagunk bűneiért, vétkeiért. És ma is ki mondhatja magát közülünk bűntelennek? Ma, amikor az engesztelés már nemcsak egyes kiváltságosak egyéni ügye, hanem népek, milliók vállalják önkéntesen, járják Pásztoraik útmutatása nyomán, a mi mindennapi imánkból sem hiányozhat. Természetesen itt még fokozottabban kapcsolatban kell állnia imának és életnek, mindennapi cselekedeteinknek, mint bármiben is. Itt segít az alázat, hogy ne az ész hidegségével kutassunk megalapozottság után, itt segít a sanctus lendülete, hogy engesztelő könyörgő kérésünk túlszárnyalni tudjon a siránkozó, kétségbeesett, tehetetlen panaszkodáson. És az Ő félelmében tudjuk megteremteni mások számára az emberi félelemnélküli élet alapjait: a kegyelmi élet alapjait, az igazán emberhez méltó: *lélekkel való élet* alapjait. A világ sorsát nemcsak politikusok tárgyalásai és elgondolásai irányítják. A világmindenség nem vak sebességgel pörgő labda vagy golyó a végzet ujjahegyén, hanem a mindenható Isten gondossága az, amely mint a kis katekizmus is mondja, fenntartja és kormányozza a világot. Mindenegyes ember, minden lélek alázatos imája utat talál és értelmet nyer az isteni Misericordia terveiben. És ha emberileg sokszor úgy érezzük, hogy lehetetlenek zárják el az élet kivezető útjait, újra mennyei Édesanyánk tanít meg arra imádságában: „Fecit potentiam in brachio suo..." Előtte nincsen lehetetlen, imánk nincs hiába, mert az Úr hatalma végtelen... — Imánk kitágul, az alázat hangjától a diadal magasztaló öröméig, az engesztelés könnyeitől a biztonság nyugalmáig. És a mi életünk is így válhat a teljes önátadás boldogságává: Ime Uram, amint Édesanyádtól tanultam, legyen nekem a Te igéd szerint.

Péntek Domonkos O. F. M. cap.

Don Bosco kispapjai

Kispap-éveink és egész életünk példaképe ki lenne más, mint Szent Alapítónk és Atyánk, Bosco Szent János. Szeretnénk megmondani, miben látjuk nagyságát. Ezzel elmondjuk azt is, miben igyekszünk utánozni a képzés éveiben.

Szent Atyánk jelmondata: Da mihi animas, caetera tolle! A lelkek megmentését szomjazta. Minél többet elvezetni a mennyországba. Ezért lett a kis csibészek vezére. A lelkek ügye ösztönözte, hogy fiacskáinak, a hontalanoknak hajlékot készítsen, ruhát, kenyeret adjon. Testét egészen felemésztette a sok munka. Jóbarátokat keresett, akik támogatják ügyét anyagilag is. Társakat kért a jó Istentől, hogy életüket ezek is feláldozzák az ifjak szolgálatára, és ezzel sok lelket kimentsen az ördög karmaiból. — Nagy szívével mindenkin segíteni akart. Bárhová ment, ez lebegett szeme előtt: a lélek Krisztus birtoka. Ezért gyóntatja meg a bakon a kocsist, s pénzjutalommal ajándékozza ő, a szegények legszegényebbike, ha megköti nyelvét és nem ejt ki káromló szavakat. Alig alapítja meg Társaságunkat, máris misszionáriusokat küld, hogy Krisztuséi legyenek a lelkek. Megmagyarázta mind az adakozóknak, mint a növendékeknek, hogy lelkük a legfontosabb.

Kérdezzük, *mi volt Bosco Szent János leghathatósabb eszköze* a lelkek megmentésében? A természetfeletti! Ezt ajánlotta nevelési alappillérnek: szentgyónás, szentáldozás. Az *Oltáriszentség* apostola volt. Elvezette a lelkeket az Úr Jézushoz, lett a korai és gyakori szentáldozás apostola. Az ifjakat nem is ő, hanem a Mester nevelte. Módszerünknek ez a kulcsa: mennyire tudom belecsöpögtetni az ifjakba az Oltáriszentség tiszteletét és szeretetét. Ezt csak akkor tudom megtenni, ha magam is a Szeretet apostola vagyok. Most átérezzük ennek fontosságát. Amennyire tisztelője és apostola vagyok az Oltáriszentségnek, annyira leszek jó nevelő, jó pap.

Meleg eucharisztikus szeretet!

A legnagyobb nevelői erény. Éke minden hitoktatónak és lelkipásztornak. De olyan ékesség, melyet meg kell szereznünk már kispapkorunkban.

Don Bosco sem kapta ingyen. Adott érte sok áldozatot szemináriumi évei alatt.

A mult század első felében a janzenista szellem hideg lehelletével még nagyon ránehezedett a papneveldékre is. Milyen sok ifjú lelket tett fázóssá, akik pedig a bizalom és szabad szárnyalás útján nagyokat tehettek volna.

Jött a kispap Bosco. A 19. század janzenista felfogását ő is megtámadta, de nem kalapácsal ment neki a fagyasztó jégnek, mint sokan mások. A kalapácsot inkább saját jellemének kovácsolására használta. Jellegzetesen donboscói ütések voltak ezek. Az Eucharisztiáért végezte. Ő maga írja le emlékezéseiben IX. Pius parancsára szemináriumi életével kapcsolatban: „Szentáldozásunkat csak vasárnap vagy kiválóbb ünnepen végezhettük el. Akadtak, akik hétköznap is áldoztak, de ez ellenkezett a házirenddel és engedetlenség számba ment. Titokban kellett átsurranni a reggelizés ideje alatt — értsd, reggeli nélkül maradtak — a Szent Fülöp-templomba, mellyel a sze-

minárium belső összefüggésben állt. Itt el lehetett végezni a szentáldozást, azután vagy a tanulóteremben vagy az iskolában kellett csatlakozni társainkhoz. Ez, mint már említettem, a háziszabályok átlépése volt ugyan, de az elöljárók szemet húnytak fölötte, mert tudtak róla, néha látták is, de nem tették szó tárgyává. Ilymódon én is gyakorta járulhattam a szentáldozáshoz, hisz célom előmozdítására ezt tartottam a legjobb eszköznek."

Második hagyatéka Szent Atyánknak: *Segítő Szűz Mária* tiszteletének terjesztése. Minden munkája előtt érezte a Nagyasszony segítségét. „Segítő Madonnánk tesz mindent" — szokta mondani. „Milyen hatalmas is, ha már szegény szolgájának, Don Bosconak kezével ennyit tesz!" Kilencéves korától kezdve a jó Szűzanya mindent megmond neki látomásokban. Lelket akar megnyerni? Segítő Szűzanyát kéri! Csávába jutott szekere, s szorongatják a hitelezők? A kellő időben segítségre jön Segítő Szűz Mária.

Kiképzésünk éveiben ezt próbálgatjuk mi is. Gyermeki alázattal tisztelni Szűz Máriát. Ha Szent Atyánk annyit tett, dolgozott és alkotott, s lett az Egyház nagy Szentje, Szűz Mária segíségével engem is megsegít. Minden attól függ, mennyire tudok belekapcsolódni a természetfeletti áramkörbe!

Ezért imádkozunk, hogy mindnyájan megértsük ezt a természetfeletti életszemléletet, és éljük mindennapi munkás életünkben.

A szalézi testvérek

Nem kis dolog...

Érzem a besnyői előadások alatt, hogy ma pappá lenni nem kis dolog. Új világban élünk. Új korban.

Mi a titka tehát a papi korszerűségnek?

1. A teljesértékű szolidaritás. a) Istennel. b) Korunk isteni terveivel. 2. Igazi cselekvő szeretet. 3. Egyetemes paptestvéri szeretet. 4. Egyetemes kispaptestvéri szeretet. 5. Az egyes szemináriumok belső, egységes kispapi szeretete. 6. Végül a teljes, maradéktalan munka.

Ezekkel a jelszavakkal lehet egy értékes papi életet leélni!

A súlyos problémák gondolkozóba ejtettek, de nem tettek komorrá s nem vertek le, hanem munkára, lelkes, jókedvű munkára szólítottak fel. Még a tábortűzben is ez csendült ki. Nem volt ez sem komolytalan időlopás, hanem felüdülés. Itt tovább folytak az ismerkedések. Minden szeminárium adott valamit önmagából, ami neki sajátos verete. S mi jóízűen nevettünk, mert boldogok voltunk. Boldogok, hogy egymásra találtunk. A tábortűz fénye megvilágította a kispaparcokat. Csillogtak a szemek. Mennyi tisztaság volt ezekben. Felszólalt a nóta. Mennyi erő volt ebben! Nevetéstől hangzott a környék. Mennyi öröm volt ebben!

Lassan elhagytam a tábortüzet, mert kora reggel már utaztam. Mégegyszer, de nem is egyszer, hanem többször is visszanéztem. Nehéz volt elhagyni őket. Valami különöset éreztem ekkor. Fölnéztem az égre s csak annyit mondtam: köszönöm Uram, hogy ide vezettél! Reggel pedig, midőn elindultam csak ennyit: Köszönöm Uram, mert nem hiába jöttem. Megérte!

Homoki János III. é. t.

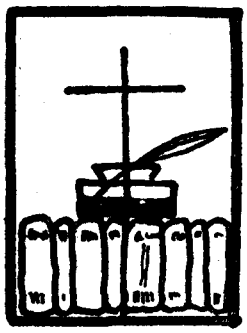

„DOCETE OMNES GENTES!" MATTH. 28./19./

ÖNKÉPZÉS.

Rovatvezető: Wöllner Ferenc S. O. Cist.
Budapest, Horánszky-utca 6.

Önképzés és önképzőkör

Kétségkívül fontos minden egyesület vezetésében az ügyes tárgymegválasztás, a körülményekhez alkalmazkodó, megfontolt, de egyben ruganyos módszer. Ezek azok a pillérek, amelyeken elsősorban áll vagy dől egy kispapi közösségnek közösségi, szellemi munkája. Amint azonban a pillérek nemcsak tartanak, de támaszkodnak is az alapkőre, fundamentumra épülnek, úgy *a kispap-közösségek munkája is az egyén és a közösség természetében adott, egymással sokszor ellentétes erőkre épül.* Az önképzőkörök válságának egyik okául éppen ezt a polaritást jelölöm meg.

A közösségi és egyéni célok különbözősége ma különösen erős. Olyan korban élünk, amikor az extensitasban esetleg egészen kis távlatú küzdőtér is oly nagy intenzitású odaadást, erőkifejtést kíván, hogy ez a küzdelemre vállalkozókat már a készület idejében is egyéni célok, sajátos érdeklődési körök felé vonzza. A mi esetünkben ez azt jelenti, hogy a kispap nem az önképzőköri (egyházirodalmi iskolai) munkáért lelkesedik, hanem az önképzés minél szélesebb lehetőségeit keresi.

E szétválasztás természetesen nem kizárólagos. Hiszen éppen a mi korunk kezdi feladni a „csak szaktudós" eszményt és mindjobban ráébredünk arra, hogy mindenkinek — egyéni helyzete szerint — valamelyest mindenhez értenie kell. De tegyünk különbséget: más dolog az, hogy valaki egyetemes tudományszemléletre törekszik azért, hogy ebben megtalálhassa az igazság egyedi jellegét, és az, hogy valaki egy megtalált, megtámadhatatlannak ismert igazságmagban, mint valami fénybontó prizmában vizsgálja a nagy összefüggések sokszínű sugarait. Az előbbi a mult, az utóbbi a jelen polihisztor eszménye. Ez eszménynek azonban szükségszerű következménye az egyéni munkakörök kialakulása; ez éppen az, amit önképzésnek mondottunk.

Újabb ellenvetés lehetne az is, hogy ez a kérdés kispapi közösségben nem alakulhat problémává, hiszen itt az egyéni érdeklődési

körök is egybefonódnak. Röviden azt válaszolom erre, hogy ha csak a teológiát tekintjük, ott is azt kell mondanunk, hogy a részletkérdések mélységei egész embereket kívánnak. Gondoljunk pl. az Ecclesiatan még egészen ki sem merített kincsesbányáira; a katolikus szociológia világrendező hivatására. Ne feledjük el azt sem, hogy a szerzetes tanítórendekben már a kispapi évek alatt megkezdődik a szaktárgyaknak, mint hivatáshozta feladatnak a művelése.

Mit kell most már mondanunk az önképzés és az önképzőkör e kettősségéről? Harmóniába állíthatók-e egymással s támogathatják-e egymást a szemináriumi életben a Jézus Szíve szerinti papi eszmény kialakításában?

Vizsgáljuk meg először is az önképzésnek és az önképzőkörnek sajátos feladatát s ezek után megállapíthatjuk majd a kettőnek egymáshoz való viszonyát is.

Komoly önképzésnek kell megelőznie minden önképzőköri munkát.

Ne gondoljuk azt, hogy teremteni tudunk. Ex nihilo nihil fit. Csak akkor nyujthatunk értékes előadást, igazságra tapintó gondolatokat kispaptársaink elé, ha megelőzőleg végigjártuk az analízisnek sokszor igen fáradságos útját. A forma esetleges csillogása csak színt adhat, a kongó ürességet nem tölti ki! Az önképzés megelőz minden önképzőköri munkát.

Az önképzés módszere, sokoldalúsága, mélysége kinek-kinek egyéni helyzetétől és tehetségétől függ. Egy alapvető szempontot azonban sohasem szabad elfelejteni: itt is a cél határozza meg az eszközöket. Akinek célja Krisztus, annak tanulása is elsősorban e célra irányul.

Kispapnak lenni annyi, mint építeni akarni s ha ez szeretet, akkor a komoly önképzés kötelessége alól senki sem mentesítheti magát. Ez az önképzés több, mint a szemináriumi tárgyak egyszerű elsajátítása, főleg ha ez éppen csak a vizsgaidőre szorítkozik. Megtanulni és elsajátítani egy anyagot egészen más, mint „beemelni" s csupán elmondani tudni valamit.

Ez a munka lehet nagyon száraz és szenvedésteljes, de sohasem eredménytelen. *Ó, bárcsak minél többet írnánk és beszélnénk arról, hogy számunkra a tanulás is a kegyelemnek élő forrása:* szent studium! Valóban: non cuicumque contigit adire Corinthum, — de vajjon melyik kispapnak nincs módjában adire Tabernaculum!? Abban a boldog helyzetben vagyunk, hogy két főiskolát látogathatunk: az egyik, ha nagyon kiváló, lehet talán Korinthus, de földi katedra és dadogó beszéd, — a másik főiskolán az a Mester tanít, „qui in interiore homine habitare dictus est Christus, i. e. incommutabilis Dei virtus atque aeterna Sapientia..." (Szent Ágoston, De Magistro, c. 12.) Ez is önképzés!

Igy hát csak önképzés legyen?! Nem! — *Az önképzés segítségére, ellenőrzésére és állandó serkentésére* — márpedig mindezt igényli! — *a kispapi közösségben az önképzőkör a legalkalmasabb!*

Sokan nem ismerik a tanulás módját. Idejüket elvesztegetik, ügyetlen jegyzetelésekkel toldozzák-foldozzák hiányos ismereteiket. Mindig írnak, sohasem gondolkoznak; mindig tanulnak, eredményt mégsem érnek el. Nem csoda, ha elveszítik bátorságukat, pedig legtöbbször csak ügyetlen tanulásmódjuk a sikertelenség oka. Szerencsés

az, akit ebben az ars discendiben is mester vezet! Az ilyen hamarosan megtanulja a divide et impera gyakorlati értékét s ügyes fogásokkal könnyen kiemelkedik az első, zavart káoszból. Az ügyesen vezetett önképzőkörben a vezetők nemcsak a gyűlések gazdag és változatos tartalmára ügyelnek, de figyelemmel kísérik az egyéni munkát is; tanácsokat adnak, javítanak, buzdítanak.

Az önképzőköri munka sok erényt is kifejleszthet munkásaiban. A hozzászólásokban, bírálatokban mindenekelőtt *őszinte szókimondásra* nevel. Az igazság fájhat, de tisztasága mindig nyugtat, a lélek megpihen rajta. Természetesen a veritasnak együtt kell lennie a charitasszal, s így a bírálat a correptio fraternának bizonyos lelki, szellemi formájává válhatik.

Alázatosságra is nevel, és ez nemcsak a lelki életet teszi fogékonnyá a Kegyelem számára, de az értelmet is érzékennyé teszi a Gondolattal szemben. Erre is igen ritkán szoktunk eszmélni, pedig tudományos, különösen teológiai studiumaink számára döntő fontosságú igazság ez. Sokszor éppen a sikertelenség megaláztatása vágja a legmélyebb barázdákat az értelemben s ez teszi fogékonnyá a beléje hullott kicsiny magvak befogadására. Természetesen az öröm is, a „gaudium de veritate" is megtermékenyítőleg hathat a lélekre.

Az értelmi képességek is nagy segítséget kaphatnak az önképzőkörtől. A lényeglátás, gyors ítéletalkotás, jó hozzászólásokkal állandóan bővülő látókör lassan mind kialakulhat a viták, megbeszélések folyamán. Ezzel azonban egy újabb, igen jelentős vonást érintünk már, t. i. a közösségi-szellemi munka szociális jellegét.

Az önképzőkörben nemcsak magunkért dolgozunk, de testvéreinkért is! Sőt sokszor csakis őérettük „ugrunk be" valamibe, vállalunk részt egy szereposztásban. S ez sokszor nem is könnyű, mert aminek nincs egyéni íze, ami mögött nem áll valamiképen a nemes passió, az nehéz, mint minden, amit csak a kötelesség diktál bennünk. De ennek is, sőt talán mindenekelőtt ennek az áldozatnak van nagy értéke: testvéreinket szeretjük a munkában és Jézust a testvéreinkben. Ebben látom az önképzőkörök legszebb feladatát: Jézust, testvéreinket és a szellemi munkát a szemináriumban összefogni, mert ez is a papi eszmény kialakításának módja.

Hardi Gilbert S. O. Cist.

Prohászka világnézetalkotása

„Lehet-e a keresztény világnézetet beleállítani a mai kultúrvilágba?" — veti fel a kérdést Prohászka. Mindennél beszédesebb felelet erre Prohászka diadalmas katolikus világnézet-alkotása.

„Át kell értenünk, hogy a modern ember érzése elváltozott, s hogy aki beszélni akar neki világról, hitről, Krisztusról, annak nem szabad ezt a psychológiát szem elől tévesztenie. Beszéljen a mai világ érzéseinek alapján, aki akarja, hogy a mai világ befogadja szavát!" — mondja ismét Prohászka.

Mindkét problémát zseniálisan oldotta meg Prohászka. Bizony-

ságul elég hivatkozni arra a páratlan lelki megújhodásra, amely Prohászka beszédei és írásai nyomán fakadt.

Nem az a célunk most, hogy Prohászka világnézetét elemezzük, hanem az, hogy Prohászka *világnézet-alkotásának sajátos módszerét* és annak korszerűségét vizsgáljuk.

A világnézet olyan kép, amelyet magunknak alkotunk a világról és benne helyzetünkről, a világ és az ember rendeltetéséről. A világnézet tehát magában foglalja a világról alkotott képünket és a világgal szemben való állásfoglalásunkat. A világnézet, ha a való világ értelmének megfelelő, olyan, mint egy síma tükör. A legtöbb ember azonban a valóságtól eltér szubjektív állásfoglalása szerint s így világképe domború vagy homorú tükre lesz a világnak. Prohászka a modern embernél is ezt tapasztalja, és megértve e beteg psychét, utat mutat a helyes világnézet-alkotásra. Hogyan teszi ezt? — ez érdekel bennünket. Mindenesetre nem a szokásos módon logikai spekulációval vagy bizonyításokkal, mert ez a mai embernek kevésbbé megfelelő. Prohászka megelégszik az öntudat puszta bizonyságaival. Azt mondja: „A világnézet az embernek öntudatra ébredése." Ezt az öntudatot próbálja ébresztgetni és ennek az öntudatnak spontán, őszinte feleleteire appellál. Ez az ő sajátos módszere, amellyel a modern ember világnézet-alkotását vezeti.

Az öntudat tanúvallomását kéri a lét legmélyebb nyugtalanító kérdéseire: honnan, hová és miért? Hiába keres értelmünk választ e kínzó kérdőjelekre, amelyek minden emberi lélekben kiolthatatlanul ott égnek, kielégítő választ egyedül a vallásos világnézet ad. Ezek a kérdések tehát az emberi élet legmélyebb relációjához, Istenhez vezetnek.

Ismét sajátos az út, amelyen eljut a modern emberrel Prohászka ettől az igazságtól Jézus Krisztusig és általa az igaz vallásig, a kereszténységig. A különböző világnézeti eszmék esélyei közt annak ítéli a pálmát az öntudat ítélőszéke előtt, amely több, igazabb életet ad. És vajjon a kereszténységnél ad valamely eszme több életet? Mit akarhat Kant, Hegel, Schopenhauer, Nietzsche Jézus Krisztus páratlan életmegoldása mögött? Mit akarhat az istenfiúság örök élete mellett a kriticizmus, pantheizmus, pesszimizmus avagy a kitenyésztett „Übermensch"? E kontraszt után mutatja be a mai modern embernek Prohászka a halhatatlanságot mint a legteljesebb életet. Nem áll le vitatkozni az anyagelvű, élvhajhászó gondolkodással, hanem az öntudat elé állítja ezt a világnézeti megoldást és megkérdi, hogy nem ennek vágya él-e a lelkedben?

Prohászka csodálatos psychológiai érzéke egyszerűvé teszi a problémát, és a kérdőjeleket lényegbevágó megoldásával felkiáltójellé egyenesíti. Azonban minden kommentálásnál többet ér, ha ezt a csodálatos lelkipásztori psychológiai érzéket és annak tanulságait közvetlen élményből, személyes Prohászka-tanulmányozásból meríthjük. „Tolle et lege!" — áll Prohászka műveire is.

Kertész Tivadar, Székesfehérvár

Vissza a Szentatyákhoz...!

MIÉRT? — Mert bár életük példája és tanításuk a mi vérszegény életünket nagyon is segíthetné, mégis majdnem teljesen nélkülük élünk...

Mert ők a Szentírásnak, Isten hozzánk küldött levelének elsőrangú értelmezői, s Jézus Urunk tanításának első s leggyakorlatibb megélői, s egyben nagyszerű tanítói...

Mert soraik között a Szentlélek Úristen édes illata árad, s az olvasás nyomán reánk is kiömlik kegyelmének bősége...

Mert amit az életről tanítottak, azt előbb maguk is megvalósították. Ők tudtak krisztusi életet élni...

Mert mélységeikbe való beletekintés vonz ezek felé a mélységek felé; virágaik illata elbűvöl, szépségük elragad...

Mert rohanó korunk egyik orvossága a szentatyák tanítása szerint való lelki élet...

Mert tanítják s meg is élték, hogy munka élet nélkül, mély krisztusi élet nélkül lehetetlenség, s ezzel rajtunk, a 20. század robogó robotosain nagyon sokat tudnak segíteni...

Mert árad belőlük a bölcseség szentsége, s a szentség bölcsesége, ennek a kornak, s a kor papi életének egyetlen megoldása...

HOGYAN? — A velük való foglalkozáshoz kiindulópontul lehet használni e rövidke pár szempontot:

Katolikus szempontok: Katolikus öntudata — Tanítása a kereszténységről — Tanítása a világról — az emberről — családról — hazáról — papságról.

Aszketikus szempontok: Tanítása a lelki életről — Imádság — Elmélkedés — Szemlélődés — Önmegtagadás — Alázatosság — Egyszerűség — Tisztaság — Szegénység — Engedelmesség — A Szűzanya tisztelete — Jézus Krisztus embersége, szenvedése iránt való tisztelet — A szellem és a lelki élet — Az akarat és a lelki élet — Az érzelmek és a lelki élet — Testvéri szeretet.

Misztikus szempontok: Isten szeretete — Béke és öröm — Egyesülés Istennel — Krisztusivá alakulásunk — A legfölségesebb Szentháromság bennünk lakása — Elragadtatás — Bölcseség.

Lelkipásztori szempontok: Contemplata tradere — A pásztor a nyájért — Krisztus helyettese — A lelkipásztor korszerűsége — Tanítás a papság méltóságáról és keresztjéről — Krisztusi szocializmus.

Homiletikai szempontok: Beszédtémái — Példái, magyarázatai — Idézetei a Szentírásból, abban való jártassága — A nehezebb szentírási helyek magyarázata — Beszédeinek gyakorlatisága.

Pedagógiai szempontok: Mire tanít? — Milyen eszményt tűz hívei elé? — Hogyan teszi ezt? — Mik korának bajai és hogyan orvosolja őket?

Tudományos szempontok: Bölcselete — Teológiája — A profán tudományokban való jártassága — Történetszemlélete — Természetszemlélete.

Wöllner Ferenc S. O. Cist.

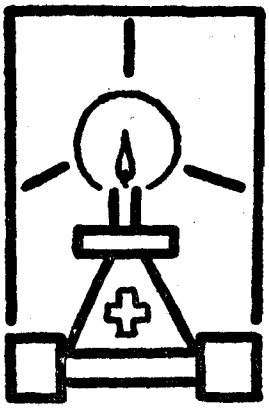

„ET LVX IN TENEBRIS LVCET!" IOANN. 1./5/.

APOSTOLI ÉLET.

Rovatvezető: Kun László hajdúdorogi pn. Budapest. Központi.

Mi és anyanyelvünk

Négy évvel ezelőtt az egyik különlenyomatunkban (Papi Lelkiség 10. számából) megjelent egy cikk: „Miben fogjunk össze?" címen. A szerző azt tárgyalja, hogy mennyivel közelebb férkőzhetünk a magyarság szívéhez magyar fogalomvilág segítségével. Az én célkitűzésem, — ha általánosabb is a jelentősége — gyakorlatibb, és közelebbi feladatunk. Ez pedig: adjunk több helyet egységmozgalmunkban a magyar nyelv helyességének és a jó magyar ejtésnek.

Hogy ennek a kérdésnek milyen nagy a jelentősége, nem kell bővebben fejtegetnem. A nyelv legdrágább kincsünk, történelmünk, életünk, jövőnk tapad hozzá. Összetart bennünket határon, tengeren innen és túl. De még soha úgy, mint napjainkban, nem kellett igazat adnunk a költőnek:

„Vigyázzatok ma jól, mikor beszéltek
És áhítattal ejtsétek a szót,
A nyelv ma nektek végső menedéktek."

(Reményik Sándor)

Aki szívében, lelkében magyar, az mind így érez. Az úgy őrzi nyelvét, mint szeme világát, és mert igazán szereti, nem is rútítja el.

De számunkra a nyelvkérdés, — ha a magyarság igazi papjai akarunk lenni — szívügyünkké kell, hogy váljék! Miért?

Mert: népünket csak akkor ismerhetjük meg igazán, mélyen, lelke szerint, ha ismerjük nyelvét és szeretjük azt! — Többnyire olyan a kapcsolatunk a magyarsággal, nemcsak történelmileg, műveltségileg, társadalmilag, hanem egyedileg is, amilyen a nyelvével. — Lelkük' ügyével együtt magyarságukat is védenünk kell. — Amilyen nagy azonban szerepünk, éppen olyan nagy a felelősségünk is.

Iskolában, egyletekben taníthatjuk, nevelhetjük őket a helyes beszédre, a jó kiejtésre, elsősorban úgy, hogy mi magunk beszélünk

helyesen. Öntudatosítjuk beszédüket, megszerettetjük velük a magyar nyelvet. Helyi szépségeket — nyelvjárás területen — megőrzünk, a torzókat kiküszöböljük.

De még felnőtteknél sem hiábavaló a küzdelmünk. Hiszen nemcsak az írókat, hanem bennünket is kötelez a nyelvi, illetve a szónoki lelkiismeret. Hasson át bennünket az a tudat, hogy midőn szószékről ezrekhez, tízezrekhez beszélünk vagy nyilvánosan ájtatosságokat vezetünk, mi vagyunk a magyar nyelv épségének őrei, papjai.

Ne mondja senki, hogy a magyarság nem tanulékony és nem ismeri el a tekintélyt. De igen, mert vezetőinek, papjainak kifejezését sajátítja el, kiejtésüket követi, stílusukat utánozza.

Ezek tények! Sajnos, egy világi tanárnak kell a nagy igazságot szemünk elé tárnia. A Beszédművészeti Iskola megalapítója, Simonyi Béla így ír rólunk: „Egyházi szónokaink képzése a papnevelő intézetek feladata volna, de itt is az a baj, hogy ennek a feladatnak életrekeltését biztosító, tudatos alapon képzett tanerőink nincsenek és ezért növendékpapjaink, jövő hitszónokaink, hittanáraink, ezen a téren teljesen magukra vannak hagyatva, habár az egyházi szónoklattant mind a budapesti egyetemen, mind az egyes szemináriumokban előadják. Előadják, de a beszédtechnikának, a beszédkészség fejlesztésének, tudatos alapon nyugvó feltételeinek ismertetése nélkül." (?) Ehhez mi hozzátehetjük, — tapasztalatból — hogy intézeteinkben már egyre többször esik szó a magyarosságról. „Ennek tudatában csodálhatjuk-e, — folytatja tovább Simonyi Béla — hogy papjaink között oly sokan vannak, kik tájszólással, tisztátalan, idegenszerű kiejtéssel és számtalan beszédkészségbeli gyarlósággal élnek, holott szakszerű vezetéssel, csekély kivétellel mindegyiket igazi szónokká lehetne kiképezni." (A beszéd 16. o.)

Csodálható-e, hogy jobbigényű híveink nem szívesen hallgatnak meg akármilyen szentbeszédet? Nem! Hiszen Prohászka is mondja: „Előttem a gondolatnak szépségbe kell öltözködnie, hogy megfogja lelkemet."

Igyekeztem a lehető legrövidebben bemutatni a nyelvkérdés jelentőségét. Ismerjük már kötelességünket. Ez elől saját jólfelfogott érdekében nem zárkózhat el senki. Valljuk meg őszintén: jóllehet 15—20 évig folytatjuk tanulmányainkat, — vagy talán éppen azért — nem tudunk helyesen, szépen magyarul. Latin tankönyveinkből aligha tanuljuk meg azt. Ha nem ellensúlyozzuk szorgalmas tanulással, bizony eltompul nyelvérzékünk.

Most célgondolatomhoz értem! Képeznünk kell ilyen irányban is magunkat, akár tanáraink segítségével, akár magunk erejével egymás között. Hogy jobban megfeleljünk hivatásunknak, hogy többet adjunk a magyar népnek.

Mi ennek a gyakorlati útja kispapi életünkben?

Azt indítványozom: *különlenyomatunkban adjunk helyet a már meglévők mellett esetleg egy nyelvi rovatnak is,* de legalábbis az Önképzés rovatában foglalkozzunk nyelvünk csiszolásával.

Várjuk el egymástól, hogy mindnyájan szívvel-lélekkel bele-

állunk ebbe az új munkába. Mert a tudatos nyelvjavító mozgalom semmiesetre sem lehet csak egy-két ember munkája, hanem egész közösségünké. Ha nem is vesz részt benne mindenki cselekvőleg, az érdeklődés elől senki sem zárkózhatik el.

Most még néhány teendőt említek: nyelv szempontjából elismert könyvek, cikkek, beszédek megfigyelése, jóstílusú szónokaink tanulmányozása, idézése, egy-egy bemutató nyelvjárási területeinkről, a beszédkészség tudatos fejlesztésének előmozdítása, szentbeszédben használt helytelen és használandó helyes kifejezések gyüjtése egy később kiadható szótár számára, a mai kortól és magyarságtól használt kifejezések, képek, fogalmak gyüjtése, és végül egymás beszédének ellenőrzése.

Márky Marót O. F. M.
Gyöngyös.

„Ez a szeretet!"

Egy szociális kezdeményezés margójára.

C' est l' amour, ez a szeretet: a címe egy bevett francia „slágernak" és ugyanígy hangzik, — szándékosan — a francia munkások legkedveltebb lapjának címe is. Dalolják a munkásnegyedekben öregek és fiatalok egyaránt: c'est l'amour, ez a szeretet. És amióta ugyanilyen címmel ez a kétlapos, rajzokkal ellátott ujság kezükbe kerül, kezdik megismerni a „szeretet" katolikus jelentését is. Azóta nemcsak dalolják, hanem kezdik megélni is az „igazi" szeretetet. De térjünk vissza a slágerhoz és fogódzzunk meg erősen, mert nemcsak címét, hanem zenéjét is felhasználják a francia „roulotte misszionáriusok": a proletárok papjai. Ugyanis, mikor autóval kirobognak a külvárosba, ennek muzsikáját játszatják grammofonon. A zene után kihirdetik, hogy hol és mikor lesz „vitaest". Az idő rendszerint este 9 óra körül van, akkor minden munkás ráér. Meghívnak mindenkit. Már az első este akad 20—30 résztvevő. A pap kiosztja összejövetel elején a C'est l'amour számaiból azokat, amelyek a legközelebbi összejövetel vitapontjait tartalmazzák. Ezeket elviszik a gyárba, haza, jól megbeszélik, szétszedik, mert minden pont egy-egy eleven vetülete az életnek, mindegyik a gyár, a munka, a megélhetés, az otthon, tehát az élet egy-egy megoldatlan mozzanata. A missziósok mindenkit és mindent meghallgatnak, eltűrnek. A végén szépen kezdik a hozzászólásokat fejtegetni, a kérdést példákkal megvilágítani, saját életük tapasztalatait ismertetni. Minden missziós dolgozott, sőt dolgozik gyárban, ruhájuk durva és egyszerű, modoruk az Úr Jézus figyelmes, szeretetteljes egyszerű viselkedése, életük és ajkuk egybevág, és erre rádöbbennek hallgatóik is. Szegénységük, kedvességük és világos magyarázataik elbűvölik a munkásokat: kénytelenek elismerni: c'est l'amour, ez a szeretet! Egy-két hét után már kezdik többen megsüvegelni a papot, s lassan egy „bon jour"-t is kicsikarnak a cigaretta mellől. Általában az ú. n. vitaesték nem is viták, hanem felvilágosító eszmecserék, az Evangélium eszméinek közelhozása, Krisztus alakjának vonzó bemu-

tatása a mai élet eseményeiben; mai emberek példáin keresztül, apró filmkockákra szedve a Krisztus-gondolta munkáseszményt a mai élet áramában.

Igy, ezer és ezer francia munkáspap gyárban, esti beszélgetésekben, családlátogatásokon és mindig a kézben a C'est l'amour; ez jelzi a tárgyat, hirdetve a pap távozásával feltűnő rajzokkal, egyszerű szavakkal: ez a szeretet, a szeretet a legfontosabb, mindig két ellentétes példát felhozva: ez nem a szeretet, ez az igazi szeretet. A lap szerkesztője maga is missziós pap, munkásember fia, annyira benne él a munkásélet kérdéseiben, hogy lapja is tisztára gyakorlati.

Ennyit egyelőre vázlatosan a C'est l'amour mozgalomról.

(A részletekre még visszatérünk. Várjuk az olvasók kérdéseit és hozzászólásait a szerkesztőség címére: Szeged, Kálvária-u. 39.)

Szemelvények E. Martigue teológus leveléből. — Merville Szt. Tamás Szeminárium. Franciaország.

Máriabesnyő, 1947. aug. 2.

Naplórészlet

Csak Krisztus erejével tudjuk megreformálni a társadalmat és tudunk mi is korszerű papokká fejlődni. Milyen a korszerű pap?... Szépen bemutatják ezt nekünk... Naszályi Emil... Nagy Ferenc... és P. Hunya, kik részben az enciklikák alapján, az életből vett tapasztalatok vagy a mai helyzet világos meglátása nyomán szólnak hozzánk. Meglepődve hallom: mi betegek vagyunk és nem foglalkozunk a betegségünkkel. Először becsületesnek kell lennünk, mert csak erre lehet építeni... A papnak szentté kell lennie, mert e nélkül áldásos munka nem lehetséges... Mi vagyunk felelősek a népért! Papság nélkül összedől a társadalom, pokollá lesz a föld...

Feszült figyelemmel hallgatom e súlyos kijelentéseket. Utána jönnek a megoldások, a gyógyszerek, a módszerek. Gyorsan írom: Sacerdos debet esse vir orationis, vir abnegationis, vir heroicus etc...! Mindent papiasan! Teljes önfeláldozás! Egymásután hangzanak föl a jelszavak s mint láncsóvák gyujtják föl szívünket.

Végül is jól esik már ebédre indulnunk. Meglep a nagy tisztaság, a pontos és bőséges fölszolgálás... Az ebéd után már könnyebben megértjük P. Varga délelőtti szociális előadását. Saját magunkon tapasztaljuk, hogy jobb anyagi körülmények között a vallási és lelki élet is jobban megy. Sok ezer embert csak a szociális kérdés megoldása után tudunk Krisztushoz vezetni. Tehát szociális papságra van szükség! — halljuk ismét a jelszót. Nagy órában élünk, vigyázzunk, el ne mulasszuk ezt az Órát. Sajnos, nem ismerjük a kérdést. S hiányzik a papi összefogás! Teljesértékű egyéniségeket kell munkába állítani a munkáspasztorációra. Ebben a munkában jelszó: Az irgalmas szeretet!

A szünetben nincs unatkozás. Van miről vitatkozni. Nagyon értékes percek ezek, ahol a problémát boncolgatjuk. Ki így, ki úgy. A fontos az, hogy nagy jóakarattal, lelkesedéssel és elhatározásokkal.

Kemények a padok, már fáj a szemünk a feszült figyeléstől, de hallgatjuk az előadásokat tovább, mert nagy felelősséget érzünk, mely teljes súllyal nehezedik reánk.

H. J. pn.

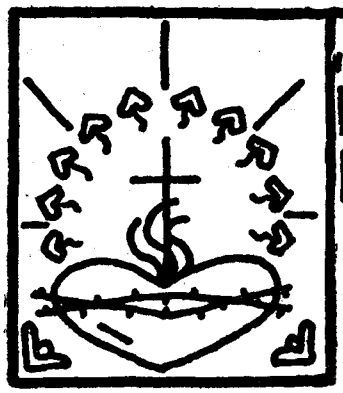

„QVAM BONVM... HABITARE FRATRES IN VNVM!" PS. CXXXII. 1.

ÉLETÜNK.

Rovatvezető: Király István S. J. Szeged, Kálvária-u. 39.

Levelek Franciaországból

1.

Quimper, 1947 július.

Részletek egy franciaországi magyar ferences novícius leveléből:

Végre sikerült a poros Párizsból kiszöknöm! Egy héttel ezelőtt találkoztam először a nagy Óceánnal. Ti, szárazföldi pusztaiak nem is gondolnátok, hogy milyen más ez a világ...! Sós víz, végtelenség, tengeri csigák, kagylók..., égettbőrű halászok..., szelíd színek...

Itt magyar szót hallani bizony lehetetlenség. Párizsban hallgattam egy nagy Bartók-hangversenyt, — a rádióban. Leginkább zenénk miatt értékelnek itt bennünket. Költeményeinket a nagy lélekalkati különbségek miatt nagyon nehéz átfordítani. A tüzesvérű, fecsegő természetből hiányzik a lassú belső vajúdás, a mély, fájó keleti álom... s Ady mélységei.

Itt minden csendes. A hangokkal, színekkel rikító Párizs után olyan jól esik látni ezt az új világot...! Az emberek alig beszélnek egymással. Valami ősi komorságot hordanak... birkóznak a tengerrel, az új időkkel... és utána meghalnak. Franciaországnak ez a legkatolikusabb része. A kemény fejeket még nem hajlította meg egyetlen forradalom se . . .

A francia hitélet után érdeklődsz? Hát bizony vannak itt szent, egyszerű papok, hősies hívek, de mégis... hiányzik az a mély *néphit*, amely egyszerű magyarjainkra annyira jellemző. Körmenetet a francia városokban nemigen tartanak. Itt Bretagne-ban még a legvallásosabb a nép. Az úrnapi körmenetre az utcákat színes virág- és homokrajzokkal díszítették, kiki a maga háza előtt. Igy kívánja itt a tradíció.

Általában mindenütt hiányzik az otthon megszokott nagy tömeg-

hit, de az egyszerű, bensőséges szertartásnak itt is megvan a maga előnye. Például majdnem mindenféle latin gregoriánmisét énekelnek.

A papság a birtok és jólét hiányában megmaradt szegénynek, és apostoliasan küzdőnek. Ha az otthoni frissenkefélt novíciátusi parkettre és a jólétre gondolok, őszintén szólva lélekben mindig szégyenkezés fog el. Az itteni rendházban majdnem mindenki a félig-meddig magakészítette fasaruban jár. A cellám fala belül rideg kő, a padló meg rücskös cement... Nincs minden délután labdázás... Helyette a kertben kapálunk... A templomunk egy fabarakk. Hasonló a helyzet a teológusoknál is. Még a papszentelést is abban a fabódéban tartják... El is nevezték „cathédrale de baraque"-nak...

Az igazi ferences lelkiség megőrzése végett kérlek benneteket alázatosan, — mint Szent Ferenc Atyánk kérte testvéreit — hogy igyekezzetek minél szegényebbek lenni...!

Szerető kis novíciustestvéretek.

2.

Merville, augusztus.

Újabban sok szó esik a francia papok belmissziós tevékenységéről, így azt hiszem, sokak kívánságát elégítem ki, ha pár részletben beszámolok franciaországi élményeimről. Mint teológus elsősorban a szemináriumokat figyeltem meg. Most általánosságban írok a francia papnevelésről, később részletesen kitérek a tanulmányi rendre. Erről csak következő levelemben lesz szó.

Százon felül van a *francia szemináriumok* száma és legtöbbje új épület, felszerelve a 20-ik század vívmányainak minden eszközével. Lehetőleg mindenkinek külön szobája van. Igy pl. Merville-ben 205 lakószoba van, szobánkint 3.75×4 méter. Olvasási, kutatási lehetőségre a bőséges és színvonalas könyvtár nyujt alkalmat. Egy-egy szemináriumban átlag 2—3—400 növendék sem ritka, de az épületek nem kaszárnyaszerűek, hanem jó formájuk van kívülről is; a helyi stílus minden szépségével rendelkeznek. Igy pl. Lille-ben flamand stílusú a négyemeletes díszes homlokzatú teológia. Természetesnek tűnik fel, hogy van ping-pong, dohányzó és társalgó-terem, hogy minden sarokban akad egy jó harmónium vagy zongora, de itt magátólérthető, hogy van tornaterem, szerszámszoba, asztalosműhely és zeneterem is. Ünnepélyek, díszgyűlések tartására szolgál a díszterem, hatalmas és szép mint pl. Vácott. Vannak közös tanulószobák is, hogy akik együtt akarnak dolgozni, azok együtt dolgozhassanak. Nagy udvar, kert mellett saját futballpálya nem ritkaság, teniszpályák, torna, súlyemelő és egyéb sporteszközök pedig általánosak. (Recreatio alatt tilos a szellemi foglalkozás!) A napirendet következő levelemben írom le. Meg kell említenem, hogy a pápai enciklikák tanulmányozása rendes órákon történik, a Lille-i tanárok jegyzeteit használja az egész ország. Pl. a Quadragesimo Anno a második éven heti 5 órát kapott. Kiváló tankönyv az ú. n. SYNOPSE is, mely a négy evangélium teljesen szétszedett anyagának igen megkönnyített áttekintése. A Szentírásmagyarázatot ebből tanuljuk, mégpedig úgy, hogy a könyv minden lapjához csatolt betétlapra írjuk le a tanárok magyarázatait, melyek egyrésze sokszorosítva is megvan.

A zenekultúra fejlett. Hétköznap a laudes-t és completoriumot recitáljuk, vasár- és ünnepnap énekeljük a primát és vesperást is. Ismétlem, a gregorián kiváló, általában a zirci és pannonhalmi nívón mozog, bár itt könnyedébben adják elő. Vesperások után minden szerda és péntek délután szentségimádás, alatta népi-énekek egy-két szólamra (itt az egyéni harmonizáló képességeknek is szabad utat engednek, vagyis: terc-quart-quint etc. párhuzam, vagy váltakozás). Szépek a 3—4 szólamú kórusok is, de a magyar kórusok jobbak. Színdarabok, nevetőoperák előadása gyakori, a beállított kórus szebbnélszebb madrigálokat ad elő.

Most *vakáció* végén kell megemlítenem, hogy nyáron sincs szünet. A teológusok lelkesedéssel igyekeznek bejutni a colonie de vacance valamelyik táborába csoportvezetőnek. Tanító- és tanítónőjelöltek között jó, ha egy-egy teológus van a táborban, mely 20—25-ös csoportokra oszlik. A tábor élén igazgatói minőségben pap, tanító vagy tisztviselő áll. Késhegyre megy a harc, hogy kik vezessék a gyárak csoportjait, mert itt bő alkalom nyílik a lélek nevelésére. A tábor hasonlít a mi cserkésztáborainkhoz, de állandó szakács van, az elhelyezés a tábor közelében fekvő falu polgármesterének segítségével történik. A gyermekek igényesek, sok ötlet, játék és türelem kell a vezetők részéről, de a tét nagy: Franciaország jövője. Az ország minden gyermeke résztvesz ilyen táboron, ezért szükség van sok lelkes és tevékeny papnövendékre is.

A sport évközi művelése biztosítja a megfelelő egészséget. Megrendezték ezévben a Szemináriumok közötti labdarúgó bajnokságot is és nem ritkaság a játék „civil" csapatokkal sem. Nemcsak sport terén van érintkezés az egyes közösségek között, hanem állandó a levelezés baráti és szellemi vonalon is. Az egyes „konferenciák" (Magyarországon Egyházirodalmi Iskolák) anyagát rendszeresen kicserélik. Szokás meghívott előadók vasárnapi előadása időszerű kérdésekről. Hallgatni nem kötelező, de 90 % ott van! Kirándulás évente 3. Egésznapos. Évvégén tábortűz.

Legközelebb a tanulmányokról írok csak. Hozzászólásokra, kérdésekre szívesen válaszolok.

Sz. L. magyar teológus
Merville. Franciaország.

(Leveleket a Szerkesztőség szívesen továbbít.)

A Canisianum életéből...

Ha megfontolt értékelés után magunkévá tesszük azt az érett alapigazságot, melyet velősen így önthetünk formába: „Nagy idők, nagy eszmék s nagy emberek", nyugodtan hozzáemelhetjük az élettársát is: megszépült környezet — megszépült lélek. Mind a kettő szorosan egybetartozhat, mert életünk kettős határoltságán alapszik. Az előző, az idő iramló folyamában köti lelkedbe az események szálát, az utóbbi a tér jogán, mely becsülettel elhordoz téged, próbálva képére csiszolgatni. Rendjén is van ez így, az Úristen gondolatai ezek. Még indokoltabb ez a titkosan lefolyó hasonulás, ha az Úristen is bő-

kezűbben szórta a szépségeket. Itt valóban mélyebben tükröződik lábanyoma. A hideg hóvilág, a halott kőtömeg, mégis mintha élne, fehér mezben álldogáló fenyvesek, a magasrafelmerészkedett, magános fenyves küzdelmes élete, a csend harmóniája, a rózsaujjú hajnal, fenségesen trónoló, havasfejű bércóriás, vagy az alpesi rózsa elrejtett nyiladozása, mindnyájan egy-egy gondolat hordozói, amit Valaki levethetetlenül húzott rájuk. Csak értékelő szellem kell, amely észreveszi a bennük elrejtett gondolatot és szépséget. Megkeresi a maga lelkén, fénylik-e, ragyog-e, csillog-e rajta az ezertökéletességű tárgyi világ szépsége. Vagy nem szabad egy sudártörzsű fenyőben a gerinces ember jellemét példázni? A zöldiramú Inn folyik előttem, bájos völgyek, melyekben sokfajtájú őserő terem. Ez most mind belefolyik a lelkünkbe, ha kinyílt szemmel járunk.

Ily környezetben törekszik impozáns tornyával az ég felé Tirol legszebb épülete, a Canisianum. Az Anyaszentegyház finom érzékkel megsejtette az ilyen kölcsönhatás lehetőségét táj és lélek között. 300 pap távozik innen évenkint a világ ellentétes sarkaiba, ezért harmonikusan kiformált lélekről akar gondoskodni.

A Ház főhomlokzatán Canisius Szent Péter mozaikkövekből kirakott erdei képe látható, amint az örök élet titkaira oktatja a piciny emberpalántát és a gondban barázdált felnőttet. Ez mintha szimbolizálná a Ház papnevelésének az irányát, az apostoli életre való beállítottságot. De ez nem zárja ki azt, hogy valaki elmélyedő tudós képzésben részesüljön. A professzorok ajtajai nyitva állanak vitatkozásra, a könyvtárak pedig gazdag lehetőségeikkel a búvárkodásra. Bár ez utóbbi alapja az előbbi pontos kivitelezésének.

Beljebb lépve az Úr Szent Szívének szobrát látod, öröklámpával. „Megáldom a Házat", halljuk az Úr kijelentését Alacoque Margiton keresztül, ahol szeretik Szent Szívemet. Minden hónap első péntekének éjjelén adoratio az Ő tiszteletére. A náci kiüldözés korában tett fogadalomnak a teljesítése ez, ha a Ház teljesen sértetlen marad. Az őskeresztények eleven Krisztus-kapcsolata, mélységes közelségének az érzése kifejezést nyert a Jó Pásztor kultuszában. Ma Jézus Szívében egyesül a kettő. „Deus charitas est." Isten legnagyobb ajándéka Jézus; az Isten szeretete az Ő szívében ég legizzóbban, mely „fornax ardens charitatis".

Lelkünk olyan, mint egy csiszolatlan szikla. Érdes, nyers és szögletes. Sok kegyelmi pattintással formálódik megszenteltté. De rugalmas hajlandóság van benne a bezárkózás alanyiságára is. Ennek kifejlődését van hivatva megakadályozni az ebéd és vacsora utáni kb. félórás séta, a kertben vagy a folyosókon, az ú. n. cirkulusz. Azzal, akivel éppen összetalálkozol az ajtóban. Ilyenkor találkozik a francia az ukránnal, a magyar a jugoszlávval. „Cor unum et anima una" a Konviktorok jelmondata. Az eltávozókkal a lélekben való kapcsolat igen szoros. Reggel és délben az elhaltakért, illetve az Úr szőllőjében most dolgozókért állandóan száll ima az égbe. Este a vacsora után az elhalt Konviktorok neveit olvassák fel. „Comendantur omnium orationibus ex associatione nostra defuncti."

Az apró formákban való ellaposodást ellensúlyozza, hogy senkinek, sem a kápolnában, sem a refektóriumban nincs „kitaposott helye". Nincsenek a felsőbb éveseknek kis önző privilégiumaik.

A laxizmus és a merevség túlzásait most kell levetni az önneve-

lés fogékony éveiben. Innen érthető, hogy S. Nicolaus gótikus ívei alatt rendezett egyházi hangversenyeket mindig, a Musikvereinsaalban rendezett klasszikus esteket engedéllyel időnkint látogathatod. Úgyszintén az Universität-en tartott összes előadásokat, melyeket Ausztria legkiválóbb vezető egyházi férfiai és professzorai tartanak. (Rohracher, Erzbischof von Salzburg, P. Rahner, Willam (Katecheta) u. s. w.)

A napirendünkkel kapcsolatosan: 5 órai felkelés. Elmélkedés, szentmise, hétköznapokon csendesmise, vagy az ú. n. Gemeinschaft-Messe, amely az itteni liturgikus mozgalom németnyelvű érdekes eredménye. Ünnepnapokon és vasárnap d. e. még egy ünnepi misében adunk hálát a hét minden kegyelméért az Úristennek, a chorális átszellemült dallamaival. Délelőtt egyetemen vagyunk. Ebéd előtt lelkiolvasmány, adoratio, melyben külön ima a Szentatyáért és az Ő szándékaira. A Rómához való hűség és ragaszkodás erősen kidomborodik. Ebédidő alatt végig olvasás, kivétel vasárnap és csütörtök, ilyenkor colloquium. Délután ismét Vorlesung az egyetemen. S kérded: hol a stúdium-idő? A Vorlesung-ok közötti lukasórák, s délután két óra. Hét órakor vacsora (Tischlesung végig), majd punkták és esti ima.

Jellegzetes vonások még a Ház arculatán a lectio communis, és a l. spiritualis. Az előbbi a rend világiasabb viszonylataival, az utóbbi a lélekkel kapcsolatos. Ez utóbbin történik a vasárnapi miseszöveg liturgikus taglalása is. Hetenkint chorálgyakorlatok, amelyeken az előkészületek megtörténnek a vasárnapi choral-misére. Élénken bekapcsolódtunk a liturgikus mozgalomba is, amelynek eredményeiről más helyen is beszámolunk. Alkalom nyílik művészettörténelem hallgatására is. Csütörtökön egésznapos szünet, amelyet alpesi kirándulásokkal töltünk, valamint egy hónapban egy alkalommal egésznapos hegymászással. Kirándulás helyett rendelkezésre áll a tornacsarnok vagy a sporttér is: „mens sana in corpore sano". A Ház egyes nemzetei a nemzeti érzések ébrentartására Landsmannschaft-ot alakítanak, de a Ház szelleméhez való kellő idomulás mellett.

Ezekben igyekeztünk a Canisianum hű képét bemutatni, de természetesen még sok kérdés és érdekesség jöhetne számításba. Oremus pro invicem! Köszöntünk mindenkit.

Tóth Béla
Innsbruck.

Imádkozzál érettünk!...

XII. Pius pápa: Krisztus misztikus Testéről szóló enciklikájából:

„Villámló felhők tornyosulnak az égen, nagy nehézségek törnek az egész emberiségre, és az Egyházra is, bízzuk hát magunkat és mindenünket az irgalmasság Atyjára, és könyörögjünk hozzá: „Kérünk Urunk, tekints erre a Te családodra, melyért a mi Urunk Jézus Krisztus nem átallotta magát kínzói kezébe adni és a kereszt gyötrelmeit vállalni."

Teljesítse ezt az atyai kívánságunkat, mely bizonyára a ti kívánságtok is, a Szűz Istenanya... Ő eszközöljön ki az egész emberi nem számára békésebb időket."

A PAPI LELKISÉG 17. SZÁMÁNAK

TARTALMA:

Az élet nagy rendező elve. — Zemplén György (1)
A modern pedagógia. — Mester János (10)
Hatékony nevelés. — Hunya Dániel (15)

Lelki élet:

Nevelői lélek. — P. Ernő (32)
Papi fegyelem. — Hunya Dániel (36)
„Magam útját járom!" — P. L. (43)

Jópásztori szellem:

A mai apostolkodás sajátos követelményei. — Borbély István (48)
Kereszténység a — percben. — Nagy Kázmér (53)
A francia papság ifjúságmentő vállalkozása a német megszállás idején. — Lantos Kiss Antal (57)

Önképzés:

A papi lelkiség lényegkeresése. — C. H. (63)
Könyvekről — levelekből. — L. B. (68)
A vallásos nevelés mai problémái. — Ranwez (72)
Keresztény gyermeknevelés. — Ranwez (75)

Egység:

Kegyelmi egység. (III.) — Kerkai György (79)

Confiteor:

Tallózás az olasz papság életében. — Balogh Sándor (90)

Liturgia:

A liturgikus műveltség. — Faggyas Edvin (102)
Jellemnevelés és liturgia. — Söveges Dávid (106)

Szerzetespap:

A test és a lélek viszonya Szent Ignác szerint a lelki életben. — K. J. (111)
A Regula lelkisége. — Békés Gellért (117)

Magyar népünk papja:

Magyar sors — magyar jellem. — Erőss Alfréd (131)
Akik értünk magyarokért áldozattá váltak. — P. L. (138)
A pap alkonya. — J. K. (144)

Kispapegység: (147)

Beküldött könyvek: (89, 101, 130)

SPIRITUALITAS SACERDOTALIS
fasciculus XVII.
S U M M A R I U M:

Thema centrale totius anni: *educatio characteris.*
Thema huius voluminis: *Fundamentalia educationis.*

Articuli generales:

Principium ordinans vitae. (1)
Pedagogia moderna. (10)
Educatio fructuosa. (15)

Vita spiritualis:

Anima aducatoris. (32)
Disciplina sacerdotalis. (36)
„Via propria incedo." (43)

Spiritus boni pastoris:

Requisita specialia apostolatus hodierni. (48)
Christianismus in momento. (53)
Conamina heroica sacerdotum Gallicorum ad salvandam iuventutem tempore obsessionis Germanicae. (57)

Studium:

Investigatio essentiae spiritualitatis sacerdotalis. (63)
De libris — ex epistolis. (68)
Problemata hodierna educationis religiosae. (72)
Educatio puerorum christiana. (75)

Unitas:

Unitas secundum gratiam. III. (79)

Confiteor:

Scrutinium vitae sacerdotum Italicorum. (90)

Liturgia:

Cultura liturgica. (102)
Educatio characteris et liturgia. (106)

Sacerdos regularis:

Relatio inter corpus et animam in vita spirituali secundum S. Ignatium. (111)
Spiritualitas Regulae. (117)

Sacerdos populi Hungarici:

Sors Hungarica — character Hungaricus. (131)
Qui pro Hungaris vitam obtulerunt. (138)
Senectus sacerdotum. (144)

Unio levitarum: (147)

Libri in redactionem missi: (89, 101)

HORDA
RT NYOMDAJA-BPEST